ספר

חק לישראל

פרשת שלח

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסה בשלמות עם הסמרות וחמש מגלות עם הסעמים

ב) תרגום על התורה

ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.

ד) פי' שפתי חכמים הנודע לוליסרי תורה.

ה) פי' דרשבים ז"ל נכד רש"ל ז"ל.

ו) פי' בעל הטורים סרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) מצין המצות להה"מ מאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ם הפסוקים.

י) טעמי הקרבנות בדרך הרש ונפלא נאספו מגדולי הספרשים ז"ל.

יא) דיני הקרבנות בקצרה

יב) הדפסרות עם לקוטים ומשלים.

יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי הספרשים בסוב טעם ודעת.

יד) ענין הסדרה על ע"ם לפני כל סדרה.

טו) דשי' עיט על חתורה חוא כטעם הענקה הדשה בטוב טעם וכן בהסמרה.

טו) ליקוטים יקרים ע"ם מחספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים מספרים).

יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר ולירואת ה'. על התורה והפטרות.

יח) ספר פדריא עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ם (ינדער זאל וויסען דאס עס איז נייען פון וועלם בעשאפענג ביז היינט.

יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אוקי ע"ם) ינדעקר מעגמס זאל וויסען די מצות וואס דאס חאס ניכאסן.

כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה הסגלה השייכה לכרך ההוא). זולת זה נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם חזה מלוקם מגדולי ספרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' המעכ"ו הקתקנו גם פי' ע"ם (ינדעקר וואס וועם לייענען וועם נרוים פערגעניגען האבען).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.

כב) על ספר רות נקוב בשם יחוס דוד.

כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.

כד) על ספר קוהלת נקוב בשם הבלי העולם

כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.

כו) לקוטים יקרים על ה"ם מגדולים אנשי שם.

כז) משלים ערבים ונעימים על כל הת"י

כח) תרגום שני על מגלת אסתר

כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.

ל) הענקן ע"ט מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

לג) נביאים עם פרש"י ומצורת דוד

לד) כתובים עם פרש"י ומצורת דוד.

לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בגדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) גמרא עם פרש"י והענקה ע"ם ועם איזה דבורי הוספות.

לז) ההלכה פסוקה עם הענקה ע"ט.

לח) המוסר עם הענקה ע"ם.

לט) להחדרים ללמוד בכל יום הרתריב מצות באשר הקנו הקדמונים.

מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

מא) הארחות חיים הנ"ל נענקן גם ללשון ע"ם.

מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נענקן גם הוא לע"ט.

מיט אַלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משנות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף אַ לייכטע אידישע שפּראַך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלאָרען דרוק.

הוצאת אמונה —388-8812

ולמכי מרגלתי לספרים קמם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים איך האב מים על סדוסה בסם לחוליו מעמוף ליקחו כי יהי' המוסך סכם סלוכס כמ"ם מל תשמחי מויבחי לי כי נפלתי קמתי כי מסב בחשך ה' אור לי:

שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדין, שכח והדביק פת בתנור בשבת ונזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבוא לידי מלאכה:

זיי קענען ברייגנען אלע טובות] און זיי טראכטין אויף מיר אז מיט די יסורים וויל איך זיי שלעכטס טאהן ונאמר נאך נאנט דער פסוק ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים איך האב איינגעוואהנט אפרים ומיט די יסורים וואס איך האב אויף זיי געשיקט, זיי זאלין טאהן תשובה] איך זאל זיי קענען געמען אויף מיינע ארעמס, און זיי ווייסין נאר ניט אז מיט די יסורים האב איך געהיילט זייערע נשמות ויש על חבושתי בת' להחיל ממעוף צוקתו כי יהיה החשך סבת תאורה און דער מענטש וואס איז פארזיכערט אויף נאט דארף ווארטין אז פון זיינע שטארקע צרות וועט ער געהאלפין ווערין און די פינסטערקייט וועט זיין אסבה אז אויף איהם זאל קומען אליכטיגקייט כמו שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק אל תשמחי אויבתי לי מיין פיינד זאלסט דיך ניט פריען אויף מיר כי נפלתי קמתי אפילו איך בין געפאלין פון דעסטוועגין בין איך אויף גישטאנען כי אשב בחשך ה' אור לי אפילו איך וועל נאך אמאהל דארפין זיצען אין דער פינסטער, ווייס איך אז נאט וועט זיין מיין ליכטיגקייט:

איז דאך פון דיא איין ניט אויך גיבראטין גיוואארין נאר די העלפט וויא עס דארף גיבראטין ווערין איז ער פטור עד שיהפך בו סיידין ער זאל די פליש אומקערין אויף די אנדערע זייט און זאל ליינגין די אנדערע זייט אויף די קוילין ויתבשל חצי בישול משני צדדין און דיא אנדערע זייט וועט ווערט זיך אויך בראטין אפערטיל שעה און וועט אויך גיבראטין ווערין דיא העלפט וויא עס דארף גיבראטין ווערין, וועט שוין זיין גיבראטין דיא העלפט פון ביידע זייטין וועט ער חייב זיין שבח והדביק פת בתנור בשבת אויב ער האט פארנעסין אז עס איז שבת און האט אנניקלעבט ברויט אין הויבין אום שבת וזכר און ער האט זיך דערמאנט אז עס איז שבת מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבא לידי מלאכה מעג ער ארויס נעמען די ברויט פון הויבין איידער זיא וועט געבאקט ווערין. ווארום אז ער וועט ווארטין ביז דער ברויט וועט געבאקט ווערין וועט ער חייב זיין אקרבן חטאת:

אמוסר וועגין בטחון. צו האבין אפארזיכערונג אויף הקב"ה

שלח לך אנשים וגו' נאט האט גיזאגט צו משה ער זאל שיקען מענטשין אין דיא לאנד כנען וויא זאלין אוים זעהן דיא לאנד. פון דעם פסוק זעהן מיר אז הקב"ה פירט דיא וועלט מיט דיא נאטירליכע בשאפונג וויא ער האט זיא בשאפין, און ער וויל זיא ניט ענדערין, נאר סיידין ווען עס איז נאנץ גייטיג דאמאלס ענדערט הקב"ה זיין בעשאפונג, דאס ווערט גערופין אנס, דריבער דארף יעדער מענטש אויף אזוי פירען, למשל אז איינער איז קראנק דארף ער גיין צו אראקטער און געמען מעדיצין און פון דעסטוועגין זאל ער זיך ניט פאר זיכערין אז דער מעדיצין וועט איהם העלפין, דיא פארזיכערונג דארף ער האבין אויף הקב"ה אז דורך דעם מעדיצין וועט איהם נאט העלפין, און ער זאל ניט זאגין אז נאט קען העלפין אן מעדיצין אויך, עס איז אמת נאט קען טאקע העלפין אן מעדיצין אויך, פון דעסטוועגין האט נאט בשאפין אלע ערליא גראזין וואס מיט זיי זאל זיך דער מענטש היילין מיט דער נאטור, נאר נאט שיקט ארין דעם דאקטער אין זיגען ער זאל טרעפין דעם מעדיצין צו די קראנקייט, און

ער זאל געזונד ווערין, און אזוי איז גיזאגט גיוואארין אין דיא תורה ורפא ירפא דער מענטש זאל גיין צו ארופא ער זאל איהם היילין, און אזוי איז ביי די פרנסה פון דעם מענטש, דער מענטש זאל ניט זאגין נאט האט מיך בעשאפין זאל מיך נאט שפייזין אזוי וויא ער שפייזט אלע בהמות, וויא טוהען נאר ניט צו ווייער פרנסה און נאט שפייזט זייא, און איך וועל אויך נאר ניט טאהן און נאט וועט מיך שפייזין, אויף דעם מענטש זאגט דער פסוק וברכך בכל אשר תעשה נאט וועט דיך בענטשין אין אלץ וואס דו וועסט טאהן, דער מענטש מוז טאהן, אדער ער איז אבעל מלאכה אדער אסוחר, אדער ער איז אערד ארבעטער, נאר הקב"ה גיט דעם מענטש זיין ברכה ער זאל האבין פרנסה, אדער ער זאל רייך ווערין, וויא הקב"ה וויל, אבער וואו דער מענטש קען זיך ניט העלפין און ער קען ניט גיהאלפין ווערין מיט דער נאטור, אויב דער מענטש איז ווערט העלפט איהם נאט איבער דיא נאטור, דאס הייסט ער טוהט איהם אנס, און אזוי געפינען מיר ביי נח, אפילו הקב"ה האט גיקענט רעטטין נח פון מבול אן אתבה, ווי רש"י פרעגט תרבה ריח ותצלה לשני הקב"ה פאר הקב"ה

איז דא פיל עצות צו רעטטין וועמען ער וויל רעטטין, פון דעסטוועגין האט גאט גיוואלט רעטטין נס אביסעל מיט דער נאטור, ער זאל מאכין אהבה אוג גאט האט איהם גיזאגט וויא לאנג זיא זאל זיין אוג וויא ברייט אוג וויא הויך, אוג ווייטער איז גיוועזן מיט נסים, אוג אזוי געפינען מיר בייא דוד המלך אין ספר שמואל ב קפיטל ח, אוג אזוי געפינען מיר בייא יהושע אין ספר יהושע קפיטל ח, ואם הקב"ה האט גיזאגט צו דוד אוג צו יהושע וויא אזוי זייא זאלין פירען זייערע מלחמות מיט דער נאטור, אפילו דיא מלחמה איז גיטאהן גיוואָרין דורך הקב"ה. דאס זעלביגע איז בייא אמלחמה, די מלחמה גיהער צו הקב"ה, וויא דוד המלך ע"ה האט גיזאגט שיר המעלות לתשועה וברוב חילו לא ימלט עם איז פאלש וואס דער מענטש זאגט אז דער פערד וועט איהם העלפין אין די מלחמה אוג ניט מיט פיל זעלנער ווערט מען גיהאלפין אין די מלחמה, די אויג פון גאט גיט נאר אכטונג אויף דיא מענטשין וואס האבין מורא פאר איהם אוג וואס האפין נאר צו דעם חסד פון גאט, פון דעסטוועגין מוז יעדער מלך אנגרייטין אלע זאכין וואס מען דארף צוא דער מלחמה אוג ער מוז גיין האלטין מלחמה מיט דער נאטור אוג וועמען הקב"ה וויל געבין דאס גליק ער זאל געווינען די מלחמה, דער געווינט די מלחמה. דאס דערציילט אונז די תורה אפילו די מלחמה וואס די יודין האבין געהאט אין דער מדבר מיט עמלק אוג מיט סיחון אוג עוג, איז גיוועזן אנעמליכע מלחמה, אוג אזוי די מלחמות פון יהושע זענען גיוועזן געמליכע מלחמות, וויא עס שטייט אין פסוק כי ה' נלחם להם וואָרום נאט האלט מלחמה פון די יודינס וועגין, פון דעסטוועגין האט גאט געהייסין מען זאל שיקען מענטשין אויסזעהן די לאנד, מען זאל טאהן וויא אלע מלכים טוהען, אוג יהושע האט אויך אזוי גיטאהן, ער האט אויך געשיקט מרגלים זיי זאלין אויסזעהן דיא לאנד כנען. נאך אמעס קען מען זאגין דריבער האט גאט גיבאטין מען זאל שיקען מרגלים. וואָרום אז די פעלקער וועלין זעהן די יודין שיקען מרגלים וועלין זיי זאגין געווים וועט זיין ווייערע מלחמות אזוי וויא דיא מלחמות פון אלע פעלקער ווער עס וועט זיין שטארקער וועט איין געמען דיא מלחמה, וועלין זיך פארזאמלען פיל פעלקער מיט איין מאהל מלחמה האלטין מיט די יודין, וועלין די יודין האבין איין מלחמה ניט מעהר, וועלין די יודין ניט דארפין זיך מיר מאכין מיט יעדער פאלק בעזונדער האלטין מלחמה, אוג אזוי געפינען מיר איז גיוועזן בייא יהושע עס האבין זיך פארזאמולט פיל פעלקער מיט איין מאהל צו מלחמה האלטין מיט די יודין, אוג די יודין האבין זיי איינגענומען אלע מיט איין מאל. דער זוהר זאגט דיא מרגלים זענען גיוועזן דיא גרעסטע מענטשין פון די יודין, זייא זענען גיוועזן גשיאים אוג זייא האבין אבער גיזעהן אז זייערע גשיאות וועט נאר זיין אין דער מדבר אבער ניט אין ארץ ישראל, אין ארץ ישראל, וועלין זיין אנדערע גשיאים, דריבער האבין זייא געמאכט אמורא אויף די יודין זייא זאלין ניט וועלין אריין גיין אין ארץ ישראל, וועלין זייא פארבלייבין אין דער מדבר, וועלין זיי זיין ווייטער גשיאים, זיי האבין אבער פאר געסין אז גרויסקייט קען מען זיך אליין ניט געמען נאר דאס איז אמתה פון הקב"ה, ועמען הקב"ה וויל מאכט ער גרויס אוג ועמען ער וויל מאכט ער ניידריג, וויא דא איז גיוועזן דער סוף זייא האבין זיך אומגליקליך געמאכט אוג האבין אומגליקליך געמאכט אלע יודין ביז דעם היינטיגען טאג. וואָרום די נאכט וואס די יודין האבין געווייינט איז גיוועזן ניין טאג אין חדש אב (דאס איז תשעה באב) האט הקב"ה גוזר גיוועזן די יודין זאלין אייביג ווייגען די נאכט ביז משיח וועט קומען, אין די נאכט איז חרוב גיוואָרין דער ערשטער בית המקדש, אוג דער אנדערער בית המקדש, ווען מיטום האט איין גענומען ירושלים אוג האט גיפאנגען פיר הונדערט קינדער פון יודין אוג האט זייא אריין גיוועצט אין אשיף ער זאל זיי אוועק שיקען אין רוים אוג אלע זענען אריין געשפרונגען אין ים אוג דער טרונקען גיוואָרין (ווי עס שטייט אין די מסכת גטין דף נו) דאס איז אויך גיוועזן אין די נאכט פון תשעה באב דאס איז אלץ גיוואָרין גזירות אויף שפעטערדיגע צייט, נאר איצט האט הקב"ה גוזר גיוועזן אויף די יודין זייא זאלין פערבלייבין אין דער מדבר, אוג די מרגלים זענען באלד גישטארבין. אין די צייט וואס דיא יודין זענען גיוועזן אין דער מדבר נאך אכט אוג דרייסיג יאהר האט הקב"ה גיגעבין צו זייא די נאנצע תורה, אוג מען האט גיבאטין צו זייא צוויי ערליי מצות, צו די מענטשין וואס זענען ארויס גינאנגען פון מצרים אוג האבין געדארפט שטארבין אין דער מדבר מיט זייא האט מען גילערונט די דינים וואס זיי זאלין דארפין טאהן אז זיי וועלין אריין קומען אין ארץ ישראל, פון דאנען זעהן מיר אז די יודין האבין געגלויבט אין עולם הבא. וואָרום

די יודין האבין דאך גיקענט זאגין סיי וויא ווערלין מיר שטארבין אין דער מדבר אוג מיר ווערלין ניט אריין גיין אין ארץ ישראל צוא וואס זאלין מיר היטען די תורה, נאר פון דעסטוועגין האבין זייא גילערונט תורה אוג געהיט אלע מצות פון וועגין עולם הבא, אוג הקב"ה האט גיזאגט צו משה ער זאל זייא זאגין די פרשה ציצית, אוג ער זאל זייא געבין אנייע מצוה זייא זאלין מאכין ציצית אויף דיא אויבערשטע קלייד (וויא מיר טוהען־אן דעם טלית פון הויבין אויף אלע קלייד ער) דער מענטש זאל עקן דיא ציצית וועט ער זיך דערכאגען אן אלע מצות וואס הקב"ה האט גיבאטין. וארום דער וואר ציצית בטרעפט עקם הונדערט אוג פינף קנידלאך אוג אכט פעדים איז דרייצעהן, צו נאמען איז עקם הונדערט מיט דרייצעהן, דאס איז הרי"ג, עקם הונדערט מיט דרייצעהן מצות, אוג ווער עס היט דיא מצוה ציצית וויא דער דין וועט זוכה זיין צו זעהן די שכינה וויא עס שטייט אין פסוק יראיתם אותו איהר וועט איהם זעהן. דאס מיינט מען איהר וועט זעהן הקב"ה:

אונקלוס

שלח יום א תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה היה יחידה ו דמלוי יו"ד אל שם בן שבעשיה בניקוד חולם:

יג א ומליל יי עם משה
למימר: ב שלח לך
גוברין ויאלון ית ארעא
דכנען דאנא יהיב לבני
ישראל גברא חד גברא
חד לשבטא דאבהתוהי
ת"א שלח לך מנסים. סוטה לד:

בעל הטורים

(ב) שלח לך. סמוך מרגלים למרים בסניל נס"ר בספרו: שלח לך מנסים. סופי תיבות מכם מיסי הכמים ולדיקים: שלח לך. למז לענין כל"ח מכים יקחלמו ויללו בנלות הכנ' מלפים ושנ"ח מכים מלכ סכית, וכן שלח מעל פני ויללו (ירמיה מז):

רש"ש

(ב) שלח לך. כל נשיא בהם. עיקר פשוטו כך כל אלה שנים עשר אנשים תקח מאותם שבישראל שנשא אותם לבם ללכת שתכריז בתוך העם מי האיש שירצה ללכת לרגל את הארץ, ומאותם שהאנשים גבורים שאינם יראים ורך לבב ראוים ללכת בארץ נכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ לכך הוצרך להכריז ולא נקבם הקב"ה בשמות בשם שעשה

שפתי חכמים

אל הכי מקשה רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לכך לפ' מרים דהיה לו לסמיך נ"ל לפ' קרח ולפ' מרים וכיון לו לסקדים מחלוקת קרח ומ"ש מרים יומ"ש מרגלים שהכי מחלוקת של קרח בחלוקת כיה מכל ענין מרגלים בפלמן סיה. ומתרץ לפי

רעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) שלח לך מנסים וגו'. לך מכבש לו לא סולמה מרגל לפי שלא היה להם מלך בתלן:

ענין שילוח המרגלים

(ב) שלח לך מנסים וגו'. תוכן מנין המרגלים כתב מהרמבל שכן היה, הנה מבה רבינו בספר מלה הדברים מיבה בזה

פירוש לתורת אלהים

(א) וידבר יי אל משה לאמר: וגם נאם האם גירעט צו
משה אזוי צו זאגין: (ב) שלח לך שיק פון
דיין דעה ווענין אנשים קעסטליכע מאנען ויתורו
אוג זיי זאלין אויס עהן דאס לאנד כנען אשר נתן
איך גיב צו די יודין, רש"י שרייבט דרום שטייט די
פרשה פון די מרגלים נאהינט צו דער פרשה פון
מרים ווייל זיא האט לשון הרע גירעט אויף איהר
ברודער דרייבער איז זיא גישטראפט גיווארין
מיט צרעת אוג די מרגלים האבין דאס גיעהן אוג
האבין פארט קיין מוסר דער פון גיטומען אוג
האבין גירעט לשון הרע אויף ארץ ישראל. אוג
דרום זאגט דער פסוק שיק פון דיין דעה ווענין
שכם ואלט איהר שיקין אין כאן כל נשיא אלע

וארום די ישראל זעען געקומען צו משה אוג
האבין גיזאגט מיר ווילין שיקין מענטשין זיי זאלין
אויס עהן דאס לאנד, האט משה גיפרעגט בייא
הקב"ה, האט הקב"ה גיענטפערט איך האב זייא
גיזאגט אז דאס איז אגוט לאנד אוג איך זאג דיר
ניט דוא זאלסט שיקין מרגלים נאר זיי ווילין מיר
ניט גלויבין דרום זאג איך דיר אז דוא ווילסט
שיק, נאר איך שווער בייי זייער לעבין אז איך
וועל זייא געבין איין ארט זייא זאלין זיך
מועה זיין אין די בייר פון די מרגלים כדי זייא
זאלין ניט ירשען דאס לאנד איש צו איטליכען
שבט זאלט איהר שיקין איין כאן כל נשיא אלע

אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָּהֶם׃
ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן
עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃

תִּשְׁלְחוּן כֹּל רַבָּא דְּבְהוֹן׃
ג וְשָׁלַח יַתְהוֹן מֹשֶׁה
מִמַּדְבְּרָא דְּפָארָן עַל
מֵימְרָא דֵּיי כּוּלְּהוֹן
גֻּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִינּוּן׃ ד וְאִלֵּין
שְׁמָהָתְהוֹן לְשִׁבְטָא
דְּרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר׃

רש"ם

לנשיאים שמנו את ישראל ובנשיאים שהנחיל את הארץ באלה מסעי. שאותם היו נקובי שמות: כל נשיא בהם. חטעם שתחת כל מוכיח פירושו, כל אלה הי"ב הנה יהיה נשיא באותם המתנדבי' ללכת, כמו כל שתה תחת רגליו:

בעל הטורים

(ג) וישלח אותם משה. סיפי מיכות מעט, שאמר לשם בחמשה הכניסו לעיר, שלעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב: כשני ישראל המה. המשה עולה מאשים, מלמד שסיו שני מאשים:

שפתי חכמים

שלקחה כו' ומש"ס כתב שפרשיות שלא על סדר כדי לדרוש זה ופס"ס כותבן על סדר לא מש"ס שסיס מקרים מקבלים לאריס לא סיס יכול לדרוש זה דלמא כסדר סס נכתבים, הכא"ס. (נמ"י) בכל כתבתי כ"ם סמין סדר כותב אחס אחס על המציאה אלא ס"כ יש בכהו. אינה יחוד לו שנוי ל' וכיוצא בזה שבחיבור מקבילי על המציאה אף בכאן מה שכתב ויעלה אותם אחס ממדבר פארן אחס אינה מיותר דהא לעיל אינה כתיב ויחנו במדבר פארן ופשיטא דמאחס נסעלאו אלא אלא שסל' סודיע לנו מקום הסלינות לומר לך שאמ"ש אמתלכות נסעו וכלו למדבר פארן וה"ל לקחת מוסר ולאמ"ש חמלו ואלא לפי' סרא"ם: ב דק"ל אלא נגוי וידוע לפני אחס שעתידים לחטוא מ"י שלינות זה א"ש לאם לוס לאם הסס ים' שיעלו מרגלים לפניהס שעל ידם יבא אוכלסיות להס שלא יבאו לא"י כי ימותו במדבר. ועז"ש אני מיני מלוה לך. והכא"ס פי' ממלא שלא קדמים ולא ממלא לך דיוון דבתיב ותקרבון אלי כלכם ואמאמרו נשלחה אנשים לפניהו ונו' ובוטלי נמלך מעשה בשקב"ס ובאמה הסמוכה שלא בתיבת לשון ולא לוון כיון שסוא תשובה שלא מוכה סוא על נתיבת לשון ולא לוון ומלא לך ל"ל או אם לדרוש בשלאם שקב"ס את המרגלים שעתידין לחטוא קרא אותן לשמו של מעשה שלא לך ונו' ובשבאה שקב"ס אם הזקנים שמעשים בשביס קרא אותן לשמו שנא' אספה לי ס' איש, רא"ש: ג ובדאמרינן שבא לימאמ אותמין לו. (נמ"י) אין שפי' שיאשלל ישמו בכונס לבני המלגנים אלא שהמרגלים יצאו וסיינו מרן אוכלא ויוצאים שמעו אמרו אמרו לשם אם אמרו אמרו אמרו

ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי: ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כְּלֵב בַּר יְפֻנֶּה: ת"א כן יפנה. סס קמ:

ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:

פירוש לתורת אלהים

שִׁמְעוֹן אוּנ רָאם וֶענָען וַיֶעֶרֶע נָעמֶען לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן צוּ שֶׁבֶט שִׁמְעוֹן שָׁפָט דֶער זוהן פּוּן חוֹרִי: צוּ שֶׁבֶט רְאוּבֵן שְׁמוּעַ דֶער זוהן פּוּן זַכּוּר: (ה) לְמַטֵּה (ו) לְמַטֵּה יְהוּדָה צוּ שֶׁבֶט יְהוּדָה כָּלֵב דֶר זוּן פּוּן יְפֻנֶּה:

תרגום נביאים יהושע ב

להמשיך מנ"ח דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דחוד יְהוָה חיה יחידה דנצח יְהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְיִשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנָהוּ וַתֹּאמַר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֶעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג:

א וּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מִן שִׁטִּין תְּרֵין גּוּבְרִין מְאַלְּפִין בְּרִי לְמֵימַר אֲזִילוּ חֲזוּ יַת אַרְעָא וְיַת יְרִיחוֹ וַאֲזִלוּ וְעָלוּ לְבֵית אִתְּתָא פּוּנְדְּקִיתָא וּשְׁמַהּ רָחָב וּשְׁכִיבוּ תַמָּן: ב וְאִתְּאֲמַר לְמַלְכָּא דִירִיחוֹ לְמֵימַר הָא גּוּבְרַיָּא אִתּוּ הָכָא בְּלֵילְיָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַלָּלָא יַת אַרְעָא: ג וּשְׁלַח מַלְכָּא דִירִיחוֹ לְוַת רָחָב לְמֵימַר אַפִּיקִי גּוּבְרַיָּא דַאֲתוּ לְוָתִךְ דְּעָלוּ לְבֵיתִךְ אֲרֵי לְאַלָּלָא יַת כָּל אַרְעָא אֲתוּ: ד וּדְבַרַת אִתְּתָא יַת תְּרֵין גּוּבְרַיָּא וְאַטְמַרַתְּנוּן וַאֲמַרַת כְּקוּשְׁטָא אֲתוּ לְוָתִי גּוּבְרַיָּא וְלָא יְדַעִית אָי מִן אֵינוּן: ה וַהֲוָה עִדָּן לְמִיחַר תַּרְעָא בְּקִבְלָא וּגּוּבְרַיָּא נְפָקוּ וְלָא יְדַעִית לְאָן אֲזִלוּ גּוּבְרַיָּא רְדָפוּ בְּפָרִיעַ בַּתְרֵיהוֹן אֲרֵי תִדְבְּקוּנוּן: ו וְהִיא אַסְקַתְּנוּן לְאֻגְרָא וַאַטְמַרַתְּנוּן בִּטְעוּנֵי כִּתָּנָא דְסַדִּירִין לַהּ עַל אֻגְרָא:

רש"י

(ה) חרש. חמר להם עצו עלמכם כמרגלים כדי שלא יסתירו דבריהם מפיכם: אשה זונה. מוכרת מיני מזונות: (ב) לחפור. לרגל: (ד) ותצפנו. כל ל' ומחל כפ"ע: (ו) בפשתי העץ. כנגעוליהן:

(ה) מרגלים חלש. מחפשים ממשכם סכליות לא נמס לבכם: לאמר. ל"ל וכה אמר: (ד) ופלפנו. כל ל' כמקום מיוחד כי יוסר נוח להטמין לחד לחד: הלמים. אבר חשלנו עליהם: ולא ידעתי. בעת בוחם: (ס) ויסי הפמר. ל"ל ויסי בעת בא מן סגילה שבר הבית כלפר מבן היום: כי תשיגום. סיות זם מקבוב ילמו: (ו) ותפמנם. סוסיפם להסמיכם במקום יוחר נפתר: בעפתי כמן. בעפתים עבים עדיין בתוך המן וכסה הקנים של עשבון. בכדי שלא יגיעו שים מי ממון מם: דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך.

תרגום כתובים תהלים ב

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יוד הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יָהְגּוּ־רִיק: ב יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים סָדוּ־יָחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ:

א לְמָה מְתַרְגְּשִׁין עַמְמַיָּא וְאוּמַיָּא מְרַגְּנִין סְרִיקוּתָא: ב יִתְיַצְּבוּן מַלְכֵי אַרְעָא וְרַזְנַיָּא יַחְדָּו עַל יְיָ וְעַל מְשִׁיחֵהּ

רש"י

(ה) למה רגשו. ותקבצו:

מצודת דוד

(ה) למה רגשו. כ"ל למה להם זמם להתקבץ ולדבר דברי ריק לא לעזר ולא לתועיל: (ב) יתיצבו. מוסב על למה הסמוך:

פירוש עברי טייטש

(א) וָאנָט דָוִד לָמָה רָגְשׁוּ גוֹיִם אַז דֶער וֶועג פּוּן דִיא רָשָׁעִים וָוערט פַאַרלָאַרן הָאט אִיך שוֹין קיין טוֹרָא וָואס דִי פָעלְקֶער וַאמְלָען זִיך אַיין

אָרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃ ג נְנַתְּקָה
אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ׃ ד יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם
יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ ה אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְּאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ
יְבַהֲלֵמוֹ׃ ו וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי׃

ג קְיָמִין מַלְבֵי אַרְעָא וְשַׁלְטוֹנַיָּא יִתְחַבְּרוּן כַּחֲדָא לְמַרְדָּא קֳדָם יְיָ וּלְמִנְצֵי עַל מְשִׁיחֵיהּ׃ ד גְּזַרְתָּא יַת אֲסָרְתֵיהוֹן וְנִטְלוֹק מִנָּנָא שִׁלְטָנֵיהוֹן׃ ה דְּיָתֵיב בִּשְׁמַיָּא יִגְחַךְ מֵימְרָא דַיְיָ יְדַהֵּק לְהוֹן׃ ו הֵידֵין יְמַלֵּיל לְהוֹן בְּתוּקְפֵּיהּ וּבְרוּגְזֵיהּ יְבַהֲלִנּוּן׃

מצורת דוד

כענקלא שלפניו לומר לעמר לעמר יהילבו המלכים והסגרים כעלה אחת על ה׳ ועל משיחו ויאמר על נוג והמלכים אשר אחי שימעדו בימי המשיח לאלתם עמו וכלנו ימעדו גם על ה׳ אמשהו למלך: (ג) ונתקה. וכה יאמרו כעלתם נעתק מעלתנו את מוסרי עולנו לבל נעבוד לאותו ואתה כמבל לדבר בלי לעופל בשור המושך בעול: ונשליכה. הוא כסיל עניו כמלות שונות לחספלות המליכה ולחזוק סדבר: (ד) יושב בשמים. כלומר הנא ה׳ יושב הוא בשמים ממעל ופחי׳ מלא למעלה לגבור יחשב ומכ״ם גבוה למעלה מ״כ סלא יחשק על עצתם וילגע עליהם, וכשל סדבר בת״ם: (ה) אז. כלשון ימתיקו ספיד והעלה היעילה ידבר כו׳: (ו) ואני. וכה יאמר מבל מני הוא מבר המשלחו את מלך המשיח ואין מ״כ מוכלו לו לעמוד למולי וכאומר נרלה דבר מי יקום שלבם לו שלי:

פירוש עברי טייטש

(ב) נִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יַחַד עַל יְיָ וְעַל מְשִׁיחוֹ וַיֹּאמַר: (ג) נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹתֵימוֹ וְנַעֲלֶה מִיר נָאר אַוְעֵק רוּקֶן וַיינֶע שְׁטָרִיק פּוּן דָעם מֶלֶךְ דָוִד וָואס עֶר בֵּינְדֶט אוּנְז; נַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹתֵימוֹ וְנַעֲלֶה מִיר שוין אַראָפּוואַרפֶן פּוּן אוּנְז וַיינֶע גְּרָאבֶּע שְׁטָרִיק, אוּיף דָאס מֵיינְט מֶען פּוּן נָאט, מִיר וֶועלֶן אוּיס־ וַיייזִין אַז דֶער אִידִישֶׁער גָאט אִיז נָאר נִיט: (ד) יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֶבֶּער דֶער בַּאשֶׁעפֶער וָואס זִיצְט אִין הִימֶעל לַאכְט פּוּן זַיי אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ מֵיין נָאט שֶׁפּעט פּוּן וַיייערֶע איינְגאמְלוּנְגען: (ה) אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְּאַפּוֹ דַאמָאלְס וֶועֶן זַיי וֶועלֶן זִיךְ איינְגאמְלֶען וֶועט נָאט רֶיידִין צוּ זַיי מִיט זַיין צָארֶן וּבַחֲרוֹנוֹ מִיט זַיין גְּרִימְצָארֶן וֶועט זַיי דֶערשְׁרֶעקֶן: (ו) וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי אִיךְ הָאבּ דָאךְ גְּזַאלְבְּט מֵיין קָענִיג עַל צִיּוֹן הַר קָדְשִׁי אוּיף דֶער שְׁטָאט וָואס דָארט אִיז מֵיין הֵיילִיגֶער בֶּארג. דָאס מֵיינְט מֶען דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וֶועט דָארט שְׁטֵיין:

ברטנורא

משנה שביעית פרק ד

עיקר תוי״ט

בראשונה. כדרך שהוא מלקט מחברו את הגם הגם. הכי מפרש מתניתין בירושלמי כראשונה היו אומרים מלקט כשל חברו את הגם הגם כדרך שהוא מלקט כשל חברו כן גסין כן דקין ואף ע״ג דעלים ועשבים כשמלקטין אותם מתוך השדה מתקן השדה לזריעה כשמלקט הגם כלומר העלים והעשבים הגסים ומניח את הדקים תלין לעריך לעלים הוא ולא לתקן את הקרקע קעביד כדרך דתלינן כמלקט בשדה חברו כן דקין כן גסין דלא עביד אינם לתקן שדה חברו (ה) ומידע ידיע דלעלים הוא לריך: משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן כן דקים כן גסים והן אומרים בגסים לקטנו: שלא בטובה. שאין חברו מחזיק לו טובה להשתא ודאי לא אתי ללקט הדקין כיון שאין חברו מחזיק לו טובה (ב) על זה

בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חברו את הגם הגם. משרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה. וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה. וא״צ

כלי ממלמי דחסד דמלכות דילילה אלף למד אלף למד (ה) כדסרינן בסרקין דלעיל מ״ו, הר״ם: (ב) מעמע דמסרבו ע״מ הסקינו כיוסף זה מלקט כו׳ כדרך כו׳ מתוך שלו דהיינו דוקא גסין ושעמע דתקנתא אמ״ג דמלקטין שלא בטובה אפ״ה הוא״ל דה מלקט בכל זה וזה בכל זה אי מלקטין

פרק ד

א בְּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וְאֲבָנִים וְעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ אֵין אֶנְהֵיב הָאט מֶען גִּיזָאגְט אֶמְענְטְש מֵיג קְלוֹיבִּין אוּם שְׁבִּיעִית אִין זַיין פֶּעלְד גְּרוֹיסֶע שְׁטֵיקֶער הָאלְץ אוּנְד גְּרוֹיסֶע שְׁטֵיינֶער אוּנְד גְּרוֹיסֶע גְּרָאז אַזוֹי וִויא אֶר מֵיג קְלוֹיבִּין פּוּן חֲבֵרוֹ פֶּעלְד גְּרוֹיסֶע אוּנְד קְלֵיינֶע, וָוארוּם אִז אֶר קְלוֹיבְט נָאר דִיא גְּרוֹיסֶע אוּנְד דִיא קְלֵיינֶע לָאזְט אֶר אִין פֶּעלְד מֵיינְט אֶר דָאךְ נִיט זַיין צוּ מַאכִּין דִי פֶּעלְד צוּם זַיינֶן, נָאר דָאס וָואס אֶר נֶעמְט דִי גְּרוֹיסֶע. אִיז וַייל אֶר דָארף דִי הָארְץ אֶדֶער דִי שְׁטֵיינֶער אֶדֶער דִי גְּרָאז כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט

מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אֶת הַגַּם הַגַּם אַזוֹי וִויא אֶר מֵיג קְלוֹיבִּין פּוּן חֲבֵרוֹ פֶּעלְד גְּרוֹיסֶע אוּנְד קְלֵיינֶע וַייל אֶר מֵיינְט נִיט זַיין צוּ מַאכִּין דִיא פֶּעלְד צוּם זַיינֶן וָוארוּם וָואס הָארְט אִיהם פָאר זַיין חֲבֵרוֹ נָאר וַייל אֶר דָארף דִיא שְׁטֵיינֶער אֶדֶער דִי הָאלְץ כָּאר זִיךְ דָארִיבֶּער נֶעמְט אֶר זַיי מִשֶּׁרְבוּ עוֹבְרֵי עֲבֵירָה וָויא עֶס זֶענֶען גִּיוֶועזֶן פִיל מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין גֶעקְלוֹיבֶּען אוּם שְׁבִּיעִית פּוּן זַיינֶרֶע פֶּעלְדֶער גְּרוֹיסֶע אוּנְד קְלֵיינֶע אוּנְד הָאבִּין גִּיזָאגְט זַיי״א קְלוֹיבֶּען נָאר גְּרוֹיסֶע הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה

ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות. שיאמר לו לקוח משדי היום ואתן לך מזונותיך פשיטא דאסור: **ב שנתקוצה.** שנעלו קוליה בשביעית: **שנטייבה.** שנחרשה היטב שכל העולם חורשים פעם אחד והוא חרש ב' פעמים ומתני' אירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסם על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מהתבואה למלך ואם חרש שני פעמים קנסוהו רבנן דחריש מ"ל התירו ולא ב' חריות (ג): **או שנדיירה.** שעשה ממנו דיר לבהמות שעשה בה סהר כדאמרי' בפרקין דלעיל ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה: **לא תזרע למוצאי שביעית.** דקנסינן ליה בהני יותר מבנתקוצה: **בטובה.**

לומר שיקצץ להם מזונות: **ב שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית שנטייבה או שנדיירה לא תזרע במוצאי שביעית. שדה שנטייבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית ובית הלל אומרים אוכלין. בית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה. ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה. רבי יהודה אומר חלוף הדברים זו מקולי ב"ש אבל**

סדקין כדאמר לקמן: (ג) וכתבו תוס' דס' זה כולל ולא"ת ומשום סכנה התירו לחרוש כו' דסוי ליסוד דמוכייחא. וי"ל דמייני בזמן הזה שהוא דרבנן ל"נ י"ל דקשה נפש הוא שמוטל להם המלך עם ולאין להם מס יפרעו ומתים בתפיסה, וסבי ליתמר בירושלמי משום מיי

ומחומרי ב"ה: ג חוכרין נירין מן הכותי בשביעי'

אסור דאין מחזיקין טובה לבעלים דרחמנא אפקריהו: **חלוף הדברים.** דב"ש לקולא, ואין הלכה כר"י: **ג חוכרין נירין.** יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כורים לשנה שדה כותי שחרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית

האט מען מתקן גיוועזן יעדערער זאל קלויבען אין חברם פעלד ודער בעל הבית זאל קלויבען באיי דעם אנדערען בעל הבית און דער אנדערער בעל הבית זאל קלויבען באיי איין אנדערען און דער בעל הבית זאל ניט דאנקען דעם מענטש וואס ער האט באיי איהם געקליבען וואורום אז ראובן וועט ניט דאנקען שמעון פאר וואס ער קלויבט די שטיינער פון זיין פעלד וועט זיך שמעון ניט מטריח זיין אוים צו קלויבען אלע שטיינדליך פון פעלד אפילו דיא קליינע אויך ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות און דאס איז געווים אז ער טאר איהם ניט צו זאגן עסין דער פאר וואס ער וועט בייא איהם קלויבין די שטיינער פון פעלד. וואורום די קליינע שטיינער אדער די קליינע שטיקלאך האלץ נוצען ראך איהם ניט ער קלויבט דאס נאר ווייל ער וויל טאהן דעם בעל הבית פון דער פעלד אטובה, און אז ער וועט זעהן אז ער האט נאר ניט פון דעם בעל הבית דער פאר וואס ער האט איהם אויס געקליבען זיין פעלד וועט ער דאס נאך אמאהל גישט טאהן: **ב** שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית אפעלד וואס מען האט פון איהר ארויס גענומען די דערנער און שביעית (מען האט נאר גיאקערט איין מאהל ארויס צו געמען די דערנער שנ"א) מעג מען איהר פאר זייען מוצאי שביעית דעם אכטין יאהר) שנטייבה אויב זיא איז גוט גיאקערט גיוואורין ודי מישנה שטועסט ווען מען האט גנייט די בעלי בתים צו געבין זינזין (פראטקעס) פון דיא פעלדער, און די בעלי בתים האבין ניט גיהאט צו באצאהלין האבין דיא חכמים מתיר גיוועזן צו אקערין און שביעית מען האט אבער נאר מתיר גיוועזן איין מאהל צו אקערין ניט צווייא מאהל, און אויב ער האט גיאקערט צווייא מאהל, דאס הייסט שנטייבה] האבין איהם די חכמים גקנסת

אז במוצאי שביעית זאל ער ניט טארין זייען או שנדיירה ער האט גימאכט פון דער פעלד אשטאל צו בהמות און שביעית און ער האט ניט גילאזט די מיסט אויף איין ארט נאר ער האט גילאזט די פעלד זאל זיך אוים מיסטען לא תזרע במוצאי שביעית טאר ער ניט זייען די פעלד במוצאי שביעית שדה שנטייבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית. ובית הלל אומרים אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה זיא האט גיאקערט אום שביעית טאר ער ניט דאנקען דעם בעל הבית פון די פירות, ווייל די תורה האט די פירות מפקיר גיוועזן צו אלע מענטשין, גיהערין ניט דיא פירות צום בעל הבית, בית הלל זאגין וויא ער וויל, אויב ער וויל דאנקט ער דעם בעל הבית און אויב ער וויל דאנקט ער איהם ניט רבי יהודה אומר חלוף הדברים. זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל רבי יהודה זאגט עס איז פאר קערט גילערנט גיוואורין, בית הלל זאגין מען טאר ניט דאנקען, און בית שמאי זאגין אויב ער וויל איהם דאנקען מעג ער איהם דאנקען, איז בית שמאי מיקל (מאכין גרינגער) און בית הלל איז מחמיר (וייא מאכין שווערער): **ג** חוכרין נירין מן הנכרי בשביעית אישראל מעג דינגען אגיאקערטע פעלד פון אעבו"ם און שביעית, ער זאל די פעלד פארזייען און שניידין די תבואה און זאל געבין צום עבו"ם צעהן כור תבואה איאהר (מעהר ארעד ווייניגער) און ער זאל דיא פעלד פאר זייען נאך שביעית, אפילו דער ישראל מאכט דער עבו"ם זאל אלע טאהל אקערען די פעלד אום שביעית, כדי מען

ואפ"ס שגורם לכותי לחרוש בשביעית. וירין ל' וירו לכם ויר: ומחזיקים ידי כותי. אם מלאו חורש יכול לומר לו ייסר כתך ויכולא בזה: ושואלין בשלומן. ואפי' ביום חגם: ד המדל בזיתים. כשהזיתים מקורכים זה לזה יותר מדאי טולל ג' ומניח כ' או טולל כ' ומניח ל' כדי שיגדל ויתעבה (ד). מדל ל' שליפה והסרה, וי"מ לשון דלדול ודלית שמדלדל שלהו מן הזיתים: יגום. גומם ומקצץ המילן ומשאיר הגרם כארץ ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד אלא

המדמה: ומודים במחליק. כגון אם טולל ג' זיתים זה בלד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודת קרקע הוא מתכוין ואסור: מתוך של חבירו אף המחליק ישרש. דלא עביד אילנא עיתקן קרקע חבירו וילוע דלעליס הוא מכוין: ה לא יחפה. הכיקוע: בעפר. שהרי הוא מתקן כבר שהעפר נעשה טיט ומעכיב המילן באבנים ובקש. דהוי כמושיב שומר שלא ייבש: בתולת

אבל לא מישראל ומחזיקים ידי כותי בשביעית אבל לא ידי ישראל. [מ] ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום: ד המדל בזתים בש"א יגום ובה"א ישרש. ומודים במחליק עד שיגום. איזה הוא המדל אחד או שנים המחליק ג', זה בצד זה בד"א מתוך שלו אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש: ה [כ] המבקיע בזית לא יחפהו בעפר אבל מבבה הוא באבנים או בקש, הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר. אבל מבבה הוא באבנים או בקש. אין קוצצין בתולת שקמה

בסס: [מ] ושואלין. ופפי' כשבת שבכנס מפני שכולם שמח בשיטול שמלות אלא לריך לשכלפות כלמנים וכנ"כ. ת"ם: (ד) ולריך לתלק בין מדל לזיכוד ופיסול לפ"ב ע"ג דלא שריין אלא עד כ"ה דמס לי שיגדל וכוכים מקלם מבשלין כדי שיגדל הוא לו שכוכם אלין אחר כדי שיגדל בשני, וכלמס פי' שר"ע שמדל הוא שיכרסם לסיום עליס לאם, ואפשר שגם שר"ב סוכר כן אלא מדל דמלמא פי' שיכרוס לעליס, מוי"ט: [כ] שמבקיע כו'. פירוש לקמס

זאל קענען באלד מוצאי שביעית זיין פון דעסט־וועגען מעג מען אבל לא מישראל אבער פון אישראל טאר ער ניט דינגען אפעלד אום שביעית, ער זאל ניט גורם זיין דער ישראל זאל אקערען אום שביעית ומחזיקין ידי נכרי בשביעית אויב אישראל טרעפט איין עבו"ם ווען ער אקערט מעג ער איהם זאגען יישר כחך אבל לא ידי ישראל אבער צו אישראל וואס אקערט אום שביעית טאר ער ניט זאגען יישר כחך אפילו ווען מען האט מתיר גיווען צו ארבייטען אין פעלד אום שביעית (אזוי ווי פריער איז גישטאנען) פון דעסטוועגען טאר מען ניט זאגען צו איהם יישר כחך. (ווארום עס ועהט אוים אזוי ווי ער פרייט זיך דאמיט וואס מען איז מבטל די מצוה פון שביעית) ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום אוג אפילו ווען עס איז יום טוב באיי דעם עובד כוכבים מעג מען איהם אויך געבען שלום כדי עס זאל ניט זיין אשנאה: ד המדל בזיתים ווען די איל ניט זיין אשנאה: ד המדל בזיתים ווען די איל ביומער זענען גערידט געמט ער ארוים פון דריי ביומער דעם מיטעלסטען אוג לאזט איבער צוויי, כדי דיא ביומער זאלין ניט זיין איינג וועלין זייא קענען נראב ווערין, אוג אזוי טוהט ער אין דעם גאנצען בוים גארטין בית שמאי אומרים יגום ואגין בית שמאי אז ער וויל אזוי טאהן אום שביעית זאל ער נאר אפ האקען דעם בוים ביז דעם ווארציל, אוג דעם ווארציל זאל ער לאזין אין דער ערד, ווארום אז ער וועט ארוים געמען דעם ווארציל וועט אז אזהן ווי ער וויל זיין מאכין די ערד צום זייען אום שביעית ובית הלל אומרים ישרש אוג בית הלל זאגין ער מעג דעם ווארציל אויך אוים זייסין ומודים בכחליק עד שיגום אוג בית הלל זאגן מורה צו בית שמאי בכחליק אז ער האקט אפ אום שביעית דריי ביומער איינעם ביי דעם אנדערין וואס עס ווערט ליידיג אשמייר ווערד

טאר ער ניט אוים ריסין דיא ווארצלען ווארום נויל עס איז אשטיק ערד ליידיג וועט מען זאגין ער מיינט צו זייען אויף דעם ארט איזה המדל וואס ווערט גירופין מדל אחד או שנים אז ער געמט ארוים איין בוים אדער צוויי ביומער, המחליק הייסט שלשה זה בצד זה אז ער האקט אפ דרייא ביומער איינס ביי דאס אנדערע (אזוי ווי פריער איז גישטאנען) בפה דברים אסורים ווען זאגט מען אז ער רייסט אוים דריי ביומער אום שביעית טאר ער ניט אוים ריסין די ווארצלען מחוך שלו נאר אין זיין פעלד, ווייל מען וועט זאגין ער וויל ריין מאכין די ערד צום זייען אבל מחוך של חבירו אף המחליק ישרש אבער אז ער רייסט אוים דריי ביומער אין אפרעמדע פעלד מעג ער די ווארצלען אויך אוים ריסין אום שביעית, ווייל אין אפרעמדע פעלד וועט ער דאך ניט זייען וועט מען זאגין ענווים דארף ער די האלץ: ה המבקיע בית לא יחפהו בעפר ווען איינער האט אפ גישפאלטין אזית (איילביר בוים) צו געמען פון איהם האלץ טאר ער ניט בדעקין דעם שפאלט מיט ערד, ווארום די ערד וועט פאר בעסערין דעם בוים אבל מכסה הוא באבנים או בקש אבער מיט שטרוי, וואס פאר דעקין דעם ארט ווא ער האט פון איהם אפ גיהאקט מיט שטייגער אדער מיט שטרוי, ווארום ווי פאר היטען נאר דעם בוים ער זאל ניט פאר טריקונט ווערין אבער ווי פאר בעסערין איהם ניט הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר ווען איינער האקט אפ באלקונט (צו בויען) פון אשקמה (אפייגין בוים) טאר ער איהם ניט בדעקין מיט ערד ווארום די ערד פר בעסערט איהם אבל מכסה הוא באבנים או בקש אבער מיט שטייגער אדער מיט שטרוי מעג מען איר בדעקין ווארום דאס פאר בעסערט ניט נאר עס היט אפ דעם שקמה ער זאל ניט פאר טריקונט ווערין ווייל

שקמה. שלא נקללה מעולם: מפני שהיא עבודה. שהיא משוכחת ככך: כדרכה אסור. שהיא מתגדלת ומתעבה ככך והוו כעין זמור לגפנים: אלא מגביה י'. שאין דרך לעולם לכרתה אלא למעה מעטרה: או גומם מעל הארץ. שאין דרך לכרות אותה כך, והלכה כר"י: ן המזנב בגפנים. מקטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע ויגדל ויגבר כהו וכן הקולן קנים כדי שיתעבה ויוסיף כחן: ירחיק טפח. מן הקרקע ושוב לא מחזי כעבודה (ה): שנפשח. נסדק כמו ויפשחהו: לא שיעלה. שיתחברו סדקיו: אלא שלא יוסיף. ליסדק: ז מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. משום דדרסינן לאכלה ולא להפסד ואם אוכלן קודם בשולן הייתו הפסד: הפנים. פני תאנה כדכתיב התאנה חנטה פניה: משהוריחו. שהיו מן הקרקע ול

דדבר שדרכו לאכול הוא אכל לסוף לא חזי ואין סכין אלא כדבר שדרכו לסוף: הכניסו חצי לוג. שנתבשלו עד שיכול להוציא חצי לוג מסאה: הכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שהיו להתגדל א"כ שמוציא מהן עכשיו ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה יפה: כך עונתן לשביעי'. ואין אוכלין מהן בשביעי' עד שיגיעו לעונת מעשרו' המפורש בס"ק דמעשרות דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים להכול קודם בשולן לפיכך התירו לאכול מהם בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות אבל לא בשאר פירות: י אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאכלה אחר רחמנא ולא להפסד, ואני שמעתי כיון דאפקריהו רחמנא לפירות אם יקצצם הוי גוזל את הרבים (ז): משיוציא. תחלת העלין כימי ניסן: משישלשלו. משיתחילו להכניה ותלות כעין שלשלת: משיגרעו. משיעשו גרעינים, ס"א הבוסר כשיגדלו העבנים ונעשו כפול הלבן נקרא גרוס: משינצו. משיגדל עליהם הגן כמו הענבים גרסו כארץ כשיגיעו לשיעורין הללו אסור לקצץ כשביעית: מותר לקוצצו. ואין כאן משום הפסד הפרי אלו משום גזל לאיכך ליגמא שבבר הפרי רחוי לאכילה ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעולה בדמים שדמיו יקרים לעצים יותר מלאילן: וכמה יהא בוית.

הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה הכניסו שליש [ו] כותש בשדה וכונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייבים במעשרו' ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרו' כך עונתן לשביעי': י מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית בש"א כל האילן משיוציא בה"א החרובין משישלשלו והגפנים משיגרעו והזיתים משינצו ושאר כל אילן משיוציא וכל אילן כיון שבא לעונת המעשרות [ז] מותר לקוצצו. כמה יהא בוית

נאכלים וגם להפסד, עכפו"מ: [ז] מותר. פי' לעצים, וכ"כ הר"מ:

ולפיכך כתב הר"מ והביא מל זה סמוכין שם בפשט מפני שהוא קרוב להפסדם ולשמחת כשיגיעו לגמר דקדוקו יקצו בשם בפשה כשהגיעו לכלל זה מהפעם הנו' אבל עיקר שם בפשט הוגמ מל מנכים לעיס כנזכר: [ו] כותש בשדה כו'. אומרים דמלחמת נקט שכן דרך לכותשם בשדה, וכ"כ הר"מ: (ז) זה פי' הר"מ ותימה למה מפרש טעם אחר ממה שמעמו בגמרא

אַוֶעלְכֶע מאָסין שִׁפּאַלְט עֶר זַיי אוּנ עֶסְט זַיי אין פֶעלד, אוּנ שְׁטִירין זִיך מיט דִי אַיי טאָר מָען נִיט, וַויל זַיי טוּיגין נִיט צוּם שְׁטִירין הַיינְט עֶס עֶר מאַכְט צוּ שאַרין דִי יַיתִים אוּנ שאַרין מאַכין פֵּירות פון שְׁבִיעִית טאָר מָען נִיט הִכְנִיסוּ חֲצִי לוג כותֶשׁ וְסָךְ בְּשָׂדֶה אֲבָל אַז מָען קען אַרוים נֶעמָען פון אַסָאה אֵיילֶבֶערין לוג אַיי (זַייא) נֶעמָען שוין צַייטִיגֶער גִיוואָרין) שטוּיסְט עֶר זַייא אוּנ מָעג זִיך מיט זַיי שְׁטִירֶען אין פֶעלד הִכְנִיסוּ שְׁלִישׁ כותֶשׁ בְּשָׂדֶה וְכוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ אוּנ אַז זַיי זֶענֶען נָאך צַייטִיגֶער גִיוואָרין אוּנ מָען קען פון אַסָאה אַיילֶבֶערין אַרוים נֶעמָען אַיי אַדְרֵיטֶעל פון וַוי פִיל מָען וֶועט פון זַיי קֶענֶען אַרוים נֶעמָען אַז זַיי וֶועלין וֶוערין נָאר צַייטִיג וֶועט מָען קֶענֶען פון דֶעם סָאה אַיילִיבִירְטֶען אַרוים נֶעמָען אַיי דְרַיי קְוָואַרְט אוּנ אִיצְט נֶעמְט מָען פון זַיי אַרוים אַיין קְוָואַרְט מֶעג עֶר זַיי שְׁטוּיסִין אין פֶעלד אוּנ נֶעמְט זַיי אַהֵיים] וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָהֶם בְּשִׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת אוּנ אין אַנְדֶערֶע יָאהְרִין פון שְׁמִטָה (אַז זַיי זֶענֶען אַזוֹיי צַייטִיג גִיוואָרין) מוּז מָען שוין פון זַיי נֶעבִין מַעֲשֵׂר אוּנ דָאס אִיז נָאר בַּיי פַיינִין אוּנ וַויינְטְרוּבִין אוּנ אַיילִיבִירְטֶען וואָס דֶער שְׁטֵיינֶער אִיז מָען עֶסְט פון זַיי אַיידֶער זַיי וֶוערין צַייטִיג הָאט מָען אוּם שְׁבִיעִית אוֹיך מֶהְיֶר גִיוועזֶען צוּ עֶסִין פון זַיי אַיידֶער זַיי זֶענֶען צַייטִיג וְשִׁאָר כָּל פֵּירוֹת הָאִילָן כְּשֶׁנִּתְּנוּ לְמַעֲשְׂרוֹת כַּךְ עוֹנָתָן לְשְׁבִיעִית אֲבָל בַּיי אַנְדֶערֶע פֵּירוֹת וֶוען זַיי וֶוערין אַזוֹיי צַייטִיג אַז מָען מוּז שוין פון זַיי נֶעבִין מַעֲשֵׂר (אַזוֹיי וִוי עֶס וֶועט שְׁטֵיין אין עֶרְשְׁטִין פֶּרֶק פון דֶער מִסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת) מָעג מָען זַיי עֶסִין אוּם שְׁבִיעִית, אוּנ נִיט פְּרִיעֶר: י מֵאֵימָתַי אֵין קוֹצְצִין הָאִילָן בְּשְׁבִיעִית פון וֶועלְכֶער צַייט אָן מָאר מָען נִיט אֶפּ הָאקִין אַבוּים אוּם שְׁבִיעִית בֵּית שַׁמַּאי וְאוֹמְרִים כָּל הָאִילָן מִשֶּׁיּוֹצִיא אַלֶּע בוּימֶער וָוען זַיי הַייבִין אָן אַרוים צוּ צִיהֶען בְּלֶעטֶער (אין נִיסָן) מָאר מָען זַיי שוין נִיט אֶפּ הָאקִין וָוארוּם דָאס אִיז שוין אַאָנְהַייב פון פֵּירות אוּנ פֵּירות שְׁבִיעִית הָאט דִי תּוֹרָה נִיצָאנְגֶט מָען זָאל זַיי עֶסִין אָבֶער נִיט שָׁאדִין מאַכִין בֵּית הִלֵּל וְאוֹמְרִים הַחֲרוּבִין מִשֶּׁישְׁלְשְׁלוּ בָּאקְקָאדִין בוּימֶער וָוען דִי צְוַוייגִין הַייבִין אָן שְׁוֶועֶר צוּ וֶועדִין אוּנ אַרָאפּ צוּ הַיינְגֶען טָאר מָען נִיט אֶפּ הָאקִין דֶעם בוּים, אָבֶער פְּרִיעֶר, בַּיי אַלֶּע בוּימֶער אַיידֶער עֶס הַייבְט אָן אַרוים צוּ קוּמֶען אוֹיף זַיי בְּלֶעטֶער אוּנ בַּיי בָּאקְסִין בוּימֶער אַיידֶער דִי צְוַוייגִין וֶועדִין שְׁוֶועֶר מָעג מָען זַיי אֶפּ הָאקִין אוּם שְׁבִיעִית וְהַגְּפָנִים מְשֶׁנִּרְגְּרוּ אוּנ וַויינְשְׂטָאקִין וָוען עֶס וֶועדְט אין דִי וַויין טְרוּבִין קֶערֶנֶער טָאר מָען נִיט אֶפּ הָאקִין דֶעם וַויין שְׁטָאק אוּם שְׁבִיעִית וְהַזֵּיתִים מְשֶׁנִּצּוּ אוּנ זַיתִים (אַיילִ בוּימֶער) וָוען זַיי בְּלִיהֶען טָאר מָען שוין נִיט אֶפּ הָאקִין דֶעם בוּים אוּם שְׁבִיעִית וְשִׁאָר כָּל אִילָן מִשֶּׁיּוֹצִיא אוּנ אַנְדֶערֶע בוּימֶער וָוען זַיי הַייבִין אָן אַרוים צוּ צִיהֶען בְּלֶעטֶער טָאר מָען זַיי נִיט אֶפּ הָאקֶען אוּם שְׁבִיעִית וְכָל אִילָן כֵּיוָן שֶׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת מוּתָּר לְקוֹצְצוֹ אוּנ אַלֶּע בוּימֶער אַז דִי פֵּירוֹת וֶועדֶען צַייטִיג אַז מָען מוּז שוין גֶעבֶען פון דִיא פֵּירוֹת מַעֲשֵׂר מֶעג מָען דֶעם בוּים אֶפּ הָאקִין וָוארוּם עֶס מאַכְט שוין נִיט שָׁאדִין דִי פֵּירוֹת וַוייל מָען קֶען שוין דִי פֵּירוֹת אַראָפּ נֶעמֶען פון בוּים, אַנְדֶערֶש טָאר מָען נִיט אֶפּ הָאקִין אַבוּים וָוארוּם וואָקְסְט אוֹיף אִיהם פֵּירוֹת סַיידִין עֶר אִיז מֶעהֶר וֶועדְט אוֹיף הָאלִין וִוי אוֹיף פֵּירוֹת וָוארוּם אין דֶער תּוֹרָה שְׁטֵיהט כִּי מִמֶּנּוּ הָאכֵל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרוֹת פון דֶעם בוּים

לאו משביעית קאי אלא שיהא אסור לקיימו משום קונן אילנות עוביים כדכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת: **רובע.** הקב משום דמסיק יותר מפאר אילנות דאלו בדקל מותר לקיימו עד דטעין קכא:

ולא יקוצנו רובע רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הזית:

נואם רוא עקסט פירות ואלסטו אים ניט אפשניידין כמה הוא בזית ולא יקוצנו רובע דער דין שמועקסט ניט פון שביעית נאר די משנה זאגט ווי פיל פירות זאל זיין אויף איילבר בוים מען זאל אים ניט טארין אפ האקין, צפערטיל קב, אבער אז עס וואקקסט אויף דעם בוים ווייניגער ווי אפערטיל קב איילבירען מעג מען איהם אפ האקין רבן שמעון בן גמליאל זאגט הכל לפי הזית אלץ נאך דעם ווערט פון דעם איילבירבוים (אויב די האלץ איז מער ווערט וויא דיא פירות מעג מען איהם אפ האקין):

תוספות

קידה על אפים. ומייתי קרא לעיל דתסכמן לעי כעניין אחר י"ל דקיים לה מקבלה דקידה על אפים ומייתי קרא דמסייע:

גמרא ברכות דף לד ע"א

סלקא ה' כלה כלי אחיזון דאסכר דמלכות דבריאה אלף למד

רש"י

ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כה"ג בסוף כל ברכה וברכה והמלך תחל" כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה. אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מניה דר' יהושע בן לוי הדיוט כמו שאמרנו כהן גדול תחלת כל ברכה וברכה המלך כיון שברע שוב אינו זוקף, שנ' ויהי בכלות שלמה להתפלל קם מלפני ה' מברוע על ברכיו. ת"ר קידה על אפים, שנא' מברוע על ברכיו. בריעה על ברכים, שנא' מברוע על ברכיו. השתחואה זו פישוט ידים

ת"ר אלו ברכות שאדם שוחה בהן, באבות התחלה וסוף, בהודאה התחלה וסוף. ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה. אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כה"ג בסוף כל ברכה וברכה והמלך תחל" כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה. אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מניה דר' יהושע בן לוי הדיוט כמו שאמרנו כהן גדול תחלת כל ברכה וברכה המלך כיון שברע שוב אינו זוקף. שנ' ויהי בכלות שלמה להתפלל קם מלפני מזבח ה' מברוע. ריעה דקרא ויהי בכלות שלמה להתפלל והדר קם מברוע: **ארצה.** ל' מקתעה מסמע

תחלה וסוף. כמודיס ולך נאה להודות: כ"ג בסוף כל ברכה. כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו: אינו זוקף. עד שיגמור: קם מלפני מזבח ה' מברוע. ריעה דקרא ויהי בכלות שלמה להתפלל והדר קם מברוע: **ארצה.** ל' מקתעה מסמע

תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן דיא רבנן האבין גילערוגט דאס ענען דיא ברכות וואס דער מענטש דארף זיך איינבייגין ביי זייא באבות התחלה וסוף ביי די ערשטע ברכה פון שמונה עשרה, אין אנהייב ברכה אוג אין סוף ברכה ווען מען זאגט ברוך אתה, אין אנהייב שמונה עשרה, דארף מען זיך איינבייגן. אוג ווען מען זאגט ברוך אתה אוג מען לאזט אויס כנגן אברהם דארף מען זיך אויך איינבייגין] בהודאה התחלה וסוף ווען מען זאגט מודים אנחנו לך דארף מען זיך איינבייגין אוג ווען מען זאגט ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות דארף מען זיך אויך איינבייגין ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו ישחה אוג אויב ער וויל זיך איינבייגין ביי יעדער סוף ברכה אוג ביי יעדער אנהייב ברכה. לערוגט מען איהם ער זאל זיך ניט איינבייגין אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבי שמעון בן פזי האט גיזאגט רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט פון בר קפרא'ס ווענין הדיוט כמו שאמרנו ביי אפאראסטין מענטש איז דער דין וויא גאר זאל זיך איינבייגין אין שמונה עשרה פיר מאהל ואין אנהייב שמונה עשרה, צו כנגן אברהם, צו מודים, צו הטוב [שמך] כהן גדול בסוף כל ברכה וברכה אכהן גדול דארף זיך איינבייגין ביי יעדער סוף ברכה והמלך תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה אוג אמלך דארף זיך איינבייגין ביי יעדער אנהייב ברכה אוג ביי יעדער סוף

ברכה אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מניה דרבי יהושע בן לוי רבי יצחק בר נחמני זאגט מיר האט מען גזאגט אז אזוי האט רבי יהושע בן לוי גזאגט הדיוט כמו שאמרנו ביי אפראסטין מענטש איז דער דין וויא מיר האבין גיזאגט ער זאל זיך איינבייגין אין שמונה עשרה דער מאהל כהן גדול דארף זיך איינבייגין ביי יעדער אנהייב ברכה המלך כיון שברע שוב אינו זוקף דער מלך דארף קניהען ווען ער הייבט אן זאגין דעם אנהייב שמונה עשרה, דארף ער שטיין אויף די קניה ביז ער זאגט אפ די נאנצע שמונה עשרה שנאמר ויארום עם שטייט אין פסוק ויהי בכלות שלמה להתפלל קם מלפני מזבח ה' מברוע על ברכיו ווען שלמה האט גיענדיגט זיין הפלה איז ער אויפגעשטאנען פון צו קניהען אויף זיינע קניה וואס ער האט גע־קניהט פאר דעם מזבח פון נאט פנו רבנן די רבנן האבין גילערוגט קידה על אפים וואו עס שטייט דער ויארט קידה מיינט מען צו זיין ז' זיינגעבויגין מיט דעם פנים אויף די ערד שנאמר ויארום עם שטייט אין פסוק ותקוד בת שבע אפים ארצה בת שבע האט זיך איינגעבויגין מיט דעם פנים אויף די ערד ת' בריעה על הברכים וואו עס שטייט דער ויארט בריעה מיינט מען קניהען אויף די קניה שנאמר ויארום עם שטייט אין פסוק מברוע על ברכיו שלמה איז אויפ־גישטאנען פון צו קניהען אויף זיינע קניה השתחואה זו פישוט ידים ורגלים וואו עס שטייט דער ויארט השתחואה מיינט מען ער לייגט זיך אין נאנצין

נשמע: דמצלוי אצלויי. כטופלים על פיהם לין פיסטין וידיהם ורגליהם חלה מגין על ידיהם: בתחלה. כורע: חזינא לר״נ דכרע. תחלה וסוף: בהודאה דהלל. הודו לה׳ כי טוב:

ורגלים, שנאמר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה. א״ר חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דמצלוי אצלויי. תני חדא הכורע בהודאה הרי זה משובח, ותניא אידך ה״ז מגונה. ל״ק הא בתחלה והא לבסוף. רבא כרע בהודאה תחלה וסוף, אמרו ליה רבנן אמאי קא עביד מר הכי. אמר להו חזינא לרב נחמן דכרע וחזינא ליה לרב ששת דקא עביד הכי. והתניא הכורע בהודאה הרי זה מגונה, ההיא בהודאה שבהלל. והתניא הכורע בהודאה ובהודאה שבהלל הרי זה מגונה, כי תניא ההיא בהודאה של ברכת המזון:

חזינא להו לאביי ורבא דמצלו מצלויי. פיהם כהיו מטיס על לדיהם:

זויף די ערד און ציהט אוים די העגט און די פיס שנאמר והארום עם ששיים אין פסוק יעקב האט גיזאגט צו יוסף הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה וועלין מיר דען קומען איך און דיין מוטער און דייגע ברידער מיר אלין אונז בוקן פאר דיר אויף די ערד אמר רבי חייא בריה דרב הונא רבי חייא דער זוהן פון רב הונא האט גיזאגט חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלויי איך האב גיזעהן דען אבין און דען אבין רבא געענגן געפאלן אויף זייער פנים האבין נייא זיך איינגעבויגין אויף אזייט פני חדא אין איין ברייתא האבין מיר גילערנט המודה בהודאה הרי זה משובח איז ער געלויבט ותניא אידך האט נאך אין אברייתא האבין מיר גילערנט דער מענטש ואם קניהעט ווען ער זאגט מודים הרי זה מטונה איז דאס מיאוס. ענטפערט די גמרא לא קשיא דאס איז קיין קשיא הא בתחלה והא לבסוף ווען מען הייבט אן צו זאגין מודים דארף מען קניהען, און ווען מען ענדיגט מודים דארף מען ניט קניהען רבא כרע בהודאה תחלה וסוף רבא האט געקניהט ווען ער האט אנגעהויבין זאגין מודים און ווען ער האט גיענדיגט זאגין מודים אמרו ליה רבנן די רבנן האבין גיזאגט צו רבא אמאי קא עביד מר הכי פאר וואס טוהט דער רבי אזוי, און קניהעט ווען ער ענדיגט מודים אבר לדו האט רבא גיזאגט צו יוסף הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה ווילין מיר דען קומען איך און דיין מוטער און דייגע ברידער מיר אלין אונז בוקן פאר דיר אויף די ערד אמר רבי חייא בריה דרב הונא רבי חייא דער זוהן פון רב הונא האט גיזאגט חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלויי איך האב גיזעהן דען אבין און רבא געענגן געפאלן אויף זייער פנים האבין נייא זיך איינגעבויגין אויף אזייט פני חדא אין איין ברייתא האבין מיר גילערנט המודה בהודאה הרי זה משובח איז ער געלויבט ותניא אידך האט נאך אין אברייתא האבין מיר גילערנט דער מענטש ואם קניהעט ווען ער זאגט מודים הרי זה מטונה איז דאס מיאוס. ענטפערט די גמרא לא קשיא דאס איז קיין קשיא הא בתחלה והא לבסוף ווען מען הייבט אן צו זאגין מודים דארף מען קניהען, און ווען מען ענדיגט מודים דארף מען ניט קניהען רבא כרע בהודאה תחלה וסוף רבא האט געקניהט ווען ער האט אנגעהויבין זאגין מודים און ווען ער האט גיענדיגט זאגין מודים אמרו ליה רבנן די רבנן האבין גיזאגט צו רבא אמאי קא עביד מר הכי פאר וואס טוהט דער רבי אזוי, און קניהעט ווען ער ענדיגט מודים אבר לדו האט רבא גיזעהן דען רב נחמן וויא רב ששת האט אויף אזוי גיטוהן וויא רב נחמן והתניא הכורע בהודאה הרי זה מטונה מיר האבין דאך גילערנט דער מענטש ואם קניהעט ווען ער זאגט מודים הרי זה מטונה דער ואם קניהעט ווען ער זאגט מודים אין דער מיאוס, פרעגט דיא גמרא והתניא מיר האבין דאך גילערנט הכורע בהודאה ובהודאה של הלל הרי זה מטונה דער ואם קניהעט ווען ער זאגט מודים אין הלל איז מיאוס. ענטפערט דיא גמרא כי תניא ההיא בהודאה של ברכת המזון דאס האבין מיר גילערנט ביא דעם מודים ואם אין בענטשין, דער מענטש ואם קניהעט ווען ער בענטשט און זאגט ועל הכל ה׳ אלהינו אנחנו מודים לך, איז מיאוס:

זוהר שלח דף קנט ע״א ת״ת דאצילות יוד הא ואו הא

ויבאו עד כחל אשכול וגו׳. רבי יהודה פתח (ישעיה מב) כה אמר האל יי׳ בורא השמים ונוטיהם וגו׳. כמה אית להו לבני נשא לאסתכלא בפולחנא דקב״ה. כמה אית להו לאסתכלא במלי דאורייתא. דכל מאן דאסתכל באורייתא כאלו מקריב כל קורבנין דעלמא לקמי קב״ה. ולא עוד אלא דקב״ה מכפר ליה על כל חובוי ומתקנין ליה כמה כורסיין לעלמא לאתי (הסר): ר׳ יהודה הוה חזיל בארחא כהדי ר׳ אבא שאל ליה אמר מלה חד בעינא לשאלא כיון דידע קב״ה דזמין כ״ג למהטי קמיה ולמגזר עליה מיתה אמאי ברא ליה דהא אורייתא הוה שדין עד לא איברי עלמא וכתיב בה באורייתא (במדבר יט) אדם כי ימות באהל. (שם כז) אים כי ימות. וימת. ויחי פלוני וימת מאי קבעי קב״ה לכ״ג בהאי עלמא דאתי׳ אי אסתכל באורייתא ימות ולילא ימות ואי לא אסתכל באורייתא ימות כלא בחד ארחא כר פרישותא דההוא עלמא כד״א (קהלת ט) כטוב כהוטא. א״ל אורחוי דמארך וגזרי דמארך מה לך למעבד בהו מה דאית לך רשו למעבד ולאסתכלא שאיל ודלית לך רשו למעבד כתיב (שם ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך דאורחוי דקב״ה וסתרין גיזין עלאין דהוא סתים וגניז אית לן לאסתכלא. א״ל א״ה הא אורייתא כלא סתים וגניז דהא היא שמא קדישא עלאה הוי ומאן דמתעסק באורייתא כאלו אתעסק בשמיה קדישא וא״ה אית לן לאסתכלא ולאסתכלא. א״ל אורייתא כלא סתים וגליא ושמיה קדישא סתים וגליא וכתיב (דברים כט) הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו הנגלות לנו לאית רשו לאסתכלא ולעייונא ולאסתכלא בהו ולמעבד בהו. אבל הנסתרות לה׳ אלהינו דילה אינון ולית לה אתחזיין דמאן יכיל למעבד ולאתדבקא דעתוי סתימא. וכ״ש למאשל. ת״ת אית רשו לבני עלמא למימר מלין סתימין ולפרשא לון כד בוציא קדישא ר״ש דהא קב״ה אסתכם על ידוי ובגין דדרא דילה רשימא הוא לעילא ותתא וע״ד מלין אתמרו באתגליא על ידוי ולא יהא דרא כדרא דא דאיהו אתרי כגוויה עד דייתי מלכא משיחא:

משערי תשובה לר"י דף ט' ע"ג.
כל מים ומים ביום צר לו יקן לבו להכין ולהתענות עם התשובה והתפלה כמו שהלבוש מייחדים לנוח ולהתענות בעת לרחם לאשר תקנו מכמינו ז"ל וזה לים נגמר ויום לנוח ולאשר יבא מוסר סס"ו על המים אשר הוא זך ויפר יהיה לנכיון ולסגולה שבלבו לעוה"ב כמו שנאמר למען עמוקך ולמען נפוחך להשיבך בתחכיתך, ומאמרו ז"ל פשפש במעשיו בעת לרחוץ וחסס וחקל ולא מלא חסס בידו הן הן יסורין של אהבה, ומענין הדרך הזה אשר זכלנו התשובה ביום המות בכלות המוות כי כלתה מלוו

אותו שליח צבור, והרב ממנה א' מתלמידיו להתפלל לפניו בצבור. הסומא פורס על שמע ונעשה שליח צבור, אבל מי שבתפיו מגולות אע"פ שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח צבור לתפלה עד שיהי' מעוטף:

(א) אין ממנין שליח צבור אלא גדול שבצבור בחכמתו ובמעשיו ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר, ומשתדלין להיות שליח צבור ארם שקולו ערב ורגיל לקרות, ומי שלא נתמלא זקנו אע"פ שהוא חכם גדול לא יהא שליח צבור מפני כבוד צבור אבל פורס הוא על שמע משביא שחי שערות אחר י"ג שנים: (ב) וכן העולג כגון מי שקורא לא' ע' או לע' א' וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין לפניו בצבור. הסומא פורס על שמע ונעשה שליח

הרמב"ם הלכות תפלה פרק ח.

(א) אין ממנין שליח צבור אלא גדול שבצבור בחכמתו ובמעשיו ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר, ומשתדלין להיות שליח צבור ארם שקולו ערב ורגיל לקרות, ומי שלא נתמלא זקנו אע"פ שהוא חכם גדול לא יהא שליח צבור מפני כבוד צבור אבל פורס הוא על שמע משביא שחי שערות אחר י"ג שנים: (ב) וכן העולג כגון מי שקורא לא' ע' או לע' א' וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו שליח צבור אבל פורס הוא על שמע ואינו נעשה שליח צבור לתפלה עד שיהי' מעוטף:

בָּל אִישׁ וְאִישׁ בְּיוֹם צַר לוֹ יָעֲרֶעֶר מֶענְטְש וָען אוֹיף אִים קוּמְט אַצָּרָה ח"ו יְהֵן לִבּוֹ לְהָכִין וּלְהִתְעַנּוֹת עִם הַתְּשׁוּבָה וְהַתְּפִלָּה זֶאל עֶר דָאס גֶעמֵען אִין הַארְצִין צוּ פַארשְׁטֵיין פַאר וָואס אִין אוֹיף אִיהם דִי צָרָה גֶע־קוּמֶען אוּנ זָאל פַאסְטִין אוּנ זָאל טָאהן תְּשׁוּבָה אוּנ מִתְפַּלֵּל זַיין וּבְעטִין צוּ הַקב"ה) עֶר זָאל פוּן אִיהם אָפְּטָאהן דִיא צָרָה כְּמוֹ שֶׁהַצִּבּוּר תַּיְיכִים לְצוּם וּלְהִתְעַנּוֹת בְּעֵת צָרָתָם כַּאֲשֶׁר תִּקְּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אַזוֹי וְוִיא אַלֶּע יוּדִין מוּזִין פַאסְטִין וָען עֶס קוּמְט אוֹיף זַייא אַצָּרָה, אַזוֹי וְוִיא אוּנְגֶערֶע חֲכָמִים הָאבִין גֶיבָאטִין וָה צוּם נִכְחַר יוֹם רָצוֹן אוּנ דֶער תַּעֲנִית אִיז אוֹיסְדֶערְוַוִיילְט פוּן הַקב"ה אוּנ דָאס אִיז אַבֶּע־וַוִיל יְנְגֶער טָאג, הַקב"ה וִויל אַז אַמֶענְטְש זָאל פַאסְטִין אוּנ בֶּעטִין בֵּייא אִיהם עֶר זָאל אִיהם הֶעלְפִין פוּן זַייגֶע צָרוֹת וְכַאֲשֶׁר יָבֹא מִסֵּפֶר הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל הָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא זַךְ וְיָשָׁר יִהְיֶה לְנִכְיוֹן וּלְחַגְדִּיל שְׂכָרוֹ לְעוֹלָם הַבָּא אוּנ אַז עֶס קוּמְט דִי שְׁטְרָאף פוּן הַקב"ה אוֹיף אַזוֹי אַמֶענְטְש וָואס עֶר אִיז רַיין פוּן עֲבֵירוֹת, אִיז דִי שְׁטְרָאף גֶעקוּמֶען אוֹיף אִיהם צוּ פְּרוּבֶּען אִיהם אוּיב עֶר וֶועט נִיט צֶערְנֶען אוֹיף הַקב"ה אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט אָן גֶעמֶען מִיט לִיבְּשָׁאפְט דִיא יִסּוּרִים, אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט וְאגִין גֶעוִוִים אִיז הַקב"ה גֶיצֶערְנְט, וֶועט זַיין שְׂכַר פַארגֶרֶעסֶערְט וֶוערִין צוּ עוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן עָנוּחֶךָ וּלְמַעַן נַסּוֹתְךָ לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ אַזוֹי וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק נָאט הָאט דִיךְ גֶעפַּייגִינְט צוּ פְּרוּבֶּין דִיךְ עֶר זָאל דִיר טָאהן גוּטֶעס אִין דַיין לֶעבְּטִין, אוֹיף עוֹלָם הַבָּא וְאַחֲרֵי זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דִי חֲכָמִים הָאבִין גֶינָאגְט בְּשָׁפֵשׁ בְּמַעֲשָׂיו בְּעֵת צָרָתוֹ וְחָפֵשׂ וְחָקֹר וְלֹא מָצָא חֵטְא בְּיָדוֹ הֵן הֵן יִסּוּרִין של אַהֲבָה אַז אוֹיף אַמֶענְטְש קוּמְט אַצָּרָה אוּנ עֶר זוּכְט צְווִישֶׁן זַייגֶע מַעֲשִׂים אוּנ גֶעפִינְט נִיט קַיין עֲבֵירָה זָאל עֶר וִוייסֶען אַז דִיא יִסּוּרִים זֶענֶען אוֹיף אִיהם גֶעקוּמֶען וַוייל נָאט הָאט אִיהם לִיב אוּנ עֶר וִויל פַאר גֶרֶעסֶערִין זַיין שְׂכַר צוּ עוֹלָם הַבָּא וּמִכֹּנֶן הַדֶּרֶךְ הַזֶּה שֶׁזִּכְרוֹנוֹ הַתְּשׁוּבָה בְּיוֹם הַמִּיתָה דִיא תְּשׁוּבָה וָואס אַמֶענְטְש טוּהְט פַאר זַיין שְׁטַארְבֶּין אִיז אוֹיף אַזוֹי מְשִׁיפָּה אֲבֶּער דֶער מֶענְטְש וָואס זַייגֶע אַקְסֶלֶען דִי בְּרָכוֹת פוּן קְרִיאַת שְׁמַע, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין מָאר עֶר מָעג וָאגִין בְּרָכוֹ אוּנ עֲשֶׂרֶה אוֹיף זַיין אַחֲזָן צוּם נָאגְצִין דַאוֶוענֶען צוּ שְׁמוֹנֶה מִיט אַקְלֵייד וִויא אַלֶּע מֶענְטְשִׁין גֶיזָאגְן:

(א) אין ממנין שליח צבור אלא גדול שבצבור בחכמתו ובמעשיו

מֶען מָאר נִיט אוֹיפְגֶעמֶען אַמֶענְטְשִׁין פַאר אַחֲזָן, סַיידִין עֶר אִיז דֶער גְרֶעסְטֶער פוּן דֶער שׁוּהֶל וָואס עֶר דַאווֶענְט דָארְט, עֶר אִיז מֶער חֶכֶם (מֶער לְמִדָן) אוּנ הָאט מֶעהְר מַעֲשִׂים טוֹבִים פוּן זַייא וְאִם הָיָה זָקֵן הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר אוּנ אוֹיב עֶר אִיז אַיין אַלְטֶער מַאן אִיז נָאך בֶּעסֶער וּמִשְׁתַּדְּלִין לִהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר אָדָם שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לִקְרוֹת מֶען דַארְף זִיךְ מִטְרַיִין זַיין צוּ גֶעמֶען אַחֲזָן וָואס הָאט אַשֶּׁיגֶינֶע שְׁטִימְמֶע אַזוֹיסֶע אוּנ עֶר אִיז גֶעוואכְנְט צוּ לֶערְנֶען וּמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ אוּנ דֶער מֶענְטְש וָואס הָאט נָאך קַיין בָּארְד אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל אֲפִילוּ עֶר אִיז אַגְרוֹיסֶער חֶכֶם, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין לֹא יְהֵא שְׁלִיחַ צִבּוּר וַוייל עֶר אִיז נִיט שַׁיין פַאר דִיא מֶענְטְשִׁין פוּן שׁוּהֶל אַיינְגֶעֶר מָאן זָאל זַיין זַייגֶער חַזָּן אָבֶּל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע מִשְׁבִּיעַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר י"ג שָׁנִים אָבֶּער וָאגִין בְּרָכוֹ אוּנ דִי בְּרָכוֹת פוּן קְרִיאַת שְׁמַע אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין זָאלִין הֶערִין אוּנ יוֹצֵא זַיין, מֶעג אַיינְגֶעֶר מָאן אוֹיך, אֲפִילוּ עֶר אִיז נָאר אַלְט רַבְרַייעֶרְהֶן יָאהר אוּנ הָאט שׁוֹין צָנְוִוי הָאר אוּנְטֶען, מֶעג עֶר שׁוֹין זַיין אַחֲזָן צוּ בְּרָכוֹ וָאגִין: (ב) וְכֵן הָעִלֵּג אוּנ דֶער מֶענְטְש וָואס שְׁטַא־מִילְט, עֶר קָען נִיט שַׁארְף רַיידִין כְּגוֹן מִי שֶׁקּוֹרֵא לא' ע' או לע' א' דְּהַיְינוּ עֶר רֶעט דֶעם אל"ף וְוִיא אע', אָבֶּער עֶר רֶעט דֶעם ע' וְוִיא אאל"ף, מָאר עֶר נִיט זַיין אַחֲזָן וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקּוּנָן אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר אוּנ דֶער מֶענְטְש וָואס קָען נִיט אַרוֹיסְרַייידִין דִיא אוֹתִיּוֹת וְוִיא מֶען דַארְף בַּיידִין, זָאל מֶען אִיהם נִיט מַאכִין פַאר אַחֲזָן וְהַרֵּב מִמְּנָה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּצִבּוּר אַרְבֵּי מֶענְ גֶעבֶּין רְשׁוּת צוּ אַיינֶעם פוּן זַייגֶע תַּלְמִידִים עֶר זָאל דַאווֶענֶען פַאר דֶעם עַמּוּד אוּנ זָאל אִיהם מַאכֶּין פַאר אַחֲזָן הַסּוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְנַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ צִבּוּר אַבֶּלִינְגֶעֶר מֶענְ וָאגִין בְּרָכוֹ אוּנ דִיא בְּרָכוֹת פוּן קְרִיאַת שְׁמַע אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין זָאלִין הֶערִין אוּנ יוֹצֵא זַיין אוּנ עֶר מֶעג וָוערִין אַחֲזָן אָבֶּל מִי שֶׁכְּתֵפָיו מְגֻלּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע אֵינוֹ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ צִבּוּר לְתְפִלָּה עַד שֶׁיִּהְיֶה

אַתְּשׁוּבָה בְּרֵאוּת הַחוֹטֵא כִּי כְּלָחַח אֵלָיו דַּרְעָה וְאַבְדָה תִּקְוָתוֹ אוֹ דֶּרֶךְ זִינְדִּיגֶער וָעֶהֶט דָּאס שֶׁלָּעכְטֶס אִיז שׁוֹין נָעקוּמֶען אוֹיף אִיהֶם אִין נַאנְצִין אוּנְ עָם אִיז שׁוֹין פַּארלאָרִין זַיין אָפְּענוּנְג עֶר זָאל נָאך לָעבִּין כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה וְזֶהוּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גִּיזָאגְט וָוען דֶּער רָשָׁע שְׁטֶארְבְּט וֶוערְט פַּארלאָרִין זַיין אָפְּענוּנְג וְהוּא מִתְּדֵדָה בְּעֵת הַהִיא אוּנְ אִין דִּי צַייט זָאגְט עֶר וְדוּי וְשָׁב אֶל ה' בְּלֵב שָׁלֵם אוּנְ עֶר קֶערְט צוּרִיק צוּ הַקב"ה סִיט אַנאנְצָע הָאַרְץ,

עֶר הָאט בֶּאֱמֶת חֶרְטָה אוֹיף זַיינֶע זִינְד וְגַם הַתְּשׁוּבָה הַהִיא טוּעִילָה דִּי תְּשׁוּבָה הֶעלְפְט אוֹיך אַף אַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַשֶּׁגֶת לְתְשׁוּבַת הַשָּׁב הַן בְּעוֹדֶנוּ חַי וְהוּא בְּכֹחַ אֲפִילוּ דִּיא תְּשׁוּבָה אִיז נִיט גוּט וְוִיא דִּיא הְשׁוּבָה וָוּאס אָמְענְטְש טוּהְט וָוען עֶר אִיז נָאך לֶעבֶּעדִיג סִיט זַיינֶע כֹּחוֹת, פּוּן דֶעסְטוֶוועגֶן גֶעמְט אָן הַקב"ה דִּי תְּשׁוּבָה וָוּאס אָמְענְטְש טוּהְט פַּאר זַיין שְׁטַארְבֶּין אוֹיך פַּאר אַגוּטֶע תְּשׁוּבָה:

מוּעִילָה אַף אַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַגַּעַת לְתְשׁוּבַת הַשָּׁב כֵּן בְּעוֹדוֹ חַי וְהוּא בְּכֹחוֹ הַשָּׁב כֵּן בְּעוֹדוֹ בְּכֹחוֹ:

שלח יום ב תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד האו ואו הא. נשמת יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד דעלם:

י לְמַטֵּה יִשָּׂשׂכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ז לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשׂכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף: ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:

ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא: י לְשִׁבְטָא דְזְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי:

ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:

י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:

בעל הטורים

(י) סודי. ב', גדיאל בן סודי, דמכוני כל מתי סודי. דמלגלים סדיו מתי סודי שמלתו מוסד לתוך ספרן ונגלות כל סודותיה דמכוני שסוליטו דבסה וגלמי שנקבע לבסה כדיכות:

פירוש לתורת אלהים

(ח) לְמַטֵּה אֶפְרַיִם צוּא שֶׁבֶט אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן: (ט) לְמַטֵּה בִנְיָמִן צוּ שֶׁבֶט בִּנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן רָפוּא וכו':

נביאים יהושע ב

תרגום

להמשיך מנ"ח דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמת דנצח ארני נשמה דדעת יַהֲוֶה חיה יחידה דנצחיַהֲוֶה חיה יחידה דדעת אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבָּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם:

ב וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג:

ג וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: ד כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן לְסִיחוֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם:

א וְגֻבְרַיָּא רְדָפוּ בַתְרֵיהוֹן אוֹרַח יַרְדְּנָא עַל מְגִיזָתָא וְתַרְעָא אֶחְרוּ בָּתַר דְּנָפְקוּ רַדָּפַיָּא בַּתְרֵיהוֹן: ב וְאִינוּן עַד לָא שְׁכִיבוּ וְהִיא סְלִיקַת לְוָתְהוֹן לְאִגְרָא: ג וַאֲמָרַת לְגֻבְרַיָּא יְדַעְנָא אֲרֵי יְהַב יְיָ לְכוֹן יַת אַרְעָא וַאֲרֵי נְפְלַת אֵימַתְכוֹן עָלָנָא וַאֲרֵי אִתְבְּרוּ כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן: ד אֲרֵי שְׁמַעְנָא יַת דְּיַבֵּשׁ יְיָ יַת מֵי יַמָּא דְסוּף מִן קֳדָמֵיכוֹן בְּמִפְּקָכוֹן מִמִּצְרַיִם וְדִי

עֲבַרְתּוּן לְתַרְיָן מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִּי בְּעֵבְרָא דְיַרְדְּנָא לְסִיחוֹן וּלְעוֹג דִּי גְמַרְתּוּן יַתְהוֹן:

רש"י

מצודת דוד

(ה) המעברות. מקום מעבר המים: והשער סגרו. הסוגרים:

(ה) למרגלות. כן חסכו הכוזדים לפי דעתם: סגרו. לפי שהלו לנקשם עוד כעיר לזה סגרו שומרי הסער את הסער כולם מעשה: (ב) והמה. המרגלים: (ג) וכי נפלה וגו'. וגם עגלר כמ לסלמם ככם:

כתובים תהלים מב

לתמשיך מיסוד ומלכות דו"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין יוד רוח יאהרונהי נשמה ריסוד א אד ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידת דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀ וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסֵּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית־אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו׃ ג אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמֹנִים מֵהַר מִצְעָר׃ ד תְּהוֹם אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃

א אלין נסיא אנא דכיר ואשוד על רעיוני נפשי כד אעבר טלא בלחודי אתחיל במשירין דצדיקי עד בית מוקדשא דיי בקל בעותא ורוש̇בחתא אתרגושת עממין דאתין למחג לירושלם: ב מה תתסכין נפשי ותרגשי עלי אוריכי לאלהא ארום תוב אשבחינה בפורקנא דמן קדמוי: ג אלהי עלי נפשי תתסכך בגין כן ארכרינך יהבי להלא בארעא ירדנא וחרמוני ועמא דקבילו אוריתא בטורא דסיני דמסיך גויר: ד תהומא עלאה לתהומא ארעא קרי לקל זולחי מרוביך היכנא כולהון די מתברין ונגליך עלי עברו כזמן דנפקנא מצרים:

רש"י

(ה) כי אעבור בסך. סהייתי עוברת בגדודי בני מלך ומדלה עמהם עד בית אלהים: המון חוגג. להולכים לחוג: (ב) מה תשתוחחי נפשי. שלה נפשי בגלות: (ג) מארץ ירדן. מה שעשית לנו בירדן והרי חרמון: מהר מצער. מהר סיני: (ד) תהום אל תהום. לרה אל לרה: כל משבריך וגליך. לשון גלי הים: לקול צנוריך. המקלחים עלי פורעניות:

מצודת דוד

(ה) אלה. הדברים המעולים למעה אזכרה ואפיכה הלשר שפלי נפשי משתפכת ואולה נלאה: כי אעבור. בזכרי אשר עברתי לילולים שלם שעמים אשה בגלות מלוכות מלכך המהוים והייתי אדדה נלכה נלאה ובאתה עד בולו אל בה"מ: המון חוגג. בקול המון שמח ובוקר: (ב) מה תשתוחחי. כאלו מנהם נפשו ומוחל לה את נפשי לעמה אלך שמוח ולעמה הנמי בקול יגלה קול לבי' כי עוד יבא עת בלילה לו על סיעתה הנמ"ל מעמנו: (ג) אלהי. כאלו מתאוה הנפש לתפלעם שיש ומוצלת לעמה אלהי נפשי שעלו תשתוחח על אשר אזכיר הטובה שעשה לי מאז אשר הלכנו אל בית ה': מארץ ירדן וגו'. וזכר המקומות ששם על כי היו בקלה נגוד מ"י: (ד) תהום אל תהום. ל"ל ויצתה לרוח המקומות כתהום קורא כ"א אל תהום לבא עלי כי על שלא פלך שלמת תבא הסגיה וכאלו קוראים זה לזה לבוא: לקול צנוריך. ובכוונה אני לבקול הצינור הנכפלים מן הלמודות המעמיעי' קול גדול כשתלכו כי רבים שם וטוב משל על רוב הלמות: כל משבריך. לרוח מלוכות כגלי הים עוברים עלי:

פירוש עברי טייטש

(א) אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי מיין נייסט ווערט אין מיר צונאסין אז איך טוה זיך דרמאנן כי אֶעֱבֹר בַּסֵּךְ אז איך בין געגאנגען אין ירושלים וויא איך פלעג פאר ביי איין אויף ריא גירעקטע פעל־דער מיט אלערליי בעוואקסונגען אֶדַּדֵּם עַד בֵּית אֱלֹהִים מיין גאנג קיין ירושלים איז גיוועזן מיט אזוי אחשק גלייך וויא איינער טאנצט אונ שפרינגט פאר שמחה ביז איך בין געקומען אין בית המקדש בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה המון חוֹגֵג מיט אנעשרי פון געזאנג אונ דאנק וואס דאס גאנצע איינוואמ־לונג האבען געפייערט אין ירושלים וועז ווייא זעגען געקומען עולה רגל זיין: (ב) מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלַי מיין נייסט וואס ביינסט מיך איין פאר עגמת נפש אונ ברומסט אויף מיר מיט קלאג רייד, אז איך בין שוין חלילה פארלארען הוֹחִילִי לֵאלֹהִים האף בעסער צו גאט כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו אז איך וועל איהם נאך לויבען אויף דיא אלע הילף וואס עס וועט זיין פון אים אויף מיר:

(ג) אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח בעט בעקער צו גאט אין דיין תפלה אונ זאג מיין גאנט וויסטו פאר וואס מיין נייסט איז אזוי גיבויגען אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן נייל איך גידיינק ווי מיר זעגען אויף געגאנגען אין בית המקדש פון יעגער וייט ירדן וְחֶרְמוֹנִים אויף דיא פון דיא בארג חרמון מֵהַר מִצְעָר פון דעם בארג מצער וואס ער רופט איהם אן אין דעם פסוק מיט דעם נאמען ציער: (ד) תְּהוֹם אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ אזוי ווי איין אפגרונד צום אנדערין אפגרונד רופט צום שרייענדיג וואסער וואס גייען אין דיינע רינעס אונטער דער ערד עס זאל אין זיי איטער פלעגען וואסער כָּל מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבְרוּ אזוי אלע דיינע ברא־בוואלקענס אונ דיינע וואלין פון ים דאס מיינט מען די צרות וואס זיי גייען שטענדיג ביי־ען וויא נאר איבער מיר גלייך ווי איך וואלט וויא איטער רופען קומט צוא מיר אליין אונ נים צוא קיין אנדערין:

אלו עוברין. אלו מתכבדים מן העולם דאע"ג דאין עוברים עליהם על כל ירקה (ה) מדרבנן מיהא צריכי ביעור (כ) דהכי תנן לקמן איחור ישרף ואע"ג דהאוכלו פטור: כותח הבבלי. עשוי מפת מעופש ואלב ורגיליס לפכל כו לת המאכל: שכר המדי. שכר שהיו עושים במדי מחטים או שעורים שרויש כמים: וחומץ האדומי. חומץ שעשוי בארץ אדום שעורים בעורים ביין (ג) ומשהין אותם עם כדי שיחמיצו: וזיתום המצרי. תלתא שערי ותלתי קורעמי הוא כרכום מדברי ונקרא בערבי קרטום ותלתא מלאה (ד) ושופין אותו לרפואה. ע"כ חמץ הרחוי לאכילה ע"י תערובת מכאן ואילך חמץ עוקשה בעיניה: וחומן של צבעים. מים שעותיים בהם סובין ומשתמשים בהם הצבעים לתלתכתם: ועמילן של טבחים. פת שעושין מקמח תבואה שלא הביאה שליש בשולה ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמא: וקולן של סופרים. עפר הרחים מנגלין אותן כמים וסופרים מדבקים בו ניירותיהם: ור"א. מוסיף לאלו ת"ק לית ליה אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת או חמץ עוקשה בעיני' ור"מ מוסיף אף תבשילי כשים שהם חמץ עוקשה ע"י תערובת שמעמים אחרים. וכגמרא פריך תבשילי כשים ס"ל אלא תימא אף שפולי כשים שולת שבשים טופלות ומחברות על בשרן עם שממעים אחרים להשיר את השער או להלבין ולעדן את הבשר, ואין הלכה כר"מ: כל שהוא מין דגן. מחמשת המינים ומעורבין בהן מים דאי אין בהם מים אלא מי פירות קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין: הרי אלו באזהרה. אם אכלן עובר בלאו ואין בהם כדת דעל חמץ גמור עונש כרת ואין עונש כרת על התערובת אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת פרס (ה) אבל אם לא אכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת פרס אינו לוקה מן התורה מיהא איסורא מיהו איכא דחמץ בפסח אסור בתערובתו בכל שהוא: ב בצק שבסדקי עריבה. ועשוי לחזק סביביה וסדקיה: אם יש כזית במקום אחד חייב לבער. פחות מכאן בטל במיעוטו. ואם אינו עשוי לחזק אפי' פחות מכזית חייב לבער לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שיתלו ויטלנו משם: וכן לענין הטומאה. אם נגע שרץ בהאי בצק בפסח שאיסורו מוצאו אם יש בו כזית הוצן כפני הטומאה ולא הוי כעריבה ולא נתחה לה טומאה לעריבה ופחות מכזית אם אינו מקפיד עליו בטל לגבי עריבה והוי כאלו נגע השרץ בעריבה עצמה והיא טמאה: אם מקפיד

כלי מלאני דגבוהה דמלכים דיליכם אלהים

(ה) וכמ"ב ס"ק דאלם פ' דעוכרים בכל ילפה בתם פעי' סל"מ נקים ובפלס"ו בכלן ודבריו דהכלא מדברי הר"ב סן ופעמי' דבם לפיסוק לאיכים כמי קבא לגביגמו כדלקמן פ"ב כל ילפה מגלן: (כ) ומפי' לעמם כ' סל' סל"ב בם"ב דבריקה הוא כדי שלא יעבור על כלי הפמיה חכמים לבערם מן הפולם כמ"ם הנים' שם כו' ולייב מדמקן שיא ר יפרף וכרי עוקשה שיא: (ג) וקומן

פתם שיעוש ביין: (ד) ולפין לוקן כמים, סל"מ: [ה] לבם עוד לחוש, רש"י: [ב] ממין דגן כו'. ל"מ שיא דקמ"ל, תוס': (ס) ובפי מפסר לאיסורי לבם כמו מלב ודם שיש בשם עוכם בכם בכל"ם דגבי בבא דממעלא שהוא תעבוכם לא

פרק ג א אלו עוברין בפסח די זאכין דארף מען אויס ראמען פון דער וועלט [פאר ברענען] אויף פסח כותח הבבלי כותח פון בבל. דאס וועדט גימאכט פון פארשימולט ברויט מיט מילך ושכר המדי אונ די ביר פון מדי, דאס וועדט גימאכט פון ווייין אדער פון גערשטין וחומץ האדומי אונ דיא עסיג פון אדום, דאס וועדט גימאכט פון גערשטין מיט ווין וזיתום המצרי דאס איז אדריטיל גערשטין מעהל אונ אדריטיל זאפרין וואס וואקסט אין פעלד] אונ אדריטיל זאלץ, אונ דאס וועדט צוא זאמען גיקלעבטין מיט וואסער צו ארפואה חומן של צבעים דאס איז קלייען צו זאמען געמישט מיט וואסער וואס דיא פארבערס ניצין דאס צו זייער ארבייט ועמילן של טבחים טייג וואס איז גימאכט פון מעהל פון אזעלכע תבואה וואס איז ניט אויף גינוואקסין אדריטיל וויא עס דארף וואקסין, אונ די טייג איז גימאכט וויא אשטערציל צו צודעקין אטאפ וקולן של סופרים די שטויב מעהל פון די מיל שטיינער אונ דאס קלעבט מען מיט וואסער, אונ דאס איז פאפ צו קלעבין פאפיר, רבי אליעזר זאגט אף תבשילי נשים דאס איז פיינע מעהל מיט געווירץ צו זאמען גיקלעבטין אונ דיא ווייבער באשמירען די טייג אויף זייער לייב די האר פון לייב זאל אראפ פאלין אונ דאס לייב זאל קלאר ווערין זה הכלל כל דאס איז דער כלל כל שרוא ממין דגן אלץ וואס עס איז פון דיא פינף מינים תבואה [קארין ווייץ האבר גערשטין הארקום] אונ זענען צו מישט מיט וואסער תרי זה עובר בפסח דאס מוז מען אויס ראמען [פאר ברענען] אויף פסח תרי אלו באזהרה אונ אויב ער האט גיגעסין איינס פון דיא זאכין איז ער עובר אויף אלאו ואין בהן משום כרת נאר כרת קומט ניט: ב בצק שבסדקי עריבה די טייג וואס איז אין די שפאלטין פון די מולטער די ברעטער זאלין צו זאמען גיקלעבט ווערין אם יש כזית במקום אחד חייב לבער דא אשטיקעל טייג גרויס וויא אאיילבירט אויף איין ארט חייב לבער מוז ער אויס ראמען די טייג אדער די נאנצע מולטער זיא זאל ניט זיין אין שטויב ואם לאי אונ אויב עס איז ניטא אשטיקעל טייג גרויס וויא אאיילבירט אויף איין ארט בכל במישהו ווייל דאס איז ווייניג ווערט דאס בטל צוא דיא מולטער, אונ אויב דיא טייג איז ניט צו זאמען גיקלעבין די מולטער אפילו די שטיקעל טייג איז קלענער פון אאיילבירט דארף מען אויך אויס ראמען וכן לענין הטומאה אונ אזוי איז דער דין ביי טומאה, אויב אשרץ האט אנגערירט אום פסח דיא טייג וואס אין דיא: שפאלט פון

פשיט ובכלתה, כ"מ ושפו"מ: (ו) סר"מ כ"ל שהבלק מעמיד קול בכל המקום כו', והכ"מ כ' בהסך סב"ז שסקיפה מלה קולה לגלו בכלפס מקיים עליה אבל בהסיפ' מתמצא סף ע"פ שאין כה סדקר' ולא הסקיפו סניס קולה מעקקב המכם והמלשם נם הוא פי' לחמון והוא אם יש כיוצא בו ולכ"מ מעמנו שסנביה ידו ולא נתפסק בנלק בכל זמן שפוסק בו לינו כא לידי מיעון כדהקן בע"ד וכ"כ קסיפקים: (ז) הכ"מ כתב עוד מעמות הסעויה וכ"ל מלא נתכב בשפות סוגעיות עסה:כיר בע"ב ס"ח דבכרות כי אלו השפות שבבלאן אם הפוים בשיעוריכן כ"ח מלק מכ"ד מפיים ולילה בשום, ועיין תוי"ט: (ח) ולהסיקה מחת מבעילו נמי ס"ח ופמ"נ דהבלקת הבל כיו"ט אולך מבילה סיא ומוהכת כ"ם סיפק מעוס דגזילת הכמוה הוא ולפן קדשים מעמים מתבערים עליו חוצץ, ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ ה"ז אסור: ב כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. רבי יהודה בן בתירא אומר תטיל בצונן. א"ר יהושע לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא, אלא

(ו) ודומה לחרש שקורין לו ולימו מסיב. פ"ח בצק החרש שהוא קשה כחרש ולימו ניכר אם יש בו החמץ: אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש פיסה אחרת שנלושה בשעה שזו נלושה וכבר החמיצה אסור ואם אין שם כיוצא בו הוי שיעורה כדי שיהלך אדם מיל בהליכה בינונית ושיעור זה כזמן שני חומשי (ו) שעה: ב חלה בטומאה. שנטמאה העיסה ושוב אין החלה הנעלת ממנה ראויה לאכילת כהן כילד מפרישין אותה ביו"ט של פסח הרי אין יכול לאפותה בפסח מאחר שאינה ראויה לאכילה (ח) ולשהותה ונשרפה בערב ח"ש שמא תהמין ולהאכילה לכלבים ח"ח שאין מבערין קדשים ביו"ט: ר"א אומר לא יקרא עליה שם חלה עד שתאפה. דאכתי כל הדא וחדא חזיא ליה דמכל חדא וחדא מפרים פורתא ולאחר אפייתה אם ירצה יפרים חלה שלימה על הכל דקסבר ר"א הרודה מן התבור ומותן לכל הכל מצרפן לחלה: לא זהו חמץ שמוזהרים עליו. דלאו דיליה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב ולא ירצה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה וזה

מוּלְטָער, אויב די טייג איז גרויס ווי אַאייל־בירט איז די מוּלְטָער ניט טמא, און אויב די טייג איז ניט גרויס וויא אַאייל־בירט, וועלט די טייג בטל צו דיא מוּלְטָער, איז גלייך וויא ער וואלט דיא מוּלְטָער אָנגערירט, איז דיא מוּלְטָער טמא, און אַנאנץ יאָהר (ניט פסח) איז קיין חילוק צו דיא טייג איז גרויס וויא אַאייל־בירט אָדער ניין נאר אם מקפיד עליו אויב ער רעכנוט אויף די טייג ער וועט זייא צו נעמען פון די מוּלְטָער סייא די טייג איז גרויס וויא אַאייל־בירט סייא זייא איז קלענער חוצץ פאר שטעלט דיא טייג דיא טומאה זאל ניט צו קומען צו דיא מוּלְטָער איז דיא מוּלְטָער טהור ואם רוצה בקיומו און אויב ער וויל די טייג זאל בלייבין אין די מוּלְטָער דעסטוועגן הרי הוא כעריבה איז די טייג וויא די מוּלְטָער, אז דער שרץ האט אָנגע־רירט די טייג איז גלייך וויא ער וואלט אָנגערירט די מוּלְטָער, איז די מוּלְטָער טמא בצק החרש טייג נואם איז טויב, מען קלאפט אויף איהר און מען הערט קיין קול, אוי וויא אַטויבער מען רופט איהם און ער עגנפערט ניט, אָדער בצק החרש טייג נואם איז האַרט וויא אַשאַרבין, און מען ווייסט ניט צו זייא איז זאָאער צו ניין אם יש ביוצא בו אויב עס איז דא נאך אַטייג וואס איז גיקנעטין גיוואָרין אין די זעלבינע צייט וואס די טייג איז גיקנעטין גיוואָרין שהחמיץ אונ דיא אַנדערע טייג איז שוין זאָאער הרי זה אסור איז די טייג אויף אסור. וואורום מן הסבם איז די טייג אויף זאָאער, און אויב עס איז נישט אַאַנדער טייג וואס איז גיקנעטין גיוואָרין אין די זעלבינע צייט וואס די טייג איז גיקנעטין

גיוואָרין, ווהקם מען אויב די טייג ליגט שוין פיר אונ צוואנציג מינוטין איז זיא שוין חמץ: ב כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב אז איינער האט גיקנעטין אַטייג אום יום טוב (פסח) זיא באקין פון איהר מצה אונ דיא טייג איז טמא גיוואָרין, אונ דיא חלה וואס מען וועט נעמען פון דיא טייג טאר דער כהן ניט עסין ווייל זיא איז טמא. פרענט די משנה וויא אזוי נעמט מען חלה פון די טייג אום יום טוב (פסח), באקין אום יום טוב דיא חלה טאר מען ניט, ווייל מען טאר זיא ניט עסין, האלטין דיא טייג ביז מוצאי יום טוב טאר מען ניט, זיא וועט זאָאער ווערין, און פאר בערענען אָדער געבין עסין צו אַהונט טאר מען ניט, ווייל מען טאר ניט אויס ראמען קרשים אום יום טוב, רבי אליעזר זאגט לא תקרא לה שם עד שתאפה. מען זאל ניט רופין אויף די טייג דעם נאמען חלה ביז די טייג וועט גיבאקט ווערין, און פון די גיבאקטע וועט ער אפ שיידין חלה, און וועט זיא האלטין ביז מוצאי יום טוב און וועט זיא פאר בערענען, רבי יהודה בן בתירה זאגט ער זאל נעמען חלה פון די טייג און תטיל בצונן מען זאל די טייג אריין לייגין אין קאלטע וואסער זיא זאל ניט זאָאער ווערין אמר רבי יהושע האט רבי יהושע גיזאגט אפילו דיא טייג וועט זאָאער ווערין לא זהו חמץ ניט דאס איז דער חמץ שמוזהרים עליו וואס מען איז פאר זאגט אויף איהם בבל יראה ובבל ימצא ער זאל ניט גיזעהן ווערין און ניט גיפונען ווערין אין שטוב, ווייל וויא ער זאגט די טייג זאל זיין חלה איז שוין דיא טייג ניט זייגע, נאר דעם כהנים און אויף פרעמדע חמץ איז מען ניט עובר אויף דעם לאו

מיטו שלך ולא של חברך דאכתי לא מט ליד כהן ור"מ סבר הואיל אי כמי מתטיל עלה (ק) הוה הקדש בטעות ואינה הקדש והזיל ליה לאכילה גמלא דשלו הוא ואמן של ישראל הוא ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל (י), והלכה כר"מ: ד שלש נשים לשות באחת. כל אחת תנור מלא ואין כאן אמן אע"פ שהאחת ממתנת עד שיאפו השתים: וחכ"א. אין להקל כ"כ שיהיו לשות כאחת אלא ג' נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: אחת לשה. האחרונה לשה שהאחרונה האמצעית מקטפת והשניות שלשה תחלה אופה גמלאו שלשתן עוסקות בצק אחת כל אחת בבצק שלה אחת לשה ואחת מקטפת שלה ואחת אופה שלה: לא כל הנשים. ר"מ אומרים דר"ג קא מהדר ואמר שאין רשאי לעשות כדבריו לפי שיש נשים עצלניות ומתמהמהות אם שוהות כ"כ ויש תנור שאינו אם מהר ויש עניים שאין נכעיסים מהר אלא כדברי חכמים רשאי לעשות לעמוס תמיד בבצק שלו"ו שעוסקים בבצק אינו כא לידי חמוץ. וכן הלכה: זה הכלל הפת. הבצק שבידה שרוצה שתאפה: תלטוש. ידה בשיש לוגנין ותקטפנה ותלטנו: ה שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: סידוק. דרך הבצק כשהחמיץ נעשה סדקים סדקים: כקרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני הגבים נמי הוא סידוק: ואיזהו שיאור. שעשוי זה שאין בו שום סידוק אכל הכשיפה פניו כאלו שעמדו שערותיו

מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה החמיצה: ד ר"ג אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו, וחכ"א ג' נשים עוסקות בבצק, אחת לשה, ואחת עורכת, ואחת אופה. ר"ע אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. זה הכלל תפח תלטוש [ג] בצונן: ה שיאור ישרף והאוכלו פטור. סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור, כקרני חגבים. סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה, דברי ר' יהודה. וחכ"א זה וזה האוכלו חייב כרת. איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו:

כיו"ט, רש"י ומחוי"ש: (ק) סעמא דלא מחסלא מגלא דשלא בעמלא אבל לאחר כעכו"ם שסלוה לישראל לא אמרינן סוחיל וכידו לאדום מעשה דסחם מחוסר מעשה, סר"ב: [ג] בצונן. ס"ל כר"י דל"ם סוחיל וס"ל נמי דסוכת כגמא אמין ואלכך הוי כך מלא כדידים שהרי יש לו גם שם"ל לתחם לגל כהן שיולה, הר"ג: (י) הלכה על המולה מיטו מוכר אבל אל אפייסה מיכר דאיכא מדם דלא מזיל ליה,

בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא אֶלָּא מַפְרִישָׁתָהּ נָאר עָר שַׁיִיט אָפּ חַלָּה פּוּן דִיא טַיִיג וּמַנִיחָתָהּ עַד הָעֶרֶב אוּנְד לָאזְט דִיא חַלָּה לִיגִין בִּיז נַאכְט וְאִם הֶחֱמִיצָה הֶחֱמִיצָה אוּנְד אוּיבְּ דִי חַלָּה אִיז זָאעֶר גִינוּאַרִין אִיז זִיא זָאעֶר גִינוּאַרִין: ד רַבָּן גַּמְלִיאֵל זָאגְט שָׁלֹשׁ נָשִׁים לָשׁוֹת כְּאַחַת דְרֵייא וַוייבֶּער מֶעגִין פָאר קְנֶעטִין אַלְע דְרֵייא גְלַייך אִין אַיִין צַייט יָעדְע אִיהֶר טַייג וּאוֹפוֹת בְּתַנּוּר אֶחָד אוּנְד זַייא בַּאקִין דִי טַייג אִין אַיִין אוֹיבִין זוּ אַחַר זוּ אַיינְע נָאך דִיא אַנְדֶערֶע, דִיא אַנְדֶערֶע וואַרְט בִּיז דִיא עֶרְשְׁטֶע בַּאקְט אָפּ אוּנְד דִי דְרִיטֶע וואַרְט בִּיז דִי עֶרְשְׁטֶע אוּנְד דִי אַנְדֶערֶע בַּאקִין אָפּ, פּוּן דֶעסְטְוֶעגִין אִיז נָאך אִיהֶר טַייג נִיט חֲמֵץ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוּנְד דִי חֲכָמִים זָאגִין דִי דְרֵייא וַוייבֶּער זָאלִין נִיט אָנְהֵייבִין קְנֶעטִין אַלְע גְלַייך, נָאר שָׁלֹשׁ נָשִׁים עוֹסְקוֹת בְּבָצֵק דְרֵייא וַוייבֶּער בַּייא דִי טַייג, אוּנְד זַייא הַאלְטִין נִיט אַלְע גְלַייך, נָאר אַחַת לָשָׁה אַיינְע קְנֶעט וְאַחַת עוֹרֶכֶת אוּנְד אַיינְע וֶועלְגֶערט וְאַחַת אוֹפָה אוּנְד אַיינְע בַּאקְט, וֶוען דִיא עֶרְשְׁטֶע בַּאקְט שוין אִירֶע מַצּוֹת זָאל דִיא אַנְדֶערֶע וֶועלְגֶערן אִירֶע טַייג, אוּנְד דִיא דְרִיטֶע וֶועט רַאמָאלְס אִירֶע טַייג פָאר קְנֶעטִין, רַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט לֹא כָּל הַנָּשִׁים נִיט אַלְע וַוייבֶּער זָאלְן גְלַייך אַנְדֶערֶע וַוייבֶּער אַרְבֶּעטִין גֶעשְׁווִינְט אוּנְד אַנְדֶערֶע וַוייבֶּער נִיט וְלֹא כָּל הָעֵצִים אוּנְד נִיט אַלְע הָאלְץ זָאלְן גְלַייך, אַנְדֶערֶע הָאלְץ פְלַאמָאלְן אוֹיף וֶועלְט דֶער אוֹיבִין גֶעשְׁווִינְט הֵיים אוּנְד אַנְדֶערֶע נִיט וְלֹא כָּל הַתַּנּוּרִים שָׁוִים אוּנְד נִיט אַלְע אוֹיבִינְס זָאלְן גְלַייך, אַנְדֶערֶע אוֹיבִינְס וֶועלְן גֶעשְׁווִינְט הֵיים אוּנְד אַנְדֶערֶע נִיט זֶה הַכְּלָל נָאר דָאס אִיז דֶער כְּלָל תְּפַח אַז דִיא טַייג בְּלַאזְט אוֹיף תְּלַטּוּשׁ בְּצוֹנָן זָאל זִיא אַיין גֶעצִין דִי הַאנְט אִין קָאלְטֶע וואַסֶער אוּנְד בַּשְׁמִירֶן דִי טַייג מִיט דִי קָאלְטֶע וואַסֶער וֶועט דִיא טַייג נִיט זָאעֶר וֶועלְן: ה שִׁיאוּר יִשָּׂרֵף אַז דִיא טַייג הֵייבְּט אָן זָאעֶר וֶועלְן זָאל מַען זִיא פָאר בְּרֶענֶען וְהָאוֹכְלוֹ פָּטוּר אוּנְד דֶער וָואס בַּאקְט דִי טַייג אוּנְד עֶסְט אִיז פָּטוּר פּוּן כָּרֵת סִידּוּק יִשָּׂרֵף אַז דִיא טַייג אִיז אַזוֹי זָאעֶר גִינוּאַרִין אַז עֶס אִיז גִינוּאַרִין פּוּן אוֹיבִין שְׁפָּאלְטִין, זָאל מַען זִיא פָאר בְּרֶענֶען וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת אוּנְד דֶער וָואס בַּאקְט דִי טַייג אוּנְד עֶסְט אִיז חַיָּב כָּרֵת אֵיזֶהוּ שִׁיאוּר פּוּן וָואנֶען וַוייס מַען אַז דִי טַייג הָאט אָנְגֶיהוֹיבִין זָאעֶר וֶועלְן כְּקַרְנֵי חֲגָבִים אַז עֶס וֶועלְט פּוּן אוֹיבִין דִינְגֶע אוּנְד קְרוּמֶע שְׁפָּאלְטִין אַזוֹי וִוי דִי הָעֶרְנֶער פּוּן דִי הַיישֶׁערִיקֶען דָאס אִיז שִׁיאוּר סִידּוּק וֶועלְכֶע טַייג הַייסְט צוּ שְׁפָּאלְטִין פּוּן זָאעֶרְקַייט שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקָיו זֶה בְּזֶה אַז דִי שְׁפָּאלְטִין וֶועגֶען פָאר מִישְׁט אַיינְע אִין דִי אַנְדֶערֶע דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אַזוֹי זָאגְט רַבִּי יְהוּדָה חֲכָמִים אוֹמְרִים אוּנְד דִי חֲכָמִים זָאגִין זֶה חַיָּב דִי אוּנְד דִי נַסִי דִי טַייג אִיז צוּ שְׁפָּאלְטִין דִין וִוייא דִי הָעֶרְנֶער פּוּן דִי הַיישֶׁערִיקֶען אוּנְד סִיי זִיא אִיז גוּט צוּ שְׁפָּאלְטִין] וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת הָעֶר וָואס בַּאקְט דִי טַייג אוּנְד עֶסְט אִיז חַיָּב כָּרֵת, וַוייל דָאס הַייסְט אַלְץ סִידּוּק וְאֵיזֶהוּ שִׁיאוּר וֶועלְכֶע טַייג הַייסְט שִׁיאוּר וָואס מַען אִיז פָּטוּר פּוּן כָּרֵת, אַז דִי טַייג אִיז נָאר נִיט גִישְׁפָּאלְטִין נָאר כָּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָנָיו פּוּן אוֹיבִין אִיז דִי טַייג וַוייס גִינוּאַרִין כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שְׂעָרוֹתָיו וִוייא אַמְקַ"טִש וָואס הָאט זִיך אַזוֹי דֶער שְׁרֶאקִין אַז דִי הָאר זַיינֶע הָאבִין זִיך אִים אוֹיף גִישְׁטֶעלְט, וֶועלְט דֶער פָּנִים פּוּן דֶעם מֶענְטְש וַוייס, אַזוֹי אִיז דִיא

מתוך פחד שפליו מכסיפין, והלכה כחכמים: ן מבערים את הכל. כין חולין כין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת: הרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמה ולהשהותה א"א אכל חולין א"צ לבער אלא בזמן שיכול למלוח להם הוכליס הרבה. והלכה כר"א כר' לדוק: ז ההולך. כי"ד קאי: אם יכול. שיש שהות כיום: להציל בן הגיים. את ישראל הנרדפים: יבטל בלבו. ולא יחזור ואפילו יש שהות דמדאורייתא בביעול בעלמא סגי:

ן י"ד שחל להיות בשבת מבערים את הכל מלפני השבת, דברי ר"מ. וחכ"א בזמנן. ר"א בר צדוק אומר תרומ' מלפני השבת וחולין בזמנן: ן ההולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער. ואם לאו מבטלו בלבו, להציל מן העכו"ם (גמ' הגיים) ומן הנהר (ומן הלסטים ס"א ל"ג) ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו. ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד: ח וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר צופים שורפו במקומו. ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה המערכה. ועד כמה הן חוזרין. ר"מ אומר זה וזה בכביצה. רבי יהודה אומר

רש"י: (יא) והקבו כתו' מהא דאמר רב"ה דפירוכין דאין מעכבין אלא לדבר מצוה ובלאה לר"י דס"ל לשנו ז שביתה סלקות צהולך לשמוה בפסח בבית אוסבו או קרוכו (יקרי ליס כשות נבי פיוך): (יב) וכל לדדי ירוסלים במקום מבוסין אוסה סיס נקבא לוסיס, ופתוי"ם: (יג) רס"ו ופ"ם וק' ופי מדאוריי"ת וכי מבר ליפיס מפי סרי, וי"ל דקבא נכשר קק"ד ומיומרי הקליס, אבל

ולשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להחזיק על התחום ולקנות שביתה להלוך מעט והלאה אלפים אמה לדבר הרשות (יא) יחזור מיד אכל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האכל או לבית המשתה היינו כהולך לשחוט את פסחו: ח שיש בידו בשר קודש. שנפסל ביולא שחומת ירושלים היא מהיכה לקדשים קליס: אם עבר צופים. שם מקום שמשם רואין בית המקדש (יב): שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור: ואם לאו חוזר ושורפו. דכתיב בקדש לא תאכל באש תשרף (יג) במקום אכילתו שרפהו: זה וזה. אמר דאמרינן לעיל ונזכר שיש לו ממן בתוך ביתו כו' ונכר קודש שעמו: כביצה. אכל בפחות ממן מבטלו בלבו ונכר קודש שורפו במקומו וסכר ר"מ

טייג וויים גיוואָרן דאָס הייסט שיאור: ן אַרבעה עשר שחל להיות בשבת אז דער פערצענטער טאָג אין ניסן (ערב פסח) איז גיפאַלן אום שבת מבערים את הבל מלפני השבת ראמט מען אום אַלע חמץ הרומה אוג חולין פאר שבת מען לאזט נאר חמץ וויפיל מען דארף צום עסין ביז שבת פריה דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר וחכמים אומרים אוג די חכמים זאגן ביזמנן מען ראמט אַלץ אום צו דער צייט, שבת אין דער פריה נאך דעם עסין, רבי אליעזר בר צדוק זאגט תרומה מלפני השבת ראמט מען אום פאר שבת, ווייל טאמער וועט איהם בלייבן שבת פריה חמץ אוג ער וועט ניט האבן וועמען צו געבן עסין דיא חמץ, וואורום לוים ישראלים אוג בהמות טארין ניט עסין הרומה וחולין ביזמנן אוג חולין ראמט מען אום צו דער צייט שבת פריה נאך דעם עסין: ן המולך לשחוט את פסחו איינער איז גיגאנגען ערב פסח (אומדער־וואכין) שעכטין זיין קרבן פסח, אדער ער איז גענאנגען ולמול את בנו צו מלין זיין זוהן, אדער ער האט מקדש גיווען אאשה איז ער גיגאנגען ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו צו זיין שווער עסין די ערשטע סעודה וואס נאך די קידושין וזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אוג אין וועג האט ער זיך דער מאנט אז ער האט אין דער היים חמץ אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו אויב ער איז נאך דא צייט ער זאל גיין צו ריק אהיים אום ראמען דעם חמץ אוג צוריק גיין צו זיין מצוה יחזור ויבער זאל ער גיין צוריק אהיים אוג זאל אום ראמען דעם חמץ ואם לאו אוג אויב ניט עס איז שוין שפעט מבטלו בלבו איז ער מבטל דעם חמץ אין הארצין אוג גייט ווייטער צו זיין מצוה, אבער אז ער גייט להציל מן הגיים מצייל זיין מענטשין פון גזלנים, אדער ומן הדליקת מצייל זיין פון אטייער, אדער ומן המפולת מצייל זיין פון אפייער, אדער ומן המפולת מצייל זיין פון אוואנט וואס איז איין גיפאלן, אפילו עם איז דא צייט צו גיין צוריק, זאל ער ניט גיין, נאר יבטל בלבו ער זאל מבטל זיין דעם חמץ אין הארצין, אבער אז ער גייט ערב פסח צום תחום שבת לייגן אעירובי תחומין אדער ולשבות ער זאל דארט אליין זיצין ביז עס וועט פינסטער ווערין, ער זאל קענען מארגין גיין פיר טויזענד איילין פון שטאט, דיא פיר טויזענד איילין וואס ער וויל מארגין גיין איז ניט צו אמצוה ואך נאר שביתת הרשות דאס איז אעירובי תחומין צו אזוי אזאך אז ער וויל גייט ער ניט, דהיינו ער וויל מארגין גיין צו זיין פערענענען, אוג ווען ער איז גיגאנגען צום תחום האט ער זיך דער מאנט אז ער האט אין דער היים חמץ יחזור מיד ואל ער באלד גיין צוריק אוים צו ראמען דעם חמץ: ח נכן מי שיצא מירושלים ווען איינער איז ארויס גיגאנגען פון ירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אוג ער האט זיך דער מאנט אז ער האט ביי זיך פליש פון אקרבן אוג באלד ווי די פליש איז ארויס גיגאנגען פון ירושלים איז זיא פסול ניוואָרן אם עבר צופים אויב ער איז ארייבער גיגאנגען דעם ארט צופים שורפו במקומו פאר ברענט ער די פליש אויף דעם ארט ווא ער איז ואם לאו אוג אויב ער איז נאך ניט ארייבער גיגאנגען דעם ארט צופים חוזר גייט ער צוריק אין ירושלים ושורפו לפני הבירה אוג פאר ברענט די פליש פאר דעם בית המקדש מפני המערכה פון די האלץ פון מזבח ועד כסא ווי פיל זאל

מזרתו כטומאתו מה טומאת אוכלין בכביצה שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה כך אינו מוזר על פחות מכביצה: רבי יהודה אומר זה וזה בכזית. סבר מזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית שעל כזית ממן לו בשר קודש חייב כך על כזית מוזר: בשר קודש. משום מומרת דקדשים מוזר לף על כזית ממן דאולין אינו מוזר אלא על כביצה. והלי' חכמים:

זה וזה בכזית. וחכמים אומרים בשר קדש בכזית, וחמץ בכביצה: שאר קדשים שנאכלים לזרים מכמיס נזכו אמו סך, פוס':

עֶר הָאבֶּין חָמֵץ אָדֶער פְּלַייש פּוּן קָרְבָּן תֶּז חוּזִיין וָואס עֶר זָאל דָארְפִין גֵיין צוּרִיק, רַבִּי מֵאִיר זָאגְט חָמֵץ בְּכֵבִיצָה חָמֵץ אוּנ פְּלַייש פּוּן קָרְבָּן אַז זַייא זָעגֶען גְרוֹיס וִוי אַאיי דָארְף עֶר גֵיין צוּרִיק פּוּן זַייעֶרְטְוֶועגֶען, רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט חָמֵץ בְּכֵזִית אוּנ פְּלַייש פּוּן קָרְבָּן אַז זַייא זָעגֶען גְרוֹיס וִוי אַאיי לֶבֶער דָארְף עֶר גֵיין צוּרִיק פּוּן זַייעֶרְטְוֶועגֶען אָבֶער אַז דִי חָמֵץ אִיז וַוייניגֶער וִוי אַאיי נָאך רַבִּי מֵאִיר אָדֶער וַוייניגֶער וִוי אַאיי לֶבֶער נָאך רַבִּי יְהוּדָה, אִיז עֶר אִיהם מְבַטֵּל אִין וָועג גֵיעֶנְדִיג,

אָדֶער אַז דִי פְּלַייש פּוּן קָרְבָּן אִיז וַוייניגֶער וִוי אַאיי נָאך רַבִּי מֵאִיר אָדֶער וַוייניגֶער וִוי אַאיי לֶבֶער נָאך רַבִּי יְהוּדָה, פַאר בְּרֶענְט עֶר דִי פְּלַייש אוּיף דֶעם אָרְט וְוא עֶר הָאט זַיך דֶער מָאנְט אָפְּילוּ עֶר אִיז נָאך גִיט אַריבֶּער גֶענַאנְגֶען דֶעם אָרְט צוּפִיס וְחַכָּמִים אוֹמְרִים אוּנ דִי חֲכָמִים זָאגֶין בְּשַׂר קֹדֶשׁ בְּכֵזִית וְחָמֵץ בְּכֵבִיצָה אוּיב דִי פְּלַייש פּוּן קָרְבָּן אִיז גְרוֹיס וִוי אַאיי לֶבֶער אָדֶער דִי חָמֵץ אִיז גְרוֹיס וִוי אַאיי דָארְף עֶר גֵיין צוּרִיק פּוּן זַייעֶרְטְוֶועגֶען:

גמרא פסחים דף מט ע"ב

סלכה ס' כלם כלי המילין דנטרה דמלכות דכמילה אכדמם

לאכול סעודת אירוסין. תניא רש"א כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה כגון מאי אר"י כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה, מאי היא א"ר חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא קוברה יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן כ"ש שהתורה וכהונה מעשרתן ל"ק הא בת"ח הא בעם

רש"י

בת כהן. לריכה להנשא לכהנים ולא לפנוס משפחתו ולהנשא ליסראל: אין זווגם עולה יפה. כמו"ל עוב: מאי היא. מה עולה בידן: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. כדכתיב וכת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה וכת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו': או קוברה. כלא זמן: ת"ח. הוא שכח לו מכל עם הארץ

וְלֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין אוּיב אַיינֶער אִיז גֶענַאנְגֶען עֶרֶב פֶּסַח צוּ זַיין שְׁוֶועֶר נָצוּ זַיין מְחוּתָנוֹ עֶר זָאל לָא אָרְט עֶסְין דִיא סְעוּדָה וָואס מֶען מַאכְט נָאך הְנָאִים תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִיר הָאבֶּין גֵילֶערוּנְט רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט כָּל סְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה יָעֲדָעֶרָע סְעוּדָה וָואס אִיז נִיט גֶעמַאכְט וָועגֶין אַמְצָוָה אֵין תַּלְמִיד חָכָם רְשַׁאי לֵיהָנוֹת מִמֶּנָּה טָאר נִיט אַתַּלְמִיד חָכָם הַנְאָה הָאבֶּין פּוּן דִי סְעוּדָה כְּגוֹן מַאי וָועלְכָע סְעוּדָה הַייסְט נִיט אַמְצָוָה אָמַר רַב יְהוּדָה כְּגוֹן בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל יוּבַת תַּלְמִיד חָכָם לְעַם הָאָרֶץ רַב יְהוּדָה וְאָגְט דְרַבִּינוּ אַטָאבֶּטֶער פּוּן אַכֹּהֵן הָאט חֲתוּנָה מִיט אַיִשְׂרָאֵל, אָדֶער אַטָאבֶּטֶער פּוּן אַתַּלְמִיד חָכָם הָאט חֲתוּנָה מִיט אַעַם הָאָרֶץ, דִי סְעוּדוֹת וָואס וָועגֶין גֶעמַאכְט צוּ דִיא הְנָאִים אָדֶער צוּ דִיא חֲתוּנָה הַייסִין נִיט אַסְעוּדָה פּוּן אַמְצָוָה. וָוארוּם דִי טָאכְטֶער פּוּן כֹּהֵן הָאט גֶעדָארְפְט גֶעמֶען אַמַאן אַכֹּהֵן, אַטָאבֶּטֶער פּוּן אַתַּלְמִיד חָכָם דָארְף גֶעמֶען אַמַאן אַתַּלְמִיד חָכָם דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וָוארוּם רַבִּי יוֹחָנָן הָאט גִיזָאגְט בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל אֵין זִיווּגָן עוֹלֶה יָפֶה אַז אַטָאבֶּטֶער פּוּן אַכֹּהֵן גֶעמֶט אַמַאן אַיִשְׂרָאֵל וָועט דֶער זִיווּג נִיט גוּט זַיין פַּאי הִיא וָואס וָועט זַיין פּוּן דֶעם זִיווּג אָמַר רַב חִסְדָּא אוֹ אַלְמָנָה אוֹ גְרוּשָׁה אוֹ זֶרַע אֵין לָהּ הָאט רַב

חִסְדָּא גִיזָאגְט אָדֶער עֶר וָועט שְׁטַארְבֶּין אוּנ זִיא וָועט בְּלַייבֶּין אַאלְמָנָה, אָדֶער דֶער מַאן וָועט זִיא נָטֵין, אָדֶער זִיא וָועט קַיין קִינְדֶער הָאבֶּין בְּמַתְנִיתָא תָּנָא קוֹבְרָה אוֹ קוֹבְרָתוֹ אוֹ מַבִּיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוּת אֵין אַבְּרִיוֶיהָא הָאבֶּין מִיר גֵילֶערוּנְט אָדֶער דֶער מַאן בַּאגְראָבְט דָאס וַוייב וַוייל זִיא שְׁטַארְבְּט פַאר דִי צַייט, אָדֶער דָאס וַוייב בַּאגְראָבְט דֶעם מַאן וַוייל עֶר שְׁטַארְבְּט פַאר דִיא צַייט, אָדֶער זִיא בְּרֶייגְנְט אִיהם עֶר זָאל אָרְעם וָועֶרֶן, פְּרֶענְט דִיא גְמָרָא אַיִינִי עֶם אִיז דָאך גִיט אַזוֹי וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר יִדְבַּק בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהַתּוֹרָה וּכְהוּנָּה מְעַשְּׁרָתָן רַבִּי יוֹחָנָן הָאט דָאך גִיזָאגְט דֶער מְענְטְשׁ וָואס וְוִיל רֶייך וָועֶרֶן זָאל עֶר זִיך בְּהַעפְּטִין מִיט דִיא קִינְדֶער פּוּן אַהֲרֹן עֶר זָאל גֶעמֶען אַוַוייב אַכֹּהֵן'ס אַטָאבֶּטֶער] וָואורום זַיין תּוֹרָה אוּנ אִיהר כְּהוּנָה וָועלִין הֶעלְפִין אַז זַייא זָאלִין רֶייך וָועֶרֶן, עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא לָא קַשְׁיָא עֶם אִיז קַיין קַשְׁיָא פּוּן רַבִּי יוֹחָנָן אוֹיף רַבִּי יוֹחָנָן הָא בְּתַלְמִיד חָכָם הָא בְּעַם הָאָרֶץ אוּיב אַתַּלְמִיד חָכָם גֶעמֶט אַוַוייב אַטָאבֶּטֶער פּוּן אַכֹּהֵן, וָועלִין זַייא רֶייך וָועֶרֶן אוּנ לָאנְג לֶעבֶּין אוֹיף, אָבֶּער אַז אַעַם הָאָרֶץ גֶעמֶט אַוַוייב אַטָאבֶּטֶער פּוּן אַכֹּהֵן, וָועט דֶער זִיווּג נִיט גוּט זַיין וָוייא עֶם שְׁטֶייט פְּרֶעֶר]

ואיתו כהן גנאי הוא לו לאחרן ונעבטים: לא גלאי. רב כהנא גלה מגבל לא"י כדאמר בהנזל ומאכיל: לא גלאי כדגלו אינשי. אחר תלמידים יוצאין מדעתן ואני יצאתי מל כרחי מחמת מרדין ואימת מלכות: ומאלמן את אשתו. שמבקש למודו וא"ל לו ונולה למזונות והרי אשתו כחלמנות היות: גוזליו. יתומיו: ותלמודו משתכח. שאינו עסוק לחזור עליו: ומחלוקות רבות באות עליו. מחמת שעכבה תלמודו לו הקפו' שמקיף מחנויות לסעודותיו: קרו

מצאן ועגלים מתוך מרבק וכתיב לכן עתה יגלו בראש גולים. ת"ר כל ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות. מאי היא אמר אביי קרו ליה בר מיתם תנורי רבא אמר

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נָסִיב בְּהַנְתָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֲאִמַּת גְּנוּמָן אַנְוִיבָּ אַטָּאכְטֶעָר פּוּן אַכֹּהֵן חָלֵשׁ אֵין רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְקַרְאֶנְקְ גִּינְוּאַרְין אָמַר לֹא נִיחָא לֵיהּ לְאַחֲרִין דְּאַרְבַּק בְּזַרְעֵיהּ דְּהָהוּא לֵיהּ מַתְּנָא כִּי אָנָא הֲאִמַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גִּינְאָנְט אַהֲרֹן וְוִיל נִיט אִיךְ זָאל מִיךְ בְּהַעְפְּטִין מִיט זַיְינֶע קִינְדֶער עֶר וְוִיל נִיט הָאבֶּין אַזוֹי אַאיידִים וְוִיא אִיךְ בִּין וְאִתְּמַר אֵין רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גֶעזוּנְט גִּינְוּאַרְין רַב אִידִי בַּר אָבִין נָסִיב בְּהַנְתָּא רַב אִידִי בַּר אָבִין הֲאִמַּת גְּנוּמָן אַנְוִיבָּ אַטָּאכְטֶעָר פּוּן אַכֹּהֵן נָפְקִי מִנַּיְיהוּ תְּרֵי בְּנֵי סְמִיכֵי זֶעגֶען גִּיבָּאַרְין גִּינְוּאַרְין פּוּן אֵיהֶם צְוַוֵּיי זִיהֶן וְוָאס זֶעגֶען גִּינְוּאַרְין רַבָּנִים, דָּאס אִיז רַב שֵׁשֶׁת דֶּער זוּהֶן פּוּן רַב אִידִי. אוּן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דֶּער זוּהֶן פּוּן רַב אִידִי אָמַר רַב פַּפָּא אִי לֹא נָסִיבְנָא כְּהַנְתָּא לֹא אִיעֲתַרִי רַב פַּפָּא הֲאִמַּת גִּינְוּאַנְט וָעֶן אִיךְ וָאלְט נִיט גֶעהַאמַט אַנְוִיבָּ אַטָּאכְטֶעָר פּוּן אַכֹּהֵן וָאלְט אִיךְ נִיט גֶעוֶעזֶן אִין אִיהֶר זְכוּת אָמַר רַב כַּהֲנָא אִי לֹא נָסִיבְנָא כְּהַנְתָּא לֹא גְּלָאִי רַב כַּהֲנָא זָאגְט וָעֶן אִיךְ וָאלְט נִיט גֶעהַאמַט אַנְוִיבָּ אַטָּאכְטֶעָר פּוּן אַכֹּהֵן וָאלְט אִיךְ נִיט פַארְטְרִיבֶּען גִּינְוּאַרְין, נָאר וַיְיל מִיין וַוייבּ אִיז אַטָּאכְטֶעָר פּוּן אַכֹּהֵן דְּרִיבֶּער בִּין אִיךְ פַארְטְרִיבֶּען גִּינְוּאַרְין אָמְרוּ לֵיהּ מָעֶן הָאט גִּינְוּאַנְט צוּ רַב כַּהֲנָא וְהָא לְמִיקָּם תּוֹרָה גָּלִיתָ דְּוּא בִּיזְט דָּאךְ פַארְטְרִיבֶּען גִּינְוּאַרְין אִין אַאֶרְט וָוָאס מָעֶן לֶערְנְט דָּארְט תּוֹרָה, הָאט רַב כַּהֲנָא גִּינְאָנְט לֹא גְּלָאִי כְּדִגְלֵי אִינְשֵׁי אִיךְ בִּין נִיט פַארְטְרִיבֶּין גִּינְוּאַרְין וּוּיא אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין וָוערֶן פַארְטְרִיבֶּען, אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין גֶייעֶן אַוֵּוק אִין פְּרֶעמְדֶע שְׁטֶעט לֶערְנֶען תּוֹרָה, גֶייעֶן וַיְיא מִיט זַיְיעֶר אֵיינְגֶעגֶעס וּוִילֶען, אִיךְ הָאבּ גֶעמוּזְט אַנְטְלוֹיפִין פּוּן מַיין אֶרֶץ, וַוייל אִיךְ הָאבּ מוֹרָא גֶעהַאט פַאר די מְלוּכָה, דְּרִיבֶּער בִּין אִיךְ גֵּילַאפִין אִין דִּי שְׁטֶעט וָוָאס מָעֶן לֶערְנְט תּוֹרָה אָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הַגְּהָנָה מִסְּעוּדַת הָרִשׁוֹת לְסוֹף גּוֹלָה רַבִּי יִצְחָק זָאגְט דֶּער מֶענְטְשׁ וָוָאס הָאט לִיבּ צוּ עֶסִין סְעוּדוֹת אֲפִילוּ אַזֶעלְכֶע סְעוּדוֹת וָוָאס זֶעגֶען נִיט וָוערֶן אַמְצָוָה, וָוערְט זַיין דֶּער סוֹף זַיינֶער עֶר וָוערְט מוּזִין אַנְטְלוֹיפִין פּוּן זַיין

שְׁטָאט שֶׁנֶּאֱמַר וָוערוּם עֶס שְׁטֶיהט אִין פְּסוּק אוֹבְּלִים בָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מִרְבַּק זַייא עֶסִין דִּיא בֶּעסְטֶע פּוּן דִּי שֶׁעפְּסִין זַייא עֶסִין קֶעלְבֶער פּוּן דִּי שְׁטָאל נִיט דִּי קֶעלְבֶער וָוָאס פִּיטֶערִין זִיךְ אוֹיף דִּי גְּרָאז, נָאר דִּיא קֶעלְבֶער וָוָאס פִּיטֶערִין זִיךְ אִין שְׁטָאל וָוָאס זֶעגֶען פֶעט] וּכְתִיב אוּן עֶס שְׁטֶיהט אִין פְּסוּק לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גוֹלִים דְּרִיבֶּער וָוערֶן זַייא אֵיצְט פַארְטְרִיבֶּען וָוערִין פּוּן דִּי עֶרְשְׁטֶע פַארְטְרִיבֶּענֶע תֵּבֵל רַבָּנָן כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַמַּרְבֶּה סְעוּדָתוֹ בְּכָל מָקוֹם דִּיא רַבָּנָן הָאבֶּין גִּילֶערִינְט דֶּער הַלְמִיד חָכָם וָוָאס עֶסְט אוֹיף אַלֶע סְעוּדוֹת, וָוער עֶס מַאכְט אַסְעוּדָה קוֹסְט עֶר עֶסִין סוֹף מַחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ וָוערְט זַיין דֶּער סוֹף עֶר וָוערְט וּוִיסְט מַאכִין זַיין שְׁטוּב וַוייל עֶר וָוערְט נִיט זוּכֶען צוּא פַארְדִינֶען פַאר זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשִׁין, וָוערְט דִּיא שְׁטוּב זַיינֶע וּוִיסְט וָוערִין] וּמְאַלְמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ אוּן זַיין וַייבּ וָוערְט זַיין אַזוֹי וּוִיא אַאלְמָנָה וַוייל עֶר וָוערְט זוּכֶען זַיין עֶר־וּוַאהְנונְג נוּט עֶסִין אוּן נוּט טְרִינְקֶען, אוּן וָוערְט נִיט הָאבֶּין וָוערְט עֶר מוּזִין אַנְטְלוֹיפִין פּוּן זַיין שְׁטָאט אוּן זַיין וַייבּ וָוערְט נִיט וּוִיסֶען וָוו אֵיז עֶר וָוערְט זַיא זַיין אַזוֹי וּוִי אַאלְמָנָה] וּמְיַתֵּם אֶת גּוֹזְלָיו אוּן זַיינֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער וָוערֶן זַיין וּוִיא יְתוֹמִים אֵין אַפָּאטֶער וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ מִמֶּנּוּ אוּן זַיין לֶערְנֶען וָוערְט פּוּן אֵיהֶם פַארְגֶעסִין וָוערִין וּמַחְלוֹקוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו אוּן עֶס וָוערְט זַיין אוֹיף אֵיהֶם פִיל קְרִיג, וַוייל עֶר וָוערְט הָאבֶּין פַארְגֶעסִין דָּאס לֶערְנֶען וָוערְט עֶר זָאגֶען אוֹיף טְרָפָה עֶס אִיז כָּשֵׁר אָדֶער אוֹיף כָּשֵׁר עֶס אִיז טְרָפָה, וָוערְט מֶען קְרִיגֶען מִיט אֵיהֶם יְדָבְרוּ אֵינָם נִשְׁמָעִים אוּן זַיינֶע רַייד וָוערְן נִיט גֵּיהֶערְט וָוערִין, מֶען וָוערְט פַאר אֵיהֶם קְלֵיין דֶּרֶךְ אֶרֶץ הָאבֶּין וָוערְט מֶען נִיט פַאלְגֶען וָוָאס עֶר זָאגְט וּמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם אוּן עֶר וָוערְט פַארְשְׁעמְטֶען דֶּעם נָאמֶען פּוּן נָאט רַשָּׁם רַבּוֹ וְשֵׁם אָבִיו אוּן דֶּעם נָאמֶען פּוּן זַיין רַבִּי אוּן דֶּעם נָאמֶען פּוּן זַיין פָאטֶער וְגוֹרֵם שֵׁם רַע לוֹ וּלְבָנָיו וּלְבְנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת אוּן עֶר וָוערְט בְּרֵיינְגֶען אַשְׁלֶעכְטִין נָאמֶען אוֹיף זִיךְ אוּן אוֹיס זַיינֶע קִינְדֶער

אוּן

בר מרקיד בי כובי ר"פ אמר בר מלחיך פינכי רב שמעיה אמר בר מך רבא. ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח, ואל ישא בת ע"ה שאם מת או גולה בניו ע"ה. ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל:

קרו ליה. לגמו: בר מרקיד בי כובי. כלרך הלינ"ס שמשחקין ומרקדין בחמוי' להשקיתן בשכרן: מלחיך פינכי. ליחך קערות: מך רבא. מקפל לבושו ורוכן ויכן כך דרך המשתכרין שאינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו אלא מקפל לבושו תחתיו ויכן: מך. כמו בר חמרא מוך שקיך וגו':

אוג אויף זייגע קינדערס קינדער ביז סוף דורות וואס ווערן זיין פון איהם פאי היא וואס וועט זיין דער שלעכטער נאמען אמר אביי קרו ליה בר מחים פגירי אביי זאגט מען וועט רופין דעם זוהן עער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס וואר עמט די הובינים" ווייל זיין פאטער פלעגט זוכען ביא דיא הובינים טאמער וועט ער געפינען עפעס צו עסין אוג אמאהל פלעגט ער דארפין דיא עסין נוארעמען רבא אמר בר מרקיד בי כובי רבא זאגט מען וועט איהם רופין ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס טאנצט אין דיא ווין האנדלען אוג אויף אלע שמחות מען זאל איהם געבין עסין אוג טרינקען רב פפא אמר בר מלחיך פינכי רב פפא זאגט מען וועט איהם רופען ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס לעקט אוים אדער ער ווישט אוים דיא שיסלען רב שמעיה אמר בר מך רבא רב שמעיה זאגט מען וועט איהם רופין ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס וויקולט איין זיין קאפאטע אוג לייגט זיך אויף איהר שלאפין ווייל ער איז שכור קען ער נים גיין שפעט בייא נאכט אהיים, דארטין וואו ער איז לייגט ער זיך שלאפין אויף אבאנק אדער אויף דער ערד אוג לייגט זיין קאפאטע אונטערין קאפ) תני רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם דיא רבנן האבין גיערעדט דער מענטש וואס דארף געהען אויב

אהילו ער דארף אלץ פארקויפין פון וועגין צוא געמען אטאכטער פון תלמיד חכם פאר אוייב זאל ער אלץ פארקויפין אוג זאר געמען אטאכטער פון אתלמיד חכם פאר אוייב שאם מת או גולה מובטח לו שבניו תלמידי חכמים וזארום אויב ער וועט שטארבין אדער ער וועט פארטריבען ווערין אין איין אנדער לאנד, איז ער זיכער אז זיינע קינדער וועלין זיין תלמידי חכמים. וזארום זיא וועט זיא געבין צום לערנען תורה ואל ישא בת עם הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ אוג ער זאל נים געמען אוייב דיא טאכטער פון אעם הארץ. וזארום אויב ער וועט שטארבין אדער ער וועט פארטריבען ווערין אין איין אנדער לאנד וועלין זיינע קינדער בלייבען עמי הארצים תני רבנן דיא רבנן האבין גיערעדט לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם אמעזנטש זאל אפילו דארפין פארקויפין אלץ וואס ער האט פון וועגין צוא געמען אוייב אטאכטער פון אתלמיד חכם, זאל ער אזוי מאהן, ער זאל אלץ פארקויפין אוג געמען אוייב אטאכטער פון אתלמיד חכם וישא בתו לתלמיד חכם אוג ער זאל אלץ פארקויפין אוג חתונה מאכין זיין טאכטער צוא אתלמיד חכם משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל דאס איז אזוי וויא איינער לייגט צוא נאמען ווייג־טרויבין מיט. ווייגטרויבין דאס איז שיין אוג עס גיפעלט צו יעדער מענטש:

זוהר (שלח דף קסא ע"א) ת"ח דאצילות יוד הא ואו הא

דעתה יגדל נא כח יי. ר' אחא ור' יוסי אמרי זכאין אינון ישראל דמעמין עכו"ם דעלמא. דקב"ה אר"ע בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו דהא עלמא לא אחרי אלא בגיניהון דישראל דיסתלון בחוריתא כגין דהד כחד אתקשרן וישראל לתתא בהאי עלמא אינון קיומא דיליה וקיומא דכל אתר עמין אימתי בזמן דעבדין רעותא דמאריהון. ת"ה כד ברא קב"ה כר גם בעלמא אתקין ליה כגוונא עלאה (יקירא) ואיהו ליה חיליה ותוקפיה באמצעיתא דגופא דתמן שריא לגו דהוא תוקפא (ומזונא) דכל גופא ומתמן אתון כל גופא (וכל אינון שייפי דגופא מתמן אתזנו). דהא לבא אחיד ואתקף באתר עלאה דעילא דאיהו מוחא דרישא דאחרי לעילא (ואחיד ביה) ולא אתקשר כדא וכגוונא דדא אתקין קב"ה עלמא ועבד (ליה) חד גופא ואתקין שייפי דגופא סחריה דלבא ולבא אחרי באמצעיתא דכל גופא וכל אינון שייפין אתזנו מההוא לבא דהוא תוקפא דכלא וכלא ביה תליין וההוא לבא אתקשר ואתאחד במוחא עלאה דשריא לעילא. ת"ה כד ברא קב"ה עלמא אחרי (ס"א אסדר) לימא דאוקיאוס דאסהר כל יאוכא דעלמא ויאוכא דכל שבעין אומין כלא אסהר לירושלם. ויר"ושלם באמצעיתא דכל יאוכא שריא והיא אסהרא להר הבית והר הבית אסהר לעזרות דישראל ואינון עזרות סחרן לנשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותינון ליה ישיבה בעזרה אלא לתלבי בית דוד בלחודייהו ולנשכת הגזית אסהר למזבח והמזבח אסהר לבית האולם והאולם להיכל והיכל לבית קדש הקדשים דתמן שכינה שריא זכפרת וכרובים וארון והכא הוא לבא דכל אדרא ועלמא ומהכא אתזנו כל אינון אחרי דיאוכא דאינון שייפי דגופא. ולבא דא אתזן ממוחא דרישא ואתאחיד דא בדא. הה"ד (שמות טו) מכון לשבתך פעלת יי':

משער תשובה לר"י דף ס ע"ב.

כאשר יבאו ימי הזקנה והגיעו ימי השיבה דער מענטש וואס זיינע אלטע יאהרין זענען גיקומען (ער איז שוין אלט גיוואָרין זעכציג יאהר), און דיא יאהרין פון אלטער ודם זענען בין זיבעציג יאהר) נענן אויך גיקומען ויכל כחו הימים וישת יצרו און זיין בח וועט שוין פאר לענגדעט ווערין און ווייניגער ווערין און זיין יצר הרע וועט שוין איינגעבויגין ווערין גם יזכור קצו כי קרוב הוא און ער וועט זיך דערמאנען אז עס איז שוין נאנט צו זיין ענדע ויבין אחריתו און ער וועט שוין פארשטיין אז מען דארף טראכטין אויף דעם סוף ושוב אל ה' ורחמיו וועט ער טאהן תשובה צו גאט, וועט גאט אויף איהם רחמנות האבין ואפילו ער האט גיטאהן תשובה גאר צום לעצטין ווען ער קען שוין ניט זינדיגען, פון דעסטוועגין וועט איהם גאט אלץ מוחל זיין) ואשר אינני חוזר בתשובה בבא ימי הזקנה יכפל עונשו ורבה ביסורים עליו און דער מענטש וואס וועט ניט טאהן תשובה אפילו אין די אלטע יאהרין, וועט זיין שטראף זיין טאפיל, און די פיינדשאפט פון גאט וועט זיין פיל אויף איהם כמו שאמרו זכרונם לברכה שלשה הקב"ה שונאן וויא דיא חכמים האבין גיגאנגן דרייערליי מענטשין האט גאט פיינט דל נאה אז אארעם מאן איז ביי זיך גרוים ועשיר מכחש אז ארייכער מענטש פארלייקונט געלט וחזק כגאף און אז איין אלטער מאן איז מזנה ונאמר נאך גאנט דער פסוק אכלו זרים כחו והוא לא ידע פרעמדע האבין אויפגיגעסין זיין כח און ער ווייס ניט גם שיבה וזקנה בו והוא לא ידע ער איז שוין אלט גיוואָרין און ער ווייס ניט וסן התימה והתפלאה און עס איז אוואונדער כי יעמוד האדם כחצי ימיו אז אמענטש שטייט אין זיינע העלפט יראהרין ורואה כי הימים הולכים ודלים און ער זעהט אז די יאהרין ווערין אלע קאהל ווייניגער און שוואכער ויחל הייסות הבנין און זיין געבאהטער קערפער הייבט אן צו ווארפין ווערין ויחסר המזג בסבעו און די פייבקייט וואס איז זיין נאטור הייבט אן צו פעלין ותראה בו הבישות און עס וועט שוין גיזעהן אין איהם אטריקעניש דער גוף הייבט אן טרוקען צו ווערין כיבנין שנאמר ניי עס שטייט אין פסוק ימי כל נמי מיינע טעג הייבין

(א) מדר תפלת הצבור כך הוא אזוי איז דער סדר ויא

מען זאל דאונען אין אשוהל אדער ביי אמנין כשחר אין דער פריה כל העם ישובים אלע מענטשין ויצאן ישליח צבור יורד לפני התיבה און דער חזן ניידערט צום עמוד ומוסר באמצע העם און דער חזן טיט דעם עמוד שטייען אין מיטען שוהל ודאס הייסט אין מיטען באלק) ומתחיל ואומר קדיש און דער חזן הייבט אן זאגין קדיש וכל העם שוין און דאס נאנצע באלק ענפערין אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כוחו מיט זייער נאנצין כח (מיט גרוים כונה) ושוין אמן בסוף קדיש ווען דער חזן ענדיגט קדיש ענפערין זיי אמן ואחר כך אומר נאכדעם זאגט דער חזן ברכו את ה' המבורך לעולם ועד ויהי שוין און זיי ענפערין ברוך ה' המבורך לעולם ועד ומתחיל ופורס על שמע בקול רם און דער חזן הייבט אן זאגין מ ג אהויבע שמיעה די ברכות פון קריאת שמע יד ג שוין אמן אחר כל ברכה וברכה און זיי ענפערין אמן נאך יעדער ברכה ויתודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל און דער מענטש וואס וויים צו זאגין דיא ברכות צו זאמען מיט דעם חזן ביי ער זאגט ער די ברכות צו זאמען מיט דעם חזן ביי ער זאגט די ברכה גאל ישראל:

(ב) והכל עומדין מיד ומתפללין בלחש און באלד נאך גאל ישראל שטעלין זיך אלע און זאגין שמונה עשרה אין דער שטיל ומי שאינו יודע להתפלל און דער מענטש וואס וויים ניט צו זאגין שמונה עשרה עומד ושותק עד שיתפלל שליח צבור בלחש עם שאר העם ואל ער שטיין און שווייגין ביז דער חזן וועט אפדאונען שמונה עשרה אין דער שטיל מיט אלע מענטשין וכל מי שיגמור תפלתו עם הצבור און יעדער מענטש וואס ענדיגט זיין שמונה עשרה מיט אלע מענטשין פון שוהל יפסיע שלשה פסיעות לאחוריו ואל ער גיין דריי פירים אינגעזער זיך ויעמוד במקום שהגיע אליו בעת שיפסיע אויף דעם ארט וואס דער דריטער טריט האט זיך גענדיגט ואל ער בלייבין שטיין:

הר"מ הלכות תפלה פ"ח.

(א) סדר תפלת הצבור כך הוא, בשחר כל העם יושבים וש"ץ יורד לפני התיבה ומימר באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונין אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כוחן. ועונין אמן בסוף קדיש, ואח"כ אומר ברכו את ה' המבורך. והם עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ומתחיל ופורס על שמע בקו"ר, והם עונין אמן אחר כל ברכה וברכה. והיחיד לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל: (ב) והכל עומדין מיד ומתפללין בלחש, ומי שאינו יודע להתפלל עומד ושותק עד שיתפלל ש"ץ בלחש עם שאר העם וכל מי שגמור תפלתו עם הצבור יפסיע שלשה פסיעות לאחוריו ויעמוד במקום שהגיע אליו בעת שיפסיע:

מעכבין לבני לא יצלח כי יוסף כיון שלא המקום מקום כיון עולמו הלוך וגסוע יומם ולילה. ויש מנשים רבים ומנע מהם טוב מתעוכם כי סם זכלים ומבוהים בעיניהם ולא יתפשטו על מקום מעשיהם כי יהמו כנפשם שהם מתוקנים והם מעלים בשם מלך הלא כתיב כי אדם פין לדיק בתרן אשר יעשה טוב ולא יחטא, ומאנשים הסם מעשר סם בנים לדבר עונות ולא יבינו ולא יבינו

לזנות לו הודע מלכים מחמתם ומעכתם מלבם מחבי כן ומנם כמו הזהלה שמינו מבנים בחלו ולא יחשוב על הרהוטים ויכבד חלין המיד עד שלא יוכל להרפא ומפמים פסים נסבה לזמם מקולל כינמם כי לא יבלו לרבות מלכים ודעת דרכיו לא יחפלון על כן לא יקיוד על דלחות חכמים ומלמידיהם כענין שנאמר לא יפסל לן הוכח לו. מל מכמים לא יבל:

הָאבין אוֹיעֶק גֶעגיינְט וִוי דֶער שאטין וואס אַנטלויפט פאר די זונן) וואני כְּשֶׁל איבש אונ איך בין פאַרטריקונט גיוואָרין ווי די גְראז איך חַת מֵרְאוֹת עֵינָיו וִוי אַזוי זֶעגען זַיינע אויגן פאר קְלֶעבְּט פון צו וָעהן מַהֲשְׂכִּיל לְבָבוֹ וִוי אַזוי איז זַיין הארץ גאַרעש גיוואָרין אונ פאר שטייט ניט לא יִרְאֶה כִּי גוֹסֵס הוּא אֶל הַמָּקוֹם מְקוֹם בֵּית עוֹלָמוֹ עֶר וָעהט נאר ניט אַז עֶר ציהט אַלע טאָג נָעהנטער צו דעם אָרט וואס דאָרט וועט זַיין די אייבִּיגֶע שְׁטוּב זַיינע הֵלֹךְ וְנָסוֹעַ יוֹם וָלַיְלָה עֶר גייט אונ ציהט צו דעם אָרט טאָג אונ נאַכְט יֵשׁ אֲנָשִׁים רַבִּים יִמְצָא מֵהֶם אוֹר הַתְּשוּבָה עֶם זָעגען דָא פִיל מֶענטשין וואס פון זַיי איז פאַרמי־טען די ליכטיגקייט פון תְּשׁוּבָה, וואס זַיי טוהען ניט תְּשׁוּבָה כִּי הֵם זַבָּאִים וּמְחוֹרִים בְּעֵינֵיהֶם וְוַיל זַייא מיינען אַז זַייא זָעגען נאר ביין, זַיי הָאבין־קיין עֲבֵירוֹת וְלֹא יִתְעַשְּׁטוּ עַל תִּקּוּן מַעֲשֵׂיהֶם אונ זַיי שְׁטאַרקן זיך ניט צו פאַרבָּעסֶערין זַייערע מעשים כִּי יָדְעוּ בְּנַפְשָׁם שֶׁהֵם מְתוּקָנִים וואָרום זַיי טְראַכטין בייא זיך אַז זַיי זָעגען פאַרבָּעסֶערט מיט מִצְוֹת אונ מַעֲשִׂים טוֹבִים וְהֵן חֲטָאִים לַה׳ מְאֹד הוא אין אֱמֶת זָעגען זַייא שְׁטאַרק זינדיג צו גאָט הֲלֹא כְּתִיב כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא עֶם שְׁטייט דאָך (קוהלת ז) עֶם איז ניטא אַמֶענטש אויף דער וועלט וואס זאָל זַיין אַצדיק אונ זאָל טאָהן נאר גוטס אונ זאָל ניט זינדיגען וְהָאֲנָשִׁים הָהֵם מֵאֲשֶׁר הֵם בָּזִים לְדִבְרֵי עֲוֹנוֹת אונ די מֶענטשין ווייל זַיי פאַרשְׁעמען די ביידע פון זינד, אַז מען זָאגט זַיי עֶם זָעגען דָא זינד אויף

דער וועלט פאַרשְׁעמען זַיי זַייערע בייד, וואָרום זַיי זָאגען עֶם איז נאָר גיטא קיין זינד לא יַדִּיש וְלֹא יָבִינוּ לָמוֹ זַיי שִׁפּוּרָן נאר ניט אונ פאַרשְׁטַיין נאר ניט וואָס דאָס איז אַזינד או חוֹדַע אֱלֹהִים חָמָאתָם וְנִשְׁכַּח מִלְּבָם אַחֲרֵי כֵן אָרער זַיי הָאבין פריער גָעוואָסט זַייערע זינד, נאָכדעם איז דאָס פאַרגעסין גיוואָרין פון זַייער הארץ וְתָם כְּמוֹ הַתּוֹלָע שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ בְּחָלְיוֹ וְלֹא יַחֲשוֹב עַל תַּרְפּוּאָה אונ זַיי זָעגען אַזוי ווי אַקְרָאנ־קער וואס שְׁפּוּרְט ניט אַז עֶר איז קְרַאנְק אונ דָרְיבָּער טְראַכטְעֶר נאר ניט וועגין מְעַדִּיצִין צו נָעמען בְּכֹבֶד חֳלִיוֹ תָּמִיד עַד אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לְהֵרָפֵא אונ דריבער ווערט זַיין קְרַאנְקייט אַלע מאהל שְׁטאַר־קער ביז עֶר וועט שוין נאר ניט קָענען נָעהַיילְט וָוערין וּפְעָמִים תִּהְיֶה נִסְבָּה לְזֹאת מִקְצָר בִּיָּמִים אונ אַמאהל איז די סִבָּה וואס זַיי טוהען ניט תְּשׁוּבָה ווייל זַיי פאַרשְׁטַיין נאר ניט פון עֲבֵירוֹת כִּי לֹא יָבוֹאוּ לְדַרוֹשׁ אֱלֹהִים ווייל זַיי קומען נאר ניט פאַרשְׁטִין וָוענין נאָט וְדַעַת דְּרָכָיו לֹא יַחְפּוּצוּן אונ זַיי ווילען נאר ניט וויסען די וָוענין וואס נאָט האט גיבאָטין וָועלְכָע מען זאָל יוא גיין אונ וָועלְכָע מען זאָל ניט גיין, וואָרום מען זאָל יוא טאָהן אונ וואָס מען זאָל ניט טאָן כָּל כֵּן לֹא יִשְׁקוֹד עַל דַּלְתוֹת חֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם דריבער קומט ער קיין מאהל צו אַצדיק אונ צו אַלמָדן כְּעֵנְן שֶׁנֶּאֱמַר ווי עֶם שְׁטייט אין פְּסוּק לֹא יֶאֱהַב לֵץ הוֹכֵחַ לוֹ דער מֶענטש וואס לאַכט פון תורה אונ מִצְוֹת האט ניט ליב מען זאָל איהם שְׁטְראָפין אֶל חֲכָמִים לא יֵלֵךְ דריבער גייט ער ניט צו חֲכָמִים:

שלח יום ג תורה

אונקלוס

להמשיך מת״ת דז״א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד האוואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו״ד אל שם ב״ן שבעשיות בניקוד חולם:

יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־
סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן גְּמַלִּי:
יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי:
טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:

יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי: יב לְשִׁבְטָא דָדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי: יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל: יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי: טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי:

ז״א סתור כן מיכאל. סם לד: נחבי כן ופסי. סכ:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) למטה יוסף למטה מנשה. כלן שקליה יוסף למטרפסיה ממיליתי הדבה ולא למטה אפרים שלא סוליה וכלל עקופות הוא לפי שסוליה רבה ולכך סתכר כלן על מטה מנשה שהיה נזכר על מטה אפרים: (חק לישראל ע״ש) ת״ד 14 21

לתמשיך מג"ת דז"א צבאות נפ"ש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהוָה חיה יחידה דנצח יְהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְשִׁמְעָנָא וְאִתְמְסִי לְבָנָא
וְלָא אִשְׁתְּאֲרַת עוֹד רוּחָא
בְּאֱנָשׁ מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יְיָ
אֱלָהְכוֹן הוּא אֱלָהָא דִּשְׁכִנְתֵּיהּ
בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָא וְשַׁלִּיט עַל
אַרְעָא מִלְּרָע: ב וּכְעַן קַיְּמוּ
כְּעַן לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֲרֵי
עֲבָדִית עִמְּכוֹן טִיבוּ וְתַעְבְּרוּן
אַף אַתּוּן עִם בֵּית אַבָּא טִיבוּ
וְתִתְּנוּן לִי אָת דְּקִשׁוּט:
ג וְתִיחוּן יַת אַבָּא וְיַת אִמָּא
וְיַת אַחַי וְיַת אֲחָתַי וְיַת כָּל
דִּלְהוֹן וּתְשֵׁיזְבוּן יַת נַפְשָׁתָנָא
מִמּוֹתָא: ד וַאֲמָרוּ לַהּ גְּבַרְיָא
נַפְשָׁנָא מְסִירִין חֲלַף
נַפְשָׁתֵיכוֹן לְמֵימַת אִם לָא
תְּסוּוּן יַת פִּתְגָמָנָא דֵּין וִיהֵי כַּד יִתֵּן יְיָ לָנָא יַת אַרְעָא וְנַעְבִּיד עִמָּךְ טִיבוּ וּקְשׁוֹט: ה וְשַׁלְשִׁלְתָּנוּן בְּאַטּוּנָא
מִן חַרְכָּא אֲרֵי בֵיתָהּ בְּכוֹתַל שׁוּרָא וּבְשׁוּרָא הִיא יָתְבָה:

א וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ
מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: ב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי
בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם
עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: ג וְהַחֲיִתֶם
אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְוֹתַי וְאֶת כָּל־
אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: ד וַיֹּאמְרוּ
לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא תַגִּידוּ
אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בִּתֵּת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: ה וַתּוֹרִדֵם בְּחֶבֶל בְּעַד
הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבְחֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת:

*אחיותי קרי

רש"י

(ה) ולא קמה עוד רוח. אפי' לנכרי עם אשה: (ב) אות אמת. שתעשו כשתבאו ותכבשו את העיר שתכירו האות ותקיומו: (ה) ותורידם בחבל. שהיו הנופלים הולכים אליה אמרה רבה"ע כאלו חטאתי וכאלו תמחול לי: נמסר עלעזרו לזיתה כדלי לסיל אחכה: אם דבריכם זה. אם הקוה בלתה מעקה ואתנה לך כ"א תגיד לגלות אמות הכבה יפשוכו נפ"ל עלמה: חסד ואמת. כיון אחה עשיה עמנו חסד אכל לעיה להחלוה נעול אכל אנו נעשה עמך חסד של אמת מכלי אקיים מחלוה נמוכ: (ה) נעד אחלון. כי שערי הסיר סגרו: בקיר אחומה. ופני אחלון אל מקון לחומה:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים תהלים עג

לתמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ ארני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א אֵלְכָךְ בֵּן עַטְרַתֵּיהוֹן גַּיוֹתָנוּתָא
כְּלִילָא דְּמִשְׁוָן בְּרֵישֵׁיהוֹן מִן
חֲטוּף דִּלְהוֹן: ב שְׁנָא מִן
שׁוּמְנָא פְּרִצּוּפֵיהוֹן עֲבָרוּ חוֹטְבֵיהוֹן חֲפוּרַת
לְבָא: ג יְתַמְקְמְקוּן מִן פִּטְמָא וִימַלְּלוּן לַאֲבָאשָׁא

רש"י

(א) לכן. כעבור שאין יסורים באים עליהם העניקתם הגאוה לעלות על לוחרם גבות הרוח: יעטף שית חמס למו. החמס שעושין עושה אותן שמנים ועוטף את שתותיהם בשומן ובשר: (ב) יצא מחלב עיניהם. מרוב שומן עיניהם בולטות: עברו משכיות לבב. עוד יותר ממה שלבם מייחל: (ג) ימיקו. את רעיהם: וידברו

מצודת דוד

(א) לכן עטרתמו. מעלה גאוה סביב לוחמו כעקר הוא המעבב הלוחר: יעטף. יכסה עלמו במסחר לחרוב על הלבנים לשים ולקחת החמס לעלמו: (ב) יצא. מרוב שומן דומה שיצאו עיניהם כאלו אין להם עיניים כי בשביל שומן הסגיר יתכסו העיניים: עברו. מלאו הלבות מרובות עד כי עברו ליותר מהשל עלה בלבם להיות לופים ומכיטים עליה: (ג) ימיקו. ימאסו כי הדם בעעיהם וכלל עם ידבקו בלא עושק וכל מחבבותם בלאה:

מצודת דוד

(ה) ונא קמה וגו'. כ"ל כל לוים רוקו נמוכה ושפלה: כוח אלהיה. א"כ היכולת בידו על כלם: (ב) ועתה. הוסיל ומבלר בכול: חסד. היום כי עדיין לא עשיתם לי טובה מלומה: ועשיתם וגו'. לזה גם אתם עשו חסד עם בית אבי מבלי הקדמת טובה מהם: אות אמת. סימן אמיתי למען ידעו כל ישראל לבל ישלמו בנו יד: (ד) נפשנו וגו'. אם מי ילבה לגלות בכם יד

פירוש עברי טייטש

(א) לָכֵן עֲנַקְתָּמוֹ גַּאֲוָה רִרִיבָּעֶר הַאלְטִין וַיִיא גְלַיִיך
זַיִיעֶרֶע הֶעלְרֶיעֶר מִיט גְרוֹיסְקֵייט יַעֲטֹף שִׁית
חָמָס לָמוֹ רָאם וְוָאס זַיִי טוּהֶען רוּיבִּין מֶענְטְשִׁין אִיז
בַּיי זַיִי גְלַיִיך וִוי זַיִי וִוִיקְלֶען זִיך אַרוּם רָעם הַאלְדָז
בִּיס אַשַּׁיינֶעם הַאלְדְזוּבַאנְד זַיִי שֶׁעהֶען זִיך נָאר

מִמְּרוֹם יְדַבְּרוּ: ד שָׁתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּתְהַלֶּךְ בָּאָרֶץ:
ה לָכֵן יָשִׁיב עַמּוֹ הֵלֹם וּמֵי מְלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ:

וְלִטְלוֹמָא מִן רוּם לְבָהוֹן יִמַּלְּלוּן: ד שַׁוְיוּ בְּקַדִּישֵׁי שְׁמַיָּא פּוּמְהוֹן וְלִשָּׁנְהוֹן מְהַלְּכִין בְּאַרְעָא: ה בְּכֵן תְּכוּ עַל עַמָּא דְּיָי לְאַלְקְיוּתְהוֹן וְיִמְחוֹנוּן בְּמַרְזוּפִין וְיִקָּטְעוּן סַגִּיאִין מִחָתִין לְהוֹן:

מצודת דוד

ממרום ידברו. מדברים כלפי מעלה כפרעה וסנחריב וסדומים: (ד) שתו. שמו פיסם לדבר מול יוצר שמים: לשונם. לשונם תהלך בארץ מתחת הרשעים ישיגו פגיסם לדבר מול יוצר שמים: (ה) לכן. כעבור רוב שלות הרשעים עם עולל לרשעים: הלם. סגה ל"ל למעשה הרשעים הכה: ומי מלא. מי כוס מלא תרעלות יעלו ויוסרו ל"ל מאד דמותיהם כמעכות אמר מעשה הרשעים:

רש"י

ברע עושק. לעשוק אביונים: ממרום ידברו. לומר מי ה': (ה) לכן ישוב עמו הלום. לפי שעמו רוחץ דרך רשעים אלהה יבוזו ע"ד הרשעים: ומי מלא. הם דברי תורה: ימצו. נדמה בעיניהם רק כתמלית ומזלגים בה:

פירוש ע"ט

אויף די זְעהונג פון זַייערע הֶערצֶער, דאס הַייסט זַייא ווילען נִיט זָעהן דאס זָעהונג פון זַייערע הַערצֶער. וְאורום די הֶערצֶער זַייערע זָעהן דָעם אומגְלִיק וואס איז אָנגְעבְּרַייט פאר זַיי. אָבֶער זַיי ווילען נָאר נִיט וויסָען וואס עס וָועט זַיין: (ג) יָסִיר זַיי מאכין צו גַיין די הֶערצֶער פון מֶענטשין וַיְדַבְּרוּ בְּרָע עושֶׁק וואס זַיי רַיידין שֶׁטענְדִיג בַּייזע רַייד אויך פון רוב [רְצִיחָה] מִמְּרוֹם יְדַבְּרוּ פון דָעם באשֶׁעפֶער וואס איז אין הימָעל הַיידין זַיי אויך זַיי זָאגין אַז עֶר נִיט נָאר נִיט אַכטונג אויף דָער עֶרד, אונ מֶען מֶעג טָאהן וואס מֶען וויל אונ מֶען וָוערט נִיט נִישטְרָאפְט פון הימָעל: (ד) שָׁתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם זַיי טוהָען זַייער מויל אין נָאט וואס זִיצְט אין

ברטנורא

השולח. והגיע בשליח. שלא היה מתכוין לרדוף אחריו להשיגו אלא שנשתהה השליח בדרך וכו' לו לזה דרך לשם וראהו וכיטל הגע אפי' הכי בטל ולא אמרינן לעורי בעלמא מתכוין שאם היה כדעתו לבטלו היה רודף אחריו: אינו יכול לבטלו. הא קמ"ל דאע"פ דאחזיק ליה דמהדר עליה מעיקרא לבטולי לא אמרינן אינלאי מלתא למפרע דבטולי בטלי והיכא דיהיב מיגיס גיטא לדביתהו לזמן או על תנאי אי אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולזמן פלוני אם יתקיים תנאי אם אם יתקיים תנאי גיטא לידה לא מצי תו לבטוליה ותהיה מאורסת לאותו זמן או כשיתקיים התנאי ואי לא אמר לה מעכשיו אפילו לבתר דמטא גיטא

משנה גטין פרק ו

עיקר תוי"ט

כלי פעלפי דפ"ם דמלכות דילכם צבאות

השולח גט לאשתו והגיע בשליח או [ה] ששלח אחריו שליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא, ה"ז בטל. [ב] קדם אצל אשתו. או ששלח אצלה [ג] שליח, ואמר לה גט ששלחתי ליך בטל הוא, ה"ז בטל. אם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול

[ה] ששלח. מ"ד לא אלימא שליחותא דבתרא מעליתא דקמא לבטליה קמ"ל, גמרא: [ב] קדם כו'. מ"ד כי לא אמרי' לעמוד קמכון ס"מ לשליה אבל לדידה ודאי לעמוד קמכון קמ"ל, גמרא. ופי' הכ"ן דדומיא דשליח דהיינו דפגע מעיגלא ס"מ כשאמר דפגע בה מעיגלא וקמ"ל דלא אמרינן לעמוד כו' וקדם ל"ד אלא אולחא דמלאכא לקבל, ועפ"ז: [ג] שליח. ומ"ד אינו אומר אלא דלא אדם מדעתא לעמוד אבל שליח דלא איכפת ליה כי אדם ודאי לעמוד, גמ'. ופרח דנקט לפו עכחתא הדבר ודאיסה אבתרא קאמר דאבל מייני כפ.ע אלא אדם הדיבור שום פוכח ומאל על האדם לעבר האדם בדיבור

פרק ד א הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ אֵיינְגֶער הָאט גֶעשִׁיקְט אַגֶּט צוּ זַיין וַוייב וְהִגִּיעַ בְּשָׁלִיחַ דָּער נָאך הָאט עֶר גֶיטְרָאפְין דָעם שָׁלִיחַ אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ אָדָער עֶר הָאט גֶעשִׁיקְט אַשְׁלִיחַ נָאך דָעם שָׁלִיחַ אומְצוּקְערין אִיהם וָאמַר לוֹ אונ עֶר זָאגְט צוּם שָׁלִיחַ גֵּט שֶׁנִּתַּתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא דָער גֵּט וואס אִיךְ הָאב דיר גֶיגֶעבְּין אִיז בָּטֵל, אִיךְ וויל נִיט גֶטִין מיט אִיהם הֲרֵי זֶה בָּטֵל אִיז דָער גֵּט בָּטֵל אֶצְלָהּ אִשְׁתּוֹ אַז דָער מַאן אִיז גֶעקוּמֶען צוּא זַיין וַוייב אַיידער דָער שָׁלִיחַ אִיז צוּ אִיהר גֶעקוּמֶען אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַיידער דָער שָׁלִיחַ אָדָער דָער מַאן הָאט גֶעשִׁיקְט אַשְׁלִיחַ צוּ זַיין וַוייב אונ דָער שָׁלִיחַ אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִיהר אַיידער דָער עֶרשְׁטֶער שָׁלִיחַ מיט דָעם גֵּט אִיז צוּ אִיהר גֶעקוּמֶען וָאמַר לָהּ אונ עֶר הָאט גֶיזָאגְט צוּ אִיהר גֵּט שֶׁשִּׁלַּחְתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא דָער גֵּט וואס אִיךְ הָאב דיר גֶעשִׁיקְט אִיז בָּטֵל הֲרֵי זֶה בָּטֵל אִיז דָער גֵּט בָּטֵל אִם מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לִידָה אוּבָּ גֶאכְרָעם וויא דָער גֵּט אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִיהר אין הָאנְט וויל דָער מַאן אִיהם מְבַטֵּל זַיין שוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ קֵיין עֶר אִיהם נִיט

פ"י עלמו מסל"כ כשידכר לשלים. ופפו"ש: (ס) זס ד"ס ר"ם וכ"ל בגמ' דדייקי דס"ד סיינו ג' ופעמס דכשיין ג'וסרי מין הס סלס עדוס בעלמס כ' סר"ן דסקנס קדומס היסס כדי סיסס לדבר קול ע"כ דכי הכי לס מצקי קלס דסכס כשיין ניולי מלמס ספי מלגבות ממסעכדי כו' ולדידס מסס ממוכרס ליכס דסס ג' ספקי לקלס סלס טעמס מסוס מקוים ענגומס כיון דסטכמיכן סלס כילך כו' לס יפליס כסכיל לענגס, וכ"כ וכ"ס סכיכי דכ"ד סיינו מכי (וקרי לסו כ"ד מסוס דמין דכר שכעכוס ספוס עכ' ופפי' כיכס דלס סיכסין לקקרי), וכ"ס כל סכיסקים ולדידסו טעמס מסוס מסס ממוכרות וס"כ סר"כ מוכס ספכי מכי הלס כסלכמס,

ומפו"ש: (כ) וסיינו מכס מכרות דודפי דמין כלפ מלקות דאוריי' ומעמס דמלקין מסוס דקי"ל דסקנמס דל"ג לס היסס סלס לכמסלס מכל לדיעכד מס כטלו מכוגל ומיסו דוקס לס מכ' מקנס כ"ג מכל מס מקיכס כ"ג למר כדפיס ליס ולמר כדפיס ליס מפי' כדיעכד סוס: [ד] מלמנס כו'. וכל הכל ליקרס מנכסי יסומים וס"ס לנמסי מין נפרעים מנכסי יסומים סלס כמכוגס דמנסו מלכמנס סלס המלמנס סיו מידוס עפי דסד"ס מעוס מיגס לקיל דכנן עלס ולכך נקט ליגס נמי כמלמנס, כדמיתס בגמ"ל וסוס', ופפו"ש: [ה] נמנעו. כ"ד, כר"מ: (ג) ולפיכך כמלמנס סכל לס כגרוסס, גמ"ל: (ד) וז"ל רר"ן כל מס שיכלס יתמכו ליסומי' דכר קכס לכדיכס כו כיון קוכס כו' ולס מגיכס לנמכר על נדכס ופפ' מעכור מין עיגן של נדכים המוכ כל כך כעכגן של מכומים מכפרעים מתנו ומכל הטולם. כגמ"ל וכיומס דלמס לגלס לכנס ומכי לס ומעני קכסכ ליכס לפכס לס סמכל מפיך נדכס נדר הוס וכי מפרעס קמיס דליתומי' נדכס וכך נדכפי מס נסניתי מכמיכפי כלוס לס מכי לס: ופס

כתוכתס: התקין ר"ג שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כגון קונס מיני מזונות עלי (ד) חס נהניתי

מבטל ליה: ב בראשונה. לא היה מבטלו בפני המחה ולא בפני הגלים אלא במקום שהי' עומד היה מבטלו בפני ג' (ה): מפני תקון העולם. שהגלים שתינו יודע בדבר מוליכו לה והיא נשאת בו ומכח תקנת ר"ג מלקין (כ) על מי שמבטל הגט לו מוסר מודעא על הגט: בראשונה היה משנה שמו ושמה. כשהיו לו כ' שמות אחד כאן ואחד במדינת היס היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם: מפני תקון העולם. אלא יוציאו לעז על בניה מן הפני לומר לא גירשה בעלה שאין זה שמו ואחדם שהוחזק כב' שמות בב' מקומות אחד במקום הכתיבה ואחד במקום הנתיבה אינה מגורשת עד שיכתוב שם של מקום הנתיבה ושם של מקום הכתיבה עמו אבל אם הוחזק בב' שמות במקום אחד וכתב אחד מן השמות כדיעבד הגט כשר מיהו לכתחלה צריך לכתוב שניהם והיכא דשיהא שמו לו שמה בגט אע"פ שכתב אח"כ כל שם שיש לו הגט בטל: ג אין אלמנה נפרעת. כתובתה מנכסי יתומים: אלא בשבועה. אלא נתקבלה כלום: נמנעו מלהשביעה. שמפני שהיא עורמת לפני היתומים (ג) מורה היתר לעלמה ליטול אלא לקחה כלום ואע"פ שלקחה דבר מועט שבורח שבשכר עירמת נוטלתי ואינו מפרעון כתובתה ולפיכך נמנעו מלהשביעה והיתה מפסדת

ליה מני מבטל ליה: ב בראשונה. לא היה מבטלו בפני המחה ולא בפני הגלים אלא במקום שהי' עומד היה מבטלו בפני ג' (ה): מפני תקון העולם. שהגלים שתינו יודע בדבר מוליכו לה והיא נשאת בו ומכח תקנת ר"ג מלקין (כ) על מי שמבטל הגט לו מוסר מודעא על הגט: בראשונה היה משנה שמו ושמה. כשהיו לו כ' שמות אחד כאן ואחד במדינת היס היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם: מפני תקון העולם. אלא יוציאו לעז על בניה מן הפני לומר לא גירשה בעלה שאין זה שמו ואחדם שהוחזק כב' שמות בב' מקומות אחד במקום הכתיבה ואחד במקום הנתיבה אינה מגורשת עד שיכתוב שם של מקום הנתיבה ושם של מקום הכתיבה עמו אבל אם הוחזק בב' שמות במקום אחד וכתב אחד מן השמות כדיעבד הגט כשר מיהו לכתחלה צריך לכתוב שניהם והיכא דשיהא שמו לו שמה בגט אע"פ שכתב אח"כ כל שם שיש לו הגט בטל: ג אין אלמנה נפרעת. כתובתה מנכסי יתומים: אלא בשבועה. אלא נתקבלה כלום: נמנעו מלהשביעה. שמפני שהיא עורמת לפני היתומים (ג) מורה היתר לעלמה ליטול אלא לקחה כלום ואע"פ שלקחה דבר מועט שבורח שבשכר עירמת נוטלתי ואינו מפרעון כתובתה ולפיכך נמנעו מלהשביעה והיתה מפסדת

יכול לבטלו: ב בראשונה היה עושה ב"ד במקום אחר ומבטלו. התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין כן מפני תקון העולם. בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו. אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תקון העולם: ג אין [ד] אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. [ה] נמנעו מלהשביעה. התקין ר"ג הזקן שתהיה

כתוכתה: התקין ר"ג שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כגון קונס מיני מזונות עלי (ד) חס נהניתי

מָקוֹם הָאֵת נֹאר גְעשְׁרִיבֶּען דְעם נָאמֶען פּוּן דִיא שְׁטָאט וואס זַיי וֶועֶרין דָארט גִינְגֶט הִתְקִין רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן הָאט רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן גִּימַאכְט אַתַּקָּנָה שֶׁיְּהֵא כּוֹתֵב מָקוֹם זָאל שְׁרַייבֶּען אין גֶט אִישׁ פְּלוֹנִי יֶעֱנֶע מְעֻנְטָשׁ וְרַהֲיֵינוּ רְאוּבֵן] וְכָל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוּנ אַלֶע נְעמֶען וואס ער האט נאך. זָאל מָקוֹם אויך שְׁרַייבֶּען אין גֶט אִשָּׁה פְּלוֹנִית יֶעֱנֶע אִשָּׁה וְרַהֲיֵינוּ שָׂרָה] וְכָל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ אוּנ אַלֶע נְעמֶען וואס זיא האט נאך. זָאל מָקוֹם אויך שְׁרַייבֶּען אין גֶט מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם עֶם זָאל זַיין אַתַּקָּנָה פאר דיא וועלט, מָקוֹם זָאל נִיט קוּמֶען זָאגִין אַז דָאס איז נִיט דער מאן אֶדֶר דָאס איז נִיט דיא אִשָּׁה פּוּן דֶעם גֶט. ווייל אין אַיין אַנְדֶרֶער אֶרְט הַייסִין זַיי אַנְדֶרֶע נְעמֶען, דַארְיבֶּער זָאל מָקוֹם אין גֶט שְׁרַייבֶּען אַלֶע נְעמֶען זַייגֶע אוּנ אֶרְגֶע: ג אֵין אַלְמָנָה נִפְרַעַת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה אַאלְמָנָה וועֶרט נִיט אָפּ גִיצָאלְט דִי כְּתוּבָּה פּוּן דִי יְתוֹמִים נאר מיט אִשְׁבּוּעָה, זיא מוז שְׁוועֶרין אַז זיא האט נִיט אָפּ גִינוּמֶען דִיא כְּתוּבָּה. נָאכְדֶעם נִמְנְעוּ מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ האט מָקוֹם זִיךְ פאר מִיטֶען צו גֶעבִּין אִיהר אִשְׁבּוּעָה הִתְקִין רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן הָאט רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן גִּימַאכְט אַתַּקָּנָה שֶׁתְּהֵא נוֹדֶרֶת לְיְתוֹמִים כָּל מַה שֶׁיִּרְצוּ זיא זָאל מָאהן אַנְדֶר צו דִיא יְתוֹמִים אויף וואס זיא וויל לֶען, דַּהֲיֵינוּ זיא זָאגְט עֶם זָאל אָסוּר זַיין אויף מיר אַלֶע מִינִים פֵּירוֹת אויב איך

מכתובתי: וגובה כתובתה. ואם נשאת לאחר קודם שהדירוה היתומים על כתובתה ואם ידירוה אחר שנשאת שמא יפר לה בעלה (ה) כיצד יעשו משכיני אותה חוץ לבית דין (ו) שבועה דרבנן שאין עונשה מרובה ומועלת כתובתה לאחר שנשאת וכשבאה לגבות כתובתה קודם שתנשא לאחר הראשון ביד היתומים רצו משכיני אותה חוץ לב"ד או מדירים אותה בב"ד: העדים חותמין על הגט מפני תקון העולם.

נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה. העדים חותמים על הגט מפני [ו] תקון העולם. הלל התקין פרוזבול מפני תקון העולם: ד' עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד [ז] ישתעבד, אם לשום בן חורין לא ישתעבד. רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה

מכסיסה כשל תורה תקני כלום לתקל בכך כדרך שתקני שתפסת ביהה בכדר: [ו] תקון כו'. לאו לגזימה שיהו לריכין כך לכתחלה דהא לעיל מכשירין מכמים דסיינו ל"ל אפי' בלא מילי תתימה אלא תיקון ולימד לעשות כן כדי שלא יהא לריך לע"מ אבל אם רולה לכתחלה לסמוך על ע"מ יש לסמוך, סלא"ס: (ו) דקני ליה משכני דכיון דרבו לאסיק לאיתא אמרו מכמי כמה שבחיים בו דיבול עבו"ס לקנות עבו"ס למעשה ידיו מק"ו דיבולל דעבו"ס קונה יבולל דכתיב ויצא ממנו שני. כלל"ת בגמרא: (ח) ומימה דתיבות ליה לפי שנתייאש ממנו, וסבי לימא בגמרא וכ"ל סר"מ, ועתו"ש: (ט) דלי ישתעבד לשני אבל יפיל עלמו לגייסות כדי שיכיוים לעניין עלמה ותתיה אלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו כמו שקנאו השכני שמעמו קנאו הוא ופעמים כמי שסות שונא לרבו מתמוך אלכוס ומפקיע עלמו מעמו, תוס' ועתו"ש: [ז] ישתעבד. וכבו נוהן דמיו, תוס' ופי' הל"מ דסיינו אם שלבו לשם עבד אבל כשפדאו לשם בן חורין הבי ספקיר דמיו: (י) וסיינו אפותיקי מפוקם לאפותיקי אם כתב לו נכס מוכך מזה דסיינו אפותיקי סתם ל"ל דמשחרר אלכתוב אבל

(ה) ואם תאמר ידירוה בדברים שאין בהם עינוי נפש שאין בבעל יכול לבטל, וי"ל כיון שאין בהם עינוי נפש לא תתוס אם תקיימם כו' ות"ת ידירוה שלא תאכל בכך זה כו' והאכלנו לאלתר בסיגוי, וי"ל דלא תחוס לעונש זה אלא בגרם שבל תוס' והרא"ש. וכגון, וכי לא ניתא נמי לסבי אנסיבא מיבל לא בעל ומשני אין הבעל מיבל בקודמין, ומיין תוי"ט: (ו) אלא"ו שבועות דדיינים ל"ל תוכם אינו ונקיים ס"ם בידים לו תפילין ומשביע לא בנפש לו בבריתי כדאשבחן בתכלים אינו לא יוד ומשביעי ומוגא מרוכה וקיון לב"ד שבועה דרבנן בקלא אבוכ ולא נקם מידי ואין עונשה כל כך ומ"ש שבועות שנשבע

האבן איהם אוים גלייזט אם לשום עבד אויב מען האט איהם גילייזט אויף דעם תנאי ער זאל דינען בייא דעם אוים לייזער ישתעבד מוז ער דינען בייא דעם אוים לייזער אם לשום בן חורין אויב מען האט איהם גלייזט אויף דעם תנאי ער זאל זיין פרייא לא ישתעבד זאל ער קיינעם ניט דינען, רבן שמעון בן גמליאל זאגט בין בך סייא מען האט איהם גילייזט ער זאל נאר ניט דינען ובין בך אוג סייא מען האט איהם גלייזט ער זאל דינען צום אנדערען בעל הבית ישתעבד זאל ער אליץ דינען צום ערשטען בעל הבית עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים אבל בעל בית האט גיזאגט צו זיין בעל חוב אויב איך וועל דיר ניט באצאהלין דיין חוב צוא דער צייט זאלסטו אפ נעמען דיין חוב פון דעם קנעכט ושחררו אוג דר בעל הבית האט דעם קנעכט פריי גימאכט שורת הדין אין העבד חייב כלום נאך דעם דין איז דער קנעכט ניט שולדיג צוא דינען, ניט צום ערשטען בעל הבית ווייל ער האט אים פריי גימאכט, אוג ניט צום אנדערען ווייל ער איז ניט זיין קנעכט אלא מפני תקון העולם נאר צו מאכין אתקנה פאר די וועלט אויף מיין כתובה וגובה כתובתי אוג זיא געמט אפ איהר כתובה העדים חותמין על הגט מפני תיקון השלום וואס עדות דארפן זיין גירחקמת אויף אגט דאס איז אתקנה פאר די וועלט, אפילו די עדות וועלין שטארבין אדער זיי וועלין זיין אין אנדרייטע מדינה וועט מען נאר רופן מענטשין וואס דער קענען אז דאס איז זייערע חתימות וועט זיין דער גט כשר הלל התקין פרוזבול מפני תיקון השלום וואס הלל האט גיזאגט אז דעם זיבעטין יאהר דאס איז שמטה זאלין אלע טלות געבין זייערע ווערקלען צו בית דין וועט זייערע חובות ניט פאר פאלין זיין דורך שמטה דאס איז אתקנה פאר די וועלט, איינער זאל וועלין בארגען געלט דעם אנדערען ווייל ער וועט וויסען אז זיין געלט וועט ניט זיין פאר פאלען דורך שמטה (פרוזבול איז טייטש, פרוז אתקנה, בול די רייכע, אתקנה פאר רייכע זייא זאלין ניט שארין האבין זייער געלט): ד' עבד שנשבה ופדאוהו אויב אקנעכט אבגעגעבן איז גיפאנגען גיוואָרין, אוג דער בעל הבית האט שוין ניט גיגעבין איהם צו לייזין נאר אנדערע טענשין

אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו. רשב"ג אומר אינו כותב אלא משחרר: ה מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחר, דברי ב"ה. אמרו להם ב"ש תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם. לישא שפחה אינו יכול [מ] (ל"מ אי אפשר) שכבר חציו בן חורין, בת חורין אינו יכול שכבר חציו עבד, ליבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה. שנאמר [ט] לא תוהו [י] בראה לשבת יצרה, אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו. וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש: ו המוכר עבדו לכותי או לחוצה לארץ, יצא בן חורין. אין פודין את השבוים יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין מבריחין את השבוים, מפני תקון העולם. רשב"ג אומר מפני תקנת שותפין ואחד מהם שחררו שכופין את כלם לשחררו: ו יצא בן חורין. אם כרם מן הכותי או שקנאו אותו ב"ד לפדותו מן הכותים כדאמרי' (יח) כופין אותו לפדותו ואחר שפדאו לא יתעבד בו וקנם חכמים הוא לפי שהקיעו מן המעות וכן לח"ל יצא לחירות לפי שהוציאו מא"י (יב): מפני תקון העולם. שלא ימסרו הכותים עצמם להרגות להביא שבויין כשרואין שמוכרין אותם ביותר מכדי דמיהם: ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם. שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא לידם ויתנום בשלשלות ויטימו בסד רגלם: רשב"ג אומר

חורין. אין פודין את השבוים יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין מבריחין את השבוים, מפני תקון העולם. רשב"ג אומר מפני תקנת שותפין ואחד מהם שחררו שכופין את כלם לשחררו: ו יצא בן חורין. אם כרם מן הכותי או שקנאו אותו ב"ד לפדותו מן הכותים כדאמרי' (יח) כופין אותו לפדותו ואחר שפדאו לא יתעבד בו וקנם חכמים הוא לפי שהקיעו מן המעות וכן לח"ל יצא לחירות לפי שהוציאו מא"י (יב): מפני תקון העולם. שלא ימסרו הכותים עצמם להרגות להביא שבויין כשרואין שמוכרין אותם ביותר מכדי דמיהם: ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם. שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא לידם ויתנום בשלשלות ויטימו בסד רגלם: רשב"ג אומר

סלע כתיב וקלי דהא מעשה עבדים ליה כולהו נכסי הב"ן: [מ] לי אמר. מעשה לא דלא יהיה קרא דמתנגנין לא יסב נכסא מבני ליתמא אמא ויתמא חליש שפחה ואליה ב"ח מ"י דאמר לד עבדות ומעשה כלד מיכות, ומחוי"ט: [ט] לא תוהו כו'. אם דלא נקט קרא דאוכיתא דסרו וכבו מעשה דמי היה יכול לקיים שבת כל דבו מעשה אבי ירבו לא הוה כפיבן ליה דלא מתיב כה מעשה דאמים הוה, ומי"ל דנקט לשבת מעשה דשייך לף כלל עבדות מבל תו"ל לא שייך אלא כלד מיכות (דאמתא לא מפקדה אמו"ל וכל מלוה אמין לאמה מיכת בה אין מעבד מיב בה). הוה: [י] כרמה. יולד אמרן לא על תמו לבריות ריקנים בלא אותה ב"ח לשבת לאיתם בה ישוב ילבה, בה"ר: (יא) ב"ל בגמלא: (יב) ואלוקם קלי אמות המעלה ומיסולת נגיה אימא

כלומר כפי מה שהוא שוה לימכר בשוק לא כפי המוב אם היה המוב יותר על דמיו: רשב"ג אומר. אין העבד כותב שטר חוב שהוא אינו חייב כלום אלא רבו ראשון שהזיק שעבודו של זה הוא צריך לשלם לו דמיו שהמזיק שעבודו של חבירו חייב, והלכה כרשב"ג: ה מי שחציו עבד וחציו בן חורין. כגון עבד של כ' שותפים ושחררו אחד מהם מ"ג שקבל רבו ממנו הלי דמיו ושחרר חציו כאותם הלמים: תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום: לישא שפחה אינו יכול. מפני לד חירות שבו: בת חורין אינו יכול. מפני לד עבדות שבו: כופין את רבו ועושהו בן חורין. וה"ה אם היה עבד של מאה

מען זאל נישט נארין דיא בעלי חובות כופין את רבו נייט מען זיין אנדערין בעל הבית [עיין בחדש"ב] ועושה אותו בן חורין אונ ער מאכט איהם פריי וכותב שטר על דמיו אונ ער מאכט איהם פריי בעל חוב בעל אויעקסיל אויף זיין געלט. איב דער חוב איז ווייניגער וויא פיל דער קנעבט איז ווערט גיט ער איהם דעם וועקסיל אויף דעם חוב, אונ אויב דער קנעבט איז ווייניגער ווערט וויא דער חוב גיט ער איהם ראם וועקסיל אויף וויא פיל ער איז ווערט, רבן שמעון בן גמליאל ואנט איינו כותב דער קנעבט דארף גיט שריבין אנווערקסיל אויף דעם חוב פון בעל הבית אלא משחררו ואר דער בעל הבית וואס האט פריי גימאכט זאל געבין אנווערקסיל ואדער באצאהלין דעם קנעבט אויף זיין חוב: ה מי שחציו עבד וחציו בן חורין צוויי מענטשין האבין געקויפט אקנעבט בשותפות אונ איינער האט דעם קנעבט פרייא געמאכט פון זיין חלק אונ דער אנדערער האט איהם גיט פריי געמאכט, איז דער קנעבט העלפט קנעבט אונ העלפט פריי עובד את רבו יום אחד דינט ער דעם בעל הבית איין טאג ואת עצמו יום אחד אונ זיך אליין איין טאג דברי בית הלל אזוי זאגט בית הלל אמרו לו בית שמאי האבין בית שמאי גיזאגט צו בית הלל תקנתם את רבו איר האט גוט גימאכט פאר זיין בעל הבית זיין בעל הבית האט קיין שאדין ואת עצמו לא תקנתם אבער אים אליין דעם קנעבט האט איהר ניט גוט גימאכט לישא שפחה ער זאל געמען אשפחה אי אפשר איז ניט מינגלאך שכבר חציו בן חורין ווייל ער איז העלפט פריי בת חורין אפריי אי אפשר

קען ער ניט געמען שכבר חציו עבד ווייל ער איז העלפט אקנעבט יבטל ער זאל זיין ליידיג, ער זאל ניט געמען אנווייב והלא לא נברא העולם די וועלט איז דאך באשאפין גיוואָרין אלא לפריה ורביה מען זאל זיך פרוכטבארין אונ מערין שנאמר ווי עס שטייט לא תוהו בראה ניט צוא וויסט האט מען דיא וועלט באשאפין לשבת יצרה צו בזיצין איר האט מען זיא בשאפין אלא מפני תקון העולם נאר צו מאכין הנקנה פאר די וועלט כופין את רבו נייט מען דעם אנדערין בעל הבית ועושה אותו בן חורין אונ ער מאכט איהם פריי וכותב שטר על חצי דמיו אונ דער קנעבט שריבט אים אנווערקסיל אויף זיין העלפט געלט וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי בית הלל חרטה גיהאט פון זייערע רייד אונ זיי פסקען אויך ווי בית שמאי: ו המוכר עבדו לעובד כוכבים ווען איזד האט פארקויפט זיין כנענישען קנעבט צו אנעצין דיער אי לחוצה לארץ אדער ער האט איהם פארקויפט צו איזד וואהנט אין חוצה לארץ אונ דער קנעבט וועט אויך מוזין זיין אין חוצה לארץ יצא בן חורין מוז דער בעל הבית אוים לייזין דעם קנעבט אונ דער קנעבט איז פריי ער דארף צו קיינעם ניט דינען אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהן מען טאר ניט אוים לייזין געפאנענע מענטשין פאר מער געלט ווי פיל זיי זענען ווערט טפני תקון העולם עס זאל זיין אתקנה פאר די וועלט, אז די פאנגער ווערין זעהן מען ניט זיי פיל אוים לייזן געלט ווערין זיי זיך שטארקין צו פאנגען יותר ואין מבריחין את השבוין מען

מפני תקנת השבויין. דלא חיים רשב"ג על העתידים לבא בשביה אלא על אותם שהם שבויים עתה עמו שאם אינו שבוי אלא הוא יחידי מברימין אותו הוא ואין להוא כאן מפני תקנת שבויים אחרים כשאין שבויים אחרים עמו והלכה כר"ש בן גמליאל: ז משום שם רע. שיצא עליה לעז זנות: משום נדר. שנדרה והוא אומר אי אפשי באשה נדרנית (יב): לא יחזיר. ואפילו נתנו הדברים בקר לו הנדר התירו חכם שאלו תלך ותבעל לאחר ויאמר הלעז של זנות בקר והנדר יתירנו חכם והיא לא תהיה פרוצה בנדרים ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנים לי ק' מנה לא הייתי מגרשה ונתנה גט בטל ובניה ממזרים (יג) לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר עולמית ומתוך הדברים הללו הוא גומר ומגרש גירושין גמורים ולא מצי תו לבוא לקלקלה: ר"ו אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר. ר"י סבר דטעמא דרבנן המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר כדי שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים (יד) ומשום הכי קאמר דנדר שידעו בו רבים מישראל אז יותר איכא פריצותא שפי וקנסוה ולא יחזיר ושלא ידעו בו רבים ליכא פריצותא כולי האי ולא קנסוה: לא יחזיר. דרבי מאיר סבר טעמא משום קלקולא הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר ויאמר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה ואפ"ל חקירת חכם שאלא הוא יכול להפר ולא הפר עליו מלהחזירה לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר אלו הייתי יודע כו' שהרי נדר פתוח הוא והיה לו להפר ולא הפר (טו): לא אסרו זה. שריך חקירת חכם להחזיר: אלא מפני זה. שאינו צריך דבריך לא היה לנו לחוש לקלקולא לפי שאינו יכול לומר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרש שהרי אפ"ש כן היה מגרש אלין מדם רואה שתתנזה אשתו כ"ד בפני חכם לילך לבית דינו ולשאול על נדרה אלא מפני נדר שאינו צריך חכם ובעלה יכול להפר אסרו את כלן אלא יאמר אלו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשה: א"ר יוסי ברבי יהודה כו'. בגמרא מפרש דהסורי מחסרא וה"ק בד"א כשנדרה היא אבל נדר הוא שיגרשנה ונרשה יחזיר ולא חיישינן לקלקולא (טז) ואמר רבי יוסי ברבי יהודה מעשה כמי בלילן בא' שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשך כלומר

ואיתו קנסי שיאבד דמיו, נמ': [כ] ספרים. אלא להרגיל אותן לנוכן ונגוזלן, הר"מ: (יג) וכ"ל שלא בא אמר אלריך שיאבל בן בשעת גרושין דאם כן במוציא משום ס"ר אמי לעבדם כן אלא אפי' אמר מיכסא ליה בשם ולקמיר שהוא אומר ס"ש כו'. תוי"ט וע"ש: (יד) ל"ד דהא לא התנה בכך אלא לעז בעלמא, וכ"כ הרמ"ה: (טו) אבל לקלקולא לא חייש אבל דבריהן מקיים מכם ס"ל בר"מ ובא"ל ס"ל בר"מ, נמ': (טז) בלשם דל"ר"מ לעפמים במ"ז פי"ח דנדרים בא"מר לא חייתי יודע שיש נדר שאעפ"כ הי"ל להפר וכ"ל ס"ל כרבנן דהכם, ופתוי"ט: (יז) בגמ' מסיפא אמי ניחוש לה מ"ד לגזור משום דל"ר דאינו בעה ומקיימו כמי שהקריב

השבוים. אין לוקחין [כ] ספרים תפילין ומזוזות מן הכותי יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם: ז המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזיר. רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים יחזיר. רבי מאיר אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר, ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר. אמר רבי אלעזר לא אסרו זה אלא מפני זה. אמר ר' יוסי בר' יהודה ר"ש אומר בנודר ואמר יתירנו חכם

מאר ניט אנרייידין די געפאנגענע צייא ואלין אנ־
טלויפין מפני תקון העולם עם זאל זיין אתקנה פאר די
וועלט, ווייל די פאנגער וועלין בייו וועדין אז זיי
וועלין נאך אמאהל פאנגען וועלין צייא אנטאהן
קיינטין אוג וועלין צייא פיינינין, רבן שמעון בן
גמליאל זאגט אויב אלע גיפאנגענע קענין אנ־
טלויפין עם זאל קיינער ניט בלייבין מען מען זיי
אנרייידין צום אנטלויפין אוג מען האט ניט בורא
מאיער וועלין זיי פאנגען ביי מענטשין אוג וועלין
צייא פיינינען, נאר אויב ניט אלע וועלין קענען
אנטלויפין עם וועלין נאך בלייבין געפאנגענע,
מאר מען צייא ניט אנרייידען צום אנבלויפין מפני
תקנת השבוין עם זאל זיין אתקנה פאר די געפאנגענע
וואס בלייבין נאך אין געפיינגקענים מען זאל צייא
ניט פיינינין ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הכותים
יותר על כדי דמיהן מען מאר ניט קויפין ספרים תפילין
מזוזות פון אנעצין ריער פאר מעהר ווי פיל צייא
זענען ווערט מפני תקון העולם עם זאל זיין אתקנה
פאר די וועלט זיי זאלין ניט זוכין צו גנבענען ספרים
אוג תפילין אוג מזוזות: ז המוציא את אשתו משום שם רע
אז איינער גט זיין ווייב ווייל זיא האט אשלעכטין
נאמען מען זאגט אויף איהר זיא איז אזונה לא יחזיר
מאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט משום
נדר אוג אז ער גט זיין ווייב ווייל זיא האט אגרר
ניטאהן זיא נאל ניט עסין פלייש עם נאר אנדערע
נדרים וואס ער זיא ניט צוריק נעמען נאך
דעם גט, רבי יהודה זאגט כל נדר שידעו בו רבים לא
יחזיר אלע נדרים וואס פיל מענטשין ווייסן פון זיי
מאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט ושלא
ידעו בו רבים יחזיר אוג די נדרים וואס קיינער ווייסט
ניט פון זיא מעג ער זיא צוריק נעמען נאך דעם
גט רבי מאיר זאגט כל נדר שצריך חקירת חכם אויב
ער האט איהר גיגט ווייל זיא האט גיטאן אזעלכע
נדרים וואס מען דארף פרעגין ביי אחכם ער זאל
איהר מהיר זיין לא יחזיר מאר ער זיא ניט צוריק
נעמען נאך דעם גט ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר אוג
אויב ער האט איהר גיגט ווייל זיא האט אזעלכע
נדרים וואס מען דארף ניט פרעגין ביי אחכם,
נאר דער מאן קען זיא מהיר זיין, מעג ער זיא
צוריק נעמען נאך דעם גט אמר רבי אליעזר לא אסרו
זה אלא מפני זה רבי אליעזר האלט אויב דער מאן
האט גיגט זיין ווייב ווייל זיא האט גיטאן אזעלכע
נדרים וואס דער מאן קען זיא מהיר זיין, מאר
ער זיא געווים ניט צוריק נעמען נאך דעם גט,
נאר אפילו ער האט איהר גיגט ווייל זיא האט
אזעלכע נדרים וואס דער מאן קען ניט מהיר זיין

יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם איני מגרשך וגרשה והתירו לו הכמים שיחזירנה מפני תקון העולם כלומר אלא אמרו הכמים המגרש את אשתו משום גדר לא יחזירנה אלא מפני תקון העולם דהייטינן לקלקולא והא ל"ש אלא משום גדר דידה אבל כשגדר הוא שאין כאן משום תקון העולם התירו להחזיר והלכה כר' יוסי: ח רבי יהודה אומר לא יחזיר. שמא תגשא ותלד ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשך

מעשה בצידן בא' שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשך וגירשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תקון העולם: ח המוציא את אשתו משום [ל] אילונית, רבי יהודה אומר לא יחזיר, וחכ"א יחזיר. נשאת לאחר והיו לה בנים הימנו והיא תובעת כתובתה. א"ר יהודה אומר לה שתיקותיך יפה ליך מדבוריך: ט המוכר את עצמו ואת בניו לכותי אין פודין אותו. אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. המוכר את שדהו לכותי, וחזר ולקחה ממנו ישראל [מ]. הלוקח מביא ממנו

(יז): וחכ"א יחזיר. דלא חייסינן לקלקולא וכגמ' מפרש מאן מכמים ר"מ דאמר בעינן תנאי כפול והכא כמאי עסקינן דלא כפליה לתנאי (יח) אלא אמר לה הוי יודעת שמשום אילונית אני מוליאך ואם אין לת אילונית לא יהא גע (יט) דהשתא הוי גע אפי' איכא אילונית: שהאילונית אין לה כתובה ועכשיו שנמלא שאינה אילונית שתיקותיך יפה ליך מדבוריך. שיאמר אלו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה לא גרשתיך (ל) נמצא גע בטל ובניה ממזרים: ט אין פודין אותו. והוא שרגיל בכך כגון שמכר ושנה ושלם

(יז) מי שמשגר אשתו לכותי אינו חייב לגרשה אלא אם כן אמר לה הרי את מגורשת לכותי ואם אמר לה הרי את מגורשת

ושלם: לוקח ממנו ומביא בכורים. (כב) בכל שנה צריך ליקח מעכו"ם בכורי פירותיה בדמים ומביאם לירושלים: **מפני תקון העולם**. שלא יהא רגיל למכור קרקע בא"י לכותי ואם מכר **בכורים, מפני תקון העולם**: יפריח לחזור ולפדות:

וכשבאו חכמים שהיו מתיקנין בלקיחתם מן הנכרים התקינו שבלוקח מן הנכרים לא יביא בכורים כדי שיהנה מקדושתה ולא יתלו לקנות מהם וכשבאו נ"ב שזה גורם שיהנה כיד הנכרים והמקדש לידם שהקניו שהלוקח מהם יביא כדי שידע שאין קנין לנכרים בא"י קנין נמול ולכך יתחדל הפדיון זה שהקרקע עדיו לפי הסוה עומד

בקדושתם ובעתותם ידוע, ופתוח"ס: (כב) ס"ג בתשנה ול"ג ומזל ולקחת כו' וכ"ס נו' רש"י ולא מפלש לאוקימתא תרי תקנות שוי כלל"ל דכ"ז לא"ד אין קנין לנכרים כו' אבל סר"ב פסק כמאן דאמר דיש קנין ומפרש למשנתנו אלא דאלכתא ומ"ל לאוקימתא הנ"ל:

דארף דער יוד אלע יאהר קויפן ביי דעם עפו"ם די ערשטע ציטינע פירות (בכורים) און בריינגען אין בית המקדש מפני תקון השלם עם זאל זיין אנקנה פאר די וועלט, ווייל דעם יוד וועט זיין שווער אלע יאהר צו קויפן ביי דעם נעצין דינער די בכורים, וועלין שוין די יודין גיט פארקויפן זייערע פעלדער אין ארץ ישראל צו אנעצין דינער און אויב ער האט פארקויפט וועט ער זעהן אויב צו לייזען זיא ודי ווערטער חזר ולקחת מהנו ישראל נואם שטייט אין דיא משנה ענען איבערינ און מען לערינט זייא ניט [עתוי"ט]:

נמרא גמין דף לה ע"א

סלכה ס' כלס כלי סחיטון דלמ דמלכות דבריסס השתפא

נמנעו מלהשביעה מ"מ אילימא משום דרב כהנא דאמר רב כהנא ואמרי לה אמר רב יהודה א"ר מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה והניחתו בבר של קמח ואפאתו בפת ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה הב לי דינרי, אמרה ליה יהנה סם המות באחר מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום. אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת אחד מבניה. וכששמעו חכמים בדבר אמרו ומה מי שנשבע באמת כך הנשבע על שקר עאכ"ו. מ"מ איענשא דאישתרשי לה מקום דינר. ומאי מי שנשבע באמת. אי משום הא

רש"י

יהנה. יועיל להמיתו: דאשתרשי לה מקום דינר. נשתכרה בו עיסה כמוכי הדינר אמס לא היה הדינר היתה עומדת עוד עיסה בכבר: ומאי מי שנשבע באמ". הא לאו אמת הוא: כמי שנשבע באמת. דהא מוגנת היא ומפני שמונה שטעה מרובה נמנעו מלהשביעה:

נמנעו מלהשבועה. מען האט אויפגיהערט איהר צו בשוועריין, אויב איינער איז גישטארבין און האט גילאזין אנוייב מיט קינדער, און דאס ווייב וויל נעמען די כתובה, איז גינוען דער דין דם ווייב דארף שווערין אויב זיא האט ניט עפעס גענומען געלט פון מאן, אויב זיא האט אזויא גישווארין האט מען איהר גינעבין די כתובה, נאכדעם האט מען געפסקת דיא אשה זאל ניט שווערין און זאל ניט נעמען די כתובה, פרעגט די גמרא מאי מעמא פאר וואס זאל זיא ניט שווערין אילימא משום דרב כהנא זאלין מיר זאגין וועגין דעם וואס רב כהנא האט גיזאגט דאמר רב כהנא וארום רב כהנא האט גיזאגט ואמרי לה אמר רב יהודה האט גיזאגט פון רב"ס וועגין מעשה באדם אחד בשני בצורת עס האט אמאהל גימארפין ביי אמענטשין אין אהונגער יאהר שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה ער האט גינעבין צו אלמנה ארענדיל זיא זאל איהם בעהאלטין פון זיינעטוועגין והניחתו בבד של קמח און די אלמנה האט ארויין געליינט דעם דענדיל אין אקרוג מעהל ואפאתו בפת און זיא האט גיקנעטין די מעהל און געבאקט אברויט און אין דעם ברויט איז גילעגין דער רענדיל ונתנתו לעני און דיא אלמנה האט גינעבין דעם ברויט וואס אינווייניג איז גיווען דער רענדיל, צו אארעם מאן לימים בא בעל הדינר

וכשבאו חכמים שהיו מתיקנין בלקיחתם מן הנכרים התקינו שבלוקח מן הנכרים לא יביא בכורים כדי שיהנה מקדושתה ולא יתלו לקנות מהם וכשבאו נ"ב שזה גורם שיהנה כיד הנכרים והמקדש לידם שהקניו שהלוקח מהם יביא כדי שידע שאין קנין לנכרים בא"י קנין נמול ולכך יתחדל הפדיון זה שהקרקע עדיו לפי הסוה עומד

בקדושתם ובעתותם ידוע, ופתוח"ס: (כב) ס"ג בתשנה ול"ג ומזל ולקחת כו' וכ"ס נו' רש"י ולא מפלש לאוקימתא תרי תקנות שוי כלל"ל דכ"ז לא"ד אין קנין לנכרים כו' אבל סר"ב פסק כמאן דאמר דיש קנין ומפרש למשנתנו אלא דאלכתא ומ"ל לאוקימתא הנ"ל:

אתיא לאורויי היתרא. כדכר מועט וסכורה שאין זה פרעון לה שנשכר עירחא מועלתו: חוץ לב"ד וכו'. שנשנו הדיינין של תורה הוא ונקיט ס"ת כיליה או תפילין ומשכיע לה כסף או כסיעוי כדאשכחן באכרהם שיש לו ידך וגו' ואשכיעך כה' ועוגשה מרוכה וחזן לב"ד שנועה דרבנן בקללת אדור ולא נקיט מידי ואין עונשה כל כך: לא מגבי כתובתה. משום דגמעו מלהשכיעה ואם איתא ליגבעה

מתנו הכי. א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא

די אשה מאדאך נוער עם האט נישוואַרין אמת, די אשה האט דאך ניט נישוואַרין אמת, ענפערט די נקרא אזוי האט מען גיזאגט כמי שנשבע באמת מאדאך די אשה וואס איהר שבועה איז גיווען אזוי ווי אמת, וואורום זיא האט דאך ניט געוואסט אז אין דעם ברויט איז גילעגען דער רענריל, פון דעסטוועגען איז זיא נישטראפט גיווארין, דער מענטש וואס האט גישוואַרין פאלש אוז ער האט געוואסט אז ער שווערט פאלש וועט ער געווים גישטראפט ווערין, דריבער האבין די חכמים גיזאגט אז אלמנה קומט געמען איהר כתובה, זאל זיא ניט געמען דיא כתובה אוז זאל ניט שווערין, טאמער וועט זיא שווערין פאלש וועט זיא גישטראפט ווערין, פרעגט דיא גמרא אי מישום הא מאי איריא אלמנה אפילו גרושה נמי אויב דער מעם איז נאר זיא זאל ניט שווערין פאלש טאמער ווערט זי גישטראפט, פאר וואס זאגט מען נאר אלמנה זאל ניט שווערין זאל אגרושה אויך ניט שווערין אלמה אמר רבי זירא אמר שמואל לא שנו אלא אלמנה אבל גרושה משביעין אותה אוי ווייל דאס נאר מען גיזאגט רבי זירא פון שמואלס וועגין נאר אלמנה זאל ניט שווערין, אבער אגרושה דארף זיא שווערן ענפערט די גמרא ביי אלמנה האט מען גיבער מורא טאמער וועט זיא שווערין פאלש שאני אלמנה אלמנה איז אנדערש ווי אגרושה רבהאי הנאה דקא מרחא קמי דיתמי אתיא לאורויי היתרא וויל די אלמנה האט זיך מטריח גיווען מיט די יתומים נאכדעם ווי איהר מאן איז גישטארבין, דריבער קען זיין אז זיא האט עפעס גענומען פון די יתומים פאר איהר טרחה, אוז זיא רעכינט דאס נאר ניט פאר אגזלה, דריבער אז מען וועט איהר הייסין שווערין אויב זיא האט ניט עפעס גינומען פון איהר מאנ'ס פארמיגען, וועט זיא שווערין אז זיא האט נאר ניט גענומען, אוז אין אמת האט זיא דאך זיא גענומען, נאר זיא מיינט וואס זיא האט גענומען קומט איהר בעווונדער, וועט זיא שווערין פאלש אוז זיא וועט נאר ניט ווייסען אז זי הט גישוואַרין פאלש, דריבער זאל מען איהר ניט לאזין שווערין אבער ביי אגרושה קען דאך קיין טעות זיין, זיא האט זיך דאך פר קיינעם ניט סטריח גיווען, אוז

מאי איריא אלמנה אפילו גרושה נמי אלמה א"ר זירא אמר שמואל ל"ש אלא אלמנה אבל גרושה משביעין אותה, שאני אלמנה דבהאי הנאה דקא טרחא קמי דיתמי אתיא לאורויי היתירא. א"ר יהודה א"ר ירמיה כך אבא רב ושמואל דאמרי הרווייהו לא שנו אלא בב"ד, אבל חוץ לב"ד משביעין אותה. איני והא רב לא מגבי כתובה לארמלתא, קשיא. בסורא מתנו הכי בנהרדעא בב"ד אבל חוץ לב"ד משביעין אותה. ורב אמר

פאלש וועט זיא ניט שווערין דריבער מוז זיא שווערין אמר רב יהודה אמר רבי ירמיה בר אבא רב יהודה האט גיזאגט פון רבי ירמיה בר אבא'ס וועגין רב ושמואל דאמרי תרוייהו רב אוז שמואל האבין ביידע גיזאגט לא שנו אלא בבית דין נאר ביי בית דין ניט מען ניט אשבועה צו די אלמנה אבל חוץ לבית דין משביעין אותה אבער אויסער בית דין כשווערט מען איהר יוא ודי שבועה וואס בית דין בשווערט איז אשווערע שבועה, זיא מוז האלטין אין האנט אספר תורה אדער תפלין אוז זיא מוז ארויסרייידין דעם נאמען פון נאט, אזוי אשבועה האט מען מורא איהר צו געבין טאמער וועט זיא שווערין פאלש, אבער אשבועה אויסער בית דין אן אספר תורה אוז תפלין אוז ניט מיט דעם נאמען פון נאט נאר ווי מענטשין שווערין איינר צום אנדערין אזוי אשבועה ניט מען איהר יוא). פרעגט דיא גמרא איני עם איז דאך ניט אזויא והא רב לא מגבי כתובה לארמלתא רב פלעגט ניט נעמען פון די יתומים די כתובה פאר די אלמנה, ווייל אשבועה האט מען איהר ניט גיוואלט געבין, אוז אן אשבועה קען מען איהר ניט געבין, האט זיא ניט גיקענט נעמען די כתובה קשיא איז דאך אקשיא אויף רבי ירמיה, ווי רבי ירמיה זאגט אז רב האט גיזאגט אויסער בית דין מען איהר אלמנה אשבועה, פאר וואס האט רב ניט גיגעבין די כתובה צו אלמנה, זאל זיא שווערין אויסער בית דין אוז זאל נעמען די כתובה בסירא מתני הכי אין סורא האט מען גילערינט וויא פריער איז געשטאנען בנהרדעא מתני הכי אין נהרדעא האט מען גילערינט ווי ווייטער שטייט אמר רב יהודה אמר שמואל רב יהודה האט גיזאגט פון שמואלס וועגין לא שנו אלא בבית דין נאר ביי בית דין ניט מען ניט אשבועה צו די אלמנה אבל חוץ לבית דין משביעין אותה אבער אויסער בית דין כשווערט מען די אלמנה אז זיא האט נאר ניט גענומען פון מאן אויף איהר כתובה ווען ער האט גילעבט אוז זיא האט ניט גענומען פון זיין פארמיגען נאך דעם מאנ'ס שטארבין, אוז אז זיא שווערט ניט מען איהר די כתובה ורב אמר אפילו חוץ לבית דין נמי אין משביעין אותה אוז רב זאגט אפילו אויסער בית

אבי' חוץ לבית דין נמי אין משביעין אותה רב לטעמי' דרב לא מגבי כתובה לארמלתא וליאדרה וליגבייה בשני דרב. קילי נדרי. ההיא דאתאי לקמיה דר"ה, אמר לה מה אעביד ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא א"ל מידי הוא טעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מכתובתי חי ה' צבאות אם נהניתי מכתובתי כלום, אר"ה מודה רב בקופצת. ההיא דאתאי קמיה דרבה בר ר"ה א"ל מאי אעביך ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא ואנא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא. אמרה ליה הב לי מזוני אמר לה מזוני נמי לית ליך דאמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה כב"ד אין לה מזונות. אמרה ליה הפכוה לכורסיה כבי הרי עבדת לי, הפכוה לכורסיה ותרצוה ואפילו הכי לא איפרק מחולשא:

דין גיט מען איר אויך ניט אשבועה, טאמער וועט זיא האבין אמעות ווייא פריער איז געשטאנען אונ זיא וועט פאלש שווערין רב זאגט מען קען גיט געבין די כתובה צו אלמנה, טאמער האט זיא שוין גענומען דיא כתובה וועט מען דאך גולגן דיא יתומים, פרעגט די גמרא וליאדרה וליגבייה זאל די אלמנה טאהן אנדר אונ זאל נעמען די כתובה, דדיינו זיא וועט זאגין אויב איך הגב עפעס גענומען פון די יתומים זאל זיין אויף מיר אסור אלע פירות פון דער וועלט אדער זיא האט אויף זיך געאסרת אנדערע זאכין, ענטפערט די גמרא בשני דרב קילי נדרי אין די צייט פון רב זענען נדרים גיווען גרינג ביי מענטשין, קען זיין זיא וועט זאגין אנדר, אונ עס וועט זיין פאלש, זיא האט טאקי יוא גענומען פון מאנ"ס פערמעגין, אונ וועט עסין פירות דהוא דאתאי לקמיה דרב הונא אלמנה איז געקומען פאר רב הונא ער זאל איר געבין פון מאנ"ס פארמעגין די כתובה אמר לה מאי אעביך ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא האט רב הונא גיזאגט צו די אלמנה וואס זאל איך דיר טאהן רב זאגט מען זאל גיט געבין די כתובה צו אלמנה אמרה ליה האט די אלמנה גיזאגט צו רב הונא מידי הוא מעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מכתובתי דער טעם פון רב איז דאך נאר טאמער האב איך עפעס גענומען אויף מיין כתובה חי ה' צבאות אם נהניתי מכתובתי כלום אזוי ווי נאט לעבט אז איך האב נאר ניט גענומען אויף מיין כתובה אמר רב הונא מודה רב בקופצת האט רב הונא גיזאגט רב איז מודה אז די אלמנה האט גישווארין מיט איהר אייגענעם ווילען אז זיא האט נאר ניט גענומען פון איהר כתובה, גיט מען איהר די כתובה דהוא דאתא קמיה דרבה בר רב הונא אלמנה איז געקומען פאר רבה הונא ער זאל איהר געבין די כתובה פון איהר מאנ"ס פארמעגין אמר לה מאי אעביך ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא האט רבה גיזאגט צו די אלמנה וואס זאל איך דיר טאהן רב זאגט מען זאל גיט געבין די כתובה צו אלמנה אמרה ליה האט די אלמנה גיזאגט צו רב הונא מידי הוא מעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מכתובתי דער טעם פון רב איז דאך נאר טאמער האב איך עפעס גענומען אויף מיין כתובה חי ה' צבאות אם נהניתי מכתובתי כלום אזוי ווי נאט לעבט אז איך האב נאר ניט גענומען אויף מיין כתובה אמר רב הונא מודה רב בקופצת האט רב הונא גיזאגט רב איז מודה אז די אלמנה האט גישווארין מיט איהר אייגענעם ווילען אז זיא האט נאר ניט גענומען פון איהר כתובה, גיט מען איהר די כתובה דהוא דאתא קמיה דרבה בר רב הונא אלמנה איז געקומען פאר רבה

חוץ לכ"ד ולגבייה כתובתה: וליאדרה. כדתנן נודרת ליתומים כל מה שירצו: קילי נדרי. קלים היו נדריס בעיניהם לעבור עליהם הלכך לא סמכינן אנדר' לגבייה: בקופצת. הוחזל וקפלה ונשבעה הרי נשבעה וגומרת: אין לה מזונות. מעתה דגלא דעתה דכעי לאיגוזי ואיהו לא חתני בהדה אלא כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי שהיא אלמנה בשביל כבודי: הפכוה לכורסיה ותרצוה. הפכו כסאו וזקפוהו כדי שתתקיים הקללה בכך. פ"א הפכוה לכורסייה. תיפסל גדולתו: כבי תרי עבדת לי. כרב דלא מגבי כתובה וכשמואל להפסיד מזונות ע"כ: לא איפרק מחולשא. לא ניצל מלבא לידי חולי:

הפכוה לכורסיה ותרצוה ואפילו הכי לא איפרק מחולשא:

זוהר (שלח דף קעג ע"א) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

כל מעלי שבתא כד מקדשין ישראל יומא לתתא כרוזא כריז לארבע סטרי עלמא אתכנשו מגריין קדישין לתתקנו כרסיין (קדישין) מלן חמי הדור בהלת מלה ותשעין רקיעין כמה ממנן כמה אלעזרין מתכנשין לאתרייהו. כיון דישראל לתתא מקדשין (וקב"ה) כדין אתער אילנא דחיי ואקים באיגון טרפין דיליה רוח נשיבו חד מנו עלמא דאתי ואיגון עגפין דאילנא מתנענעין וסלקין ריחין דעלמא דאתי ההוא אילנא דהיי אתער ואפיק נשמתין קדישין ופרים על עלמא. ועם כל דא נשמתין נפקין ונשמהין עאלין אלין מתערי אלין. אלין נפקין ואלין עאלין ואילנא דחיי בחדוה. וכדין ישראל כלהו מתעטרין בעטרין דלעילא נשמתין קדישין כלהו בחדוה בייתא. וכל הנכת אית לן בהוה חדוה והוה נייחא וכל לדיקיא די בגנתא כלהו סלקין ומתענגין בעטנגא עלאה דעלמא דאתי. כיון דנפיק שבתא כלהו נשמתין פרחין וסלקין. ת"ח כד עייל שבתא נשמתין נחתין לשרייא על עמא קדישא ונשמתין דלדיקייא סלקין לעילא. כד נפיק שבתא נשמתין סלקין איגון דשארו עלייהו דישראל ונשמתין נהתין איגון נשמתין דלדיקייא כיון דסלקין כלהו נשמתין דשארו עלייהו דישראל סלקי וקיימין כדיוקנא קמי מלכא קדישא וקב"ה שאיל לכלהו מאי חדושא הוה לכו בהוה עלמא באורייתא. זכאה איהו מאן דחדושא דאורייתא אמרת קמיה. כמה חדוה עביד קב"ה כגוס לפמליא דילה ואמר שמעו חדושא דאורייתא דאמרת נשמתא דא דפלוני וכלהו מוקמי ההיא מלה בתרי מתיבתי. איגון לתתא וקב"ה לעילא חתים להיא מלה. ת"ח כד מלה אתקדם באורייתא ונשמתא דנחתא בשבתא אתעסקת באיגון מלין חדתין וסלקי לעילא. כל פמליא דלעילא נייתין להוא מלה והיות הקדש מתרבן בגנדפין ומתלבשין בגנדפין. וכד שאיל לון קב"ה ולא תבין ושתקין כדין חיות הקדש מה כתיב (יחזקאל א) בעמדם תרפינה כנפיהם. כד"ת (איוב לב) כי עמדו לא ענו עוד (נחמיה ח) וכפתחו עמדו כל העם:

מוסר

משערי תשובה לר"י דף י' ע"א.

הנה אנשים צדיקים וישרים בלבותם שאבה לבם כלביא תמיד כמחשבותם עם ועגען רא מענטשין וואס לסם כלביא תמיד ועגען אין זייערע טראכטונגען איז דא אשטענדיגר געשריי ווי פון אלייב ויגהמו על חשאם כנהמת ים ואוז זיי ברומען אין זיך אליין ווי די ברומונג פון ים אויף זייערע זינד וואס זיי האבין געזינדיגט ועל אשר קצור קצרה יבא כמבורת ה' אוז אויף דעם וואס זייא האבין אפגעקירצט אוז האבין ניט געדיגט נאט אזוי פיל וויא זיי האבין אים געדארפט דינען כי אל יה יפשע גבר והרבה אשמה כמו על עבירות החטורות ווארום אויף דעם וויגדיגט אויך אמענטש אוז די עבירה איז אזוי גרוים

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פ"ט.

(א) אחר שיפסיע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות להוציא את מי שלא התפלל והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה בין אלו שלא יצאו ידי חובתן בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן; (ב) ואומר קדושה בברכה שלישית, וכיון שהגיע שליח צבור לקדושה יש רשות לכל א' וא' לחזור במקום שעמד בו בתפלה, וכשיגיע שליח צבור לכודים וכורע כל העם שוחין מעט ולא ישחו יותר מדאי, ואומרים כודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותחננו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך, וכל האומר מודים מודים משתקין אותו:

הנה אנשים צדיקים וישרים בלבותם שאבה לבם כלביא תמיד כמחשבותם עם ועגען רא מענטשין וואס לסם כלביא תמיד צדיקים אוז ועגען פרומע אין האר צין פון דעם־טוועגען אין זייערע טראכטונגען איז דא אשטענדיגר געשריי ווי פון אלייב ויגהמו על חשאם כנהמת ים אוז זיי ברומען אין זיך אלין ווי די ברומונג פון ים אויף זייערע זינד וואס זיי האבין געזינדיגט ועל אשר קצור קצרה יבא כמבורת ה' אוז אויף דעם וואס זייא האבין אפגעקירצט אוז האבין ניט געדיגט נאט אזוי פיל וויא זיי האבין אים געדארפט דינען כי אל יה יפשע גבר והרבה אשמה כמו על עבירות החטורות ווארום אויף דעם וויגדיגט אויך אמענטש אוז די עבירה איז אזוי גרוים

(א) אחר שיפסיע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות להוציא את מי שלא התפלל והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה בין אלו שלא יצאו ידי חובתן בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן; (ב) ואומר קדושה בברכה שלישית, וכיון שהגיע שליח צבור לקדושה יש רשות לכל א' וא' לחזור במקום שעמד בו בתפלה, וכשיגיע שליח צבור לכודים וכורע כל העם שוחין מעט ולא ישחו יותר מדאי, ואומרים כודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותחננו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך, וכל האומר מודים מודים משתקין אותו:

(א) אַחַר שֶׁיַּפְסִיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו וְיַעֲמוֹד נָאכְדָעם וויא רָער חַזָּן האט אָפְּגֶיטְרָעטֶן דַּרַיי טְרִיט אוּנְטֶער זִיךְ אוּנ איז גֶעבְּלִיבֶּן אַבִּיסֶיל שְׁטֶיין מַתְחִיל וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם מִתְּחִלַּת הַבְּרָכוֹת הֵייבְט עֶר אָן זָאגִין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מיט אַהוֹיבֶע שְׁטִימְמֶע פוּן אַנְהֵייבּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְהוֹצִיא אֶת מִי שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל עֶר זָאל מוֹצִיא זַיין דִּי מֶענְטֶשִׁין וואס הָאבִּין נִיט גֶעדַאוּוֶרט שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וְהַכֹּל עוֹמְדִים וְשׁוֹמְעִים וְעוֹנִין אָמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה אוּנ אַלֶּע מֶענְטֶשִׁין וואס זַעֶנען אין שוּהֶל שְׁטֶיעֶן אוּנ הֶערֶן אוּנ עֶנְטְפֶערֶן אָמֵן נָאךְ יָעדֶער בְּרָכָה בֵּין אֵלּוּ שֶׁלֹּא יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן בֵּין אֵלּוּ שֶׁכְּבָר יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן סַיי דִּי מֶענְטֶשִׁין וואס הָאבִּין נָאךְ נִיט יוֹצֵא נִיוֶוען מיט שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוּנ סַיי דִּי מֶענְטֶשִׁין וואס הָאבִּין שוין יוֹצֵא נִיוֶוען מיט שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, דאַרפֿין אַלֶּע הֶערֶן וויא רָער חַזָּן זָאגט דִּיא הוֹיבֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוּנ דאַרפֿין עֶנְטְפֶערֶן אָמֵן אוֹיף יָעדֶער בְּרָכָה: (ב) וואוּמֶער קְדוּשָׁה בְּבְרָכָה שְׁלִישִׁית צְווִישֶׁען דִּיא צְווֵייטֶע בְּרָכָה אוּנ דְּרִיטֶע בְּרָכָה זָאגט רָער חַזָּן קְדוּשָׁה וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְקְדוּשָׁה אוּנ וָוען רָער חַזָּן דאַרף אָנהֵייבֶּן זָאגִין קְדוּשָׁה יֵשׁ רְשׁוּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לַחֲזוֹר בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד בּוֹ בְּתְפִלָּה מֶעֶג שוין יָעדֶער מֶענְטֶשִׁין צוּרִיק גֵיין צוּ דֶעם אָרט וואס עֶר איז גֶעשְׁטַאנְדֶען שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וְכְשֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים וְכוֹרֵעַ אוּנ וָוען רָער חַזָּן הֵייבְט אָן זָאגִין מוֹדִים אוּנ עֶר בֵּייגְט אַיין דִּי קְנִיעַ כָּל הָעָם שׁוֹחִין מְעַט וְלֹא יִשְׁחוּ יוֹתֵר מִדַּאי זָאלֶין אַלֶּע מֶענְטֶשִׁין זִיךְ אַיינְבֵּייגִין אַבִּיסֶיל, אוּנ זָאלֶין זִיךְ נִיט אַיינְבֵּייגִין צוּ פִיל וואוּמֶרִים אוּנ זַיי זָאלֶין זָאגִין מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וויי עֶס שְׁטֶיטֶיט אין קִירוּר וְכָל הָאוֹמֵר מוֹדִים מוֹדִים מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ אוּנ רָער מֶענְטֶשׁ וואס זָאגט מוֹדִים מוֹדִים, עֶר זָאגט צְווֵיי מָאהָל דֶעם וואָרט מוֹדִים, הֵייסְט מֶען אִיהם שְׁווַייגִין מֶען זָאגט אִיהם עֶר זָאל נָאךְ אַמָּאהָל נִיט אַזוֹי זָאגִין, ווַייל עֶס זָעהט אוּיס וויא עֶר רִיכְט צוּ נָאךְ אַנָּאט, זָאגט עֶר צוּ אַיינֶעם מוֹדִים אוּנ זָאגט צוּם אַנְדֶערִין מוֹדִים:

גרוים ווי די שוועדערקעט עבירות אז דער מענטש קען לערנען תורה און לערינט ניט אדער ער קען טאהן אמצוה און טוהט ניט, איז די עבירה אזוי גרוים גלייך ווי ער וואלט טאהן די גרעסטע עבירה בענין שאמרו זכרונם לברכה אזוי ווי דיא חכמים האבין גיזאגט ויתר הקב"ה על גילוי ערוות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על עון בטול תורה הקב"ה האט געשיינקט די עבירה פון מענטשין הרגען און ער האט ניט געשיינקט די עבירה וואס מען האט ניט גילערינט תורה אף כי מלאו רע האנשים אשר עיקר מעשיהם ומחשבותם על חפצי נפש והבלי זמנם און ווער שמועסט פון די מענטשין וואס ענען פוהל מיט שלעכטס וואס דער עיקר ארבעט פון ווי און דער עיקר טראכטונג איז נאר ווענין זייער קערפער און ווענין זייער נארישע צייט וכסוד היראה אל תבא בנפשם און ווענין מורא האבין פאר נאט טראכטין ניא נאר ניט ולחשתונן כלילותם עליה און ניא שארפין נאר ניט זייערע ניכען דאס מיינט מען ווי טראכטין נאר ניט קיין עצות וועגין מורא האבין פאר נאט [פון די ניכען קומען די עצות] אל תחר כבודם במשכיות לבבם וחדרם ומשכיבתם לעתים מזמנים און אפילו צייטנ־וייז, אפילו אמאהל קומט אויך ניט אריין דאס טראכטונג אין הארצין וועגין מורא האבין פאר נאט ולא יתנו חלק לתורה בעסקיהם און פון זייערע גישעפטין נעמען ווי ניט ארא אביסיל צייט צו געבין אחלק פון די צייט צו לערנען אביסיל תורה ומקרב לבם אבד חשבון על נפשם עם איז שוין נאר פאר לארין גיוואריין פון זייער הארץ אז מען דארף האבין ארעענונג וועגין די נשמה כי טי אובד עצות המה ענען גיוואריין אפאלק וואס האבין פארלארין אלע עצות פון צו טראכטין וועגין די נשמה וכמה חם בחדרנה התחתונה ווי פיל ניידריג ענען די מענטשין ניא ענען אין די ניידריגסטע מדרגה ואמרו זכרונם לברכה און די חכמים האבין גיזאגט בן ששים לזקנה דער מענטש וואס איז אלט ועבציג יאהר, הייסט ער איין אלטער כאן בן שבעים לשיבה אז ער האט שוין זיבעציג יאהר אפגילעבט, ווערט עם שוין גירופין אנווייסע עלטער בן שמנים לגבורה אז ער האט שוין אכטציג יאהר אפגילעבט ווערט ער שוין גערופין אשטארקע עלטער בן תשעים לשוחי אז ער האט שוין אפגילעבט ניינציג יאהר גייט ער שוין איינגעבויגין בן מאה כאלו עבר ובטל מן השלם אז ער האט שוין אפגילעבט הונדערט יאהר איז גלייך וויא ער וואלט שוין ניט גיוועזין אויף דער וועלט, ער האט שוין קיין נוטצען פון דער וועלט און די וועלט האט שוין קיין נוטצען פון אים והיתה כונתם זכרונם לברכה בדברים האלה לחזיר על התשובה דער מיינונג פון די חכמים וואס ניי האבין אויסגיגרעכינט די זאכין איז גיוועזין אנצוזאגען דעם מענטש ווענין תשובה ישיחשוב האדם על קצו בהגיעו ימי חזקנות ווען דער מענטש קומט צו די אלטע יאהרין זאל ער שוין טראכטין ווענין זיין סוף אם לא זכה לעשות כן בימי בחורותיו אויב ער האט ניט זוכה גיוועזין צוא טאהן אזוי אין זייגע יונגע יאהרין, אויב ער האט אין זייגע יונגע יאהרין ניט געטראכט ווענין זיין סוף, זאל ער ווייניגסטינס טראכטין אין זייגע אלטע יאהרין ווענין זיין סוף ואחרי כי קרוב לבוא עתו יעזוב חפצי הנאתו והתאיתיו ויתקן נפשו ויחיל עם איז שוין נאנט די צייט זייגע פון שטארבין זאל קומען דארף ער שוין אנועק לאזין די נאכין וואס זיין קערפער פארלאנגט און זאל אנועקלאזין זייגע מאות און זאל פארבעסערין זיין נשמה בהגיעו לימי השיבה יוסיף לגרש מלבו ענין העולם אז ער וועט קומען צו די יאהרין וואס ווערין גערופין שיבה, זאל ער נאך מעהר ארוים טרייבין פון זיין הארצין די באשעפטיגונג פון די וועלט ולפי מיעוט השנים הבאות ימעיט בעסק העולם וואס ווייניגער עס ווערין די יאהרין וואס דארפין קומען זאל ער ווייניגער מאכין זייגע גישעפטין וואס ער האט מיט דיא וועלט ויתיחד תמיד להתבונן ביראת ה' להשוב עם נפשו און ער זאל זיך שטענדיג אבזונדערין פון אלע גישעפטין און פון אלע מענטשין און זאל קלערין וועגין דיא מורא פאר נאט ער זאל זיך באארבעטען מיט זיין נשמה ולתקן מדותיו ולבקש תורה ומצות ער זאל פארבעסערין זייגע מדות און זאל לערנען תורה און זאל וועה זיין צו טאהן מצות:

שלח יום ד תורה

לחמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יור הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמלוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקור חולם:

אונקלוס

טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח טז אֵלֵּין שְׁמָהַת גּוּבְרַיָּא

בעל הטורים (כז) אלה שמות האנשים. בגימ' שמותיכם מכוונים: (חק לישראל ע"מ) ח"ד 22 10

שבילים דמים ולא ויחר לעון ביטול תורה אף כי מלאו רע שהכינו תכל עיקר מעשיהם ומחשבותיהם על חפצי נפש והבלי זמנם וכסוד היראה אל תבא על הנפש הכונה ושיחתם בדברים האלה להזהיר על התשובה ושיהיה כונתם הלבם על קלו בהגיעו ימי שקיבה אם לא זכה לעשות כן בימי בחורותיו ומחמרי כי קרוב לבוא עתו ימאוס חפצי הנאתו ותאותיו ויתקן נפשו בהגיעו לימי שיבה יוסיף לגרש מלבו ענין העולם ולפי מיעוט הנשים הבאות ימעיט בעסק העולם ויתיחד תמיד להתבונן בירא' ה' להשוב עם נפשו ולתקן מדותיו ולבקש תורה ומצות

דְּשַׁלַּח מֹשֶׁה לְאַלָּפָא יַת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ: יז וּשְׁלַח יַתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּפָא יַת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סְקוּ דָא בְּדָרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא: יח וְתֶחֱזוּן יַת אַרְעָא מָה

ת"א ויקרא משה לסיעא בן נון יסופא. שם פנסדלין קז:

משֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר׃ יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ

בעל הטורים

(יז) שם ספר. כנגד פורס שתעמוד לשם זכות סמוכה: שמעמה

הוא אותו שקרא משה כשנעשה משרתו והפקידו על צפנת פענח וכמו שאמר ג"נ ועד אחרי על קדמי דניאל רש"י

(טז) ויקרא משה להושע וגו'. התפלל עליו יה ויושיעך ו ממלת מרגלים (כמ"ר): (יז) עלו זה בנגב. הוא היה הספולת של ארץ ישראל ז שכן דרך התגרים מרחיקים את הספולת תחלה ואח"כ מרחיק את הסכה: (יח) את הארץ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. מדרש תנחומא מה לשה לקרותו יהושע, אלא לשה כלב שבכל מכרו בארן אבא. ויכה עד מחכיון וכתיב במקום אחר ויתנו לכלב את מחכיון ויהושע נטל מלך עשרים אמות של מרגלים ולכך סופיף יו"ד בשמו שמולה עשרים. ולפי שקרבה פגל כשנתמלקה מעמעם של שרי ומלא לה בכלן. וי"מ שנתמלקה ס' בשם שרים ו' בשם שבטים. וכשרק ואלו למלין מסיק שאמר לו משה יש יושיעך מעלת מרגלים:

סעין, ואח"כ שאל על שכמות כמעט הוא אם רב, אח"כ שאל בעניין הארץ המיושבת שמי שאלות אחרות, ואם הארץ אשר הוא יושב בה שמובה היא אם רעה, עניני הארץ המיושבת הטובה היא עפורה ומעיינות מים, ומה שהיים אשר הוא יושב בהם שהמתנים אם במבצרים, כ"ל אם עריהם בשם מקומות מגייהם ויעיבתם הוא בלבד בכני קדר יושבי אהלים שמוים בשדה במקום מרעה בהמתם, או במבצרים שיש להם כרכים תקיפים, עוד שאל בעניין הארץ הבלתי מיושבת ויש שהמבדת ע"י בני אדם שמי שאלות אחרות, וזהו אצלו ומה שהארץ השמנה היא אם רזה היא בה עץ, כי לא שאל זה על

פירוש לתורת אלהים

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת הָהָר׃ יח וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מָה הִוא וְהָעָם הַיֹּשֵׁב עָלָיו הַחָזָק הוּא הַרָּפֶה הַמְעַט הוּא אִם רָב׃ יט וּמַה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הִוא וּמַה הֶעָרִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהֶן הַבַּמַּחֲנִים וּבְמִבְצָרִים׃ כ וּמַה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם רָזָה הִוא הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אָיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וְלָקַחְתֶּם מִן הַפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים הַיָּמִים אֲשֶׁר בִּכּוּרֵי עֲנָבִים׃ כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר צִן עַד רְחֹב לְבוֹא חֲמָת׃ כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃ כג וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאוּהוּ בַמּוֹט שְׁנַיִם וּמִן הָרִמֹּנִים וּמִן הַתְּאֵנִים׃ כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרְאוּ נַחַל אֶשְׁכֹּל עַל רִב אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃ כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבוֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת כָּל הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת פְּרִי הָאָרֶץ׃ כז וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה פִּרְיָהּ׃ כח אֶפֶס כִּי עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלוֹת מְאֹד וְגַם יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃ כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן׃ ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלוֹ נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃ לא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃ לב וַיּוֹצִיאוּ דִבָּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃ לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת נְפִלִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם׃

ליקוטים על התורה

(טז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ. דֶּרֶשׁ רשב"ם זָאגְט הַקָּדוֹשׁ"ה הָאט נִים אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען וְוֶעלְכֶע פֶעגְשִׁיקְן זֶאלֶן זַיין דִיא סְרַגְלִים עֶר הָאט נָאר גִיזָאגְט כֹּל בָּהֶם, וְוֶעלְכֶער פֶעגְשִׁיקְט זַיין הָארֶץ וְוֶעט זִיךְ דֶערְהוֹיבִין אוּנ וְוֶעט וְוֶעלֶין זַיין זַיין אַמְרַגֶל, דֶער זָאל זַיין אַמְרַגֶל אוּנ דִי פֶעגְשִׁיקְן זֶאנְגֶען, דֶערְצֵיילְט דִיא תּוֹרָה דִיא נֶעמֶען פוּן דִיא פֶעגְשִׁיקְן וָאס הָאט תְּאַבְּגֶן נֶעוֶואלְט זַיין סְרַגְלִים. זִיר אֵיינֶער אִין גִיוֶוען וָאס הָאט נִים נֶעוֶואלְט זַיין אַמְרַגֶל, נָאר דֶער שֶׁבֶט זַיינֶער הָאט אִים אוֹיס דֶערְוֵיילְט עֶר זָאל זַיין אַמְרַגֶל. דָאס אִין נֶעוֶועזֶן הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן, דְרִיבֶער זָאגְט דֶער תַּרְגוּם יָקָרָן וְוֶעט מֹשֶׁה הָאט נֶעוֶועזֶן דִיא עֲנוּת פוּן הוֹשֵׁעַ אַז עֶר וְוִיל נִים זַיין אַמְרַגֶל הָאט עֶר אִיהם צוּא גִיגֶעבֶּן אַאוֹת דֶעם יוּד אוּנ הָאט אִיהם גֶערוּפֶען יְהוֹשֻׁעַ אוּנ עֶר הָאט נֶעזָאגְט צוּא אִיהם גָאט וֶועט דִיר הֶעלְפֶין פוּן דִי עֵצָה פוּן דִי מְרַגְלִים, אוּנ וַיְוִיל דִי אוֹתִיוֹת פוּן דִי נֶעמֶען פוּן דִי שְׁבָטִים זֶאנְגֶען זַיין אוּנ פֶערְצִיג אוּנ דִי אוֹתִיוֹת פוּן דִי נֶעמֶען פוּן דִיא מְרַגְלִים זֶאנְגֶען אַכְט אוּנ פֶערְצִיג דִרִיבֶּער הָאט מֹשֶׁה גִיגֶעבֶּן אַיגְד פוּן שֵׁם הַיּוֹ"ה צוּא הוֹשֵׁעַ אוּנ הָאט אִיהם גֶערוּפֶען יְהוֹשֻׁעַ אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּא אִיהם גָאט זָאל דִיר הֶעלְפֶין פוּן דִי עֵצָה פוּן דִי מְרַגְלִים וַיְוִיל דֶער זְכוּת פוּן דִיא שְׁבָטִים זָאל אַיין הֶעלְפֶין אוּנ דִיר דַארְף נֶעווִיס הֶעלְפֶין דֶער זְכוּת פוּן דַיין שֵׁבֶט וַיְוִיל דַיין שֵׁבֶט הָאט דִיךְ גֶעשִׁיקְט:

(יז) שם ספר. כנגד פורס שתעמוד לשם זכות סמוכה: שמעמה

רשב"ם

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. כמו כך פירושו הושע בן נון שאמרנו למעלה. שנקרא כן בבית אביו ביתו, שכך היה מנהגם. כמו ויקרא פרעה שם יוסף די שמיה בלטשצר כשם אלהי: (יח) וראיתם את הארץ

שפתי חכמים

ו ויסיס פי' ויקרא ל' תפלה כמו ויקרא שם אלהים כשם ס' ויסיס למ"ד לשונם במקום על זהוכרמו לדרוש כן דאל"כ מה מעם לקרותם שם הכא: ז שהרי מלרים בדרומם של ארץ ישראל והמולך מעם לפ"י הולך לנסון המולה, אלא מ"כ ל"ל בנגב ז נגב פ"י שם אלהים שהקלוהו לקרוי מתים ויש שהמחוסס

עניני שילוח המרגלים

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. כ"ל הושע בן נון קראו שלום כל ישראל, אבל משה קרא שלום אלא יהושע, לפיכך אמר מן הסתרות אשר היה נודע למשה שלריך לקרוא שלום יהושע, והסתרה נעלמה ממתמו, ודרש חז"ל פ"ק דסוטה: (יח) וראיתם אם הארץ הוא טובה ומה הוא. הנה משה הרע את שם אלהים, שאיש משה בעניין הטוב והם החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב, דאמרינו אצל מי הפיות החזק הוא הרפה, כ"ל אם המה מאמים הזקי הסכנין אנשים גדולים, אז הכסף רבים ומלוחים, וזה יוכר למדלית

פירוש לתורת אלהים

(יח) אם רב. אם הרבה אנשים, ומה שאמר אם הרבה הוא לשון מלרי, כמו אם רב לבנה, אם רב לבנה, אם רב לבנה,

מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ
הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־
רָב׃ יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב
בָּהּ הַטּוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה
הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה
הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃ כ וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה

רש"ם

מה היא. אם היא בתחלתה ארץ יערים או חלקה או ארץ מטונפת ולחה כי לפי מה שתראו את הארץ תכינו לו כלי מלחמה לכתת את היערים ולהבין הליכות חיילותיכם כי בשוחים היו שה' יתן להם את ארץ כנען אך לא בלא טורח כ"א בענין ערכי המלחמה: החזק הוא. כל זה להודיע באיזה ענין יערכו אתם מלחמה: (יט) ומה הארץ אשר הוא יושב בה. ומה הארץ אשר אמרנו, למעלה מדבר בארץ שהיא בתחלת המלכות שאין שם ישוב ועתה מדבר בארץ אשר הם יושבים בה: הטובה היא אם רעה. אם מלאה תבואות הרבה ויומצאו בה כל טוב למלחמותם ולא יצטרכו להקדים להם צדה כל כך לעת מלחמה מקודם: הבמחנים יושבים, או בערי המבצר. כל זה לדעת אם צריכים לעשות דיק וסוללות לכבוש את הערים: (כ) השמנה

שפתי חכמים

מכמקומות סמכן, רס"ם: ח דק"ל נמה הקדיס מעם וכתב מת סמכן מה היא היה לו להקדיס מכמי סמכן מזה הוא העיקר, לכן פירש מה הכמן מת טבע סמכן כי יש סמכן כו' וזהו לעיקר: ט ר"ל לכך כתיב החזק היא הרפה: י לכך כתיב המעט הוא אם רב: כ דמל"ב ממא ידעו מה נבוכים הם לא לא, ולכך כתיב בפסוק הכמחנים מה במבלגים מהוא מי' על החזק הוא הרפה. מכל מין לעשה מהוא דבר כמ"ע לומר לרמות מה מעיה בלוכות מה לו מה מעיה מרזים הם דמ"ב היה לו לכתוב המחנים מה

ליקוטים על התורה

(כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה וגו' הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ וגו'. דֶּרֶךְ מָדְרָשׁ זָאנְט וְוען דִיא בְּנֵנִים הָאבֶּן גִיהֶערְט אַז דִיא יוּדֶן וְוִילֶן קוֹמֶן אִין זַייעֶר לַאנְד הָאבֶּן זַייא אוֹיסְגֶעְרִיסְטֶן אַלְע פְּרוּכְטְבוּימֶער, דְרֵיבֶּער הָאט נָאט פֶערְהַאלְטֶן דִיא יוּדֶן אִין דֶער מִדְבָּר בִּיז עֶס וְעֶלֶן אוֹיפְוַוּאכְסֶן נֶיעֶ בוּיכֶער, דִיא מְרַגְּלִים זָענֶן בֶּשִׁיקְט גִיוָואָרֶן דֶעם צְוַוייטֶן יָאהר וְוִיא דִיא יוּדֶן זָענֶן גֶרוּיס גֶעוָואכְסֶן פוּן מִצְרַיִם זָענֶן דִיא נֶיעֶ בוּיכֶער נָאך גִיוָוען יוּנְג, דָאס הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִי מְרַגְּלִים אִיר זָענְט זָענֶן וְוִיא דִיא בְּנֵנִים הָאבֶּן אַזוֹ טוֹרְה, וָוארוּם אִיהר זָענְט זָענֶן דִי עֶרֶךְ אִיז פֶעְט, אוּנְד אִיהר זָענְט זָענֶן הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אוֹיב אִין אִיהר אִיז דָא אֲפִילוּ אֵיין בוּיִם, עֶס אִיז אֵיין בוּיִם אוֹיך נִיטְא, נָאר יוּנְגֶע צְוַוייגֶן וְוִיל אַלְע בוּיכֶער הָאבֶּן זַיי אוֹיסְגֶעְרִיסְטֶן, אוּנְד וַיִיל עֶס אִיז נָאר דָא יוּנְגֶע צְוַוייגֶן דְרֵיבֶּער זָאלְט אִיהר אֵייך שְׁטַארְקֶן צוּא גֶעבֶּן פוּן זַייעֶרְע פְּרוּכְטֶן, עֶרְשְׁטֶנְס וַיִיל דִי פְּרוּכְטֶן זָענֶן אִיצְט אִין כְּנַעַן זַייעֶר שַׁיִיעֶר וַיִיל דִיא פְּרוּכְטֶן זָענֶן זַייעֶר וַיִיטִיג, צְוַוייטֶנְס וָועֶט אִיהר זָעהֶן מֵאדָאך פוּן דִיא יוּנְגֶע בוּיכֶער אִיז אַנְגְלֶיכֶע גְרוּיסֶע פְּרוּכְטֶן וְוִיא גְרוֹיס וְוֶעלֶן שׁוֹין זַיין דִי פְּרוּכְטֶן אַז דִי בוּיכֶער וֶועלֶן גְרוֹס אוּנְד אַלְט וֶועדֶן, דָס דְרִיטֶע אִיז וַדַּאי יָמִים יְמֵי כְּבוּרֵי עֲנָבִים וָואס דִיא צַייט אִיז וְוַען קְרוּבִין הַיְיבֶּן אָן צֵיטִיג וֶועדֶן דָאמָאלְט וֶועדֶן דִיא קְרוּבִין שְׁטַארְק גֶעהִיט פוּן פְּרֶעמְדֶע מַעֲנְטְשֶׁן. צְוַוייטֶנְס וַיִיל דָאמָאלְט זָעדֶן וָועם אִיהר אֵייך דִיא הָאבֶּן אוּנְד עֶסֶן פוּן דִיא, דְרֵיבֶּער וָועם אִיהר אֵייך מִיטֶן שְׁטַארְקֶן בִּיז אִיהר וָועם קֶענֶן גֶעבֶּן פוּן דִיא בְּרוּכְטֶן:

בעל הטורים

(כ) השמנה. כ', השמנה היא אם רזה, ואת השמנה ואת החזקה שמניד, כיחזקה מל כפרטים סמני על כרוטים. אלו לא מלינו הכה ה'ו

אונקלוס

היא וַיִת עַמָּא דְיָתִיב עֲלָהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלִּישׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי׃ יט וּמָה אַרְעָא דְהוּא יָתִיב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָה קִרְוָיָא דְהוּא יָתִיב בְּהוֹן הַבְּפַצְחִין אִם בִּכְרַכִּין׃ כ וּמָה אַרְעָא הַעֲתִירָא הִיא אִם מְסַכְּיָנָא הַאִית

בעל הטורים

מה הוא. (במ"ר) יש ארץ ח מגדלת נבורים ויש ארץ מגדלת חלשי' ט יש מגדלת אוכלוסיוויס ממעטת י אוכלוסין: החזק הוא הרפה. (במ"ר) סי' מסר לרס כ אם כפרזיס יושבין חזקים הם שומכין על נבורתם ואם כפרים כלורות הם יושבין חלשים הם: (יט) הבמחנים. תרגומו הבפלחין כרכין פליחין ופתוחין מחין מומה: הטובה היא. כמעיות

פירוש לתורת אלהים

פַאר אַלְאַנְד רָאם אִין וֶאֶת הָעָם אוּנְד דָאם פָאלְק וְוִם וְוִיצְט אִין דֶעם לַאנְד זָאלְט אִיהר אוֹרְך וָעהֶן הֲחָזָק הוּא אוֹיב עֶר אִיז שְׁטַארְק הַרְפֶּה אוּנְד אוֹיב עֶר אִיז שְׁלַאף הַמְעַט הוּא אוֹיב עֶר אִיז וַייוִיגְ אִם רָב אוּנְד אוֹיב עֶר אִיז פִיל׃ (יט) וּמָה הָאָרֶץ אוּנְד וָואס אִיז דָאס לַאנְד אֲשֶׁר וָואס עֶר וְוִיצְט אִין אִיר הַטּוֹבָה הִיא אוֹיב עֶס אִיז גוּט בְּלוּמֶר אוֹיב עֶס אִיז דְרֵיגֶען פַאר הַאנְדְרֶן גוּטֶע קְוַואלִין פוּן וַואסֶער אִם רָעָה אוּנְד אוֹיב עֶס אִיז שְׁלֶעכְט בְּלוּמֶר עֶס אִיז דָא אַלְאַנְד וָואס אִיז מְגַדֵּל שְׁלַאפֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנְד עֶס אִיז דָא אַלְאַנְד וָואס אִיז מְגַדֵּל פִיל מֶענְטְשֶׁן אוּנְד אַמְרִיקָה וָואס אִיז מְגַדֵּל וַייוִיגְ מֶענְטְשֶׁן וּמָה הֶעָרִים אוּנְד וָואס וֶעגֶן דִיא שְׁטֶעט אֲשֶׁר וָואס זַייא וואהנֶען דְרִינֶען הַבְּמַחֲנִים אוֹיב זַיי וֶעגֶן אָפֶענֶע שְׁטֶעט אוֹיב זַיי וֶעגֶן פֶעסְטֶע שְׁטֶעט. רש"י שֶׁיֵּשְׁבוּ מֹשֶׁה הָאט זַיי גִיזָאגְט אַסִיקְן אוֹיב זַיי זִיצֶן אִין אָפֶענֶע שְׁטֶעט וֶעגֶן זַיי בְּוַדַּאי גִבּוֹרִים דֶען זַיי פַארְלָאזֶן זִיך אוֹיף וַייעֶר גְבוּרָה אוּנְד אוֹיב זַיי זִיצֶן אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט אִיז אַסִיקְן אַז זַיי וֶעגֶן שְׁלַאפֶע מֶענְטְשֶׁן׃ (כ) וּמָה הָאָרֶץ אוּנְד וָואס אִיז דָאס לַאנְד

בְּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקַפּוּן וְתִסְבּוּן מֵאִבְּא דְּאַרְעָא וְיוֹמֵיָא יוֹמֵי בְּכוּרֵי עֲנָבִין: כא וּסְלִיקוּ וְאֲלִילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְּצִין עַד רְחוֹב לְמָטֵי חֲמָת:

הַיֵּשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים: שני כא וַיַּעֲלוּ וַיְתָרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת:

בעל הטורים

זוכים לכל מה שמאמינים בעצים מרעה מוחס מרעה מלעם מוחס ומלעם בעם מרעיה מל מרי ישראל ועכשיו שהוליכו דבה גלמי לכם לעה שמל. וכיוכים יהיו היים כמדבר מ' שנה: (כא) ממת ויעלו בנגב ויבא. ס"מ בהפך מהות שנהמעם על קבלי מהות:

רש"י

ותחיומות טובים וברייחים: (כ) היש בה עץ. אם יש בהם אדם כבר ל ביגין עליהם בזכותו: בכורי ענבים. ימיה שהענבים מ מתבשלין בנכות: (כא) ממדבר צין עד רחב לבא חמת. הלכו בנגבו' באורך וברוחב כמין גמ"ם הלכו רוח גבול דרומית ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב כמו שלוה מנה עלון זה בנגב דרך גבול דרומית מזרחי' עד היס בהים הוה גבול מערבי ומעם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת היס עד לבא חמת שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית לסיינת, כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי:

רש"ם

הוא זנו'. להודיע לישראל שימצאוה זבת חלב ודבש כמו שהבטיחם הקב"ה: והתחזקתם. כאנשים גבורים לקחת ולא תגורו מפני אייבי: והימים ימי בכורי ענבים. זה מגיד הכתוב מפני אשכול של ענבים שנבלו:

שפתי חכמים

מבלריב וגם הכרגנים עוכים כן בהיכתם עליו הכפלתן. והקה"ם כתב מאמר ומה סעריב יקחזר לעניין לתמון החזק הוא הלבה אף מהפסיק ביהיים וכמוהו רבים: ל שהרי כתיב אמרי כן והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ וא"כ ימנו עליה בם. והקה"ם פי' דמסתמא הם שמגה היה יש בה עלים והרי בכל אמר לכם כמגה היה הם הוה, אמ"ם בדרשו מהו (בב"ב דש"ו) על לוב, אבל הם"ו ז"ל כתב הדם כבר בהם מעוה שזהו קיבל לבכוהו כ דק"ל ביכור ענבים הל"ל, ל"פ ימים בהעלים מתבשלים בביכור ועניו שם דבר ימים על ביכור ואין ממעטוהו ל' רבים:

ענייני שילוח המרגלים

סמלות הסיומכות ולכך לא אמר אשר שוב יומב בה, ומפי הסמלות שאלה לחת מהם הסמגה היא לסוליא ביכות בדבה, וזה יודע מזכה הבשר, כי לא היה זמן הבא מז, כי אם זמן קליר, והכ' היה בה עון אם אין, וזה לעבות ביכות ולשקמים ולעלים לשבפה אמם, כי העלים הם מהדברים ביוחר הבלחיים אל המיים [עיין נסין דף מו], ואמר והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, כ"ל אל יכך לבבכם ואל תפחדו ואל תיכלו אבל תתחזקו לקחת מפרי הארץ לבניה אותם אל המתנה לשמח את הבאה היובב ם במדבר, ומכן עבה לאמרו בהמרו והימים ימי בכורי ענבים, כ"ל אל תפחדו לבניה את הביכות, כי הימים ימי בכורי ענבים ודבר בני אדם לבניה בזמן הזה ביכות לאמלים, הנה מ"כ מהבמ הסמלות הבלם אשר לוס מרע"ה למרגלים שידעו

פירוש לתורת אלהים

הַשְּׁמָנָה הִיא אוֹיב זִיא אִיז אַפֶּעט לַאנְד אִם רָזֶה אוֹן אוֹיב זִיא אִיז מַאגֶער הֵיש בּהּ אוֹיב עֶם אִיז רָא עֵץ בּוֹיֶמֶער אִם אֵין אוֹן אוֹיב נִיט. רש"י שְׁרַיבֶּט מֹשֶׁה הָאט צוּ זַיי גִיזָאגְט זַיי זָאלֶן וָעהֶן אוֹיב עֶם אִיז צְוַוישֶׁן זַיי רָא אַיין אָדֶם כְּשֵׁר עֶר זָאל אוֹיף זַייא מֶיגִין זַיין וְהִתְחַזַּקְתֶּם אִיהֶר זָאלְט זַייך שְׁטַארְקֶן וּלְקַחְתֶּם אוֹן אִיהֶר זָאלְט נֶעמֶען מִפְּרִי הָאָרֶץ פּוּן דִי פֵּירוֹת פּוּן דֶעם לַאנְד וְהַיָּמִים אוֹן דִי טֶעג וואס דִי מְרַגְּלִים זָענֶען אַהִין גֶעגַאנְגֶען וָענֶען גֶיוֶועזֶן זַיי דִי טֶעג וואס דִיא וַוייְנְטְרוֹיבֶּן וְוערִין צַייטִיג: (כא) וַיַּעֲלוּ אוֹן זַייא זָענֶען אוֹיף גֶעגַאנְגֶען וַיַּחֲרוּ אוֹן זַייא הָאבֶּן אוּס גֶיוֶעהֶן דָאס לַאנְד פּוּן דֶער מִדְבַּר צִין בִּיז רְחוֹב בִּיז מֶען קוֹמְט אִין חֲמָת:

תרגום

נביאים יהושע כ

להבשיך מנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יַהוָה חיה יחידה דנצח יַהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַאֲמַרַת לְהוֹן לְטוּרָא אֲזִילוּ דִילְמָא יְעַרְעוּן בְּכוֹן רַדְפַיָּא וְתִטְמְרוּן תַּמָּן תְּלָתָא יוֹמִין

א וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהֳרָה לֵכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנִחְבֵּאתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שוּב הָרֹדְפִים

רש"י

(ה) עד שוב הרודפים. לעלה בה רוה"ק מיהוכו לסוף

מצודת דוד

(ה) פן יפגעו. כשהלכו עמה לדרכיכם פן יפגעו בכם הרודפים

וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: ב וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים
נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֹּאת אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ:
ג הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי
הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בוֹ וְאֶת־אָבִיךְ
וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי
אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: ד וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ
הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה
אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ:
ה וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ
אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: ו וַתֹּאמֶר כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא
וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן:

מצודת דוד

כשוכם: שמם. בהכר: (ב) נקיים. כ"ל כולים מגמנו להיות נקיים מעון בטול שבועה ולזה נפרש הדבר היטב: (ג) מגמנו כלים. כ"ל בעת נכנס כמלון: הזה. אמר הולדתמו עמו: תקשרי. להיות לאות וסימן: בו. מוסב על החלון וכ"ל דרך בו: (ד) דמו בראשו. כ"ל עון מיתתו על עצמו כי אבע בנפשו: ואתמו נקיים. כי היה מהאי מעשה לשמרו מן המיתה: (ה) זה. הסימן והאות הזה: (ו) כן הוא. כ"ל זהו דרך הכלכן: והשלחם. לשי שהלכו אל ההר בעלמם אבל ותשלחם: ותקשור. בעת שבאו שכאל המלך:

תרגום

עד דיתובון רַדְפָיָא וּכְתַר כֵּן
תֶּהֱכוּן לְאוֹרְחַתְכוּן: ב וַאֲמַרוּ
לָהּ גֻּבְרַיָא זַכָּאין אֲנַחְנָא
מִמּוּמָתֵךְ הָדָא דְקַיֵּימְתָּא
עֲלָנָא: ג הָא אֲנַחְנָא עָרִין
בְּאַרְעָא יַת תּוֹרָא דְחוּט
וְהוֹרַיְתָא הַדֵּין תְּקַטְּרִי בְּחַרְבָּא
דְשַׁלְּשַׁלְתְּנָא בֵּיהּ וְיַת אֲבוּךְ
וְיַת אִמֵּךְ וְיַת אַחָךְ וְיַת כָּל
בֵּית אֲבוּךְ תִּכְנְשִׁין לְוָתִיךְ
לְבֵיתָא: ד וַיְהִי כָּל דְּיִפּוֹק כַּר
מִדְּשֵׁי בֵיתֵךְ לְבָרָא חוֹבַת
קְטוֹלֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וַאֲנַחְנָא
זַכָּאין וְכָל דִּי יְהֵי עִמָּךְ בְּבֵיתָא
חוֹבַת קְטוֹלֵיהּ בְּרֵישָׁנָא אִם
יַד אֱנָשׁ תְּהֵי בֵּיהּ: ה וְאִם תְּחַוְּיָן יַת פִּתְגָמָא דֵּין וּנְהֵי זַכָּאין מִמּוּמָתֵךְ דְקַיֵּימְתָּא עֲלָנָא: ו וַאֲמַרַת
כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא וּשְׁלַחְתְּנוּן וַאֲזָלוּ וְקַטְּרַת יַת תּוֹרָא דְזְהוֹרַיְתָא בְּחַרְבָּא:

רש"י

ג' יומים: (ב) נקיים. הרי אנו חולין הדבר כך לעשות המות הזה: (ג) את תקות. ל' קו וחבל:

כתובים תהלים צ

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: ב שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ
עֲלֻמֵנוּ לְמְאוֹר פָּנֶיךָ: ג כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ
שָׁנֵינוּ כְּמוֹ־הֶגֶה: ד יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם
בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה:
ה מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: ו לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע
וְנָבִיא לְבָב חָכְמָה: ז שׁוּבָה יְהוָה עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ:
ח שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְכָל־יָמֵינוּ: ט שַׂמְּחֵנוּ
כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: י יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ
וְהָדְרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם: יא וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

מצודת דוד

(ב) עלומנו. חטאת נעורינו: (ג) פנו. נפנו והלכו לדם בעברתך: כמו הגה. כדבר הממהר לכלות: (ד) בהם. בשנותינו: ואם בגבורות. ואם הרבה נגבו

(א) כי כלינו. מקה ידבר על ל' בני בגלות שיאמר אם חיי כל אדם הוא הכל אף אם המה בגלות כ"ש אנחנו בגלות אבל כלינו באפך שאנפת בנו על עונותינו: ובחמתך. הוא בסל כמ"ש: (ב) שתה. שמת עונותינו נגדך לזכור בדם ובעבור עליהם גמול: עלמנו. הסגיאות שהמה נעלמים מאחני תמימה מול מאור פניך לזכור גם בדם ולבטל גמול גם עליהם: (ג) פני. הלכו לדם בעבדה והעם הבאה מעמך: כלינו. אנחנו בעונותינו נהמים כלון שנותינו להיות המבך זמן דבור בעלמא: (ד) בהם. במספרם יהיו שבעים שנה: ואם בגבורות. ואם בהתגברות כח

פירוש עברי טייטש

(א) כִּי כָלִינוּ בְּאַפֶּךָ וְוֶעֶן מִיר דַארְפִין חֲלִילָה פַאר־
לֶענְדֶט וְוֶערִין דוּרְך דַיין צָארִין וּבַחֲמָתְךָ
נִבְהָלְנוּ אוּנְ דוּרְך דַיין גְרִימְצָארִין וְוֶערִין מִיר
דֶערשְׂרָאקִין: (ב) שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ טוּהסְטוּ שׁוֹין
אוּנְזֶערֶע זִינְד קֶעגֶין דִיר עֲלוּמֵנוּ לְמְאוֹר פָּנֶיךָ אוּיך
אוּנְזֶער יוּגֶענְד שְׁטֶעלְסְטוּ פָאר פַאר דַיינֶע אוֹיגִין
מִיט אֶרְעֶקֶענונְג: (ג) כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְּעֶבְרָתֶךָ אַז אַלֶע
אוּנְזֶערֶע טָעג הָאבֶין זִיך אַוֶועקְגֶיקֶעהֶרְט וְוֶעגֶין
דַיינֶר גְרִימְצָארִין וְוָאס דוּא הָאסְט גֶישָׁאלְטֶין דִי
עֶרְד וְוֶעגֶין אָדָם הָרִאשׁוֹן אַז מִיר זָאלֶין פֶערְרֶיגֶען
אוּנְזֶער פַרְנָסָה מִיט שְׁוֶוֶיס אוּנְ מִיט מִיה בְּלִינוּ
שָׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגֶה מִיר פַארְלֶענְדֶרִין אוּנְזֶערֶע יָאהְרִין
אַזוֹי שְׁנֶעל וִוי אַוֶוארְט עֶס גֶייט אַרוֹיס פוּן
מֶענְטְשִׁין אָט וֶענֶען מִיר גֶיוֶוען אָט זֶענֶען מִיר
שׁוֹין נִיט דָא: (ד) יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ צוּ בַרְעֶקֶענֶען אוּנְזֶערֶע
טָעג אוּנְ יָאהְרִין בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה צְוֶוישִׁין מֶענְשִׁין
אין

פּוּמָא דְסַתְוָא: ד יוֹמֵי שְׁנוֹתָנָא בְּעַלְמָא הָדֵין שׁוּבְעִין שְׁנִי. טְרַאלְמִין וְאִין בִּגְבוּרְתָּא בִּזְמַן שְׁנִין וְסוּגְעֵיהוֹן לֵיאוּת וּשְׁקַר לְדַיְבָיָא אֲרוּם עֲדוּ בִּסְרַהוּבְיָא וְטָיְסִין לְצַפְּרָא: ה מַן הוּא דְיָדַע לְאַתְבָּא עוּשְׁנָא דְתוּקְפָּהּ אֱלָהִין צְרִיקָיָא דְדַחֲלִין מִנָּךְ מְשַׁרְכִין רוּגְזָךְ: ו לְמִמְנֵי יוֹמָנָא כֵּן יִתְחַנַּן לְהוֹדַע בְּרַם נְבִיָא דְלִבְיָה מִבָּא חוּכְמְתָא:

בִּגְבוּרֹת ז שִׁבְעִים שָׁנָה וְרֹהַב עֻמָּל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: ה מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: ו לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה:

רש"י

ימיו: ורהבם. וממשלתם הוא עמל ואון: כי גז חיש. בתוך עברה מהר תמו עפים ומתים: (ה) מי יודע. כימים מועטים' כאלו מי יקנה לו לב לדעת: עז אפך. לירתה חותך: וכיראתך. כשם שחתה ירחוי כן עברתך קשה: (ו) למנות ימינו. כאשר בתחלה היו ימינו ארוכים: כן הודע. גם עתה:

מצודת דוד

כשבא יכיו שמונים שנה: וכהכם. אף הפוקף והאומן של השנים הכם הנם יגעים ועמל: כי גז חיש. ולפי שלא יאריכו ימי האומן כי מהר יוכרת ויטוף ל"ב האומן שהיה בתחלה נרמה להוסיף הלאר בהמדלו: (ה) מי יודע. כימים מועטים כאלה מי יוכל לדעת מוזק אחר על מה היא ולהיות נשמר ממנה: וכיראתך. כאשר ירלאתך נעלמה מלדעת איך ליראה את ס' כן נעלמה מכרתך מלדעת' על מה אתה מתמלא עברה וזעם כי אין לאסיג בימים מועטים כאלה: (ו) למנות. לפי מנין ימיכי שהאתה

רש"י

קניס כן הודע גם דרכיך כ"ל לפי ערך מעט הנשים כן תרכה לנו מכשה לדעת כל המעשה זמן ואז כניל גם אנו לכב הכמה כ"ל אם תתן בנו הרבה חכמה אז נתשוב נאות ונתחנן כה לנוח אל אוכן מומק הדכר:

פירוש ע"ט

אוי דא אַוֶעלְקָע וואס לֶעבן זיבְּעציג יאָהר וואס בגבורות שמונים שנה אויב עס איז דא שטאַרקערע אויך לעבן ווי אַכציג יאָהר (נאָך מעהר איז שוין אַזעלטענהייט) ורהבם עמל ואון אוז דאס גרויסקייט פון די טעג (אמערהרסטין) איז נאר מאַטערניש אוז אומרעכט כי גז חיש ונעופה דען מיר וואלטין געדארפט זעהן אז אונזערע טעג ווערין געשווינד אפ גיהאקט אוז מיר פליהען שוין אוועק אין קבר: (ה) מי יודע עז אפך ויסט דען ווער דאס שטארקייט פון דיין צארין אז מען זאל זיך קענען איין היטען יכירתך עברתך אוז אזוי ווי דיין מורא פארשטייען מיר ניט אזוי פארשטייען מיר ניט דיין גרימצארין אויך: (ו) למנות ימינו כן הודע בעטין מיר דיך זאלסט דיך דערבארעמען אויף אונזערע עלטער וואס קיין יאהרין האבין מיר שוין ניט צו ציילין אסך נאר טעג זאלין מיר זיך שוין ניט אזוי שטארק מאטערין אויף פרנסה ונביא לבב חכמה וועלין מיר קענען ברייננען חכמה אין די האארץ, דאס הייסט מיר זאלין תשובה טאהן אוז מעשים טובים אויך תפלה צו השם יתברך:

עיקר תוי"ט

(ה) מ"ד ס"ט וכה דלא כקא המשנה דלעיל מסיים דשנים מחייבי מיתות ב"ד שהעלבו ידונין ביחד, וי"ל דרבותא דתמיהא עדיפא. ועי"ל דיתא לאנקא נפקותא בתרוה אחד: [ה] הגה. אע"ג דלא כתיב בהדיא ד' מיתות נמנא נמיהי לה וכל מיתה אחמיהה כתוב בסתם אי אמה דשאי להמתיר עליה מלא לקבל עליה, ולכ"ש כו' מה מיתה בידי שמים אין בה רוצח ואינה שרפה מדבה כאן בשרפה מבלא כו', נמ': [כ] מרכבותיו. ל' ומרכבותיה דלא לגא נקבן והוא הפלג המעלני שבין הרגל והיקר:

משנה סנהדרין פ"ז

ברטנורא

ארבע מיתות. סקילה. שרפה. הרג. וחנק. סקילה חמור משרפה. ושתיהן מהרג, ולשתן מחנק. וכ"מ למי שנתחייב שתי מיתות דקי"ל דנדון כהמורה (א): ר"ש אומר וכו'. ואין הלכה כר"ש: זו מצות הנסקלין. הא דפרשיון בפרקין לעיל: ב משקעין אותו. שלא יתהפך אחה ואחה ותפול הפתילה על בשרו: קשה לתוך הרכה. כורכים סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו

כלי המעלני דלא דמלכות דילכים צבאות

ארבע מיתות נמסרו לב"ד. סקילה שרפה הרג [ה] וחנק. רבי שמעון אומר שרפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין: ב מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד [כ] ארכובותיו ונותנים סודר קשה להוך הרכה וכורך על צוארו

פרק ז א אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין דִּיא תּוֹרָה הָאַט גִיגֶעבִּין רְשׁוּת צוּ בֵּית דִּין זַיי זָאלִין הַרְגֶנֶן דִי מֶענְטְשֶׁין וואס טוהֶען עֲבֵירוֹת מִיט פִּיר עֶרְלַייא מִיתוֹת סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג חֶנֶק פַאר שְׁטֵיינֶען, פַאר בְּרֶענֶען, הַרְגֶנֶן מִיט אַשְׁוֶוערְד, דָער וֶוערְגִין, רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר שְׂרֵפָה סְקִילָה חֶנֶק וְהֶרֶג פַאר בְּרֶענֶען, פַאר שְׁטֵיינֶען, דָער וֶוערְגִין, הַרְגֶנֶן מִיט אַשְׁוֶוערְד, זַייא קְרִיגִין וֶועלְכֶער טוּיט איז עֶרְגֶער, דֶער עֶרְשְׁטֶער הָנָא הַאלְט פַאר שְׁטֵיינֶען איז עֶרְגֶער וִוי פַאר בְּרֶענֶען אוּנ הַרְגֶנֶן מִיט אַשְׁוֶוערְד איז עֶרְגֶער וִוי דֶער וֶוערְגִין, אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן הַאלְט פַאר בְּרֶענֶען איז עֶרְגֶער וִוי פַאר שְׁטֵיינֶען, אוּנ דָער וֶוערְגִין איז

מכפיים לחמוק ורכה מכחוץ להגין (כ): את הפתילה. פתילה של אבר מדליק ומתיך לתוך פיו: וחומרת. כוונת לשון חמרמרו מעי (מיכה ז) וילפינן מהכי להכין שלמר בהם (ויקרא י) וכל בית ישראל יבכו את השרפה ולא נשרפו גופתם דהא כתיב (שם) ויקרבו וימותו בכתנותם ה"ג מתקיימת מצות שרפה אע"פ שאין נשרפים אלא כני מעים בלבד והכי עדיף טפי. דכתיב (שם יט) ותהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידים. כלומר אם היה מת בידים ע"י מניתתם לא היו מקיימים מצות שרפה. לפיכך לא היו מוציאים אותו אלא פותחים את פיו בצבת ומלגלגוי"ת בלע"ז ואין הלכה כרבי יהודה: שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי. לזוקין היו שאין להם ג"ש אלא קרא כמשמעו: ג ר' יהודה אומר ניוול הוא זה. שהורגו מעומד ונופל: סדן. עץ עבה תקועה בארץ כמות של נפסים. וכברייתא פי' דטעמא דפליג רבי יהודה אדרבנן מפני שאמרה תורה (שם יח) וכחוקותיהם לא תלכו. (ד) ואמרי ליה רבנן כיון דכתיב סייף בתורייתא דאמר קרא נקום ינקם (ה) (שמות לא) לא מיגייהו

[ג] זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. רבי יהודה אומר אף הוא אם מת בידים לא היו מקיימין בו מצות שרפה אלא פותחין את פיו [ד] בצבת שלא בטובתו ומדליק הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. א"ר אלעזר בן צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה א"ל מפני שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי: ג מצות הנהרגים היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה ר' יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו. מצות הנחנקין היו משקעין אותו בובל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו

[ג] קודם זריקת הפתילה: [ד] מכלומר אם היה מת בידים ע"י מניתתם לא פותחים את פיו בצבת מלגלוי"ת בלע"ז ואין הלכה כרבי יהודה: שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי. לזוקין היו שאין להם ג"ש אלא קרא כמשמעו: ג ר' יהודה אומר ניוול הוא זה. שהורגו מעומד ונופל: סדן. עץ עבה תקועה בארץ כמות של נפסים. וכברייתא פי' דטעמא דפליג רבי יהודה אדרבנן מפני שאמרה תורה (שם יח) וכחוקותיהם לא תלכו. (ד) ואמרי ליה רבנן כיון דכתיב סייף בתורייתא דאמר קרא נקום ינקם (ה) (שמות לא) לא מיגייהו

[ג] זה כו'. פירוש שני עדיו, הל"מ: (כ) לי' כ"ש מפני שסכנה פירוש מוקדם לפתוח פיו והקשה מסכל לא גלוגו ומגולמו ולפיכך קשה מכפיים, וה"ל"מ כתב לדי' שלא יפעבר בשרו בלבד (מל' לבדין) בשעת מחקו: (נ) ופא לישנא דטעמא סוף לגומל לא יתיריקוהו לא סוף יומות בידים ואין זו שרפה, רש"י: [ד] בלשה. מחרגום ומלקחים ולפתחה: (ד) הכי מיבא ל"ל לרבנן אף לא יודע שמיתה מנוולת היא מכל מה שעשה שהרי אמרה תורה כו' ומלינו למדין דל"י לא יקרא ניול למיתה שאמרו לבנן כו', ועי' תוי"ט: (ה) נקימה זו ל"י מה היא כשהוא מוציא והכאתי עליכם

אריין גיליינט אהארטין שטריק אין אויי"כען האנטוך, מען האט ארומגעוויקילט דעם שטריק מיט אהאנטוך וכורך על צוארו אוג מען האט אזויא ארומגעוויקילט ארום האלדו, איין מענטש האט גיהאלטין איין עק האנטוך, אוג דער אנדערער האט גיהאלטין דעם אנדערין עק האנטוך וה מושך אצלו דער האט גיצוגין דעם עק האנטוך צו זיך ויה מושך אצלו אוג דער ציהט דעם אנדערין עק האנטוך צו זיך עד שפותח את פיו בין ער מוז עפענען די מויל ומדליק את הפתילה אוג ער ברענט אין אלעפיל אשטיק בלייא בין זיא ווערט צו שמאלצין, אוג ער מאכט זיא שמאל אוג לאנג אזוי וויא אקנייטיל ווזרקה לתוך פיו אוג ער ניסט ראס אריין אים אין מויל ויורדת לתוך מעיו אוג די בלייא נייט אראפ אין די גידערים ותומרת את בני מעיו אוג דאס פאר ברענט די גידערים, רבי יהודה זאגט מען זאל אים ניט ווערגין די האלדו צום עפענען דיא מויל אף היא אם מת בידם טאמער שטארבט ער דורך זייערע הענט ולא היו מקיימין בו מצות שרפה וועט מען דאך אים ניט הרגנן דורך פאר ברענען. נאר דורך דער ווערגין, ניט ווי די תורה האט גיהייסין אלא פותחין את פיו בצבת שלא בכיבתו נאר מען עפנט אים די מויל מיט אצנואנג, אפילו ניט מיט זיין גוטען ווילען ומדליק את הפתילה אוג ער ברענט אין אלעפיל אשטיק בלייא בין זיא ווערט צו שמאלצין, אוג ער מאכט זיא שמאל אוג לאנג אזוי ווי אקנייטיל ווזרקה לתוך פיו אוג ער ניסט דאס אריין אים אין מויל ויורדת לתוך מעיו אוג די בלייא נייט אראפ אין די גידערים ותומרת את בני מעיו אוג דאס פאר ברענט די גידערים אמר רבי אלעזר בן צדוק

האט רבי אליעזר בן צדוק גיזאגט מעשה בבת כהן אחת שונתה עם האט גיטראפין אטאטער פון אבהן האט מזנה גיווען, איז דער דין מען זאל איר פאר ברענען והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה האט מען גינומען בינטלאך צווייגין אוג מען האט גיליינט ארום איר אוג מען האט זיי אנגיצונדין איז זיא פאר ברענט גיוואראין מיט די צווייגין, ועהן מיר דאך אז שרפה איז מען פאר ברענט דעם מענטש דעם נאנצין גוף, אבער ניט מיט בלייא אמרו לו האבין דיא חכמים גיזאגט צו רבי אליעזר מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי נייל דער בית דין פון די צייט האבין ניט געוואוסט דעם דין וויא מען זאל פאר ברענען, אבער דער דין בלייבט מען זאל פאר ברענען מיט בלייא: ג מצות הנהרגים ווי אזוי הרגת מען היו מתיזין את ראשו בסייף מען האקט אראפ דעם קאפ מיט אשווערד כדרך שהמלכות עושה אזוי וויא מען הרגת אז מען זינדיגט צום מלך, רי' זאגט ניול הוא זה עם איז מיאוס אזוי צו טאהן, דער מענטש זאל שטיין אוג מען זאל איהם אף האקין דעם קאפ אוג ער זאל אומפאלין אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ נאר מען לייגט דיא קאפ נייגע אויף אקלאץ אוג מען האקט אפ מיט אהאק אמרו לו האבין דיא חכמים גזאגט צו רבי יהודה אין מיתה מנוולת מזו עם איז ניטא קיין מיאוסער טויט וויא דאס איז. מצות הנחנקין וויא אזוי דער שטיקט מען היו משקעין אותו בובל עד ארכובותיו מען האט אים אריין גיזעצט אין מיסט ביז צו די קניא ונותנין סודר קשה לתוך הרכה אוג מען האט אריין גיליינט אהארטין שטריק אין אויי"כען האנטוך, מען האט ארומגעוויקילט דעם

שטריק

מלכ נקמת נקס בכיס סוי לומר נקימס זו סייף: (ו) ונשמרו מקלת שלא יכתב דמיו כו' והם הכם על הכסמה והשם המכיאה כו' וילפינן לסו בגמ', ושתו"ם: [ה] הזכור. נקב סמקכב מקרי זכור, רש"י. וכתב הסוס' דסם דלא קחני וס"ל זכר עליו אע"ג דכתיב בסדיא מות יומתו שכיסס מיכא למימר דליגשא דקרא נקט דכתיב ואם זכר לא תקכב: [ו] ועל הכהמה. וסמכיס בהמה עליו כמי מייב, כתב הסוס' דמשום דלא כתיב בסדיא אלא מדרשא לא קחני לס: [ז] הכא כו'. כשוגג, רש"י: [ח] ומשום כו'. הא דלא קחני א"ל משום דהכא לאחר מיתה מייתי, תוס': [ט] אלא כו'. בגמ' אליבא דקרא, ועיין תו"ס: [י] ומשום כו'. וי"ל אליבא דמי בהא דדאיתמא בגמ"ל, ושתו"ס: [כ] לאחר מיתה כו'. לתיוב דאשה אב"ל אמי דמדיני ליה קרא אבל אם א"ל לאחר מיתה לא קאמר, רש"י:

נמרי' והלכה כחכמים: **ד אלו הן הנסקלין.** אית מיניהו דכתיב בהו סקילה בהדיא והיך דלא כתיבא בהו סקילה כתיב בהו דמיו בו דמיהם בם (ו) וכל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם בם אינו אלא סקילה דילפינן מאוב וידעוני דכתיב (ויקרא כ) כאבן ירגמו אותם דמיהם בם: **והנותן מזרעו** למולך. קסבר אחי תנא מולך לאו ע"ג הוא אלא הקב"ע בעלמא הוא מדתנא ע"ג ותנא מולך: **והמקלל** אביו ואמו. ממוך ממכה. דאיכא תרתי קלון אביו ואמו. ומוציא ע"מ לבטלה. דהא תנן אינו חייב עד שיקללם בשם: **המסית.** את היחידים: **והמדיח.** עיר הנדחת: **והמכשף.** דכתיב (שמות כב) לא תחיה

זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה: ד אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב. ועל הכלה. ועל [ה] הזכור. [ו] ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה. והמגדף. והעובר ע"ג. והנותן מזרעו למולך. ובעל אוב וידעוני. והמחלל את השבת. והמקלל אביו ואמו. והבא על נערה המאורסה והמסית והמדיח. והמכשף ובן סורר ומורה. [ז] הבא על האם חייב עליה משום אם. [ח] ומשום אשת אב. רבי יהודה אומר אינו חייב [ט] אלא משום האם בלבד. הבא על אשת אב. חייב עליה משום אשת אב. [י] ומשום אשת איש. בין בחיי אביו. בין [כ] לאחר מיתת אביו. בין מן האירוסין. בין מן הנשואין. הבא על כלתו. חייב עליה

וכ"ש ליה כל שוכב עם בהמה מות יומת מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה: הבא על האם חייב עליה. שתי חטאות דכלילהו ערויות (כתיב בהו כרת וכתיב בהו מלוק הטאות) ואפי' כנוף אחד. וכן הלכה: בין מן הארוסין.

שְׁטָרִיק מיט אַהַאנְטוּף וְבוּרֶךְ עַל צִוָּארוֹ אוּנ מָעַן הָאט אַזוֹי אַרוּמְגֶעוִיקִילְט אַרוּם הַאלְזֶרוֹ, אַיין מֶענְטְש הָאט גֶיהַאלְטִין אַיין עֶק הַאנְטוּף, אוּנ דֶער אַנְדֶרֶע־רֶער הָאט גֶיהַאלְטִין דֶעם אַנְדֶערִין עֶק הַאנְטוּף זֶה טוֹשֶׁךְ אֶצְלוֹ דֶער הָאט גֶיצוֹגִין דֶעם עֶק הַאנְטוּף צוּ זִיךְ וֶזֶה טוֹשֶׁךְ אֶצְלוֹ אוּנ דֶער אַנְדֶערֶר הָאט גֶיצוֹגִין דֶעם אַנְדֶערִין עֶק הַאנְטוּף צוּ זִיךְ עַד שֶׁנַּפְשׁוֹ יוֹצֵאת בֵּין דִּיא נְשָׁמָה גֶייט אַרוֹיס פוּן אִיהם: **ד** אֵלּוּ הֵן הַנִּסְקָלִין דִּיא מֶענְטְשִׁין וֶועֶרִין פַאר שְׁטֵיינִיגְט הַבָּא עַל הָאֵם אַז עַל הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט זַיין מוּטֶער וְעַל אֵשֶׁת הָאָב אָדֶער עֶר הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט זַיין פָאטֶערס וֶוייב וְעַל הַכַּלָּה אָדֶער עֶר הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט זַיין שְׁנוּר וְעַל הַזָּכוּר אָדֶער עֶר הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט אַזָּכָר וְעַל הַבְּהֵמָה אָדֶער עֶר הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט אַבְּהֵמָה אַנְקָה וְהָאִשָּׁה הַמַּבִּיאָה אֶת הַבְּהֵמָה אָדֶער אַאִשָּׁה הָאט גֶיבְּרַאכְט אַבְּהֵמָה אַזָּכָר אוֹיף זִיךְ אוּנ דִּיא בְּהֵמָה הָאט מיט אִירְהָר מִזְנָה גֶיוֶוען וְהַמְגַדֵּף אַז עֶר לֶעסְטֶערְט נָאט וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַז עֶר דִינְט עֲבוֹדַת גְּלוּלִים וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ אוּנ דֶער וָואם גִיט פוּן זַיינֶע קִינְדֶער צוּ דֶער עֲבוֹדָה זָרָה כּוֹלֶךְ וּבַעַל אוֹב וְיִדְּעוֹנִי אוּנ דֶער וָואם מַאכְט כִּישׁוּף מיט אוֹב אָדֶער מיט יִדְעוֹנִי [עיין לקמן משנה ז] וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת אוּנ דֶער וָואם טוּהְט מַלְאָכָה שַׁבָּת וְהַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ אוּנ דֶער וָואם פְלוּכְט זַיין פָאטֶער אָדֶער זַיין מוּטֶער וְהַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה אוּנ אַז עֶר הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט אַבְּתוּלָה וָואם אַיינֶער הָאט אִירְהָר שוֹין מְקֻדָּשׁ גֶיוֶוען וְהַמְסִית אוּנ אַז עֶר הָאט אָנְגֶירֶעט מֶענְטְשִׁין זַיי זָאלִין דִינֶען עֲבוֹדַת גְּלוּלִים וְהַמַּדִּיחַ אוּנ אַז עֶר הָאט פַארְשְׁטוֹסִין [אָנְגֶירֶעט] אַנאַנְדֶערֶע שְׁטָאט מֶענְטְשִׁין זַיי זָאלִין דִינֶען עֲבוֹדַת

גִּלּוּלִים וְהַמְכַשֵּׁף אוּנ דֶער וָואם מַאכְט כִּישׁוּף וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אוּנ אַקִּיר וָואם אִיז אַסוֹרֵר וּמוֹרֶה וְאַזוֹי וָויא עֶס שְׁטֵייט אִין רִי סְדָרָה כִּי תֵצֵא] הַבָּא עַל הָאֵם אַז אַיינֶער הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט זַיין מוּטֶער בְּשׁוּגָג, עֶר הָאט נִיט גֶיוּוּאוּסְט אַז דָאס אִיז זַיין מוּטֶער אוּנ זַיא הָאט קַיין מַאן חַיָּב עָלֶיהָ דַארְף עֶר בְּרַיינִיגֶען צְוַוייא קָרְבָּנוֹת, וַוייל עֶר הָאט נִיטְאהֶן צְוַוייא עֲבֵירוֹת מיט אֵין מָאהֶל מְשֻׁם אֵם וַוייל זַיא אִיז זַיינֶע אַמוּטֶער וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָב אוּנ וַוייל זַיא אִיז גֶיוֶוען זַיין פָאטֶערס וֶוייב, רַבִּי יְהוּדָה וְאוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֵם בִּלְבַד עֶר דַארְף נִיט בְּרַיינִיגֶען צְוַוייא קָרְבָּנוֹת, נָאר אַיינֶעם, וַוייל זַיא אִיז זַיינֶע אַמוּטֶער הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָב אַז אַיינֶער הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט זַיין פָאטֶערס וֶוייב בְּשׁוּגָג, עֶר הָאט נִיט גֶיוּוּאוּסְט אַז דָאס אִיז זַיין פָאטֶערס וֶוייב [אוּנ זַיין פָאטֶער לֶעבְט, אָדֶער זַיא הָאט אַיין אַנְדֶער מַאן] חַיָּב עָלֶיהָ דַארְף עֶר בְּרַיינִיגֶען צְוַוייא קָרְבָּנוֹת, וַוייל עֶר הָאט נִיטְאהֶן צְוַוייא עֲבֵירוֹת מיט אַיין מָאהֶל מְשֻׁם אֵם וַוייל זַיא אִיז זַיין פָאטֶערס וֶוייב וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ וַוייל זַיא הָאט אַנְדֶערֶן בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו סַיִיא דֶער פָאטֶער לֶעבְט אוּנ סַיִיא דֶער פָאטֶער אִיז גֶישְׁטָארְבֶּן, הַיֵּיסְט זַיא אַלְץ זַיין פָאטֶערס וֶוייב בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין סַיִיא דֶער פָאטֶער הָאט אִירְהָר נָאר מְקֻדָּשׁ גֶיוֶוען, אוּנ סַיִיא דֶער פָאטֶער הָאט מיט אִירְהָר חֲתוּנָה גֶיהַאט, הַיֵּיסְט זַיא אַלְץ זַיין פָאטֶערס וֶוייב הַבָּא עַל כַּלָּתוֹ אַז אַיינֶער הָאט מִזְנָה גֶיוֶוען מיט זַיין שְׁנוּר בְּשׁוּגָג, עֶר הָאט נִיט גֶיוּוּאוּסְט אַז דָאס אִיז אַשְׁנוּר זַיינֶע [אוּנ זַיין זוֹהֶר לֶעבְט, אָדֶער זַיא

דכתיב (ויקרא כ) ואיש כי יקח את אשה מעמת לקיחה נקראת אשתו וכך קיחה קיחה קיחה מעדה עפרון השם. ויברך הש"ת בשם משום כלתו ומשום אשת איש. בין בחיי בנו ובין לאחר מיתת בנו. בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על [ל] הזכור ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה עליה. [מ] אם אדם חטא בהמה מה חטאה. אלא לפי שבאת לאדם [.] תקלה על ידה. לפיכך אמר הכתוב תסקל. ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה: ה המודף אינו חייב עד [ס] שיפרש השם. א"ר יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את יוסי. נגמר הדין לא היו הורגים בכינוי, אלא מוציאים כל אדם לחוץ ושואלים את הגדול שבהן ואומרים לו [פ] אמור

(ז) כלומר דקיקה זו לא קיימת מוסף היא אלא קיקה קדושין כסף דגמיר מעדה עפרון: [ל] מזכיר. מיתה למאי ד"מ בעצמו אם בהמה נסקלת מ"מ בכל מה שנאמר מהשלכה עמה בא"ל אלא אלא למדונו אלא ממה שבהמה נסקלת (כדאי' בגמ') מייתי שפיר למאי הא דאמר דאם אדם חטא בהמה מה חטאה. [כ] תקלה. מבטול מין, רש"י: [ס] שיפרש. שיזכיר את השם. פ"ל אם לא הוציא שם מפיו אלא אמר שמעו שם יוצא מפי אחר ובכהו אמור: (מ) וכגמרא ילפינן דאמר יוקב ליעבוד דכתיב הוא, ועפוי"ש: (פ) כ"ז כתוב בפרש"י וגו' הר"מ שם בן ד' פותיות אל"ף דל"ת מ"ן יו"ד ויש מי שמפרש שמיום מייב אלא על שם הוי"ה, ומני אומר שעל שניהם הוא נסקל. ועפוי"ש: [פ] אמור כו'. כיוצא בלשון פרי ומרבין ליה גדוף ומשני אלא מוסו

האט איין אנדער מאן] חייב עליה דארף ער בריינגען צווייא קרבנות, ווייל ער האט ניטאהן צווייא עבירות מיט איין מאהל משום כלתו וויל זיא איז זיינע אשנור ומשום אשת איש אוז ווייל זיא האט אמאן בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו סייא זיין זוהן לעבט, אוז סייא זיין זוהן איז גישטארבין. הייסט זיא אלץ אשנור בין מן האירוסין בין מן הנשואין סייא דער זוהן האט איהר נאר מקדש גיווען, אוז סייא דער זוהן האט מיט איהר חתונה גיהאט, הייסט זי אלץ זיין שנור הבא על הזכר או איינער האט מזנה גיווען מיט אזכר [עתי"ם] ועל הבהמה או אמעגטש אזכר האט מזנה גיווען מיט אבהמה אנקבה. דארף מען פאר שטיינען דעם מענטש מיט דיא בהמה והאשה המביאה את הבהמה אנער מאשה האט גיבראכט אבהמה אזכר אויף זיך אוז דיא בהמה האט מיט איהר מזנה גיווען, דארף מען אויך פאר שטיינען די אשה מיט די בהמה, פרעגט די טשנה אם אדם חטא מיט די בהמה געזינדיגט פאר וואס זאל מען די בהמה פאר שטיינען, ענטפערט די משנה אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה נאר ווייל אמענטש איז גישטרויכעלט געווארין ער האט גיטאהן עבירה דורך די בהמה לפיכך אמר הכתוב תסקל דריבער האט די תורה גיזאגט מען זאל די בהמה אויך פאר שטיינען. דבר אחר נאך אזאך וועל איך דיר זאגען, דריבער דארף מען הרגנען די בהמה שלא תהא בהמה עוברת בשוק ווען די בהמה וועט גיין אין גאס ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה וועט מען זאגען דאס איז די בהמה וואס אמענטש איז דורך איר פאר שטיינט גיווארין, דריבער האט די תורה גיזאגט מען זאל די בהמה אויך פאר שטיינען, מען זאל ניט דער

מאנען דעם מענטש אוז ניט די בהמה: ה המבדף איינו חייב עד שיפרש השם דער וואס לעסטערט גאט איז אנדערש גיט חייב סקילה, סיידין ער זאל ארויס ריידין דעם נאמען פון גאט אוז זאל איהם לעסטערין, אבער אז ער הערט פון איין אנדערין דעם נאמען פון גאט אוז ער לעסטערט איהם, קומט איהם ניט סקילה. אמר רבי יהושע בן קרחה האט רבי יהושע בן קרחה גיזאגט בכל יום דנין את העדים בכינוי אלע טאג וואס בית דין קלערין אין דעם דין אוז דארפין הערין פון די עדות ווי אזוי ער האט גילעסטערט גאט, אוז די עדות טארוץ דאך ניט זאגין, ווי אזוי זאלין די עדות זאגין בית דין זאלין פאר שטיין ווי די מעשה איז גיווען הייסט מען די עדות זיי זאלין ניט ארויס ריידין דעם נאמען פון גאט, נאר זיי זאלין זאגין איין אנדער נאמען אוז בית דין וועט שוין פאר שטיין וואס זיי מיינען זיי זאלין זאגין דער מענטש האט גיזאגט כה יוסי את יוסי יוסי זאל שלאגין יוסי, אויף דעם שם הויה זאגין די עדות יוסי, ווייל דער שם הויה איז פיר אותיות אוז דער וואר יוסי איז אויך פיר אותיות אוז נאך אטעם ווייל יוסי בטרעפט זעקס אוז אכציג אוז אלהים בטרעפט אויך זעקס אוז אכציג נגמר דין אז בית דין הט שוין אויף גיהערט צו קלערין, אוז זיי דארפין הערין מען זאל איהם הרגנען בכינוי אזוי לאנג ווי בית דין האט גיהערט פון די עדות איין אנדער נאמען, ניט דעם שם הוי"ה. טארין זיי ניט הרגנען דעם מענטש אלא מוציאים כל אדם לחוץ נאר אלע מענטשין וואס זענען גיווען אין בית דין שטוב. הייסט מען ארוס גיין ושואלין את הגדול שבהן אוז מען פרעגט פריער דעם גרעסטין עדות ואומרים לו אוז מען זאגט צו

ששם שמעתי לשניהם קלל ומו קלל כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר ששם הוה הזכיר המגדף וקלל בו כלומר יכה יוסי את יוסי, ולא ידעתי למה לא כתבו הרי"מ כ"מ, ול"נ דסר"מ ס"ל דגמרא דידן פליג וקושית הירושלמי לא קשיא דמירי דהוה שמתיקת שם בשיש דבר לזה סתורה היכא דא"ל בלא"ה, עתה"מ: [ס] עומדין כו' וקורעין ולא מאחין. בגמרא ילפינן כ"ז מקרא (פוסקים ג' זמ"ב י"מ) וסל דלא מצי בשעדים קורעים לפי שבכל קרעו בשעה ששמעו ושוב אין מניחים (כדלפנין מקרא): [ע] כמיהו. ס"מ דבשל בד"מ וכד"ל ומעלה הוא דבעיר לבנן והכא כיון דלא אפשר לוקמוהו לבנן מדאוריתא לפי ס"ד בסול בכל מקום דא"ל קפלינן לגבה בתמיה, גמרא: [ק] סמנסך. וכללו נמי זוקק דכתיב בל אסיר נסכיהם מדם, גמרא ופתו"מ: (י) מכנגוס ויחקק לו ונפף לו, הר"מ: (יא) אם אדמן, רש"י: (יב) נשנע מפרנגס מקייס, רש"י: (יג) וכ"כ הר"מ דאלו במיד ולמיוב מיתה מ"מ דהא מוטעה הוא, כ"מ. ודעת רש"י דחייב מיתה כמזיד כיון דהתחיל בו, ופתו"מ: [כ] למרקולים. מלדיס ג'

ששם שמעתי לשניהם קלל ומו קלל כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר ששם הוה הזכיר המגדף וקלל בו כלומר יכה יוסי את יוסי, ולא ידעתי למה לא כתבו הרי"מ כ"מ, ול"נ דסר"מ ס"ל דגמרא דידן פליג וקושית הירושלמי לא קשיא דמירי דהוה שמתיקת שם בשיש דבר לזה סתורה היכא דא"ל בלא"ה, עתה"מ: [ס] עומדין כו' וקורעין ולא מאחין. בגמרא ילפינן כ"ז מקרא (פוסקים ג' זמ"ב י"מ) וסל דלא מצי בשעדים קורעים לפי שבכל קרעו בשעה ששמעו ושוב אין מניחים (כדלפנין מקרא): [ע] כמיהו. ס"מ דבשל בד"מ וכד"ל ומעלה הוא דבעיר לבנן והכא כיון דלא אפשר לוקמוהו לבנן מדאוריתא לפי ס"ד בסול בכל מקום דא"ל קפלינן לגבה בתמיה, גמרא: [ק] סמנסך. וכללו נמי זוקק דכתיב בל אסיר נסכיהם מדם, גמרא ופתו"מ: (י) מכנגוס ויחקק לו ונפף לו, הר"מ: (יא) אם אדמן, רש"י: (יב) נשנע מפרנגס מקייס, רש"י: (יג) וכ"כ הר"מ דאלו במיד ולמיוב מיתה מ"מ דהא מוטעה הוא, כ"מ. ודעת רש"י דחייב מיתה כמזיד כיון דהתחיל בו, ופתו"מ: [כ] למרקולים. מלדיס ג'

מה ששמעת בפירוש, והוא אומר והדיינים [פ] עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני [ע] כמוהו והג' אומר אף אני כמוהו: ן העובר ע"ג א' העובר וא' הזובח וא' המקטר וא' [ק] המנסך ואחד המשתחוה ואחד המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה, אבל המגפף והמנשק והמכבר והמרבץ והמרחיץ והסך והמלביש והמנעיל עובר בל"ת, הנודר בשמן והמקיים בשמו עובר בל"ת. הפועל עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו. הזורק אבן [ר] למרקולים

בעלמא. דאתקש לזביחה. דכתיב (שמות לב) ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך: והאומר לו כו'. כפניו ואתא סיפא לגלויי דישא דאי תנא רישא ה"א ה"מ כפניו אבל שלא כפניו לא תנא סיפא כפניו מכלל דרישא שלא כפניו ואפ"ה חייב: והמנפף (י): המקיים. נסנא (יב): עובר בל"ת. וסם אלהים אחרים לא תזכירו (שם כג): הפועל עצמו. מתריז רעי לפניו: זו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לבזותו. הוולל וזו היא עבודתו חייב הטאת (יג): והזורק אבן למרקולים. שעובדים אותו בזריקת אבנים. ומכלל אבן מלפניו נמי חייב. שעובדים אותו נמי בסלוק אבנים:

אידהם אמור מה ששמעת בפירוש דוא זאלסט גיהערט ווא אומר ארויס ריידין וואס דוא האסט גיהערט ווא אומר אונ ער זאגט והדיינים עומדין על רגליהם וקורעין אונ די דיינים שטייען אויף זייערע פיס אונ צו ריסין זייערע קליידער ולא מאחין אונ טארין ניט צו נייען נאר אביסול צו צייהען מיט אפארים מעג מען (ניט איצט נאר שפעטער) והשני אומר אונ דער אנדערער עדות זאגט אף אני כמוהו איך האב אויך גיהערט ווי ער זאגט, אויב עס איז דא אדריטער עדות והשלישי אומר זאל דער דריטער זאגין אף אני כמוהו איך האב אויך גיהערט ווי ער זאגט: ן העובד עבודת כוכבים אז איינער האט געדינט עבודת גלולים אחד העובד סיי ער האט געדינט די עבודת גלולים אזוי ווי מען דינט צו איהר ואחד הזובח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה אונ סיי ער האט גישאנקטין אנקרבן צו דיא עבודת גלולים, אדער ער האט גערייכערט קטורת, אדער ער האט גיגאסין וויין, אדער ער האט זיך גיבוקט צו די עבודת גלולים, אפילו די עבודת גלולים דינט מען ניט מיט די פיר זאכין, פון דעסט וועגין דארף מען אים פאר שטייען ואחד המקבלו עליו לאלוה אדער ער נעמט די עבודת גלולים אויף זיך פאר אנאט, ער זאגט יענע עבודת גלולים איז מיין נאט, אפילו די עבודת גלולים שטייט ניט געבין איהם והאומר לו אלי אתה אדער ער שטייט ביי די עבודת גלולים, אונ ער זאגט צו די עבודת גלולים דו ביסט מיין נאט, דארף מען איהם פאר שטייען אבל המגפף אבער אז ער נעמט ארום די עבודת גלולים מיט די הענט המנשק אדער ער קושט די עבודת גלולים והמכבד ער קערט אפ דעם ארט וואס די עבודת גלולים שטייט עס זאל זיין ביין והמרבץ ער שפריצט וואסער אויף דעם ארט וואס די עבודת גלולים שטייט עס זאל ניט ארויף ביין דער שטויב אויף די עבודת גלולים והמרחיץ ער וואשט אפ די עבודת גלולים זיא זאל זיין שיין והסך ער שמירט דיא עבודת גלולים מיט בוימאייל והמלביש ער טוהט אהן קליידער אויף דיא עבודת גלולים והמנעיל ער טוהט אן שיך אויף דיא פיס פון דיא עבודת גלולים, אז מען טוהט איינע פון דיא זאכין עובר בלא תעשה איז מען עובר אויף אלאו. הנודר בשמו אז ער טוהט אנדר אין נאמען פון די עבודת גלולים, ער זאגט למשל אויב איך וועל מיך היינט וואשין זאל אויף מיר אסור זיין הנאה צו האבין פון אלע פירות פון דער וועלט אזוי וויא דער קרבן פון דיא עבודת גלולים והמקיים בשמו אדער ער שווערט בייא דעם נאמען פון עבודת גלולים עובר בלא תעשה איז ער עובר אויף אלאו הפוער עצמו לבעל פעור אז ער נאט געריינינגט דעם בויך פון צואה נעבין דיא עבודת גלולים בעל פעור זו היא עבודתה אזוי דינט מען די עבודת גלולים, דריבער אפילו ער האט ניט גימיינט צו דינען נאר צו פאר מיאוסין די עבודת גלולים מיט זיינע צואה, פון דעסטוועגין דארף ער בריינגען אקרבן חטאת. הזורק אבן למרקולים אז ער האט גיווארפין אשטיין צו די עבודת גלולים

מרקולים

מרקולים. חלוף הסכם. מר לשון חלוף הוא. כמו במר דכנתא. במר דשמואה. קלוס שכם: זו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לרוגמו חייב חטאת: ז שימסור למולך. מוסרו ביד הכומרים: ויעביר באש. מעבירו מלך זה לגד

זה (יד): עד שימסור ויעביר באש. שנאמר (ויקרא יח) לא תתן להעביר וכתיב התם (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. מה העברה האמורה שם באש. אף העברה האמורה כאן באש: אוב זה פיתום. לוקח גולגלת של מת לאחר שנתאכל הבשר ומקטיר לה ושואל ממנה עתידות והיא משיבה(טו): והמדבר (טו) משחיו. ויש שעושים שיסיב המת דרך בית השחי (יז): וידעוני. חיה שמתה ידוע ועורתה כלורת אדם בפנים וידים ורגלים. והיא מחוברת בעצורה לתבל היולת מן הזורע שנשרש בארץ שמשם חיות. וכשרואים לגוד אותה מוריס בחלים של התבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד (יח) והיא קרוי' כל' חכמיה כרגש דעור: והנשאל בהם. שכח ושואל בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול:באוהרה. דאל תפנו אל האובות (יט):

מרקולים זו היא עבודתו אזוי דינט מען דיא עבודת גלולים, דריבער אפילו ער האט ניט גימיינט צו דינען נאר צו וארפין אויף איהר שטיינער, פון דעסטוועגין דארף ער ברייגגען אקרבן חטאת: ז המשיר מזרעו למולך אז ער גיט אקינד פון זיינע קינדער צו דער עבודת גלולים מולך איינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש אין ער אנדערש ניט חייב סיידין ער זאל געבין דאס קינד צו דיא כומרים, אונ דער כומר ניט צוריק דאס קינד צום פאטער, אונ דער פאטער אליין זאל טראגין דאס קינד צווישען צוויא פייערין וואס איז אן ניצונדין גיוואיזין צו די עבודת גלולים [עתי"ם ות"י] מסר למולך ולא העביר באש אז דער פאטער האט דאס קינד גיגעבין צום כומר, אונ דער פאטער האט ניט גימארגין דאס קינד צווישען דיא צוויא פייערין העביר באש ולא מסר למולך אדער דער פאטער האט גימארגין דאס קינד צווישען דיא צוויא פייערין נאר ער האט איהם ניט גיגעבין פריער צו דיא כומרים אינו חייב אין דער פאטער ניט חייב עד שימסור למולך דרעביר באש סיידין פריער זאל ער געבין דאס קינד צו דיא כומרים, אונ דער כומר זאל איהם דאס קינד צוריק געבין, אונ ער זאל טראגין דאס קינד צווישען די צוויא פייערין פון איין עק ביז צום אנדערין עק בעל אוב זה פיתום אז מען מאכט כישוף מיט אוב דאס מיינט מען אזוי וויא דער מכשף פיתום האט גיטאהן, ער האט גינומען אקאפ פון אמה, דער נאך וויא דיא פליישן פון קאפ אין פאר פוילט גיוואריין, אונ עס אין נאר געבליבען דיא ביינער, אונ ער האט גיריינערט צום קאפ מיט אזעלכע קרייטער, אונ ער האט גיפרעגט ביא דעם קאפ וואס ער האט גיוואלט אונ דיא קאפ האט גיענטפערט המדבר משחיו אונ דער וואס געמט ארוים אמה פון קבר, אונ געמט איהם אונגטערין ארעם, אונ דער מה ענטפערט פון אונטערין ארעם וואס מען פרעגט ביא איהם וידעוני זה המדבר בפיו דאס איז אחיה וואס איהר נאמען איז ירבעם, זיא זעהט אוים אזוי וויא אמענטש, מיט דעם פנים אונ מיט די הענט אונ מיט די פיס, נאר פון די ערד איז ארוים גיוואקסין אזוי וויא אלאנגער שטריק, אונ דער שטריק איז בהעפט צו איהר נאפיל, אונ מען קען ניט צו גיין צו די חיה ווייל זיא וארפט איהר גיפט אויף דעם מענטש אונ פאר ברענט איהם, אונ אז מען וויל איהר פאנגען שיסט מען מיט פיילין אין דעם שטריק, ביז דער שטריק ווערט צו ריסען, פיינערט זיא באלד, אונ אז מען געמט ארין מויל אביינדיל פון דיא חיה, דורך כישוף, רעט דער ביינדיל, אונ ענטפערט וואס מען פרעגט ביא איהם חרי אלו בסקילה די מענטשין וואס טוהען די זאכין קומט זיא סקילה והנשאל בהם אונ דער מענטש וואס פרעגט ביא דעם מבשף ער זאל איהם זאגין וואס עס וועט זיין באוהרה איז ער עובר אויף אלאו: ח המחלל את השבת אז איינער טוהט אמלאכה אום שבת דארף מען איהם פאר שטיינען, ונועלכע מלאכה בדבר שהעידו על דונו כרת ועל שגגתו חטאת אזוי אמלאכה אז מען טוהט במזיד [נאר אן עדות] קומט איהם כרת, אונ אז ער טוהט בשונג דארף ער ברייגגען אקרבן חטאת, אויב עס

מכנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן וקושרן מותו מרקולים, רש"י: (יד) שעבורה זו אינה שרפה כמו שמשמע סתום כך למעלה אבל עיקרו הוא כשהיו מכניסין אש והיו מלהטין אותו לפש אותו הפסל כידוע שהיו עובדין אותו בכך הוא הקרקע המולך והיה אותו אחד מבניו ואמן אותו ביד המעבר בפסק אותו שנעבד והיה מעבירו על אש אם מלך זה לגד זש סר"מ ומעמי"ש: [ש] הנותן. נכתבת ליה לתנא לחיבה שבאה לכלל העבירה ולא משמע ליה כתיבה ע"מ להעביר לחיובים על כתיבה לחודיה, רש"י: [ת] פיתום. שם המכשף, רש"י: (טו) ואין זה דורש אל המתים לפי שדולש פינו עושה מעשה אלא לדחיות ודולש כו' זה המעביר עלמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה פרש"י אל אל בית הקברות יהא מוהכו ומעייטו בכשפיו, והר"מ בשם כדי שיודיעהו המת בחלום מה שאשאל עליו: (טז) וכ"מ בגמ' דתיבו פיעכו: (יז) לי' רש"י מעלה המת מן הארץ ומשיב לו בשתי אחת זכותותיו ומדבר משחי: (יח) עש"מ דבלתים מ"ש וכגמ' ידעוני זה המעיט עצם בפיו והוא מדבר מאליו (ע"י כשפים): (יט) ומזהרים המכשפים ניסייסו אלא ימלא בך. רש"י ומעמי"ש: [ת] בדבר כו'. מבלא לפיכא עידי הבלול שבתם שוי ואין מייבין לא חטאת ולא כרת אלו יהיו תחומין ומליבת דר"מ הכעלם ומליבת דרבי יוסי דאמר לעמו יעלה: פירוש

[ב] פוסקים. בגמ' ליכא ליה מקלא. ומתוי"ט: (ב) זו דבכי ר"מ דקטנה אין לה קנס דכתב' דוקא ולא קטנה אבל הכמים מחלקי עליו מלוקין עלי לף לאן דלא מיעטי כל אלא בוגרת גמ': (כא) בכפ"ו דיכמים אחרני בלא בדרכה לכל מריות וכל דלכם בסקילה לאו א"ב הוא: [ג] הכאסון כו'. בכבא עליה בדרכה, הר"מ. וק"ל מאי קמ"ל פסיפא בתולה אבן וכמ"ש פי"כגון שבאו עליה שלא בדרכה בראסון בסקילה ומבכבי פשה כתיב והאני בחנק דכעולי הוא והא אתמא דכי הוא דאמר שלא בדרכה נפקא לה מכלל בתולה כו': (כב) המיתה כתיבה ביה ואסקם מיתה אינה שלא בחנק, גמרא: (כג) דגמרינן דהתם הדתה מכיא ולא גמרינן הדתה הדתה מעמיה דדינין מעמיה כביס מעמיה דכיס ואין דינין מעמיה דכיס מעמיה יחיד וכי הימא דינין דדיוט מבדיוט ואין דינין דדיוט מבכיא כיון בהיות אין לך דדיוט גדול מזה, גמרא: [ד] כל כו'. כלומר שכל הייבי מיתות לדיינין אחרלה. רב"י. ומון מנו דלומר הוון מעיקר זו. וסר"מ בעתיק פין מזה: (כד) דמתרגמינן ולבב לו וכמון ליה, רב"י: [ה] לבנים. יהד הן עלמן נעבו עדים ול"ל להתרות בו כשאר הייבי מיתות אלא מבינין לוחו לב"ד דבכתיב לא תמצאו ולא תכסה עליו, רב"י: [ו] וכוא מומר. פיסחא לרין לפסיחו יב לי הבנים כו', רב"י:

[ב] פוסקים. בגמ' ליכא ליה מקלא. ומתוי"ט: (ב) זו דבכי ר"מ דקטנה אין לה קנס דכתב' דוקא ולא קטנה אבל הכמים מחלקי עליו מלוקין עלי לף לאן דלא מיעטי כל אלא בוגרת גמ': (כא) בכפ"ו דיכמים אחרני בלא בדרכה לכל מריות וכל דלכם בסקילה לאו א"ב הוא: [ג] הכאסון כו'. בכבא עליה בדרכה, הר"מ. וק"ל מאי קמ"ל פסיפא בתולה אבן וכמ"ש פי"כגון שבאו עליה שלא בדרכה בראסון בסקילה ומבכבי פשה כתיב והאני בחנק דכעולי הוא והא אתמא דכי הוא דאמר שלא בדרכה נפקא לה מכלל בתולה כו': (כב) המיתה כתיבה ביה ואסקם מיתה אינה שלא בחנק, גמרא: (כג) דגמרינן דהתם הדתה מכיא ולא גמרינן הדתה הדתה מעמיה דדינין מעמיה כביס מעמיה דכיס ואין דינין מעמיה כביס מעמיה יחיד וכי הימא דינין דדיוט מבדיוט ואין דינין דדיוט מבכיא כיון בהיות אין לך דדיוט גדול מזה, גמרא: [ד] כל כו'. כלומר שכל הייבי מיתות לדיינין אחרלה. רב"י. ומון מנו דלומר הוון מעיקר זו. וסר"מ בעתיק פין מזה: (כד) דמתרגמינן ולבב לו וכמון ליה, רב"י: [ה] לבנים. יהד הן עלמן נעבו עדים ול"ל להתרות בו כשאר הייבי מיתות אלא מבינין לוחו לב"ד דבכתיב לא תמצאו ולא תכסה עליו, רב"י: [ו] וכוא מומר. פיסחא לרין לפסיחו יב לי הבנים כו', רב"י:

חעד שיקללם בשם. בא' מן השמות המיוחדים: קללם בבנוי. רחוס הנון אחר אחיס: ט עד שתהא נערה. ולא קטנה (כ) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד ולא בוגרת בעברו עליה י"ב שנה ושנה אחדים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה ואם נבעלה שלא בדרכה עדיין בתולה היא. ואפי' באו עליה י' בני אדם כלם שלא בדרכה כלם בסקילה (כא): מאורסה. ולא נשואה: והיא בבית אביה. שלא מסר האב לבעלותי הבעל הבא עליה אה"כ אינו בסקילה אלא בחנק: י זה הדיוט שהמית. דוקא הדיוט שהמי'. בגמרא המסי' מיתתו בחנק (כב): והמסית את ההדיוט. ולא דוקא שלא מלינו חילוק בין מסית את ההדיוט למסית את הגבוה אלא למעוטי מסית את הרבים. כגון מדיחי עיר מיסרחל שמיתתן בחנק (כג): מבמינין. לשון מאדבר (כד): אם

ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בבינוי' ר"מ מחייב, וחכמים [ב] פוטרין: ט הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה. באו עליה שנים, [ג] הראשון בסקילה והשני בחנק: י המסית זה הדיוט המסית את ההדיוט אמר לו יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה. [ד] כל חייבי מיתות שבתורה אין מבמינין עליהן חוץ מזו. אמר [ה] לב' והם עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לא' [ו] הוא אומר יש לי חברים רוצים בבך אם היה ערום

אין דא עדות פאר שטיינט מען איהם המקלל אביו ואמו אז איינער פלוכט זיין פאטער אדער זיין מוטער אינו חייב עד שיקללם בשם אז ער אנדערש ניט חייב סיידין ער זאל וויא פלוכין מיט דעם נאמען פון נאט דהיינו ער האט גיזאגט צום פאטער אדער צו דיא מוטער דער הויה זאל דיך הרגנן אדער ער האט גיזאגט אלהים זאל דיך הרגנן, אוז אזוי איז אז ער האט וויא געפלוכט איין אנדער קללה מיט דעם נאמען אל, שדי, ארני קללם בבינוי אז ער האט וויא גיפלוכט מיט אנאמען פון די מדות פון נאט, מיט רחום, אדער חנון, אדער אנדערע מדות דהיינו ער האט גיזאגט רחום זאל דיך הרגנן רבי מאיר מחייב רבי מאיר זאגט מען דארף איהם פאר שטיינען וחכמים פוטרין אונד די חכמים זאגן מען דארף איהם ניט פאר שטיינען: ט הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה איז ער אנדערש ניט חייב סקילה סיידין וויא איז אנערה, זי איז אלט פון צוועלף יאהר מיט אטאג ביז נאך ועקס חדשים ואבער אז זי איז יונגער ווי צוועלף יאהר מיט אטאג, אדער וויא איז עלטער וויא צוועלף יאהר מיט ועקס חדשים, קומט ניט סקילה אוז נאר אז וויא איז גיווען אבתולה ווען ער האט מיט איר מזנה גיווען, אוז נאר אז איינער האט איר מקדש גיווען איידער וויא האט מזנה גיווען, אוז נאר אז וויא איז נאך גיווען בייא איר פאטער אין שטוב, אבער אז דער מענטש ואם האט איר מקדש גיווען האט געשיקט אשלים וויא זאל קומען צו אים חתונה האבין. אוז דער פאטער

חעד שיקללם בשם. בא' מן השמות המיוחדים: קללם בבנוי. רחוס הנון אחר אחיס: ט עד שתהא נערה. ולא קטנה (כ) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד ולא בוגרת בעברו עליה י"ב שנה ושנה אחדים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה ואם נבעלה שלא בדרכה עדיין בתולה היא. ואפי' באו עליה י' בני אדם כלם שלא בדרכה כלם בסקילה (כא): מאורסה. ולא נשואה: והיא בבית אביה. שלא מסר האב לבעלותי הבעל הבא עליה אה"כ אינו בסקילה אלא בחנק: י זה הדיוט שהמית. דוקא הדיוט שהמי'. בגמרא המסי' מיתתו בחנק (כב): והמסית את ההדיוט. ולא דוקא שלא מלינו חילוק בין מסית את ההדיוט למסית את הגבוה אלא למעוטי מסית את הרבים. כגון מדיחי עיר מיסרחל שמיתתן בחנק (כג): מבמינין. לשון מאדבר (כד): אם

היה המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם. כלו' אי' ליסת שאינו יכול לדבר בפניהם מפני ירחת כ"ד: ביחוד. כלומר אין אים עמנו ויכול אתה לומר עתה מה שאמרת לי כבר: האומר אעבוד. באחד מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב (כה): המדיח. ואם מדיח את הרבים (כו) הוא אינו חייב עד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד: יא העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאילו עושה ואינו עושה כלום(כז): שנים וכו'. במכשפות בפנינו אחד מהן לוקה וחייב מיתה. וחברו לוקה ופטור מן המיתה. כילד. העושה מעשה שלקה ממש אף מעלקות שכל בעבלא מוכח דלאו לאסלוגי וגם לא"ק פטור אבל אסור ול"ק ליאסא דר"ע דר"ע דאיתיה לאיכל דאיתיה לאיכל דאיתיה לאיכל ופטור"ש: (כז) כלומר שאותו מעשה מבלבל לבני אדם שפעשה לא מעשה אלא שנעלמה לבם כך שכל ודאי שאותה מעשה מעשה לאמתו שפעיה. כ"מ:

ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינין לו [ז] עדים אחורי הנדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי ביחוד והלה אומר לו והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חזר בו מוטב ואם אמר כך הוא חובתינו וכך יפה לנו העומדים אחורי הנדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו. האומ' אעבוד[ק]אלך ואעבוד[מ]נלך ונעבוד. אזבח אלך ואזבח. נלך ונזבח. אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר. אנסך אלך ואנסך נלך וננסך. אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה. המריח זה האומר נלך ונעבוד ע"ג: יא המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים, [י] ר"ע אומר משום רבי יהושע שנים לוקטין קישואין א' לוקט

[ז] עדים. ולא סני כחד ומומו שמומו לו כיון שמקילין בכמכמ מעש"כ כשאר מיתות כ"ד ומש"כ נמי ביחיד ל"ל לו כיאך נניח כו': (כה) דהיינו שאמר מעבוד מי בחבלא ומאה מחבי ל"מ, ומחיבני דנמבלא מוכח דכיאסא דאומר מיבי כלומר שאמרלה לו חייב אף בכיאסא ואפי' לא מכד ול"ד לגיאסא מעלמו דלגיו שיעבוד ומפוי"ש: [מ] אלך כו'. שמחוים הליכה אף דאיכא למימר מדאסרי אדר כיה. כ"מ: [ס] נלך. אמ"ש שבלא עלמו אם אחליה דאיכא למימר אחליה לא אזלי ומיסו נמי לא ליזול. כ"מ: (כו) ומעמא דדאה דבסקילה דנמיינן הדאה מעמיה ולא תקשה דלגמר מעכיא דאך פיאא לכנן דא"ל דיכיא נמי בסקילה וכ"ש (דמדיח פיל ליכא) אמנם ל"ם סוא לדא"מא נמא: [ו] רמ"ם. לכאורה נ' דל"ש לאסלוגי אמא ומיכא למימר דלא"ק אותו מעמא מסקילה ולא מעלקות דמיי מעמא לא תמוכנו ומלינ ל"ש ומאר אסור לאמתו אסיגים. כ"מ:

נאך הברים וואס ווילען דינען עבודת גלולים אם חיה ערום אויב דער אנרייצער וראובן איז אקלונער ואינו יכול לדבר בפניהם אונ ער קען נים נער האט מורא צו ריידין פאר זיי, טאקער וועלין זייא ווערין עדות אויף איהם מכמינין לו עדים אחורי הנדר ואל טען בעהאלטין עדות אינטער די וואנט והוא אומר לו אונ שטעון ואנט צו דעם אנרייצער ראובן אמור מה שאמרת ביחוד ואז וואס דוא האסט מיר אמאהל גיזאגט פון די עבודת גלולים דינען, מיר זענען דאך דא ביינע אליין, דארפסטו דאך נים מורא האבין חלה אומר לו אונ דער אנרייצער ואנט צו איהם וואס ער האט אמאהל גיזאגט צו איהם והוא אומר לו אונ ער ענטערט איהם חייב נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים ווי אזויא זאלין מיר אוועק לאזין אונזער גאט וואס אין היטעל אונ מיר זאלין נין דינען האלצער אונ שטיינער אם חזר בו אויב דער אנרייצער האט חרטה הרי זה טוב איז גוט ואם אמר כך הוא חובתינו אונ אויב ער זאגט אזוי דארפין מיר טאהן וכך יפה לנו אונ אזוי איז בעסער פאר אונז העומדין מאחורי הנדר די עדות וואס שטיין אינטער די וואנט מביאין אותו לבית דין בריינגען איהם צו בית דין וסוקלין אותו אונ פאר שטיינען איהם האומר אעבוד אבער אז שטעון איז איבער גיוואריין פון ראובן אונ ער האט גיזאגט מיט איינעם פון דיא לשונות ווס דא שטייט אין דער משנה איז שטעון אויך חייב סקילה, דהיינו ער האט גיזאגט איך וועל דינען עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואעבוד איך וועל נין דינען עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונעבוד מיר וועלין נין דינען עבודת

גלולים, אדער ער זאגט אזבח איך וועל שלעכטין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואזבח איך וועל נין שלעכטן צו די עבודת גלולים, אדער ער זאגט נלך ונזבח מיר וועלין נין שלעכטין צו דיא עבודת גלולים, אדער ער זאגט אקטיר איך וועל רייכערין קטורת צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואקטיר איך וועל נין רייכערין קטורת צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונקטיר מיר וועלין נין רייכערין קטורת צו דיא עבודת גלולים, אדער ער זאגט אנסך איך וועל גיסין וויין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואנסך איך וועל נין גיסין וויין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך וננסך מיר וועלין נין גיסין וויין צו די עבודת גלולים. אדער ער זאגט אשתחוה איך וועל מיך בוקין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואשתחוה איך וועל נין מיך בוקין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונשתחוה מיר וועלין נין אונז בוקין צו די עבודת גלולים המדיח אונ אויב ער פארשטויסט פיל מענטשין זייא זאלין דינען עבודת גלולים זה האומר נלך ונעבוד טובים מזו ער זאגין צוא זייא מיר וועלין נין דינען עבודת גלולים: יא המכשף אז איינער מאכט כישוף העושה מעשה אז ער טוהט אזאך מיט דעם כישוף חייב קומט איהם סקילה ולא האוחז העינים אבער דער וואס פאר בעלענד דיא אויגין, עס זעהט אויס ווי ער האט עפעס גיטאן אונ אין אמת האט ער גאר נים גיטאהן, קומט איהם נים סקילה, רבי עקיבא זאגט פון רבי יהושע"ס וועגין שנים לוקטין קישואין מבשפים האבין געקליבען פלוצערין פון פעלד מיט כישוף

בכספים חייב. והאוחז את העינים הראה לנו כאילו נתקבלו כלן למקום ג' והקשותים לא זזו ממקומן: פטור מן המיתה: פטור וא' לוקה חייב. העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור:

אָחַד לוֹקֵט פָּטוּר אֵיינֶער קְלוּיבְּט אוּנ אִין פָּטוּר עָם קוּמְט אִיהם נִיט סְקִילָה וְאָחַד לוֹקֵט חַיָּיב אוּנ אֵיינֶער קְלוּיבְּט אוּנ עָם קוּמְט אִיהם סְקִילָה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּיב דָּעֶר מְבַשֵּׁף וָואם הָאט טַאקִי אוּס גֶעֶרִיסִין דִי פְּלוּצֶערִין אוּנ הָאט נִיי צוּ זַאמֶען גִילֵייגְט, אַלְץ מִיט כִּישׁוּף, קוּמְט אִים סְקִילָה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם אָבֶּער אַז דִי פְּלוּצֶערִין זֶענֶען נָאר נִיט אוֹיסְגֶערִיסִין גִיוָוארִין פּוּן וַיֶּער אָרְט, עָם אִיז נָאר אַפֵּאר בְּלֶענְדוּנְג, עָם דוּקְט זִיךְ אַז אַלְע פְּלוּצֶערִין זֶענֶען צוּ זַאמֶען גִיקוּמְען אוֹיף אַיין אָרְט פָּטוּר קוּמְט אִים נִיט סְקִילָה:

רש"י

ויך את המצרי. משום דהכה לאיש עברי: מוקש אדם ילע קודש. המוקש את האדם היינו ישראל שקרוין אדם דכתיב ואתם לאני אדם מרעיתי אדם אתם אתם קרוים אדם וכו': ילע קדש. כאלו נועה את הקדש כלו' סוטר על לוחו: סוטר. מכה: ואם לא ולקחתי בחזקה. בכני מלי כתיב שהיו תוקפים בשר הזכתים ואומרים אם לא תתן לי לקח בחזקה דהיינו כמרים ידו שהיו מנזמים להכות: וזרועו רמה. הרגיל לרוס ידו על חבירו: קץ ידא. אדם ג' שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו ככך

גמרא סנהדרין דף נח ע"ב

הלכה פ' כלם כלי סמיכון דנלמ דמלכות דכריפס בם

אמר ר' חנינא כותי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי. וא"ר חנינא הסוטר לוחו של ישראל כאלו סוטר לוחו של שכינה, שנאמר מוקש אדם ילע קודש. אמר ריש לקיש המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע, שנא' ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה. אע"פ שלא הכהו נקרא רשע. אמר זעירי א"ר חנינא נקרא הוטא, שנאמר ואם לא לקחתי בחזקה וכתיב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד. רב הונא אמר תקצץ ידו שנא' וזרוע רמה תשבר. רב הונא קץ ידא. רבי אלעזר אומר אין לו

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כּוּתִי שֶׁהִכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל חַיָּיב מִיתָה רַבִּי חֲנִינָא זָאגְט אוּיב כּוּתִי הָאט גִישְׁלָאגֶן אִיוּד קוּמְט דֶעם כּוּתִי מֶען זָאל אִים הַרְגֶנֶן שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עָם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וָועֶן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גֶיזֶעהֶן וִוי דֶער מִצְרִי הָאט גִישְׁלָאגֶן אִיוּד וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי הָאט מֹשֶׁה זִיךְ אַרוּמְגֶעקוּקְט אִין אַלְע זַייטִין אוּנ עֶר הָאט גֶיזֶעהֶן אַז קֵיינֶער זֶעהט נִיט הָאט עֶר גִיטְהֶרֶגְט דֶעם מִצְרִי וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא נָאך הָאט רַבִּי חֲנִינָא גִיזָאגְט הַסּוֹטֵר לוּחוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ סוֹטֵר לוּחוֹ שֶׁל שְׁכִינָה דֶער וָואס פַּאטְשְׁט דִי בַּאק פּוּן אִיוּד אַיז גְלֵייךְ וִויא עֶר וָואלְט גֶעפַּאטְשְׁט דִי בַּאק פּוּן דִי שְׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר מוֹקֵשׁ אָדָם יְלַע קוֹדֶשׁ וָוארוּם עָם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער וָואס שְׁטְרוֹיכְלְט אַמֶענְטְשׁ וָואס וֶועֶרְט גִירוּפִין אָדָם, עֶר שְׁלָאגְט אִיוּד וָואס אִיוּד וֶועֶרְט גִירוּפִין אָדָם] אִיז גְלֵייךְ וִוי עֶר וָואלְט גֶעשְׁלָאגֶן דִי הֵיילִיגְע שְׁכִינָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ רֵישׁ לָקִישׁ זָאגְט אַז אֵיינֶער הֵייבְט אוֹיף זַיין הַאנְט אוֹיף זַיין חֲבֵר עֶר זָאל אִים שְׁלָאגֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע אֲפִילּוּ עֶר הָאט אִים נִיט גִישְׁלָאגֶן, פּוּן דֶעסְטְוֶועגֶן וֶועֶרְט עֶר גִירוּפִין אַרְשָׁע שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עָם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וָועֶן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גֶיזֶעהֶן צְוַוֵיי מֶענְטְשִׁין קְרִיגֶען אוּנ אֵיינֶער הֵייבְט אוֹיף דִי הַאנְט אוּנ וִויל שְׁלָאגֶן זַיין חֲבֵר וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דֶעם רָשָׁע פַּאר וָואס וִוילְסְטוּ שְׁלָאגֶן דַיין חֲבֵר לָמָּה הִכִּיתָ לֹא נֶאֱמַר עָם שְׁטֵייט נִיט אִין פָּסוּק מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט צוּם רָשָׁע פַּאר וָואס הָאסְטוּ גִישְׁלָאגֶן דַיין חֲבֵר וְוַוייל עֶר הָאט אִים נָאך נִיט גִישְׁלָאגֶן] אֶלָּא לָמָּה תַכֶּה נָאר עָם שְׁטֵייט מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט צוּא אִים פַּאר וָואס וִוילְסְטוּ שְׁלָאגֶן דַיין חֲבֵר, פּוּן וָואנֶען הָאט מֹשֶׁה גֶעוָוואוּסְט אַז עֶר וִוייל אִים שְׁלָאגֶן, טְוַוייל עֶר הָאט גִיזֶעהֶן וִוי עֶר הָאט אוֹיפְגֶעהוֹיבֶן דִי הַאנְט צוּם שְׁלָאגֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע אֲפִילּוּ עֶר הָאט אִיהם נָאך נִיט גִישְׁלָאגֶן פּוּן דֶעסְטְוֶועגֶן וֶועֶרְט עֶר גִירוּפִין רָשָׁע אָמַר רַבִּי זֵעִירִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא נִקְרָא חוֹטֵא רַבִּי זֵעִירִי זָאגְט רַבִּי חֲנִינָא הָאט גִיזָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הֵייבְט אוֹיף זַיין הַאנְט אוּנ וִוייל שְׁלָאגֶן זַיין חֲבֵר וֶועֶרְט עֶר גִירוּפִין חוֹטֵא, וְגִדְרִינְגֶער שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עָם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי דִי קִינְדֶער פּוּן עֵלִי זֵייא פְּלֶעגֶן קוּמֶען צוּ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס הַאבֶּן גֶעבְּרַייגְט קְרָבָנוֹת אוּנ הַאבֶּן גִיזָאגְט צוּ אִיהם נִיב מִיר פְּלֵייש צוּ בְּרָאטֶין וְאִם לֹא אֶקַּחְתִּי בְּחֲזָקָה אוּנ אוֹיב דוּא וֶועסְט נִיט גֶעבֶּן וֶועל אִיךְ גֶעמֶען מִיט שְׁטַארְקֵייט, עֶר וֶועט אִיהם שְׁלָאגֶן אוּנ וֶועט אַוֶועק גֶעמֶען פּוּן אִיהם דִי פְּלֵייש וּתְהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אוּנ עָם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִי זִינְד פּוּן דִי קִינְדֶער פּוּן עֵלִי אִיז גִיוֶועזֶן זֵייעֶר גְרוֹיס, הָאט מֶען זֵייא גֶערוּפִין זִינְדִיגֶערְם רַב הוּנָא אָמַר תֶּקְצַץ יָדוֹ רַב הוּנָא זָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הֵייבְט אוֹיף זַיין הַאנְט אוּנ וִוייל שְׁלָאגֶן זַיין חֲבֵר וֶועט אִים אָפְּגֶעהַאקְט וְזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר וָוארוּם עָם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער מֶענְטְשׁ וָואס הֵייבְט אוֹיף זַיין הַאנְט צוּ שְׁלָאגֶן זַיין חֲבֵר וֶועט וִוייל אִים צוּ בְּרָאכֶין וֶועט רַב הוּנָא קֵץ יָדָא רַב הוּנָא הָאט אָפְּגֶעהַאקְט דִי הַאנְט

הקנה אלא קבורה שנאמר ואיש זרוע לו הארץ. וא"ר אלעזר לא ניתנה קרקע אלא לבעלי זרועות, שנא' ואיש זרוע לו הארץ. ואמר ריש לקיש מ"ד עובד אדמתו ישבע לחם, אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם, ואם לאו לא ישבע לחם. ואמר ריש לקיש גוי ששבת חייב מיתה, שנאמר יום ולילה לא ישבותו. ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא אפילו בשני בשבת, ולחשבה גבי שבע מצות, כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב קום עשה ושב ואל תעשה

טובה קא משמע לן דאכני חדש קאי: אמר רבינא אפי' בשני בשבת. לא תימא שביתה דקאמר ריש לקיש לשם חיבה קאמר דלא לכוין לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה ושמותים בו החומות אלא תמוהה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה אפי' יום שמיטו כר שביתה שני בשבת יומא קמא דלמו יום כר שבת' נקט וה"ה דהוה מלי למנקט ג' וד': קום עשה לא חשיב. והאי לא יסכותו קום עשה מלאכה היא: והא דינין קום עשה. משפט הוא וקא חשיב ומשני קום עשה ושב ואל תעשה היא קום עשה ושב ואל תעשה עול אפי' אינו מלוה לעשות משפט והוא יושב וכטל מוהר הוא שלא לעשות עול ואזהרת לא תעשה עול אינה קום עשה משפט אלא להודיע קיימת שב ותבטל מלא תעשה עול אבל אזהרת לא תשבות ע"כ אינה אלא קום עשה: מורשה לנו. ולא לשם ואינה משום

כדאמר בפרקין דלעיל בית דין מכין ועונשין שלא מה"ת לעשות סייג ונדר לדבר: איש זרוע. אינו שמניח זרוע: לו הארץ. מתוקנת לקבורה כלו' ראוי להמיתו ולקברו: לא נתנה קרקע. כלומר אין ראוי (לקנות) קרקע אלא לבני זרוע מפני שהתגר רבה ע"י קרקע שבאות בהמות ומפסידות ונגנבים בתים ונוגנין ושוררין עליו ונריך שיהא חזק לעמוד כנגדן: כעבד לאדמה. לפסוק בה תמיד לחרישה והשקאה ויכוס ועידור: עכו"ם ששבת. מלאכתו יום שלם חייב מיתה שמא' יום ולילה לא יסכותו וקא דרים לא יסכותו ממלאכה דאכני חדש שמי קאי ולא תימא לא יסכותו אהך שבת עתיד דקרא קאי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות. פשיטא ל"ג דהא בשני בשבת. לא תימא שביתה דקאמר ריש לקיש לשם חיבה קאמר דלא לכוין לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה בו החומות אלא תמוהה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה אפי' יום שמיטו כר שבת' נקט וה"ה דהוה מלי למנקט ג' וד': קום עשה לא חשיב. והאי לא יסכותו קום עשה מלאכה היא: והא דינין קום עשה. משפט הוא וקא חשיב ומשני קום עשה ושב ואל תעשה היא קום עשה ושב ואל תעשה עול אפי' אינו מלוה לעשות משפט והוא יושב וכטל מוהר הוא שלא לעשות עול ואזהרת לא תעשה עול אינה קום עשה משפט אלא להודיע קיימת שב ותבטל מלא תעשה עול אבל אזהרת לא תשבות ע"כ אינה אלא קום עשה: מורשה לנו. ולא לשם ואינה משום

פון אַמענטש וואס איז גיוועזן געוואהנט צו שלאגן מענטשן רבי אליעזר אמר אין לו תקנה אלא קבורה רבי אליעזר זאגט דער מענטש וואס איז געוואהנט צו שלאגן מענטשן האט ער קיין אנרעכט נקקנה נאר מען זאל איהם הרגען אוג בגראבין שנאמר ואיש זרע לו הארץ וראוים עס שטייט אין פסוק דער מענטש האט ער קיין אנרעכט נקקנה נאר מען זאל איהם הרגען אוג בגראבין שנאמר ואיש זרע לו הארץ וראוים עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס האט ניט גיטאן, אדער מען האט אים גיבאטין ער זאל ניט טאן אוג ער זאל טאן אוג ער האט ניט גיטאן. אדער מען האט אים גיבאטין ער זאל ניט טאן אוג ער האט יא גיטאן קומט אים מיתה אמר רבינא אפילו בשני בשבת רבינא זאגט אפילו דער געצינדיגער האט גירוהט טאג־טאג אדער איין אנדער טאג אין דר וואך קומט אים אויך מיתה, פרענט די גמרא ולחשבה גבי שבע מצות זאל מען דעם דין דעקעגען מיט די זיבען מצות וואס דער געצינדיגער איז גיבאטין גיווארן, ענטפערט די גמרא כי קא חשיב שב ואל תעשה קום ועשה לא קא חשיב מען דעכינט נאר זיבען מצות וואס דער געצינדיגער איז גיבאטין ער זאל ניט טאן, אבער דיא מצות וואס ער איז גיבאטין ער זאל יא טאן דעכינט מען ניט, פרענט די גמרא והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב דינים איז דאך אמצוה וואס מען דארף יא טאן, מען דארף פסקען דארין, אוג מען דעכינט דאס צו די זיבען מצות וואס די געצינדיגער זענען גיבאטין גיווארן, ענטפערט די גמרא קום ועשה ושב ואל תעשה גינתו דינים זענען צוויי מצות דו ואלקט טאן אמשפט אוג זאלקט ניט טאן אומרעכט, אוג ווייל דינים זענען אויך מען זאל ניט טאן, מען זאל ניט טאן אומרעכט, דריבער דעכינט מען דינים מיט די זיבען מצות וואס די געצינדיגער זענען גיבאטין גיווארן, אבער יום ולילה לא ישבותו, וואס דיא געצינדיגער זענען גיבאטין גיווארן איז דאך דאס אמצוה

ריש לקיש גיזאגט גוי ששבת חייב מיתה אויב אנעצינ־דיגער האט גירוהט פון זיין ארבעט פיר אוג זעכציג־צייג שעה מיט איין מאל קומט אים מיתה שנאמר יום ולילה לא ישבותו וראוים עם שטייט אין פסוק אמאג מיט אנאכט זאלין זיי ניט רוהן ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן אוג דער הנא האט גיזאגט אז מען האט גיבאטין צו אנעצינדיגער אזאך וואס ער זאל טאן אוג ער האט ניט גיטאן, אדער מען האט אים גיבאטין ער זאל ניט טאן אוג ער האט יא גיטאן קומט אים מיתה אמר רבינא אפילו בשני בשבת רבינא זאגט אפילו דער געצינדיגער האט גירוהט טאג־טאג אדער איין אנדער טאג אין דר וואך קומט אים אויך מיתה, פרענט די גמרא ולחשבה גבי שבע מצות זאל מען דעם דין דעקעגען מיט די זיבען מצות וואס דער געצינדיגער איז גיבאטין גיווארן, ענטפערט די גמרא כי קא חשיב שב ואל תעשה קום ועשה לא קא חשיב מען דעכינט נאר זיבען מצות וואס דער געצינדיגער איז גיבאטין ער זאל ניט טאן, אבער דיא מצות וואס ער איז גיבאטין ער זאל יא טאן דעכינט מען ניט, פרענט די גמרא והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב דינים איז דאך אמצוה וואס מען דארף יא טאן, מען דארף פסקען דארין, אוג מען דעכינט דאס צו די זיבען מצות וואס די געצינדיגער זענען גיבאטין גיווארן, ענטפערט די גמרא קום ועשה ושב ואל תעשה גינתו דינים זענען צוויי מצות דו ואלקט טאן אמשפט אוג זאלקט ניט טאן אומרעכט, אוג ווייל דינים זענען אויך מען זאל ניט טאן, מען זאל ניט טאן אומרעכט, דריבער דעכינט מען דינים מיט די זיבען מצות וואס די געצינדיגער זענען גיבאטין גיווארן, אבער יום ולילה לא ישבותו, וואס דיא געצינדיגער זענען גיבאטין גיווארן איז מזון שטענדיג ארבעטין, איז דאך דאס אמצוה

ריש לקיש זאגט אויב איז גיוועזן געוואהנט צו שלאגן מענטשן רבי אליעזר אמר אין לו תקנה אלא קבורה רבי אליעזר זאגט דער מענטש וואס איז געוואהנט צו שלאגן מענטשן האט ער קיין אנרעכט נקקנה נאר מען זאל איהם הרגען אוג בגראבין שנאמר ואיש זרע לו הארץ וראוים עס שטייט אויף זיין האנט צו שלאגן מענטשן פאר איהם איז געס־טאכט גיוואריין דיא ערד, מען זאל איהם הרגען אוג בגראבין אין דיא ערד ואמר רבי אליעזר לא ניתנה קרקע אלא לבעלי זרועות רבי אליעזר זאגט צוא קויפן פעלדער איז נאר גיגעבין גיוואריין צו די שטארקע מענטשן וואס קענען שלאגן מענטשן, ווייל דער וואס האט פעלדער מוז שטענדיג האבין קריג, אמאהל קומען ארבעטין עסין דיא הבואה, אמאהל קומען גנבים אין פעלד אוג ווילען גנבען הבואה, מוז מען זיך קריגען אדער שלאגין מיט די גנבים אדער מיט די בעלי בתים פון די בהמות שנאמר ואיש זרע לו הארץ וראוים עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס קען אויפהייבין אהאנט צום שלאגין צו איהם פאסט ער זאל קויפין ערד ואמר ריש לקיש מאי דכתיב עובד אדמתו ישבע לחם ריש לקיש זאגט וואס מיינט דער פסוק דער וואס ארבעט דיא ערד וועט ער זיין זאט מיט ברויט אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה דער מענטש מאכט זיך ווי אקנעכט צו דיא ערד, ער זאל אקערין אוג זייען אוג בגיסען מיט וואסער ווען עס איז ווייניג רעגין אוג אויסרייסין די שלעכטע גראז אוג נאך אזעלכע ארבעט ישבע לחם וועט ער זיין זאט מיט ברויט ואם לאו אוג אויב ער וועט ניט טאן לא ישבע לחם וועט ער ניט זיין זאט מיט ברויט ואמר ריש לקיש נאך האט

גזל כדמפרש מורשה מאורסה. אמורמי איכא דדרשי להו נכי ע"ה בפרק אלו עוברין: מינגזל קא גזיל לה. והא קא חזיב גזל וכן נערה המאורסה דהא בכלל גילוי עריות הוא: האדם. ר"מ לית ליה אתם קרוים אדם ואין הכותים קרוים אדם ור"ש הוא דדרש לה כמס' יבמות: בשבע מצות דידהו. עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאין בהן:

תעשה נינהו. וא"ר יוחנן כותי שעסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה. לנו מורשה ולא להם. וליחשביה נבי שבע מצות. מ"ד מורשה מינגזל קא גזיל לה, מ"ד מאורסה דינה בנערה המאורסה דבסקילה. מיתיבי היה ר"ש אומר מנין שאפילו כותי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא

למדת שאפי' כותי ועוסק בתורה הרי הוא ככה"ג התם בשבע מצות דידהו:

נאר צום טאן דאס רעכינט מען גיט צו די זיבען מצות ווארום עס שטייט אין פסוק דאס מען זאל מען דאס רעכענען צו די זיבען מצות וואס די כותים זענען גיבאטין גיוואריין, ענטפערט די גמרא מאן דאמר מורשה מיגזל קא גזיל לה דער וואס זאגט אז מען דארף ליינענען אין פסוק תורה צוה לנו משה מורשה, די תורה האט משה גיבאטין צו אונז אונז האט זיא אונז גיגעבין אירושה, איז דאך די תורה אונזערע דריבער אז אכותי לערינט תורה נגזלת ער דאך די תורה פון אונז, אונ איינע פון די זיבען מצות איז דאך אז אכותי טאר ניט גנלען מאן דאמר מאורסה דינה כנערה המאורסה דבסקילה אונ דער וואס זאגט מען זאל ליינענען מאורסה, די תורה איז ביי אונז ווי א אשה וואס מען האט איר מקדש גיווען, אזוי האבין די יודין מקדש גיווען די תורה, דריבער אז אכותי לערינט תורה האט ער דאך דעם דין ווי איינער וואס איז מזנה ביט א אשה וואס איין אנדערער האט איר מקדש גיווען, קומט דאך אים בקילה ומען זאל אים בעוואר פין ביט שטיינער ביז

מען וועט אים הרגן] אונ דאס איז דאך שוין גירעכינט אין די זיבען מצות וואס מען האט ניבא־טין ביא אונז אונ דאס איז דאך שוין האדם וחי בהם דאס זענען די מצות וואס אמענטש זאל זייא טאן וועט ער לעבין דורך זייא כתנים לוים וישראלים לא נאמר עם שטייט ניט אין פסוק דאס זענען די מצות וואס כהנים לוים ישראלים וועלין זיי טאן אלא האדם נאר עס שטייט וואס אמענטש וועט זיי טאן, וועלכער מענטש עס וועט טאן די מצות וועט ער לעבין דורך זיי, אפילו אכותי אויך הא לכתיב שאפילו כותי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול לערנען מיר דאך פון דעם פסוק אפילו אכותי לערינט תורה איז גלייך וויא אכהן גדול לערינט תורה, איז דאך אקשיא אויף רבי יוחנן, ענטפערט די גמרא התם בשבע מצות דידהו אז די כותים לערנען די תורה פון זיבען מצות זענען זיי גלייך וויא אכהן גדול אבער אז ער לערינט אנדערע תורה קומט אים מיתה:

זוהר שלח דף קעה ע"ב. מ"מ דאילנות יור הא ואו הא

אמר רבי יהודה כמה סהדי עביד קב"ה לאסהדא כהו בכני נשא וכלהו כעיטא ובסהדותא קיימין לקבליה. קם בנפרא חוטים רגלוי למהך. סהדיא קיימין לקבליה מכריזין ואמרין (שמואל ח כ) רגלי חסידיו יאמור וגו'. (קהלת ד) שמור רגלך כאשר תלך. (משלי ד) פלס מעגל רגלך. אפתח עיטו לאסתכלא בעלמא סהדיא אמרי (שם) עיניך לנכח יביטו. קם למלכא סהדיא אמרי (תהלים לד) נצור לשונך מרע וגו'. חוטים ידוי כמלי עלמא סהדיא אמרי (שם) סור מרע ועשה טוב. אי ליית להו יחות. ואי לא כתיב (זכריה ג) והשטן עומד על ימינו לשטנו כלהו סהדין עליה בחוכמי לעילא. אי כעי ב"נ לאסתכלא בפולחנא דקב"ה כלהו סהדין סניגורין קמיה וקיימין לאסהדא עליה עכאן בשעתא דאסתריך ליה. קם בנפרא מנרך כמה ברכאן. אנא תפילין ברישיה בין עיניו כעי לזקפא רישיה אמי שמא קדישא דאלתריך ליה. קם בנפרא חוטים ורלוטין תליין מהאי ניסא ומהאי ניסא על לביה. הא אסתכל ביקרא דמאריה. חוטים ידוי אמי ידא אחרא מתקשרא בקשורא דשמא קדישא אהדר ידיה ואסתכל ביקריה דמאריה אתעטף בעטופא דמלוה בארבע זויין דכסויה ארבע מלכין נפקין לקדמות ארבע. ארבע סהדי קטנו דמלכא תליין מארבע זויין ותליין כהו בענבים באתכלא. מה אתכלא דאיהו חד ותליין ביה כמה ענבים מהאי סער ומהאי סער כך האי מלוה חדא ותליין ביה כמה עבדין וזנין וזמורין לריבין כהו. שבעה רהיטין אלין אינון שבעה לריבין דאתכלא דבעי לברכא ביה בכל חד וחד. אי לאסגאה עד תליסר מאן דיוסיף לא יוסיף עלייהו על תליסר מאן דיימעט לא יתעבד מבעה. ותא חזי האי תכלת הוא רזא דדוד מלכא ודא הוטא דאברהם דזכה ביה לבני בתרוי מאי תכלת דכלא (ודאי) רבי יהודה אומר כסא הכבוד אקרי. רבי יצחק אמר שבעה בריכן דאיהי שכינתא דכלא ודאי דהא היא מתברכא משיתא אחרנין על ידא דלדיק ואי תלת עשר אינון כמה דאוקמוה בתלת עשר מכילן והאי היא פתחא דכלהו. והוא הוטא חד ורשימא

ירושלים כנוסחא וגוראה דילה כפיק מחד נוסח דמחזיר בים כברת וכברת על שמה אתקרי ועל דא כמור הוה תלוי לפילא מערסא דדוד דהא (דה"ד) ודאי איהו כמור דדוד מגגו מאליו למלכא קדישא עלאה וכנ"כ נוזנוי עייל עד רקיעא ומרקיעא עד כורסייא והכא כתיב מלוה כד"מ (מלכים ב יח) מצות המלך הוא (אסתר ג) מדוע אתה עובר את מצות המלך. כי מצות המלך:

הלכה פסוקה — יוסף לחק — מוסר

הר"ם הלכות תפלה פרק ט.

(א) אחר שישלים כל התפלה ישב ויפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הצבור ויתחנן והוא נופל וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם ומתחנן מעט בקול רם מיושב. ואח"כ יעמוד שליח צבור לבדו ואומר קדיש פעם שנית. והם עונין כ"ברך שעונין בתחלה ואומר והוא רחום וכו' תהלה וכו'. הוא עומד והם יושבים והם קוראים עמו. ואחר כך אומר ובא לציון גואל וכו' ואני זאת בריתי וכו' ואתה קדוש וקרא זה אל זה ואמר קדוש וכו' וגומר הקדושה והם עונין קדוש

משערי תשובה לר"י דף ע"א.

דבר שלמה סע"ה כמנין ימי הזקנים שלא יתפלל אדם בסם מעכובים סם"ו ומאר בנקר זרע זרעך ונעבר אל תכם ידך כי מיכך יודע מי זה יכבר הזה מו זה ומם מניסם כמאמר מוכים סמגיל ימי סילדות וסמסמרות לנקר וימי הזקנה לעבר וסזרם דרך מעל לכניס ולתלמידים כמו שמרז"ל כשא מסם בילדותו ישא מסם בזקנותו מעמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו כי מולי ילדיהו כני הזקנים כמוכם וכמעלה יותר מבני מבני הנעורים וכן מתלמידים מאר יעמיד בזקנותו מולי ילדיהו מן הראשונים מו יהיו כלאחד מוכים מו

(א) אַחַר שֶׁיִּשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה נָאכְרָעם וְוִי מָען האט אָפּגְעדאוונט שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה יֵשֵׁב וְיִפּוֹל עַל פָּנָיו וַיֵּטֶה מְעַט הוּא וְכָל הַצִּבּוּר וְאַל דער חזן אוּן אַלע מענטשין אין שוהל זיצען אוּן ליינען זייער פּנים [אויף די האנט] אוּן זיין איינגעבוגען אביסול אוף אייזיט וְיִתְחַנֵּן וְהוּא נוֹפֵל אוּן וְאַל בעטין זייער תחנונים אזוי ווי ער ליגט [אויף די האנט] איינגעבויגין וְיֵשֵׁב וְיַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ הוּא וְשָׁאַר הָעָם נָאכדעם וְאַל דער חזן אוּן אַלע מענטשין אויפזיצען אוּן אויפהייבין די קָעפּ וּמִתְחַנֵּן מְעַט בְּקוֹל רָם מִיּוֹשֵׁב. אוּן זאלין זאגין נאך אקליינע תפלה אביסול העכער אוּן זיצענדיג וְאַחַר כָּךְ יַעֲמוֹד שְׁלִיחַ צִבּוּר לְבַדּוֹ נָאכדעם וְאַל נאר דער חזן אליין אויפשטיין ואומר קדיש פעם שנית אוּן ער זאגט נאך אמאהל קדיש וְהֵם עוֹנִים כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹנִים בַּתְּחִלָּה אוּן די מענטשין ענטפערין אמן יהא שמיה רבא ווי זיי. האבין פריער גיענטפערט וְאוֹמֵר וְהוּא רַחוּם תְּהִלָּה לְדָוִד אוּן דער חזן זאגט וְהוּא רַחוּם אוּן אַשְׁרֵי תְּהִלָּה לְדָוִד הוּא עוֹמֵד וְהֵם יוֹשְׁבִים דער חזן שטייט אוּן אַלע מענטשין זיצען וְהֵם קוֹרְאִים עִמּוֹ אוּן זיי זאגין צו זאמען מיט דעם חזן וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר נָאכדעם זאגט דער חזן ובא לציון גואל וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ וְגוֹמֵר הַקְּדוּשָּׁה אוּן ער זאגט דיא

(א) אַחַר שֶׁיִּשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה נָאכדעם וְוִי מָען האט אָפּגְעדאוונט שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה יֵשֵׁב וְיִפּוֹל עַל פָּנָיו וַיֵּטֶה מְעַט הוּא וְכָל הַצִּבּוּר וְאַל דער חזן אוּן אַלע מענטשין אין שוהל זיצען אוּן ליינען זייער פּנים [אויף די האנט] אוּן זיין איינגעבוגען אביסול אוף אייזיט וְיִתְחַנֵּן וְהוּא נוֹפֵל אוּן וְאַל בעטין זייער תחנונים אזוי ווי ער ליגט [אויף די האנט] איינגעבויגין וְיֵשֵׁב וְיַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ הוּא וְשָׁאַר הָעָם נָאכדעם וְאַל דער חזן אוּן אַלע מענטשין אויפזיצען אוּן אויפהייבין די קָעפּ וּמִתְחַנֵּן מְעַט בְּקוֹל רָם מִיּוֹשֵׁב. אוּן זאלין זאגין נאך אקליינע תפלה אביסול העכער אוּן זיצענדיג וְאַחַר כָּךְ יַעֲמוֹד שְׁלִיחַ צִבּוּר לְבַדּוֹ נָאכדעם וְאַל נאר דער חזן אליין אויפשטיין ואומר קדיש פעם שנית אוּן ער זאגט נאך אמאהל קדיש וְהֵם עוֹנִים כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹנִים בַּתְּחִלָּה אוּן די מענטשין ענטפערין אמן יהא שמיה רבא ווי זיי. האבין פריער גיענטפערט וְאוֹמֵר וְהוּא רַחוּם תְּהִלָּה לְדָוִד אוּן דער חזן זאגט וְהוּא רַחוּם אוּן אַשְׁרֵי תְּהִלָּה לְדָוִד הוּא עוֹמֵד וְהֵם יוֹשְׁבִים דער חזן שטייט אוּן אַלע מענטשין זיצען וְהֵם קוֹרְאִים עִמּוֹ אוּן זיי זאגין צו זאמען מיט דעם חזן וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר נָאכדעם זאגט דער חזן ובא לציון גואל וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ וְגוֹמֵר הַקְּדוּשָּׁה אוּן ער זאגט דיא

דְּבַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּעִנְיַן יְמֵי הַזִּקְנָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ האט גישטועסט אין סֵפֶר קֹהֶלֶת וועגין דעם מענטש אז ער קומט צו די אַלטע יאהרין שֶׁלֹּא יִתְעַצֵּל הָאָדָם בָּהֶם מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְאַל ער גיט זיין פויל [אפעשוואכט] פון צו דינען צו הקב"ה וְאָמַר בֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ אוּן שְׁלֹמֹה האט גיזאגט אין דער פריה זאלסטו זייהען דיין זייהונג אוּן פארין נאכט זאלסטו ניט אָפּלאזין דיין האנט כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵיזֶה יִכְשַׁר חָזֶה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים וואורום דוא ווייסט ניט וועלכע פאר זייהונג עס וועט גוט זיין, די וואס דוא האסט געזייט אין דער פריה אדער די וואס דוא האסט געזייט פארין נאכט אדער ביידע צו זאמען וועלין גוט זיין תִּמְשֹׁל יְמֵי הַחֹלִדוּת לַבֹּקֶר שְׁלֹמֹה האט פאר גלייכט די יוגנע יאהרין פון דעם מענטש צום טאג באלד אין דער פריה יְמֵי הַזִּקְנָה לָעֶרֶב אוּן דיא טעג פון דער אלטער האט ער פארגלייכט צום טאג פארין נאכט וְתוֹרִיעַ דַּרְכָּךְ מָשָׁל לְבָנִים וְתַלְמִידִים אוּן דאס פארזייהונג איז אמשל אויף קינדער אוּן אויף תַּלְמִידִים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְוִיא די רבנן האבין גיזאגט אין דיא מסכתא ויבמות דף כה:) נָשָׂא אִשָּׁה בִּילָדוּתוֹ יָשָׂא אִשָּׁה בִּזְקֻנָתוֹ אַז איינער האט געהאט אנוייב אין זיין יוגענד אוּן זיא איז גישטארבין אדער ער האט זיא גנ"ש אפילו ער איז שוין אויף די אלטער, פון דעסטוועגין זאל ער נעמען נאך אמאל אנוייב תַּעֲמִיד תַּלְמִידִים בִּילָדוּתוֹ יַעֲמִיד תַּלְמִידִים בִּזְקֻנָתוֹ אויב ער האט גילערנט מיט תלמידים אין זיין יוגענד, זאל ער פון דעסטוועגין לערנען מיט תלמידים וועגן ער איז שוין אלט כִּי אוּלַי יַצְלִיחוּ בְּנֵי הַזְּקוּנִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת יוֹתֵר מִבְּנֵי הַנְּעוּרִים טאמער די קינדער וואס דוא האבין אויף דיין אלטער וועלין קענען בעסער לערנען אוּן וועלין טאהן מער מצות ווי די קינדער וואס דוא האסט גיבארין אין דיין יוגענד וְכֵן הַתַּלְמִידִים אֲשֶׁר יַעֲמִיד בִּזְקֻנָתוֹ אוּלַי יַצְלִיחוּ מִן הָרִאשׁוֹנִים ביי תלמידים איז אויף טאמער דיא תלמידים וואס דוא וועסט מיט זיי לערנען אויף דיינע אלטע יאהרין וועלין קענען בעסער לערנען ווי די תלמידים וואס דוא האסט מיט זיי גילערנט אין דיינע יוגענד יאהרין אוֹ יִהְיוּ כְּאֶחָד טוֹבִים אדער אלע קינדער אוּן אלע תלמידים וועלין גוט זיין, פון דיין יוגענד אוּן פון דיין אלטער אַחֲרֵי כֵן אֲשֶׁר נָאך דעם האט שלמה גיזאגט וְטוֹב לְעֵינַיִם לִרְאוֹת אֶת הַשֶּׁמֶשׁ די ליבטיגקייט איז זיס אוּן גוט צו די אויגין צו זעהן די זונן פי' חֹר לְדַבֵּר עַל יְמֵי הַזִּקְנָה שֶׁהִמְשִׁיל אוֹתָם לָעֶרֶב שלמה האט אנגעהויבין

ואפשי כי סזקן לא יעסס לא לסר יאכל ולא לסר יסתה כדכלי ברזלי סגלעדי לסר כי יש לו לזקן ליסטות כמלוט לשמש ולא פקלר נפשו מליו כי קולר סרפש מוכף לא הלדס מעלאכת שמים ויעלרב לו לסור לסלר יעלרכלו לעומת ימי סמוסך סכלים לסלר יזכר כמרקלע לסלר לעמס עזה כי לא כנים סרכס ימים סלדס בכלם ישמח ויזכור לא ימי סמסך כי סרכס יסיו כל שכא סכל פי׳ גם כי יזקין הלדס מלד לל יסי על מלמו למעלא לך כלל מטיסיו לעמן לעמן לא יאכד ל׳ מעכותיו ולא יסכת מעכותת סכירלא ויזכור ימי המשך כי הרבה יסיו ואז לא יוכל לעכוד עכודס כמלין מנמלר כשמול מי יודע לך וסלדיקים מתנכרים בזקנתם ויתוכו מיל ויתליפו כח לעכודת ס׳, כמו שפירש״ל מ״ש

קדוש קדוש ג׳ פעמים ותוזר וקורא הקדושה תרגום ואומר ותש־בי רוח וגו׳ וקורא אותו תרגום ואומר ה׳ ימלוך לעולם ועד וקוראה תרגום כדי להבין העם:

(ב) ואלו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה עם תרגומן הם הנקראים סדר קדושה ואח״כ מתחנן בדברי תחנונים ופסוקי רחמים ואומר קדיש וכל העם עונים כדרכם ונפטרים:

נאך אמאהל שמועסין פון די אלטע יאהרין פון דעם מענטש וואס ער האט נייא געגליכען צו פארין באבט וכפני כי יזקן לא ימעם את אשר יאכל ואת אשר ישתה אוז נויל איין אלטער מאן שפירט שוין קיין טעם אין זיין עסין וואס ער עסט אוז ניט אין זיין טרינקען וואס ער טרינקט בדברי ברזלי תגלעדי ווי ברזילי האט גיזאגט אמר כי יש לו לזקן ליסטות במאור השמש דריבער האט שלמה המלך גיזאגט איין אלטער מאן קען הנאה האבין פון די ליבטיגקייט פון די זונן ער דארף זיך פרייען מיט דעם וואס נאט שיינקט אים זיין לעבין אוז ער קען נאך זעהן דיא [ועלט] ואל תקצר נפשו עליו אוז ער זאל זיך ניט מצער זיין אויף דעם וואס אנדערע פערגעניגונגן פון דער וועלט וואס ער האט געהאט אין דער יוגענד פעלין אים שוין איצט, ער זאל זיך נאר פרייען מיט דיא ביסול הנאה וואס אים איז געבליבען צו האבין פון דער וועלט כי קוצר הנפש מוצא את האדם ממלאכת שמים ווארום די טרויערקייט פון דעם מענטש האלט אים אפ פון צו דינען הקב״ה ויעבר לו האור באשר יעברנו לשוטת ימי חחשך הבאים אז ער וועט זיך פארשטעלען דאס ליבטיגקייט פון דער וועלט גענען דיא פינסטערע טעג וואס וועלין צו אים קומען נאך זיין שטארבין, ועט אים יעדער טאג זיין זיס די ליבטיגקייט באשר יזכר במקרא אשר למטה מזה וויא עס וועט דערמאנט פון דעם שטארבין אין דעם אנדערין פסוק וואס נאך דעם פסוק כי אם שנים הרבה יחיה האדם בכלם ישמח אפילו דער מענטש וועט לעבין פיל יאהרין אוז אין אלע יאהרין וועט ער זיך פרייען ויזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל אז ער וועט זיך אבער דערמאנען דיא פינסטערע טעג וואס וועלין צו אים קומען וויא פיל זיי וועלין זיין, ועט ער זעהן אז אלע שמחות וואס זענען אויף אים געקומען אין אלין נאר ניט פירוש גם כי יזקן האדם מאד אל יחי על עצמו למשא אפילו דער מענטש וועט שטארק אלט פון דעמסטוועגין זאל ער ניט זיין אויף זיך אלין אמשא ישמח נאר ער זאל זיך פרייען מיט זיינע אלע יאהרין אין גרוב ווער וועט דיך לויבין וחצדיקים מתנכרים בזקנותם צדיקים אז זיי ווערין אלט

קדושה נקדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו] וחם עונין קדוש קדוש ג׳ פעמים אוז די מענטשין זאגין אויך דריי מאהל קדוש [וויא דער חזן האט גיזאגט] וחוזר וקורא הקדושה תרגום נאכדעם זאגט ער נאך אמאהל די קדושה אויף תרגום ומקבלין דין מן דין [ווי עס שטייט אין סדור] ואומר נאכדעם זאגט ער דעם פסוק והשאני רוח ונשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה׳ ממקומו וקורא אותו תרגום אוז ער זאגט נאך אמאהל דעם פסוק אויף תרגום ונפלתי ויקיא [ווי עס שטייט אין סדור] ואומר נאכדעם זאגט ער דעם פסוק ה׳ ימלוך לעולם ועד וקוראה תרגום כדי להבין העם אוז ער זאגט נאך אמאהל דעם פסוק אויף תרגום ה׳ מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא, אלע זאלין פארשטיין די קדושה וואס דער חזן האט גיזאגט

הערה [ווארום אין יענע צייט איז גיווען די שפראכע וואס יודין האבין צווישין זיך גערעט נאר תרגום אוז לשון קדש האבין זיי ניט גיקענט דריבער יעדער יאה וואס מען האט געראפט אלע זאלין וויסען האט מען דאס גיזאגט מיט תרגום לשון, למשל יקום פורקן, קדיש, כל חמירא, הא לחמא, אוז נאך אזעלכע זאכען]:

(ב) ואלו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה עם תרגומן אוז די פסוקים וואס מען האט גיזאגט פאר דיא קדושה פון ואתה קדוש, אוז די פסוקים וואס מען זאגט נאך די קדושה [פון ה׳ אלהי אברהם ביז קראנו] הם הנקראים סדר קדושה דאס ווערט גערופין סדר קדושה ואחר כך מתחנן בדברי תחנונים יפסוקי רחמים נאכן אם זאגט מען דיא פסוקים פון תחנונים אוז בקשות [ברוך הוא אלהינו, אוז וויטער ביז ויאדיר] ואומר קדיש וכל העם עונין בדרכן ונפטרין נאכדעם זאגט דער חזן קדיש אוז אלע ענפערין אמן והא שמיה רבא, אוז עס איז שוין אפענעראוויגט:

כל זמן שמוקיים מכמה מתוספת כחם שנאמר עוד יזכון בשיבה דשנים ורעננים יהיו :

שֶׁשַּׁאַרְקִין וַיֵּיא זִיךְ נָאךְ מֶעהֶר צוּ טָאהן מִצְוֹת אוּנ כַּעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ לֶערְנֶען תּוֹרָה וַיֵּאזִרוּ חַיִל בְּחִלּוּפוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹדַת ה׳ וַיֵּיא שֶׁטַּארְקִין זַייעֶרע קְרָעפְטֶן אוּנ טָאהֶשִׁין אוּם זַייעֶרע שְׁוַואכֶע כֹּחוֹת אוּיף שֶׁטַּארְקֶע נָאר צוּ דִינֶען נָאט כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּיְּמֵי חֲכָמִים כָּל זְמַן שֶׁמּוּקִנִים חָכְמָה מִתּוֹסֶפֶת בָּהֶם וַוִיא דִיא חֲכָמִים הָאבֶּן גִינָאנְט תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וָואס עֶלְטֶער זַייא וָועֶרֶן וָועֶרט פַארְגְרֶעסֶערט זַייעֶר חָכְמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַוִיא עָם שֶׁמַּזְיִיט אִין פְּסוּק עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ דִיא צַדִּיקִים וָועלֶין זַיין פְּרוּכְטְבַּאר אוּיף דֶער עֶלְטֶער זַייא וָועלֶין זַיין פָּעט אוּנ פַייכְט :

שלח יום ה תורה:

א׳נקלוס

להמשיך מת״ת דו״א יהוה נפש״ יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם בין שבעשיה בניקוד חולם:

כב וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם : כג וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל

כב וּסְלִיקוּ בְּדָרוֹמָא וְאָתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִבָּרַיָּא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֶדֶם טָנַיִס דְּמִצְרַיִם: כג וְאָתוּ עַד נַחֲלָא דְאִתְכְּלָא וְקָצוּ מִתַּמָּן עוֹבָרְתָּא

ת״א ויסלו כנגב. פוטה לד: ומסס סמיטן. יומס י פוטה לד: וחכלון שבע שנים נבנתה. כפוכות קיב פוטס לד :

רשב״ם

(כב) ויבא עד חברון. אגדה נראית פשט שעל כלב אמר הכתוב שנאמר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יירשנה . לפיכך ויבא עד חברון הוא כלב ונשתטח על קברות אבות והתפלל שינצל רש״י

שפתי חכמים

ג דמל״כ נמס הלך לסס להתפלל ולא סתפלל במקוס ממר מנא ע״כ מטוס קברי מבות: פ ופרס״י (סוף כפוכות) מטוטס ל׳ סרי מל׳ ומסנה גם מכני ממנה ומנים מל׳ בוטים כלומר ספטים פי׳ כי שבע ספטים היתה מחברון טובה מלומן מלרים: ע מקסיס סטולס וכלא לף נמי סטוטו של קרא קשה נמי מס כא להודיעך וי״ל דדכרי כס״ס הם כמו והסתם ל״ס דנמי סטוטו קשה מלי נ״מ ששבע שנים נבנתה אבל נמי המדרש ל״ס שבא להודיעך כו׳: פ טרסין סלעים פי׳ לרן יבשה ומין טוטה סירות כמרן לתה:

להודיעך ע שבתה של ארץ ישראל שהין לך פ טרסין כארץ ישראל ומין לך מעולה בכל הארצות כמלרים שנא׳ (ברחשי׳ יג) כגן ה׳ כארץ מלרים ומין היא המעולה שבארץ מלרים שסס מושב המלכים שנא׳ (יסעי׳ ל) כי היו בצוען שריו והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים: (כג) זמורה . שוכת גפן ואשכול של ענבים

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַיַּעֲלוּ אוּנ זַייא זַייעֶנֶען אוּיף גַיגַאנְגֶען בַּנֶּגֶב אוּיף דָרוֹם זַייט וַיָּבֹא אוּנ אֶר אִיז גֶעקוֹמֶען בִּיז חֶבְרוֹן . רש״י שְׁרַיבְּט נָאר כָּלֵב אַלַיין אִיז גִינַאנְגֶען אִין חֶבְרוֹן אוּנ הָאט גִיבֶעטֶן בַּיי דִי אָבוֹת אֶר זָאל נִיט אֶן גֶרֶעטֶ וָועֶרֶן צוּ זַייעֶרע חֲבֵרִים צוּ זַיין אִין זַייעֶר עֶצָה צוּ רַייעֶדֶן לָשוֹן הָרָע אוּיף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשָׁם אוּנ דָארְטֶין אִין חֶבְרוֹן אִיז גִיוֶועֶן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק דִי קִינְדֶער פוּן דִי רִיזֶען וְחֶבְרוֹן אוּנ חֶבְרוֹן אִיז זִיבֶּן יָאהֶר פְרִיעֶר גִיבַּוּעֶט גִיוֶועֶן לִפְנֵי פַאר צוֹעַן מִצְרָיִם . רש״י שְׁרַיבְּט אִיז דֶעם מְעַגְלִיךְ אַז חֶם זָאל בַּוּעֶן דִי שְׁטָאט חֶבְרוֹן פוּן וַועגֶן כְּנַעַן זַיין קְלֵיגֶעם זוֹהֶן זִיבֶּעֶן יָאהֶר פְרִיעֶר אֵיידֶער אֶר הָאט גִיבַּוּעֶט צוֹעַן פוּן וָועגֶן זַיין אֶלְטֶסטֶן זוֹהֶן וָואס אֶר הָאט גִיבַּוּעֶט אִין מִצְרַיִם אוּנ אַז

וְאִתְכַּל עֲנָבִין חַד וּנְטָלוּהִי בְּאָרְיָא בְּתָרֵין וּמִן רִמּוֹנָיָא וּמִן תְּאֵנָיָא: כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחֲלָא דְּאִתְכְּלָא עַל עֵיסַק אִתְכְּלָא דְּקָצוּ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה וְתָבוּ מְלַאֲלָא יַת אַרְעָא

עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַּמּוֹט בְּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ

ת"א וישאהו במוט . סיעה לה : וישבו מתור הארץ. שם לב :

בעל הטורים

(כד) למקום ההוא קרא נחל אשכול . הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד , דסתם מרוחק ל' יום . וכיון שם זכה לשתותו כלאו , לו ממש ולימי מקמן , וזוכה לגמוד ולגמד :

ואחד עד חברון שהרי אמרו וגם בני הענקים בחברון . ובתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק ; לפני צען מצרים . לפי פשוטו נבנת' לפני צוען וגם כן חשובה יותר עיר הישנה מן העיר החדש' שהיו ישראל מכירים חשיבותה של צוען הוצרך לומר כי ערי ישראל חשובים יותר וגם מתוך ישנה היו בה ענקים שהם מדורות הראשונים :

רש"י

צ תלויה בה : וישאהו במוט בשנים . ממשמע שנאמר וישאהו במוט ליני יודע שהוא בשנים ק ומה ת"ל בשנים (סומה לד) בשני מוטות הא כיצד שמה נעלו אשכול ר' ר' נעל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה בתחילתו כשם שפריה מסיגה כך עמה משונה, ואם תפן אתה לידע כמה מכאלו ל' מהם לא ולמד מתכנים שהקימו בגלגל (יהושע ד) הרימו להם מיש אבן אחת מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל ושקלום רבותינו משקל כל אחת מ' סאה ונמירני עוקא דמילתי חיים על כתפיה לינו אלא שלים משאו ממשאו שמשייענין אותו להריס : (כה) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום . והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא ומהלך אדם ביומו עשרה פרסאות ליום הרי מהלך ארבעים יום מן

פירוש לתורת אלהים

אַצְוַוייגיל וַוייטְרוּיבֶן וַיִּשָּׂאֻהוּ אוּנ וַייא הָאבִין רָאם גִיטְרָאגִין בְּטוּט מִיט צְוַוויי שְׁטַאנְגֶן וּמִן הָרִמּוֹנִים אוּנ פּוּן דִי מִילְגְרוּיטֶן וּמִן הַתְּאֵנִים אוּנ פּוּן דִיא פַייגֶן הָאבִין וַיי אוּיך גֶענוּמֶן. רש"י שְׁרַייבְט דָעם אֶשְׁכּוֹל הָאבִין וַייא גִיטְרָאגִין מִיט צְוַוויי שְׁטַאנְגֶן אִין דֶער לַייגְג אוּנ צְוַוויי שְׁטַאנְגֶן אִין דֶער בְּרֵייט אוּנ בַּיי אִיטְלִיכֶער שְׁטַאנְגְ הָאבִין אִן גֶענוּמֶן צְוַוויי מֶענְשֶׁין אִיינֶער הָאט גֶעהַאלְטֶן בַּייא אֵיין עֶק אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער בַּייא דָעם אַנְדֶערֶן עֶק הָאבִין דָעם אֶשְׁכּוֹל גִיטְרָאגִין אַכְט מֶענְשֶׁין אוּנ אֵיינֶער הָאט גֶענוּמֶן אַכְטִילְגְראם אֵיינֶער הָאט גֶענוּמֶן אַיין פְיג אוּנ יְהוֹשֻׁעַ מִיט כָּלֵב הָאבִין גָאר נִיט גִינוּמֶן וּוָארוּם דִי וּוָאם הָאבִין יוּא גֶענוּמֶן הָאבִין גָאר גֶעמֵיינְט צוּ רַיידִין לָשוֹן הָרָע אוּיך דָעם לַאנְד וַייא זָאלְין וָאגִין אַזוֹי וַייא דִי פֵּירוֹת וָעֶנֶן מְשׁוּנָה אוֹזוֹי דִיא לַייט וָוָאם דָארְטִין וָוואהְנֶן וָעֶנֶן אוּיך מְשׁוּנָה : (כד) לַמָּקוֹם צוּ דָעם זֶעלְבִיגֶן אָרְט הָאט מֶען גֶערוּפְין נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל פּוּן וֶעגֶן דָעם אֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר וָוָאם דִי יוּדִין הָאבִין פּוּן דָארְטִין אָפְּ גִישְׁנִיטֶן : (כה) וַיָּשׁוּבוּ אוּנ זַיי הָאבִין זִיךְ וִוידֶער גִיקֶעהְרְט מִתּוּר הָאָרֶץ פּוּן אוּיס וָעהֶן דָאם לַאנְד מִקֵּץ

ליקוטים על התורה

(כה) וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם . עֶנְדֶע פֶערְצִיג טָעג זֶענֶען דִיא מְרַגְּלִים צוּרִיק גֶעקוּמֶען פּוּן אוֹיסְזוּכֶן דִי לַאנְד אוּנ הָאבִין גֶעוִיזֶען דִיא פְרוּכְטֶן פּוּן דָעם לַאנְד צוּ דִי יוּדִין אוּנ הָאבִין גִיזָאגְט אָם פְּלִיסֶם טָאקִי אִין דָם לַאנְד צוּ דִילֶך אוּנ הָאנִיק עָם אִיז אָבֶער אַלְץ גָאר גִים וְוַיילְ כִּי עַז הָעָם וְהָעָרִים בְּצוּרוֹת , דָאס פָאלְק אִיזְט אוּנ דִי שְׁטֶעט זֶענֶען בְּצוּרוֹת פֶעסְטִיגֶן , אִין דָאךְ אַקְשֶׁיא הָאט דָן מֹשֶׁה גֶעהַאט אַפְּשׁוֹת אִין זַייגְ דַייד , רַשִ"י זָאגְט מֹשֶׁה הָאט זַייא גֶעגֶבֶן אוֹיסְגוּיִיס זַייא זִיצֶן אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט וְזֶענֶן זַייא שְׁוַואכְע מֶענְשֶׁין , דִי מְרַגְּלִים הָאבִין דָאךְ גִיזָאגְט דָאס פָאלְק וְזֶענֶן עַז וְשְׁטַארְקִי אוּנ זַיי זִיצֶן אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט . גָאר אַיין צוּ נֶעמֶען אַמְלְחָמָה קָען מַן אָדֶער דוּרְך שְׁטַארְקֶע מֶענְשֶׁין אַפְילוּ זַיי זֶענֶן גִישְׁט פִיל , אָדֶער זַיי זֶענֶן גִים נָאנְץ שְׁטַארְק גָאר זַייא זֶענֶן זַייעֶר פִיל , דָאס וָארְט זָעגְ אִיז דֶערְ פֶערְטַייטְש שְׁטַארְק פּוּן אַפּוֹלְ פַארְאַנְטְלוּגְ. דָאס הָאבִין דִיא מְרַגְּלִים גִיזָאגְט , אִין לַאנְד כְּנַעַן זֶענֶן פַארְאַנְטְלוּם גֶעוָואכְן פִיל פָאלְק . בְּמֶלֶךְ הַחִתִּי הַיְבוּסִי הָאֱמֹרִי , אוּנ זַיי זִיצֶן אַפְילוּ אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט אוּיך , וְוַיילְ זַיי זֶענֶן זַייעֶר פִיל אוּנ דִי שְׁטֶעט זֶענֶן פֶעסְטֶע , דִדְבָּר וְוִילִין מִיר נִיט קֶענֶן אַרַיין קוּמֶען אִין זַייעֶר לַאנְד .

רשב"ם

מעצת מרגלים , ומצינו ביהושע שנתן לכלב את חברון כדכתיב ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחוזתו . וסכל מקום לפי עיקר פשוטו ויבא כל אחד ואחד ערי חברון שהרי אמרו וגם בני הענקים בחברון . ובתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק ; לפני צען מצרים . לפי פשוטו נבנת' לפני צוען וגם כן חשובה יותר עיר הישנה מן העיר החדש' שהיו ישראל מכירים חשיבותה של צוען הוצרך לומר כי ערי ישראל חשובים יותר וגם מתוך ישנה היו בה ענקים שהם מדורות הראשונים :

שפתי חכמים

צ כמלו כתיב ויכרתו מכם זמירה עם אשכול מגבים אחד לא זמורה לחיד ואשכול לחיד דא"כ למה כתיב הזמורה כלל אמינו סדי : ק פי' מרגתיב ויאמרו דמשמע שנים דמיעוט דבים בנים מ"ל מה ת"ל שנים כו' והא דלא פי' זה על הקבלה "ל דהיינו אומר דשנים קאי על זמורה שנים ושנים הזמורה בעוד אחד ואשכול בעוד אחד אבל לפי מה שפרש"י זמורה ואשכול מגבים מנוים כה ע"מ דאשכול וזמורה הכל אחד הוא אם כן קשה למה כתיב שנים , ומתחן בשני מוטות : ר"ל לפי שאמר מעם ולקחתם מפרי הארץ מכמע מכל הפירות ומה לא נטלו רק אלה מינים דהיינו אשכול ענבים ומן התאנים ומן הרמונים אלא ודאי שמזה נטלו אשכול כו' ומשרש הש"י ומאיל למה לא נטלו כולם והלא מעם אמר ולקחתם מכל הפירות ומשרש לפי שכל עלמן כו' דאם לא לחולית דבה נתכוונו לא היה לפם ליקח אשכול ענבים אלא דבי מיולו ליקח מכל מכי הארץ אז לא היה לפם ליקח אשכול כלל ומהבע דכלי לחולית דבה נתכוונו מעם דאמרי' בגמ' ואם תשן אתה לידע כו' ונה יכול ללמוד מאנשים שהקימו בגלגל דלמא שמי בכא אלא היו מטאין מכא לפי כחם וגבורתם אלא

ליקוטים על התורה

(כה) וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם . עֶנְדֶע פֶערְצִיג טָעג זֶענֶען דִיא מְרַגְּלִים גִיקוּמֶען פּוּן אוֹיסְזוּכֶן דִי לַאנְד אוּנ הָאבִין גֶעוִיזֶען דִיא פְרוּכְטֶן פּוּן דָעם לַאנְד צוּ דִי יוּדִין אוּנ הָאבִין גִיזָאגְט אָם פְּלִיסֶם טָאקִי אִין דָם לַאנְד צוּ דִילֶך אוּנ הָאנִיק עָם אִיז אָבֶער אַלְץ גָאר גִים וְוַיילְ כִּי עַז הָעָם וְהָעָרִים בְּצוּרוֹת , דָאס פָאלְק אִיזְט אוּנ דִי שְׁטֶעט זֶענֶען בְּצוּרוֹת פֶעסְטִיגֶן , אִין דָאךְ אַקְשֶׁיא הָאט דָן מֹשֶׁה גֶעהַאט אַפְּשׁוֹת אִין זַייגְ דַייד , רַשִ"י זָאגְט מֹשֶׁה הָאט זַייא גֶעגֶבֶן אוֹיסְגוּיִיס זַייא זִיצֶן אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט וְזֶענֶן זַייא שְׁוַואכְע מֶענְשֶׁין , דִי מְרַגְּלִים הָאבִין דָאךְ גִיזָאגְט דָאס פָאלְק וְזֶענֶן עַז וְשְׁטַארְקִי אוּנ זַיי זִיצֶן אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט . גָאר אַיין צוּ נֶעמֶען אַמְלְחָמָה קָען מַן אָדֶער דוּרְך שְׁטַארְקֶע מֶענְשֶׁין אַפְילוּ זַיי זֶענֶן גִישְׁט פִיל , אָדֶער זַיי זֶענֶן גִים נָאנְץ שְׁטַארְק גָאר זַייא זֶענֶן זַייעֶר פִיל , דָאס וָארְט זָעגְ אִיז דֶערְ פֶערְטַייטְש שְׁטַארְק פּוּן אַפּוֹלְ פַארְאַנְטְלוּגְ. דָאס הָאבִין דִיא מְרַגְּלִים גִיזָאגְט , אִין לַאנְד כְּנַעַן זֶענֶן פַארְאַנְטְלוּם גֶעוָואכְן פִיל פָאלְק . בְּמֶלֶךְ הַחִתִּי הַיְבוּסִי הָאֱמֹרִי , אוּנ זַיי זִיצֶן אַפְילוּ אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט אוּיך , וְוַיילְ זַיי זֶענֶן זַייעֶר פִיל אוּנ דִי שְׁטֶעט זֶענֶן פֶעסְטֶע , דִדְבָּר וְוִילִין מִיר נִיט קֶענֶן אַרַיין קוּמֶען אִין זַייעֶר לַאנְד .

מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן
קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־
הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:

מסוף אַרְבָּעִין יוֹמִין:
כו וַאֲזָלוּ וְאָתוּ לְוָת מֹשֶׁה
וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמַדְבְּרָא דְפָארָן לְרָקֶם
וַאֲתִיבוּ יַתְהוֹן פִּתְגָמָא וְיַת
כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזָיאוּנוּן
יַת אִבָּא דְאַרְעָא:

שפתי חכמים

ודפי דהכי דייק דפס לא סנפלו לפי כחם וגבורתם לעם לא נפלו רק שלשה מינים פלא ודלפי כדי לפוליף דבה נתכוונו . וסכל"ם כלים בגמרא וכש"י דמסכת סוטה שמפרש כל זה: ש (נמ"ר) סרש"י בגמרא וילכו ישרים הוא כיון דכתיב ויאמרו לא הל"ל ויבאו אל משה ע"כ פי' לפיכוכו כיון דקודם לזה סיפר ויאמרו מעוד פארן דסיינו מיסור חזרתן לעם הזכיר אחר כך וילכו, וס"ן מיכן לסקים כו': ת ומה תאמר מנ"ל לרש"י דלעמ"ל אף לישראל, ו"ל לפי אף אפל כל עדה בני ישראל דלמיל מיניה קמי אם כן אם כל אפדה דכתיב אחר כך לעמ לי:

רש"י

המזרח למערב והם הלכו ארבה ורחבה. אלא שנלוו לפני הקב"ה שינזור עליהם יום לעמה קצר לפניהם את הדרך: (כו) וילכו ויבואו. (סוטה לד) מהו וילכו, להקים ש הליכתן לכיאתן מה כיאתן בעלה רעה אף הליכתן בעלה רעה: וישיבו אותם דבר. את משה ת ואת אהרן:

פירוש לתורת אלהים

פון סוף פֶלוּסֶר אַז עֶס הָאט זִיךְ אוֹיס גֶילָאזְט אַרְבָּעִים יוֹם פֶערְצַיִג טָאג. רש"י שְׁרַיבְּט זַיי זֶענָען דָאן גֶינָאנְגֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דִי לֶענְג אוּנד דִי בְּרֵייט אוּנד אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז דָאךְ גֶיוֶוען פִיר הוּנדֶערְט מֵיל דִי לֶענְג אוּנד פִיר הוּנדֶערְט מֵיל דִיא בְּרֵייט אוּנד אַמָעוּנְטִש קָאן דָאךְ מֶעהְר נִיט זַיין אִין אַטָאג נָאר צֶעהְן מֵיל וָואלְטִין זַיי זִיךְ בֶּעוַאלְקְט זַיין אַכְצִיג טָאג. אִיז דָר תִּירוּץ וַויֵיל נָאט הָאט גֶעוּוואוּסְט אַז דָער סוֹף וָועט זַיין זַייז: וָועלִין זַיינְדִיגֶען אוּנד וָועלִין רַייגֶען לְשוֹן הָרָע אוֹיף דֶעם לַאנְד אוּנד עֶס וָועט וָוַיזֶר וָועדִין אוֹיף זַייא אַז פַאר אִיטְלִיכֶען טָאג וָואס זַייא זֶענָען גֶענָאנְגֶען אוֹיס זֶעהְן זָאלִין זַיי זַיין אַיאהְר אִין דֶער מִדְבָּר דְרוּם הָאט גָאט אוֹיף זַייא דֶחֱסָנוֹת גֶעהַאט אוּנד הָאט מְקַצֵּר גֶיוֶוען דֶעם וָועג בְּדֵי זַייא זָאלִין

ליקוטים על התורה

אוּנד שְׁפַּאצִיֶרְן מִיט נִקְשִׁין זֶענָען דָארְט אוֹיךְ דָא הָאט זֶענָען דִיא רִיזֶען וָואס מִיר הָאבִּין דָארְט גֶיזֶעהֶן:

נביאים יהושע ב

לתמשיך מצ"ח דר"א צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה דנצח ארני נשמה דתיד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דתיד אל שם ב"ן שבעשיה:

תרגום

א וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־
שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְּשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא
מָצָאוּ: ב וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת
אֹתָם: ג וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

אוַאֲזָלוּ וְעָלוּ לְטוּרָא וִיתִיבוּ
תַּמָּן תְּלָתָא יוֹמִין עַד דְּתָבוּ
רַדְפָיָא וּבְעוּ רַדְפָיָא בְּכָל
אוֹרְחָא וְלָא אַשְׁכְּחוּ: ב וְתָבוּ
תְּרֵין גַּבְרִין וּנְחִיתוּ מִן טוּרָא
וְעָבְרוּ וַאֲתוֹ לְוָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר
נוּן וְאִשְׁתְּעִיאוּ לֵיהּ יַת כָּל
דְּעַרְעָא יַתְהוֹן: ג וַאֲמָרוּ
לִיהוֹשֻׁעַ אֲרֵי מְסַר יְיָ בִּידָנָא

מצודת דוד

(ג) כי נתן. כמקרא שלפניו נאמרו בספר המולכות שיהם ובלבד תצו לספר לאמרו סגם סכלים סדבר סוא זס כי נתן סי

ית כָּל אַרְעָא וְאַף אִתְּבְרוּ
כָּל יַתְבֵי אַרְעָא מִן קָדְמָנָא:
ד וְאַקְדִּים יְהוֹשֻׁעַ בְּצַפְרָא
וּנְטָלוּ מִשְׁטִין וַאֲתוֹ עַד יַרְדְּנָא
הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבָתוּ
סָמוֹ קֳדָם דִּי יַעְבְּרוּן:
ה וַהֲוָה מִסּוֹף תְּלָתָא יוֹמִין וְעָבְרוּ סַרְכִּיָא בְּגוֹ מִשְׁרְיָתָא:

ד וַיַּשְׁכֵּם יְהוֹשֻׁעַ בַּבֹּקֶר וַיִּסְּעוּ מֵהַשִּׁטִּים וַיָּבֹאוּ עַד־הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּלִינוּ שָׁם טֶרֶם יַעֲבֹרוּ:
ה וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיַּעַבְרוּ הַשֹּׁטְרִים בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה:

מצודת דוד

וגו': (ד) סס. פלג סירדן: (ס) שלשת ימים. כמ"ש בעוד שלשת כו' (לעיל 6):

כתובים תהלים קז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו היה יחידה דיסוד יְהוָה היה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְצַלּוּ קֳדָם יְיָ כַּד עִיק לְהוֹן
מִמְּעַקְתְּהוֹן פְּצָא יַתְהוֹן:
ב וְדַבְּרִינוּן בְּאוֹרַח תְּרִיצָתָא
לְמֵיזַל לִירוּשְׁלֵם קַרְתָּא
דְּמִיתְבָא: ג יְהוֹדוּן קֳדָם יְיָ
טְבוּתֵהּ וּמִשְׁתַּעֲן פְּרִישָׁנָתֵיהּ לְבְנֵי נָשָׁא: ד אָרוּם אַשְׂבַּע נַפְשָׁא סְרִיקָא וְנַפְשָׁא כְּפִינָא מְלֵי טוּבָא:
ה עַל אִרְקָיוּהִי וְרַבְּרְבָנֵי וְאָמַר צְרָקֵיהוּ וְרַבְּרְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דְּגָלוּ בְּבָבֶל וִיתִיבוּ בְּחִשּׁוּכָא טוּלָא דְמוֹתָא נָהוּ אֲסִירִין בְּסִינוּף שִׁרְיָי פַּרְזְלָא:

א וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם:
ב וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשָּׁרָה לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשָׁב: ג יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ד כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוּב: ה יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל:

רש"י

(ד) נפש שוקקה. נפש המתאוה: (ה) יושבי חשך וצלמות. לפי האסורים בבית הסוהר נריכין להודות כשיוצאין מבית האסורים:

מצודת דוד

(ב) כלר לסס. בעת היה לר לסס: ממלוקותיהם. סניל פוסס מן סמליקם ספיק: (ב) וידריכם. נמן בלבם לדרוך בדרך ישרה: (ג) יודו. המלשים הסס יודו לס' על חסדו ויוספרו נפלאותיו לבני אדם בהיכם סנם: (ד) כי השביע. כעבור כי הבטיח נפש המתאוים בהיותו תופס: עמ' 6 סוב. בפסוק נמו 36

פירוש ע"ט

(א) וַיִצְעֲקוּ אֶל יְיָ בְּצַר לָהֶם הָאבְּן זַיי בֶעשְׂרִיגֶען צוּ
נָאט מִיט תְּפִלָּה מִטְצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם עֶר
זָאל זַייא בֵּאשֶׁערְמֶען אִין זַייֶער אֵיינְגֶשַׁאפְט:
(ב) וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה אוּנ אַז נָאט הָאט זַיי גֶמַאכְט
טְרֶעטֶין אוּיף דָעם גְלַייכֶין וֶוגֶע לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב
זַיי זָאלֶין גֵיין צוּ אַ שְׁטָאדְט אָדֶער צוּ אַיישוּב
[אַדְאַרְף]: (ג) יוֹדוּ לַיְיָ חַסְדּוֹ זָאלֶין זַיי לוֹיבֶין צוּם
בֶּשֶׁעפֶער אוּיף זַיין חֶסֶד וָואס עֶר הָאט גֶיטָאהֶן
מִיט זַיי וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם אוּנ זַייגֶע וָואנְדֶער וָואס
עֶר הָאט גֶיטָאהֶן מִיט זַיי זָאלֶין זַיי דֶערְצַיילֶין צוּ
מֶענְטְשֶׁן: (ד) כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה אַז נָאט הָאט
גֶעמַאכְט זָאט דָעם גְלוֹיבִּיגֶען נַייסְט עֶר זָאל
קוּמֶען צוּ אַיישוּב וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוּב אוּיף דֶער
וָועלְבֶּער נֶפֶשׁ וָואס עֶס אִיז גֶיוֶוען פַארְהוּנְגֶערְט
הָאט נָאט דָער פִילְט מִיט אַלֶעם גוּטֶען, זָאלֶין זַיי
זָאגֶין חוּדוּ כו': (ה) יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת דִּי וָואס זִיצֶען
אִין דֶער פִינְסְטֶער אָדֶער אִין שַׁאטֶין פוּן טוֹיט
אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל דָאס מֵיינְט מֶען דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס
זֶענֶען פֶערְבּוּנְדֶין אִין אָרֶעמְקֵייט, זַיי קֶענֶען זִיךְ
קַיין עֵצָה גֶעבֶּען וּוי צוּ פֶערְדִינֶען זַייֶער פַּרְנָסָה
אָדֶער דִי וָואס זִיצֶען אִין תְּפִיסָה מִיט אַיינֶערְגֶע
קַייטֶין פַאר אַ בַּרְזֶל:

ברטנורא

הזרוע והלחיים. בארץ ובח"ל. מקום דבעי למתני כחולין אבל לא במוקדשין תני לכלהו: בפני הבית. בזמן שביהמ"ק קיים:

משנה חולין פרק י

כלי שמלמי דסוד דמלכות דיליה א אל אלה אלהי אלהים

הזרוע והלחיים והקבה נוהגין בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין

פרק י א הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה אַז אֵיינֶער שֶׁעכְט
אַבְּהֵמָה דַארְף עֶר גֶעבֶּין צוּם כֹּהֵן
דִיא פָאדֶערְשְׁטֶע פוּס, אוּנ דִיא בַאקֶין, אוּנ דָעם
מָאגֶין פוּן דִיא בְּהֵמָה וּוֹהֶין בְּאֶרֶץ וּבְחוּץ לָאָרֶץ סַייא
מֶען שֶׁעכְט דִיא בְּהֵמָה אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ סַיי
מֶען שֶׁעכְט אֵיהֶר אוֹיפֶער אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דַארְף
מֶען אַלְץ גֶעבֶּין צוּם כֹּהֵן דִיא דְרֵייא זַאכֶין בִּפְנֵי
הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת סַייא וֶוֶען דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
אִיז נִיוֶוען, אוּנ סַייא וֶוֶען דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז

ואתן אותם. בחזה ושוק כתיב אותם מיעוט הוא חזה ושוק אין מידי אחרינא לא: ב כל הקדשים שקרם מום קבוע להקדשן. הרי הן כמקדיש עליה ואכניס לדמיהן ואין כהן קדושת הגוף: ונפדו חייבין בבכורה. אם ילדו לאחר שנפדו אבל לא במוקדשין, שהיה בדין ומה אם החולין שאינן חייבין בחזה ושוק חייבין במתנות קדשים שחייבין בחזה ושוק אינו דין שחייבין במתנות, [ח] ת"ל ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם אין לו אלא מה שאמור בענין: ב [ב] כל הקדשים שקרם מום קבוע להקדשן ונפדו חייבים בבכורה ובמתנות [ג] ויוצאין לחולין [ד] להגזז ולהעבד וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן והשותחן בחוץ [ה] פטור ואין עושין תמורה ואם מתו יפדו חוץ מן הבכור ומן המעשר. כל שקדם הקדשן אבל לא במוקדשין, שהיה בדין ומה אם החולין שאינן חייבין בחזה ושוק חייבין במתנות קדשים שחייבין בחזה ושוק אינו דין שחייבין במתנות, [ח] ת"ל ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם אין לו אלא מה שאמור בענין: ב [ב] כל הקדשים שקרם מום קבוע להקדשן ונפדו חייבים בבכורה ובמתנות [ג] ויוצאין לחולין [ד] להגזז ולהעבד וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן והשותחן בחוץ [ה] פטור ואין עושין תמורה ואם מתו יפדו חוץ מן הבכור ומן המעשר. כל שקדם הקדשן

[ח] פ"ל כו'. ומי לאו ק"ו לא סוף לריך קלא אפ"ג דסתמא דכתיב דמעמא כין כמולין כין במוקדשין דס"ל דכר הלמד מעניכו כעם סכ' מדכר כמולין דכתי' לעיל מהתי קלא גו לאנך ולאסיים הגו אינו נוסא כמוקדשין, תוס': [ב] כל כו'. לאו הקדוש כ"ם מייכי אלא כהקדישן לגמרן לגמרן כו' ופ"ם שמוכר כמתקדש כעל מום לגמרן דינו, תוס': (ה) כ"ה' וכגמרא דכבכורות גרסינן נמי מן סתמנות, ומפורש"ם: [ג] ויוצאין כו' לאחר פדיונן. כיון דקדושת דמים לגמרן נגמר דאמלאם בקדושת הגוף לגמרן גזרו כסי דכנן ס"ל דקדמי בדק סכיס נעי מסיני בגיזה וכבורה, נמרא. ועיי קאמר הסם דמדכנן סיס בקדמי כ"ם: [ד] נסגוז. דאלו מגיעים ונפדו כתיב מזבח ולא גיזה ועקור"ם: [ה] פטור. דלגני קדשים מתייב הטותמן כמין דלגקמן אלא אלא מלאם מעמלא קדושה, רש"י: (ב) ואמתיגן

גיטא בחולין אבל לא במוקדשין אז מען שעכט אפראסטע בהמה ניט אקרבן, דארף מען געבין דיא דרייא זאכין צום כהן, אבער פון אקרבן דארף מען ניט געבין דיא דרייא זאכין צום כהן שחיה בדין ובארום דער דין וואלט גידארפט אנדערש זיין יפת אם תחולין שאינן חייבים בחזה ושוק מאדאך אז מען שעכט אפראסטע בהמה וואס מען דארף ניט געבין פון איהר דיא ברוסט מיט דיא פאלקע צום כהן, פון דעסטוועגן חייבין במתנות דארף מען געבין צום כהן דיא זרוע אוג לחיים אוג קיבה קדשים שחייבין בחזה ושוק קרבנות וואס מען דארף געבין פון זייא די ברוסט מיט די פאלקע צום כהן איז שהייבין במתנות איז דען ניט געווים אז דער דין דארף זיין מען זאל געבין צום כהן דיא זרוע אוג לחיים אוג קיבה אויך פלמוד לומר זאגט דער פסוק ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם אויך האב גיגעבין דיא זאכין וואס דא שטייט אין דיא פרשה צו אהרן הכהן אוג צו זיינע קינדער, דאס זאל זיין אניזעץ אויף אייביג אין לו דער כהן זאל ניט מעהר האבין פון קרבן אלא מה שאמור בענין נאר וואס עס שטייט אין דיא פרשה ודאס איז דער חזה ושוק אבער דער זרוע ולחיים וקיבה שטייט נאר ניט אין דיא פרשה. נאר אין איין אנדער פרשה. דאס לערנט אונז אז פון אקרבן דארף מען ניט געבין צום כהן דיא זרוע ולחיים וקיבה: ב כל הקדשים שקרם מום קבוע לחקדשן אלא קרבנות וואס זייא האבין גיהאט אאייבינגען פעלער איידער זייא זענען גיוואורין גיהיילינגט פאר אקרבן, האבין זיי נאר ניט גיקענט גיהיילינגט ווערין צום מזבח, זיי זענען נאר היילינג גיוואורין מען זאל זייא פארקויפין, אוג דיא געלט וואס מען וועט געמען פאר זייא זאל גיהערין צום בית המקדש ונפדו אוג זייא זענען אוים גיליזינט גיוואורין חיבין בבכורה אויב די בהמה האט גיהאט דאס ערשטע קאלב נאבדעם ווי מען האט איהר אוים גילייזט, איז ער אבכור, אוג מען דארף דעם קאלב געבין צום כהן ובמתנות אז מען שעכט דיא בהמה נאך דעם אויסלייזין, דארף מען געבין צום כהן דעם זרוע ולחיים וקיבה וייצאין לחולין לתגזז ולהעבד אוג דיא בהמה ווערט אונהייליג אז מען טעג שערין דיא וואל פון איהם אוג מען מעג ארבעטין מיט איהם וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן נאך וויא מען לייזט אוים דעם קרבן מעג מען מעלקין פון איהר מילך. אוג דיא קעלבער וואס זיא האט נאך דעם אויסלייזונג מעג מען עסין והשותחן בחוץ פטור אוג אז מען שעכט איהם אויסער די עזרה אבילו פאר דעם אוים לייזין קומט איהם ניט כרת ואין עושין תמורה אז מען טאהשט אוים דעם קרבן ואפילו פאר דעם אויסלייזין אויף איין אנדר בהמה ווערט ניט היילינג דיא אנדערע בהמה ואם מתו יפדו אוג אויב זייא זענען געפיינערט פר דעם אוים לייזין זאל מען זיי אוים לייזין נאך דעם טויט חוץ מן הבכור ומן המעשר אויסער אבכור אוג מעשר אפילו דער פעלער איז גיוואורין בייא דעם בכור איידער ער איז געבארין גיוואורין. אוג דער מעשר האט גיהאט אפעלער איידער ער איז ארויס צום עזהנטין פון דעסטוועגין זענען זיי היילינג כל שקדם

רע כעל מום: או מום עובר להקדשן. דמום עובר כמאן דליתיה דמי: פטורים מן הבכורה. דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו נלכו וכחיל מה לבי וחיל פטורים מן הבכורה. דהא כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך כתיב לף פסולי המוקדשין שנפדו אחר' ילדו לאחר שנפדו פטורים מן הבכורה: ומן המתנות. הזרוע והלחיים והקיבה: וולדן וכו'. בדאיעבר לפני פדיונן ואתיליד לאחר פדיונן מיירי כדפריטית לעיל דאי איעבר ואתיליד לאחר פדיונן ולד לבי וחיל הוא. ואי אתיליד לפני פדיונן. אפילו קדם

נמי דלא כבי שמעאל דסברכם. כמ"ו: [ו] סעמתי'. בגמרא דבכורות ליף לסו: (ג) פרש"י אסור בהנאה כלא פדייה ומיקרב לא קרבי דמכח קדושה דמוים אתי דאעשה לא הוקדשה לגמרא אף אמיסני דמיים וכיה ס"ל לפרש דאי אתיליד לפני פדיונו מקדש נמי קדיש דסכי אינה בגמרא סם ומפיק ליה מקרא: (ד) עמ"ש רש"ה: [ז] פוטרים. ע"כ בשכולן בעלי מומין מייני דאין שוחטין בכור אפ"כ נפל בו מום ונולדתעבר ואין מכיקין בו אם כן נם אתמרים בעלי מומין אם, מום': [ח] שוחטה כו'. ולאחי בכסף ובכבכי פטורין אמר כבא זאת אומרת אדין עם אעבה בלומר דיכול הכהן לאכוב מתנותיו מעמכה וילפינן ליה בגמרא מקרא, ומאוי"ש: [ט] פטור כו'. דכתיב אאת אעם

את מומן או מום עובר להקדשן ולאחר מכאן נולד להם מום קבוע ונפדו, פטורין מן הבכורה ומן [ו] המתנות. ואינן יוצאין לחולין להנזז ולהעבד וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן והשוחטן בחוץ חייב ועושין תמורה ואם מתו יקברו: ג בכור שנתערב במאה בזמן שמאה שוחטין את כולן פוטרין את כולן. אחד שוחט את כולן [ז] פוטרין לו אחד. [ח] השוחט לכהן ולנכרי [ט] פטור מן המתנות. והמשתתף עמהן צריך שירשום. ואם אמר

מומן להקדשן נמי ולדן אסור (ג): והשוחטן בחוץ חייב. ואע"ג דאין רחוץ לפתח אהל מועד דהא בעלי מומין ניתהו ואכן הרחוי לפתח אהל מועד (ד) חייבין עליו בחוץ. ושאינו רחוי לפנים אין חייבין עליו בחוץ. מוקמינן לה למתני' בדוקין שבעין ור"ע היה דאמר אם עלו לא ירדו הלכך הואיל ובפנים לא ירדו חייבין עליהם בחוץ אם שחטן קודם פדיונן: ועושין תמורה. קודם פדיונן דכתיב (ויקרא כז) טוב ברע או רע בטוב: ואם מתו. מעצמן יקברו דאין עודין את הקדשים להאכילן לכלבים: ג בבור שנתערב במאה. מתני' איירי בבכור שבא ליד כהן ונפל בו מום ביד כהן ומכרו לישראל כמומו דאי בבכור ביד ישראל קודם שנתנו לכהן אמאי פוטרים את כולן ממתנות כהונה. ליתא ליה כהן אי בכור הוא כולה דידי הוא אי לא בכור הוא הב לי מתנתאי. אבל בשבכר בא ליד כהן ומכרו לישראל במומו ונתערב במאה פוטרים את כולן ממתנות כהונה דכל חד וחד יכול לדחות את עצמו ולומר לכהן אני בכור הוא שמכרו הכהן ופטור מן המתנות דמן הבכור אין נותנין מתנות שאין קדושה חלה על קדושה: אחד שוחט את כולן פוטרין לו אחד. שא"א שלא יהא הבכור אחד מהן ויכול לומר זה הוא: צריך שירשום. שיעשה בו סי' שיכירו הכל

הָקְדֵשׁן אֶת מוּמָן אָבֶער דִיא אַלֶע קָרְבָּנוֹת וְוָאס זֶענֶען בַּיידֶע הַיילִיג גִיוואָרען אַיידֶער זַייא הָאבֶּען בֶּעקוּמֶען דֶעם פֶעלֶער אוֹ מום עוֹבֵר לְהֶקְדֵשׁן אָבֶער דִיא בְּהֵמָה הָאט בֶּעקוּמֶען אַפֶעלֶער וָואס קָען געזונְד וֶועֶרען. דֶער נָאך הָאט מען איהְר גֶעהַיילִיגְט פאר אַרְבָּרָן וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶם מום קָבוּעַ דֶער נָאך הָאט דֶער קָרְבָּן בֶּעקוּמֶען אַאיבִּיגֶען פֶעלֶער וְנִפְדּוּ אוּנד מען הָאט דֶעם קָרְבָּן אוים גֶעלַייזְט פּוטְרִין מִן הַבְּכוֹרָה אויב נָאך דֶעם אוים לַייזִין הָאט זִיא גִיבָּארִין דָאס עֶרשְטֶע קַאלֶב, אִין עֶר קַיין בְּכוֹר וּמִן הַמַּתָּנוֹת אויב דֶער בַּעַל הַבַּיִת הָאט גֶעשָׁאכְטִין דֶעם אוים גֶעלַייזְטִין קָרְבָּן דָארף מען נִיט גֶעבִּין פון אִיהם דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צום כֹּהֵן, וְאִינְן יוֹצְאִין לְחוּלִין לְהִנָּזֵז וּלְהֵעָבֵד אונד דֶער קָרְבָּן וְוֶערְט נִיט אונְגֶהַיילִיג אִין נַאבְּצִין, מען טָאר נִיט שֶׁעֶרִין דִי וָואל פון אים אונד מען טָאר נִיט אַרְבֶּעטִין מיט אִיהם אֲפִילוּ נָאך דֶעם אוים לַייזִין וּוֶעלֶן חֶלְבָּן אָסוּר לְאַחַר פְּדְיוֹנָן אויב דֶער קָרְבָּן אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוואָרִין צַייְדֶר מען הָאט אים אויסגִילַייזְט אונד דִי קַאלֶב אִיז גֶעבָּארִין גִיוואָרִין נָאך דֶעם אוים לַייזִין אִיז דִי קַאלֶב אָסוּר, [אונד אויב דֶער קָרְבָּן אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוואָרִין נָאך דֶעם אוים לַייזִין אִיז דִיא קַאלֶב מוּתָּרֶת אונד דִי מִילְךָ וואס מען מֶעלְקְט דֶעם קָרְבָּן נָאך דֶעם אוים לַייזִין אִיז אָסוּר וְהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ חַיָּב אונד אויב דֶער קָרְבָּן הָאט אַפֶעלֶער אִין אוינ אונד מען הָאט אים גִישָׁאכְטִין אויסֶער דִי עִזָּרָה פאר דֶעם אוים לַייזִין קוֹמֶט אים כָּרֵת וְעוֹשִׁין תְּמוּרָה אונד אויב פאר דֶעם. אוים לַייזִין הָאט מען אִיהם אוים

גִיטָאהְשְׁט אויף אַיין אַנְדֶער בְּהֵמָה זָענֶען בַּיידֶע הַיילִיג וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ אונד אויב דֶער קָרְבָּן אִיז גִיפִיי־גֶערט פאר דֶעם אויסלַייזִין זָאל מען אים בְּגָרָאבִּין: ג בְּכוֹר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה אויב אִישְׂרָאֵל הָאט בֶּעהָאט אַבְּכוֹר אונד עֶר הָאט אים נִיגֶעבִּין צום כֹּהֵן אונד דֶער בְּכוֹר הָאט בֶּעקוּמֶען אַפֶעלֶער בַּיי דֶעם כֹּהֵן, אונד דֶער כֹּהֵן הָאט פאר קוֹיפְט דֶעם בְּכוֹר צו אִישְׂרָאֵל, אונד בַּייא דֶעם יִשְׂרָאֵל אִיז דֶער בְּכוֹר צוא מִישְׁט גִיוואָרִין צוּוַיישֶׁן הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת אַנְדֶערֶע וָואס זָענֶען נִיט בְּכוֹרִים אונד מֶען דֶערקֶענְט נִיט וָועלֶכֶער אִיז דֶער בְּכוֹר בְּזִכּוּן שֶׁמֵּאָה שוֹחֲטִין אֶת כּוּלָּן אויב הוּנְדֶרְט מֶענְטְשִׁין שֶׁעכְטִין דִי הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת יֶעדֶער פון זַיי שֶׁעכְט אַיין בְּהֵמָה פּוֹטְרִין אֶת כּוּלָּן דָארף מֶען פון דִיא אַלֶע הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת נִיט גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צום כֹּהֵן, וַיֵּיל יֶעדֶער מֶענְטְש בֶּעוּוּסְט דֶער קָען וָאגֶן צום כֹּהֵן מַיין בְּהֵמָה אִיז דֶער בְּכוֹר, אונד פון אַבְּכוֹר דָארף מֶען נִיט גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צום כֹּהֵן אֶחָד שוֹחֵט אֶת כּוּלָּן אונד אויב אַיין מֶענְטְש שֶׁעכְט אַלֶע הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת פּוֹטְרִין לוֹ אֶחָד נָאר פון אַיין בְּהֵמָה אִיז מֶען פָּטוּר צו גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צום כֹּהֵן, וְוָארום אַיין בְּהֵמָה אִיז דָאך גֶעוּוִיס אַבְּכוֹר, אונד פון דִי אִיבֶּערִיגֶע אַלֶע בְּהֵמוֹת מוּז מֶען גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צום כֹּהֵן הַשּׁוֹחֵט לְכֹהֵן וְלַנָּכְרִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת אַז אַיינֶער שֶׁעכְט אַבְּהֵמָה פאר אַכֹּהֵן אָדֶער פאר אַנֶעצֶענְדִיגֶער דָארף עֶר נִיט גֶעבִּין צום כֹּהֵן דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה וְהַמִּשְׁתַּתֵּף

אמר חוץ מן המתנות פטור מן המתנות. אמר מכור לי בני מעיה של פרה. והיו בהן מתנות נותנן לכהן. ואינן מנכה לו מן הדמים. לקח היסמנו במשקל, נותנן לכהן ומנכה לו מן הדמים: ד' גר שנתגייר והיתה לו פרה, נשחטה עד שלא נתגייר פטור, משנתגייר חייב. ואם ספק [י] פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. איזהו הזרוע מן הפרק של ארכובה עד כף של יד. והוא של גזיר וכנגדו ברגל שוק. רבי יהודה אומר שוק מן הפרק

שיש לכהן לו לנכרי שותפות בה: ואם אמר לו. אם אמר כהן לישראל פרה זו אני מוכר לך חוץ מן המתנות שבה: פטור. ישראל (ה) מן המתנות: אמר. ישראל לחברו מכח מכור לי בני מעיה של פרה זו: והיו בהן מתנות. הקיבה שהיא אחת מן המתנות: נותנן. לוקח זה לכהן: ואין המוכר מנכה לו מן הדמים. שהרי היה יודע הלוקח שהמתנות שם. וזה לא מכר לו את הקיבה: לקח היסמנו במשקל. כך וכך הליטרא ונקל לו הקיבה. מותנה לו לוקח לכהן שהרי הגזלה אצלו ולריך להשיב. והמכר יכלה לו מן הדמים שהרי מכר דבר שאינו שלו. ואם עבר השוחט ולא נתן מתנות מן הבהמה לא נאסר בשחילה אבל מכלין אותו. ואפי' כהן שפטור מן המתנות אם הוא עכו (ו) שמוכר ומוכר בשוק ממתינין לו כ' וג' (ז) שבתות. מכאן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותן לכהנים אחרים ואם קבע בית מקבחים אין ממתינים לו אלא מוציאין ממנו מיד. ואם לא רצה ליתן מכלין אותו: ד מן הפרק של ארכובה. הנמכרת עם הראש: עד כף של יד. עצם רחב של כתף שקורין אספלדו"ן והן כ' עצמות הנעצם המתאחז להיותו מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד מקום שכנגדו ברגל מיכר. והעצם העליון המחובר לגוף.

ולא מצא שבשבי. גמרא. וכ"ש דאין נכרי בכלל הנס: (ה) אלוקא שהרי אל כהן הן ולכוחה ניתנה אל פוא מצוה אלוקא דכהן שאם שחטם עליהם כמיא לעתיהנו, רש"י: (ו) דעדלבקן נזרו בשאם עבדם ליהן מתנות בשוכה לחני' שבשמה אלו שלא יהנו' שבמי ישראל לעשף בשרים אחרים מעמם לפעול מעמנות ומד אלשם שבאמות דאיכא לעמיר דדיהים שחטם לא נזרו לכהן ומוקמוהו על ד"מ ומבלן ומילך נזרו ולכי קבע אמאמתא מיד עוכה דלאו דידי' שחים ולכך נזרו לאלתר, פוס': (ז) ילאה דר"ל שכל לפי מחוכר סמנין לפמעים כ' ולפמעים ג' לפי לאות שדיין דאיכא פרשומי דלאו לדידיה שחים. והתוס' כתבו כ' לרבי דאים ליה בפרי זמני סוי מזקה וג' לרשב"ג: [ו] פטור. וכמיכו דתנן ספ"ד דמיאה אספק לקח לקח שבא פרה בחזקת שחוטה קיימא ואי אפשר שבשמה מד אלא נתגייר כו' ספק חייב ספק מיסוכה לאומרא ופפק מעוכה לקולא פי' רש"י מלה ספק מיסוכה שיש בה מין מיאה שלכך לא אמרינן אחזקה אבל מעכנו

עמהן אז אישראל האט אבהמה שותפות מיט אבהן אדער מיט אנעצינדרינגער צריך שיישום דארף ער מאכין אצייכין אויף די בהמה. מען זאל וויסין אז אבהן אדער אנעצענדרינגער איז אשותף צו דיא בהמה ואם אמר חוץ מן המתנות אויב אבהן האט פאר קויפט אקוה צו אישראל, אונ דער כהן האט גינאנגט צום ישראל איך פאר קויף דיר די נאנצע קוה, נאר דעם זרוע ולחיים והקיבה לאז איך פאר מיר פטור מן המתנות איז דער ישראל פטור צו געבין דעם זרוע ולחיים והקיבה אמר מכור לי בני מעיה של פרה אויב אישראל האט גינאנגט צו אקצב וואס פאר קויפט פליישן פאר קויף מיר דיא גידערים פון אקוה פאר אנילדין והיו בהן מתנות אונ אין די גידערים איז דאך דא דער מאגין אויך נותן לכהן זאל דער ישראל געבין דעם מאגין צום כהן ואינו מנכה לו מן הדמים אונ דער קצב דארף ניט וועלווועלער לאזין פון דעם גילדין, ווייל דער ישראל האט גיוואקסט אז אין די גידערים איז דא דער מאגין אויך, אונ דער מאגין גיהער צום כהן המ"ער געווים צו גינאנגט אנילדין פאר די גידערים אויסער דעם מאגין לקח המשקל אויב דער ישראל האט גיקויפט פון קצב די גידערים אויף די וואג (אנילדין אפונט גידערים, ווי פיל פונט די גידערים וועלין וועגין אזוי פיל גילדין זאל ער געבין צום קצב), אונ דער קצב האט אפ גיוואגין די גידערים, אונ אין די גידערים איז גיווען דער מאגין אויך נותנן לכהן זאל ער געבין דעם מאגין צום כהן ומנכה לו מן הדמים אונ ער רעכונט איהם אפ געלט, ווי פיל דער מאגין וועגט, אזוי פיל זאל ער איהם אפ רעכענען: ד' גר שנתגייר והיתה

לו פרה אויב אנעצינדרינגער האט זיך מגייר גיווען אונ ער האט גיהאט אקוה נשחטה עד שלא נתגייר פטור אויב די קוה איז גישאכטין גיווארין איידער ער האט זיך מגייר גיווען, דארף ער ניט געבין דעם זרוע ולחיים והקיבה צום כהן משנתגייר חייב אונ אויב דער נאך ווי ער האט זיך מגייר גיווען האט ער גישאכטין די קוה, דארף ער געבין דעם זרוע ולחיים והקיבה צום כהן ספק פטור אויב מען וויים ניט ווען די קוה איז גישאכטין גיווארין, איידער ער האט זיך מגייר גיווען, אדער נאך דעם ווי ער האט זיך שוין מגייר גיווען, דארף ער ניט געבין צום כהן דעם זרוע ולחיים והקיבה שהמוציא מחברו עליו הראיה דער וואס מאנט ביי זיין חבר אונ וויל פון איהם אויס ציהען, דארף ער ברייינגען עדות אז עס קומט אים, דא איז אויך אזוי, דער כהן מאנט ביי דעם נר דעם זרוע ולחיים והקיבה, דארף דער כהן ברייינגען עדות אז די קוה איז גישאכטין גיווארין נאכדעם וויא ער האט זיך שוין מגייר גיווען אונ אז דער כהן ברייינגט קיין עדות געמט ער ניט איבער הזרוע וועלכעס איז די זרוע מן הפרק של ארכובה עד כף של יד ערער פון איין גלידער פון די קלאהען ביז די קניה אונ פון די קניה ביז וויא די פון קנייטשט זיך איין געבין בוך, אונ נאך אקלייניע טייל פון וואס גרייכט ביז צום מיטען בוך, דארף מען געבין צום כהן דיא אויבערשטע צוויי גלידער פון דיא פאדערשטע פון די רעכטע והיא של גזיר די זרוע פון דעם קרקן פון אגזיר איז אויך אזוי וכנגדו ברגל שוק אונ דעם

ולא מצא שבשבי. גמרא. וכ"ש דאין נכרי בכלל הנס: (ה) אלוקא שהרי אל כהן הן ולכוחה ניתנה אל פוא מצוה אלוקא דכהן שאם שחטם עליהם כמיא לעתיהנו, רש"י: (ו) דעדלבקן נזרו בשאם עבדם ליהן מתנות בשוכה לחני' שבשמה אלו שלא יהנו' שבמי ישראל לעשף בשרים אחרים מעמם לפעול מעמנות ומד אלשם שבאמות דאיכא לעמיר דדיהים שחטם לא נזרו לכהן ומוקמוהו על ד"מ ומבלן ומילך נזרו ולכי קבע אמאמתא מיד עוכה דלאו דידי' שחים ולכך נזרו לאלתר, פוס': (ז) ילאה דר"ל שכל לפי מחוכר סמנין לפמעים כ' ולפמעים ג' לפי לאות שדיין דאיכא פרשומי דלאו לדידיה שחים. והתוס' כתבו כ' לרבי דאים ליה בפרי זמני סוי מזקה וג' לרשב"ג: [ו] פטור. וכמיכו דתנן ספ"ד דמיאה אספק לקח לקח שבא פרה בחזקת שחוטה קיימא ואי אפשר שבשמה מד אלא נתגייר כו' ספק חייב ספק מיסוכה לאומרא ופפק מעוכה לקולא פי' רש"י מלה ספק מיסוכה שיש בה מין מיאה שלכך לא אמרינן אחזקה אבל מעכנו

אין כהן קדוש אלא דין ממון וכמע"ה: (ח) כונתו לומר בהעלם העליון המתוכר לנוף הוא כללו הכרוב והוא מהר עד' העלמות ועד דתמן הוא עד כללו, ופקוי"ס: (ע) וא"כ לכ"ל אין המקנות סדרום לך עלם המעלעי לכדו וכמא פליג אח"ק, ועי' תוי"ט: [כ] מיסוד כו'. כנעכל וסלמיים למאי אתי לסיים לעבר שכיבים כבשים ושעבר שכוקן מייסים וסקבים לעמי אתא לסיים אלב עמ"ג סקיבים ושכתוכה:

(ה) והזרוע הימני בלבד הוא שמותנים לכהן דכ' (דברי' יח) ונתן לכהן הזרוע. המיומן מבזרוע: והוא של נזיר. כלומר וכן זרוע בשלה המאמר כנזיר כך ניטלת: וכנגדו ברגל שוק. המאמר כשלמים נמי הוו שני עלמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאמתא דהיינו כל הירך: סובך של רגל.

של ארכובה עד סובך של רגל. [כ] איזהו לחי, מן הפרק של לחי, עד פיקה של גרגרת:

היינו פרק שבין הקולית. ועלה המעלעי (ע). ואין הלכה כר' יהודה: הפרק של לחי. אלל הלדעים והוהך כלפי מטה: עד פיקה של גרגרת. עד שיפוי כוכב הגיה פקיעתה ופתחה של קנה דהיינו התהלונות עם הלשון. פ"א פיקה של גרגרת עצעת הגדולה של קנה שעשויה עגולה כפיקה. ופיקה היא עגולה ככדור וכתוכה נקב שתוחבות הכשים בפלך להכניסו כשעוות כו:

שוק פון די אינטערשטע פון וואס מען גיט צום כהן פון שלמים, איז אויך אזוי, אזעלכע צוויי גלידער ווי פון די פאדערשטע פון, רבי יהודה זאגט שוק מן הפרק של ארכובה עד סובך של רגל שוק איז דער מיטעלסטער גליד פון קניה ביז צום ביין וואס איז בהעפט צום נוף פון אכס מן הפרק של לחי ועלקעם איז די באק מן הפרק של לחי פון דיא שלייפין שניידט ער אראפ עד פיקה של גרגרת ביז דעם גרויסין ריינג פון קנה וואס אין האלדז, דאס איז די אונטערשטע באקין מיט דעם צונג:

רש"י

בדק לן. מנסה אותנו אם נדע להשיב ורבא כהן היה: דחטיף מתנתא. מתלוקות שנטמאין אותם להכעיס: מי אמרינן חבובי קא מחבב המצוה. ויפה הוא עושה: ונתן. לכהן ולא שיטול הכהן מעצמו: מימר אמרי הבו לי. הייתי שואל כפה מלא שהייתי סבור שהוא הכוב מצוה: חלקם שאלו בפיהם. דמגני להו קרא לבני שמואל ושו אחרי להא ונתן ולא שיטול מעצמו מחטף לא חטיפנא ויטו אחרי הבצע. ר"מ אומר בני שמואל חלקם

גמרא חולין דף קלג ע"א

הלכה ס' כלה כלי כחילון דהוד דמלכות דכריאה במוכן

השוחט לכהן ולנברי פטור מן המתנות. אמר רבא בדק לן רב יוסף האי כהנא דחטיף מתנתא חבובי קא מחבבי מצוה או לאוזלי קא מזלזל במצוה ופשטינן ליה ונתן ולא שיטול מעצמו. אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא אבינא חבובי קא מחביבנא מצוה, כיון דשמענא מימר אמרי הבו לי, וכיון דשמענא להא דתניא שאלו בפיהם. מימר נמי לא אמינא ואי יהבו לי

שטייט אין פסוק ונתן לכהן דער בעל הבית זאל געבין צום כהן די מתנות אבער ניט דער כהן זאל אליין נעמען דיא מתנות דיא חטיפנא מתנתא לא חטיפנא דער מתנות האב איך ניט מיר אמרי הבו לי איך האב נאר גיבעטין מען זאל מיר געבין דיא מתנות וכיון דשמענא להא דתניא ושו אחרי הבצע ווי איך האב גיהערט דאס וואס מיר האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק ביי דיא קינדער פון דעם נביא שמואל ווייא האבין גענייגט זייער הארץ צו געלט רבי מאיר אומר בני שמואל חלקם שאלו בפיהם רבי מאיר זאגט דאס מיינט מען דיא קינדער פון שמואל האבין גערעט מיט זייער מויל מען זאל זיי געבין זייער חלק מעשרות. ועהן מיר אז עס איז ניט שיין מען זאל אליין קעטין מען זאל איהם געבין מעשר מימר נמי לא אמינא האב איך שוין ניט גיוואלט זאגין מען זאל מיר געבין די מתנות ואי יהבו לי שמואל מצמו עם

בין וואס איז בהעפט צום נוף פון אכס איידי לחי ועלקעם איז די באק מן הפרק של לחי פון דיא שלייפין שניידט ער אראפ עד פיקה של גרגרת ביז דעם גרויסין ריינג פון קנה וואס אין האלדז, דאס איז די אונטערשטע באקין מיט דעם צונג:

כנגע ח"ר מחיר שלח היה עכירת גזל בידם שלח חלק לוים כגון מעשר ראשון היו שולחין בפיהם: הצנועים מושכים את ידיהם. בחילוק לחם הפנים קאמר כתם' יומא בערף בקלפי משמת שמעון הצדיק נשתלה מחרה בחם הפנים: לאחזוקי נפשאי בכהני. שלא יעשכם הדכר שאני כהן: ופריך ולפרום ידיה. כיון בחיוו עושה שלא שלא יעכה שם כהן מעליו יפרום ידיו לדוכן כל השנה ומחזיק נפשיה בכהני: אנסיה ליה עידניה. בתים שקבע לתלמידיו היו עורדים אותו מליחת את כפיו שהיה לומד לתלמידיו בעת שהלבור נלחפים לבהכ"נ: ורחיקא ליה מלתא. להיות עורכת מדרכן והכהן רוצה להחמותו יתן לו חלק מתנותיו לקבל זרוע ולחיים מבני העיר בשביל הכהן והוא יאכלם ואף ע"ג דלא מתתי לידו דכהן יכול לזכות לו: במכירי כהונה ולויה. בכהן שהיה מיכר בעיר ורוב בל"ת מוהבי' אותו ואותיה לו המתנות ובאותו כהן אמרי' דיכול לזכות מעשרותיו לאחר אע"ג דלא מהי לידו: מכירי. ל' חיים מאת מכרו: א"ל רבא לשמעיה. לשמעו של בעל הבית והוא כהן ובעל הבית נותן לו מתנותיו: זכי לי מתנתא. תן לי רשות ליקח מתנותיך לאכלם מפני שהלשון עם הלחיים ניתן לכהנים ובני' למיכל ליטמא בחרדלא שהוא דבר הטוב וכו' (וע' ברש"י): רב ספרא לא אכל. משום דלא

שקילנא, כיון דשמעינא להא דתניא הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנין חולקין מישקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכפורי לאחזוקי נפשאי בכהני, ולפרום ידיה אנסיה ליה עידניה. א"ר יוסף האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה ודחקא ליה מילתא ליזכי ליה מתנתא, ואע"ג דלא אתי לידיה במכירי כהונה ולויה. רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא ואמרי לה לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר ביזנא עבד להו עגלא תילתא, אמר ליה רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחרדלא. זכי ליה, רבא אכל, ורב ספרא לא אכל,

משקל נמי לא שקילנא. אלא לקבל גרגרן ולא מגזול ממי שלריך יותר ממני אע"פ שנם הוא לא סי' עשיר: לבר ממעלי יומא דכפורי. סיו"ט הוא כדאמר רפ' מוהו ואם כן (דף פג) ומתנות מרוכות והכהני' מתפסקין ואלו לא סי' עוקל כי מומר' שאינו כהן: אמר ליה רבא לשמעיה. כלא לשמעיה כו'. כלא גרסינן דרבא כהן היה כדאמר בפרק עד כמה (דף כו) (רבא) [רבה] הוה מכטל לה בכיה ומתיגן נמי (ל"ה דף יח) מדבית עלי קא אתו:

אויב מען האט מיר דיא מתנות גינעבין האב איך זיי גענומען כיון דשמעינא להא דתניא הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנין חולקים וויא איך האב גיהערט דאס וואס מיר האבין גילערינט אז מען האט געשיילט דעם לחם הפנים, דיא פרומע כהנים האבין ניט גיוואלט נעמען אחלק פון דעם לחם הפנים, וייא האבין אונעק גינעבין זייער חלק צוא אנדערע כהנים, אונ דיא פרעסערס האבין וואו גענומען חלקים פון לחם הפנים מישקל נמי לא שקילנא האב איך שוין דיא מתנות ניט גינוואלט נעמען. אפילו מען האט מיר גינעבין לבר ממעלי יומא דכפורי נאר ערב יום כפור וואס דאמאלס איז אמצוה צו עסין פליישׁ, ווערין גישאכטין פיל בהמות אונ דיא מתנות נעגען זייער פיל אז איך וואלט דאמאלס אויך ניט נעמען מתנות וואלט מען זאגין אז איך בין קיין כהן, דריבער האב איך ערב יום כפור גענומען מתנות לאחזוקי נפשאי בכהנא מען זאל וויסען אז איך בין אכהן, פרעגט די גמרא ולפרום ידיה זאל אבייי רוכען, וועט מען דאך וויסען אז ער איז אכהן ענטפערט די גמרא אנסיה ליה עידניה די צייט זיינע פון לערנען האט איהם גענייט אז ער האט ניט געקענט גיין רוכען אמר רב יוסף האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה ודחקא ליה מילתא רב יוסף זאגט דער כהן וואס האט אשכן אלמדן אונ דער למדן איז ארעם ליזכי ליה מתנתא זאל דער כהן שיינקען דעם למדן די מתנות ודער כהן זאל געבין רשות דעם למדן ער זאל גיין צו די בעלי בתים וואס שעכטין בהמות זיי זאלין איהם געבין די מתנות וואס זייא דארפין געבין דעם כהן] פרעגט די גמרא ואף על גב דלא אתי לידיה אפילו דיא מתנות זענען נאך ניט געקומען צום כהן אין האנט קען אויך דער כהן

שיינקען דיא מתנות דעם למדן דער למדן זאל געמען די מתנות פון די בעלי בתים, ווי אזוי קען דאס זיין אז דער כהן האט ניט זוכה גיווען דיא מתנות וויא אזוי קען ער זייא שיינקען דעם למדן, ענטפערט די גמרא במכירי כהונה ולויה דאס שמועסט ביי די מענטשין וואס קענען זיך מיט דעם כהן אונ זייא גיבען דיא מתנות צו קיין כהן נאר צו איהם דריבער באלד ווי די בעלי בתים האבין נאר מתנות האט דער כהן שוין זוכה גיווען דיא מתנות, ווייל זיי גיהערין שוין צו איהם, דריבער קען דער כהן שיינקען די מתנות דעם למדן ער זאל אליין גיין צו די בעלי בתים געמען די מתנות רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא רבא זענען אמאהל געקומען צו מר יוחנא דער זוהן פון רב חנא בר אדא ואמרי לה אונ אנדערע זאגין רבא אונ רב ספרא זענען געקומען צו מר יוחנא דער זוהן פון רב חנא בר ביזנא עבד להו עגלא תילתא האט מר יוחנא געמאכט פאר זייא אסעודה. אונ מען האט גישאכטין אפעטע קאלב ודיא דריטע קאלב וואס דיא קוה האט ניבארין אמר ליה רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל ליטנא בחרדלא דער כשמש פון מר יוחנא איז גיווען אכהן, אונ ווען מר יוחנא פלעגט שעכטין אבהמה האט ער גינעבין די מתנות צו זיין משמש, איצט אז מען האט גישאכטין די קאלב האט רבא געוואוסט אז געווים וועט מען דעם משמש געבין דיא מתנות ומען האט זייא איהם נאך ניט גינעבין] האט רבא גזאגט צו דעם משמש גיב אונז די מתנות וארום איך וויל עסין דעם צונג מיט חרדל וענעפט], דער צונג גיהער אויך צו דיא מתנות זכי ליה האט

מעמא ליהיה דשמעא: מעדה בגד ביום קרה. כגד כלוי זורקה כיון וכבגד עדיס כעת הקור אינו שוה כלום: ובמו חומץ על נתר. שאינו אלא מפסידו נתר הוא מין לריף אלוה"ל כלע"ז: כן שר בשירים על לב רע. כן האומר דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן: משום דעבדי אשמעתא דמר. אלא סמכתי על שמועתך דאמרת מותר לעורבא מרבנן לקבלם מע"ג דלא אתו לידו דבהן: כי אמרי אנא באחר. היכא דמזכי ליה כהן אחר שאינו כפוף לו אבל שמעי' דבעל הבית ע"כ מזכי ליה לאדם חשוב שהוא בא בביתו של בעל הבית. מ"ג דאמור דאמרי מעא דיכול לזכות מתנתא לאחר מע"ג דלא אתו לידי': דלא אפשר ליה. כלומר לאיש שהוא עני ודחוק אבל רבא אפשר ליה ולא דמיקא ליה מילתא. ופריך כיון דלא עבר רב ספרא אשמעתיה דרב יוסף מ"ט אקרויה בהלמיה: כלפי רבא. כלו' על רבא אלא ידע להבין בטעמו של רב יוסף אקרייהו לרב ספרא כך: נזוף הוה. אני שמעתי משום דהטעים כלפי מעלה בטם' תענית דבעית מטרא בלא זורק משום יקרא דאמיה דשבור מלכא ואמריגן התם דאתחזי ליה אבוה בהלמיה וא"ל מי מיכא דמיטרא קמי שמעא אשני דוכתיה למהר אשכחיה לפוריה דמרשם בסכיני שנועדו

דער משמש גינעבען צו רבא דעם צונג, דער משמש האט גיזאגט צו רבא איך שיינק דיר דעם צונג רבא אכל רבא האט גיגעסין פון דעם צונג ורב ספרא לא אכל אונ רב ספרא האט ניט גיגעסין פון דעם צונג אקריהו לרב ספרא בהלמיה האט מען גע־מאכט ליינגען צו רב ספרא אין חלום דעם פסוק מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע דער מענטש וואס טוהט אן איין אלטע קלייד אצורייסענע אין אקאלטין טאג, קען דאס אידם גיט וארעמען איז גלייך וויא ער וואלט די קלייד נאר ניט אנגיטאהן, אדער מען גיסט עסיג אויף נתר ודאס איז אזעלבע ערד וואס האט אין זיך אשארפקייט, אז מען גיסט עסיג אויף דעם נתר איז דאס איבעריג. ווארום אן דעם עסיג איז דער נתר אויך שארף), אדער איינער זינגט פאר אמענטש וואס דו האסט ניט דיא תורה פאר אמענטש וואס פארשטייט ניט דיא תורה אתא לקמיה דרב יוסף איז רב ספרא געקומען פאר רב יוסף אמר ליה אונ האט גיזאגט צו רב יוסף דלמא משום דעבדי אשמעתא דמר אקרין הכי טאמער ווייל איך האב ניט אנגענומען דיין דריבער האט מען פאר מיר גילייענט דעם פסוק ווארום רב יוסף האט פריער גיזאגט אז אכהן גיט רשות צו אתלמיד חכם ער זאל געמען דיא מתנות פון זיין בעקאנטין בעל הבית מען ער געמען, אונ דער משמש וואס ער איז אכהן האט מיר גיגעבין רשות איך זאל געמען די מתנות פון מר יוחנא וואס ער איז זיין בעל הבית אונ איך האב ניט גיוואלט געמען, האב איך דאך ניט אנגענומען דיין דין אמר ליה האט רב יוסף גיזאגט צוא רב ספרא דוא האסט נאר ניט אנדערש גימאהן וויא איך זאג כי אמרי אנא באחר נעון זאג איך אז אכהן קען שיינקען די מתנות צו אתלמיד חכם אז דער כהן איז ניט אונטער דעם רשות פון בעל הבית שמעיה בעל פרתיה מיכה אבער אז דער כהן איז אמשרת ביא

זיין בעל הבית אונ דער בעל הבית האט צו געבין מתנות, געווים ווערט ער זייא געבין זיין משרה. אונ אז צום בעל הבית זענען געקומען געסט אונ די געסט בעטין ביא דעם משרת ער זאל זיי געבין רשות צו געמען פון דעם בעל הבית דיא מתנות אונ דער משרת הייסט זיי נעמען, אונ זיי האבין גענומען פון דעם בעל הבית דיא מתנות ואם גיהערין צום משרת, טארין זייא ניט עסין דיא מתנות, ווייל דער משרת האט געווים ניט גע־מיינט זייא צו שיינקען די מתנות, נאר ווייל די געסט זענען געקומען צו זיין בעל הבית אונ זייא האבין גיבעטין ביא דעם משרת ער זאל זייא געבין רשות צוא געמען פון זיין בעל הבית דיא מתנות, ווייל ער האט מורא גיהאט פאר זיין בעל הבית דריבער האט ער זייא געהייסין נעמען, אבער אין אמת האט ער זייא די מתנות נאר ניט געשיינקט, דריבער האסטו גוט גיטאן ואם דוא האסט ניט גיגעסין די מתנות כי אמרי אנא לטאן דלא אפשר ליה ווען האב איך גיזאגט אכהן מעג געבין זיינע מתנות צו אלמדן נאר אזוי אלמדן ואם איז ארעם ער קען ניט קויפין פליש צום עסין מעג נעמען די מתנות מר הא אפשר ליה אבער דו קענסט דאך עסין אנדערע פליש. טארקסט ניט געטען דיא מתנות ואלא מאי מעמא אקרינן הכי נאר פאר ואם האט מען געלייענט דעם פסוק פאר מיר אין חלום האט רב יוסף גיזאגט כלפי רבא דעם פסוק האט מען געלייענט פאר רבא ווייל רבא האט ניט נוט גיטאן ואם ער האט גיגעסין די מתנות, פרענט די גמרא ילקרין לרבא האט מען דעם פסוק גראדפס לייענען צו רבא. ענטפערט די גמרא רבא נזוף חת אוף רבא איז מען גיוועזן ברוגז אין היטעל ווייל ער האט גיגעסין די מתנות אמר ליה אביי לרב רימי אביי האט גיזאגט צו רב רימי דשמעתא דקרא בטאי כתיב פון ואם שמועטט דער פראסטער פשט פון פסוק אמר ליה האט רב רימי גיזאגט צו אביי בשונא להלמיד שאינו

דאמר רב יהודה אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם שנאמר כל חשך טמון לצפוניו האכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא תלמיד חכם שנאמר לשרידים אשר ה' קורא א"ר זירא אמר רב כל השונה להלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקולים שנא' כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד וכתיב לא נאוה לכסיל תענוג:

מלאכי חבלה להורגו בלילה, ול"ג כזיף משוס הא מעשה: ירע שריד באהלו. למי שירע שריד באהלו תלמיד רע: האכלהו אש לא נופח. אשו של גיהנם: כזורק אבן למרקולים. זו היא עבודתו כדלמרי' במס' ע"ז:

הָגוּן אַז אֵיינֶער לֶערינְט תּוֹרָה צוּא אַתַּלְמִיד וָואס עֶר אִיז נִיט פָּרוּם דְּאַמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וָוארוּם רַב יְהוּדָה הָאט גִיזָאגְט פּוּן רַבָּ"ם וָועגֶן כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן דֶער וָואס לֶערינְט תּוֹרָה צוּא אַתַּלְמִיד וָואס אִיז נִיט פָּרוּם כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוֹלִים אִיז גְלַייך וִויא עֶר וָואלְט גִיוָוארְפִין אַשְׁטֵיין צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה מַרְקוֹלִים וְדִיא עֲבוֹדָה זָרָה מַרְקוֹלִים הָאט מָען גֶעדִינְט מִיט שְׁטֵיינֶער. וָוער עֶס הָאט אִיהֶר גִיוָואלְט דִינְגֶען הָאט גֶעלַיינְט אַשְׁטֵיין גֶעבֶּן אִיהֶר [שֶׁנֶּאֱמַר וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק כְּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן נוֹתֵן לְכְסִיל כָּבוֹד אַזוֹי וְוִי אַיינֶער בִּינְדְט אַיין אַשְׁטֵיין צוּ וָוארְפִין [צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה מַרְקוֹלִים] אַזוֹי אִיז אַז מָען גִיט דִי תּוֹרָה צוּ אַרְשָׁע [כָּבוֹד מֵיינְט מָען דִי תּוֹרָה, דֶער רָשָׁע אִיז אַנאר] וכתיב לֹא נָאוָה לְכְסִיל תַּעֲנוּג עֶס אִיז נִיט שֵׁיין פַאר אַרְשָׁע דָאס פַארְגֶעניגֶען פּוּן תּוֹרָה לֶערְנֶען:

רוּפְט זַיי אֲשֶׁר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב רַבִּי זֵירָא הָאט גִיזָאגְט פּוּן רַבָּ"ם וָועגֶן כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן דֶער וָואס לֶערינְט תּוֹרָה צוּא אַתַּלְמִיד וָואס אִיז נִיט פָּרוּם כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוֹלִים אִיז גְלַייך וִויא עֶר וָואלְט גִיוָוארְפִין אַשְׁטֵיין צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה מַרְקוֹלִים הָאט מָען גֶעדִינְט מִיט שְׁטֵיינֶער. וָוער עֶס הָאט אִיהֶר גִיוָואלְט דִינְגֶען הָאט גֶעלַיינְט אַשְׁטֵיין גֶעבֶּן אִיהֶר [שֶׁנֶּאֱמַר וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק כְּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן נוֹתֵן לְכְסִיל כָּבוֹד אַזוֹי וְוִי אַיינֶער בִּינְדְט אַיין אַשְׁטֵיין צוּ וָוארְפִין [צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה מַרְקוֹלִים] אַזוֹי אִיז אַז מָען גִיט דִי תּוֹרָה צוּ אַרְשָׁע [כָּבוֹד מֵיינְט מָען דִי תּוֹרָה, דֶער רָשָׁע אִיז אַנאר] וכתיב לֹא נָאוָה לְכְסִיל תַּעֲנוּג עֶס אִיז נִיט שֵׁיין פַאר אַרְשָׁע דָאס פַארְגֶעניגֶען פּוּן תּוֹרָה לֶערְנֶען:

זוהר שלח דף קעה ע"ב ת"ת דלילות יוד הא ואו הא

והאנא יסודא וסרסא כמלכא מתעברין כחדא והאי הוא כתרא ופתחא לכל שאר כתרין דכתיב (תהלים קיח) פתחו לי שערי צדק. וכתיב (סס) זה השער ליי' וצ"ל כתיב ורשיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' לאחללא בהאי כל שאר כתרין וע"ל לימון סהדי סהדותא ולא קיימי כדוכתייהו בגין דאיהי מצות ותגין תשמישי מצוה זרקין. ואי תימא הא נולב וערבה וכו' תשמישי קדושה לימון מאלי זרקין. אלא תשמישי קדושה בגין דרשימין בכתיבה דשמא קדישא. מ"ר יצחק לימון הוטיון לאחזאה היך תליין מכאן ומכאן לד' סערי עלמא מהאי אתר ואיהי אלמא על כלא ברזא דלב דאיהי לבא דכל האי עלמא ולבא דעלאי ותליא בלב עלאה ולא הוא כלב דנפיק מהכמה עלאה. מ"ר יהודה אמר קב"ה מאן דבעי למהך בתר דאלתי יהך דהאי (ס"מ ואורכא) דהאי אתתר באתוון גליפן דר' אלעזר. מ"ר יהודה אמר קב"ה מאן דבעי למהך בתר לבא דא ובתר עיינין דקיימין עלה. מאן לימון עיינין כד"מ (סס לא) עיני יי' אל צדיקים אבל אתם לא תתורו אחרי בתר לבבכם ואחרי עיניכם. מ"מ בגין דאתם זוגים אחריהם. אמר רבי חייא מאי טעמא הכא יציאת מצרים דכתיב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים אלא בגין דכל נפקו ממצרים בהאי חולקא עאלו ובהאי קטיל קב"ה קטולא דמצרים וע"ד בהאי אתתרא אתדכר ובאתתרא אזדהר להו בדא. מאי באתתרא בגין דהאי מצוה היא אתר דילה. תאני רבי ייסא כתיב באתתרא אתדכר ובאתתרא אזדהר (מיכה ז) כימי לאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. כימי. כיום מבעי ליה דהא בחד זמנא נפקו ולא אתעכבו. אלא כאימון יומין עלאין דאתברכא בהו כנסת ישראל כך אי זמין קב"ה לאפקא להו לישראל מן גלותא וכדין כתיב (ישעי' יב) ואמרתם ביום ההוא הודו ליי' קראו וגו' זמרו יי' כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ מאי מודעת זאת בגין דהשתא אשתמודעא זאת בעטופא דמלוה בההוא זמנא אשתמודעא זאת בכמה נמוסין דילה דיעביד קב"ה אתין ונסין בעלמא כדין כתיב (זכריה יד) ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד. ברוך יי' לעולם אמן ואמן. ימלוך יי' לעולם אמן ואמן:

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

הרמב"ם הלכות תפלה פ"ט.

(א) מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן צפור שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד ריחם עליו, וכיוצא בענין זה משתקין אל תדין את חבירך לכף חובה זאלסט ניט כשפטין דיין חבר צום שלעכטין כי אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב

מספר חסידים סי' עז עח עט.

אל תדין את חבירך לכף חובה כי אדם יראה לעינים וס' יראה ללבב ולא יודעת מה בלבו ומה במחשבתו וכוי דן כל האדם אותו

(א) מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן צפור שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד ריחם עליו. וכיוצא בענין זה דער מענטש וואס זאגט מיט גיבעט פאר הקב"ה „דער וואס האט רחמנות אויף אנעמט מיט פייגיל, אוו ער האט גיבאטן אז מען זעט געפינען אנעמט מיט וואורים אנעמטש זעהט נאר וואס פאר זייגע אויגין איז, אוו נאט זעהט וואס אין דעם מענטשינס הארץ איז ולא ידעת מה בלבו ומה במחשבתו אוו דוא ווייסט ניט וואס אין דיין הארץ איז אוב

לכף זכות ומסור עיניך מרמות כרע ועשה צדקה כפי כחך אחר שעלכה ואחר המעשים ובלבד שיכוין לבו לשמים שעבד עלמך לקונך ותחשוב בלבבך שכל מה שאתה עבדיו על מתם כמה ומה שיעערך לכון המולמים:

אל תביא עלמך לידי עבירה קלה כי הוא יביאך לידי חמורה עבר על לא תעשה שוב בא לידי שביקות דמים בנמנר וכי יהיה לוים שונא לרעהו ואתב לו וקם עליו והכהו:

השמר לך אל תשב עם מלם אלא תלמוד עמנו עוכה כי קרוב שילמוד לעשה ומוי לו מוי לנפשו. ועוד שפגריה שיתבלין

שעשה בשחרית עד שישלים כל התפלה ונופלים על פניהם

וואס ער טראכט, דריבער וויי דן את כל האדם לכף זכות זאלסטו משפטין ווערער מענטש צו גוטין טאמער איז דיין חבר גירעכט געגין דיר ושטור ביינך תורות ברע אוג היט דיינע אויגין פון צוא קוקען אויף שלבטס, זאלסט ניט קוקען אויף אזעלכע זאכין וואס מען טאר ניט עשה צדקה בפי כחך אוג זאלסט שאהן צדקה ווי דיין כח איז אחד המרבה ואחד הממעיט וגלבר שיכוין לבו לשמים סייא רוא ווערסט געבין פיהל צדקה אוג סייא רוא ווערסט געבין ווייניג צדקה ואויב רוא קענסט ניט געבין פיהל נאר מען זאל געבין פון מצוה ווערגין שעבד עצמך לקונך רוא זאלסט דיך איבער געבין פאר אקנעבט צוא הקב"ה ותחשוב בלבבך שכל אדם שוטר עבדיו על אחת כמה וכמה שישמרך רבון העולמים אוג זאלסט טראכטין אין האר צין מאראך אמענטש היט ניינע קנעבט עם זאל נייא קיין שאדין טרעפין אוג נייא זאלין האבין אלץ וואס נייא דארפין הקב"ה וואס ער איז דער הערר פון דער וועלט וועט דיך געווים היטען פון אשארין אוג וועט דיר געבין וואס רוא דארפסט אל תביא עצמך לידי עבירה קלה רוא זאלסט דיך ניט בריינגען צו אגרינגע עבירה כי היא יביאך לידי חמורה וארום ראם וועט דיך בריינגען צו אשווערע עבירה עבר על לא תשנא סוף בא לידי שפיכות דמים אז ער האט ניט געהאלטין וואס נאט האט גיבאטין, רו זאלסט ניט פיינט האבין דיין חבר, נאר ער האט יוא פיינט זיין חבר וועט ער קומען צוא אגרויסע עבירה, דיא פיינדשאפט קען בריינגען ער זאל הרגגן זיין חבר שנאמר וארום עם שמיים אין פסוק וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו אויב אמענטש וועט פיינט האבין זיין חבר וועט זיין דער סוף ער וועט לויערין אויף זיין חבר ער וועט קומען אויף זיין חבר פלוצלונג] אוג וועט אים הרגגן השמר לך פן תשב עם אדם שלא תלמוד ממנו מובה רו זאלסט דיך היטען רוא זאלסט ניט זיצען מיט אזוי אמענטש וואס רו וועסט דיך פון אים קיין גוטס אפלערנען כי קרוב שילמוד רעה וארום עם איז נאענט רו זאלסט דיך פון אים אפלערנען שלעכטס ואוי לו ואוי לנפשו וועט זיין וויי צו איהם אוג וויי צו זיין נשמה ועוד שתגרום שיחשדוך בדבר רע אוג רו וועסט נאך ברייגגען

פייגיל וואס די מוטער איז צו זאמען מיט אירע קינדער, זאל מען ניט געמען די מוטער ווען זיא איז מיט די קינדער נאר מען זאל פריער אויעק שיקען די מוטער נאכדעם זאל מען נעמען דיא קינדער" זאל ער רחמנות האבין אויף אונז אויך, אדער ער זאגט דער וואס האט רחמנות אוג האט גיבאטין מען זאל ניט שעכטין אבהמה אמוטער מיט איהר קינד אין איין טאג, זאל רחמנות האבין אויף אונז אויך, אדער ער זאגט אנדערע תפלות אזעלכע משתקין אותו מאכט מען איהם שטיל מען זאגט צו איהם ער זאל אזוי ניט זאגין מפני שמצות אינו גורת הכתוב הן ואינם רחמים ווייל די מצות זענען גזרות פון הקב"ה אוג ניט ווענין רחמנות האט דאס נאט גיבאטין שאילו היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר וארום אז דאס וואלט ניווען ווענין רחמנות וואלט נאט נאך מער רחמנות געהאט אוג וואלט זאגין מען זאל קיין בהמה שעכטין וכן לא ירבה בבנים של שם ער זאל ניט זאגין צו פיל ווערטער פון לויב אויף הקב"ה, ער זאל ניט זאגין האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעזוז שאין כח באדם לחגיע לסוף שבחו וארום אמענטש האט ניט כח צו וויסען די גאנצע לויב פון הקב"ה אלא אומר מה שאמר משה רבינו ע"ה ער זאל נאר זאגין וואס משה רבינו האט גיזאגט האל הגדול הגבור והנורא: (ב) במנחה אומר שליח צבור אשרי יושבי ביתך תהלה לדוד קורא הוא הקהל מישב צו מנחה זאגט דער חזן אשרי יושבי ביתך, אוג דער חזן מיט אלע מענטשין זאגין זיצענדיג פון תהלה לדוד ביו הללויה ועומד שליח צבור ואומר קדיש נאכ־דעם שטעלט זיך דער חזן אוג זאגט קדיש יתם עומדים אחריו ושונין כדרכן אוג אלע מענטשין שטעהין זיך אויף אוג ענפערין אמן יהא שמיה רבא ומתפללין כולם בלחש אוג אלע זאגין שמונה עשרה אין דער שטיל ואחר כך חזר שליח צבור ומתפלל בקול רם נאכדעם זאגט דער חזן נאך אמאהל שמונה עשרה מיט אהויכע שטימע כדרך שעשה בשחרית אזוי ווי ער האט גיטאהן אין דער פריה עד שישלים כל התפלה ביו ער זאגט אפ די נאנצע שמונה עשרה ונופלין על פניהם ומתחננים נאכדעם לייגט ער דער זיין קאפ אויף זיין לינקע האנט אוג זאגט החנון

ומנביה ראשו הוא והם ומתחננים מעט מישב נאכדעם

אותו מפני שמצות אלו גזירת הכתוב הן ואינן רחמים, שאלו היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר, וכן לא ירבה בבנים של שם ויאמר האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעוזו, שאין כח באדם להגיע לסוף שבחיו אלא אומר מה שאמר משה רע"ה: (ב) במנחה אומר ש"ץ אשרי יושבי ביתך וגו' תהלה לדוד וגו' קורא הוא והעם מיושב ועומד ש"ץ ואומר קדיש והם עומדים אחריו ועונין כדרכן ומתפללין כולם בלחש ואח"כ חוזר ש"ץ ומתפלל בקול רם כדרך פניהם ומתחננין וכגביה ראשו הוא והם ומתחנן מעט

מישב כדרך שעשה בשחרית ועומר ואומר קריש וכל העם עונין כדרכן ונסטרין למעשיהם:

כדכר כע כי יאמרו לא על מנס הלך זס מלנו וכך יעלו כל מפסיו הרעים:

נאכדעם הייבין אלע אויף די קעפ ודער חזן אונ אלע מענטשין) אונ בעטין נאך אביסול זיעענדיג ושומר ישראל ואנחנו לא נדע) בדרך שעשה בשחרית אזוי ווי ער האט גיטאהן אין דער פריה ושומר ואומר קדיש אונ דער חזן שטעלט זיך אונ זאגט קדיש וכל העם עונין כדרכו אונ אלע מענטשין ענפערין אמן יהא שמיה רבא ואזוי ווי זיי ענפערן אלע מאהל) ונספרים למעשיהם נאכדעם נייט יעדער צו זיין ארבעט:

אז מען וועט דיך חושד זיין אויף שלעכטס כי יאמרו לא על חטם הלך זה אצלו וזארום מענטשין ווילין זאגין ניט וועגין אומזיסט איז דער מענטש גינאנגען צו דעם רשע, געוויס האט ער אויך אחלק אין די אלע שלעכטס וואס דער רשע טוט וכך יהיו כל מעשיו הרעים אלע שלעכטס וואס דער רשע וועט טאן וועט מען אנהייבן אויף דיר, מען וועט זאגין דוא האסט איהם גילערנט ווערלבע שלעכטס ער זאל טאן:

שלח ליל ו תורה

אונקלוס

כ"ו פסוקי שטו"ת נגד מילוי ב"ן וי"ו ה' ו' ה' ותעשה ממנו צירוף והיה בניקוד ששי

כו וַיְסַפְּרוּ־לוֹ לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ׃ כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃

כו וְאִשְׁתְּעִיאוּ לֵיהּ וַאֲמַרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא די שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עֲבִדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבָּהּ׃ כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתִיב בְּאַרְעָא וְקִרְוַיָא כְּרִיכָן רַבְרְבִין לְחַדָּא וְאַף בְּנֵי גִבָּרַיָא חֲזַינָא תַּמָּן׃

ת"א ויספרו לו. סס לס: חפס כי מז סעס. סס:

שפתי חכמים

א דמל"ב כיון שכוכחס לא סיס מלא לרעס לעס סמרו ברלמס שקר שלין לומריס כו קלת אמת א כתחלתו אין מתקיים בסופו:

רש"י

(כו) זבת חלב ודבש היא. (במדרש רבה) כל דבר לשון חוזק ותרגומו כרכין לשון בצרות. (כח)

משלי חכמים

(כו) וַיְסַפְּרוּ לוֹ וגו׳. דיא מְרַגְּלִים וואס זענען צוריק געקומען פון אויסזעהן די לאנד ארץ ישראל האבין גיזאגט צוא משה מיר זענען געקומען צוא די לאנד וואס דוא האסט אונז געשיקט, אונ מיר האבין דיא לאנד נאך בעסר גיטראפין ווי דו האסט גיזאגט. וגם זבת חלב ודבש היא ווי דו האסט אין איהר מילך אונ האניג, נאר דאס איז אלץ נאר ניט ווייל עס איז דא צוויי זאכין וואס דורך דעם ווערלען מיר ניט קענען איין נעמען דיא לאנד, ערשטענס זענען די מענטשין פון דעם לאנד זייער שטארק, אונ די שטעט זענען גרויסע פעסטונגען דארפין געפיגען זיך עגלק אונ אמורי אונ דער כנעני. אונ צווייטענס עס לויגט נאר ניט מיר זאלען וועגין די לאנד מלחמה האלטען אונ זיך איין שטעלען אין סכנת נפשות, וזארום אין דעם באנצען לאנד וויא מיר זענען נאר געקומען האבין מיר גיזעהן יעדער מאנ זענען געשטארבען פיל מענטשין אונ די לעבערינע זענען נאר גיווען בשטעטיגט צו בגראבען דיא טויטע, אונ דאס באנצע פאלק וואס מיר האבען דארפען גיזעהן זענען אנשי מדות, דאס איז לשל מען זאל קומען אין אנרויסען זאלד, דארט זעהט מען פיל ערליי בויטער, די גרויסע טענען בויטער וואס זייער הייך איז גלייך ווי זיי וואלטען גיווען ביז צו די וואלקען, די גרעב פון די בויטער איז עפעליכע איילען ארום צו נעמען, וואס אויף זייערע צווייגען קען שטיין דער גרעסטער אדלער. אונ עס איז צו זעהן אין דעם וואלד יונגע בויטלעך וואס זענען ניט לאנג געפלאנצט געווארען, דיא יונגע צווייגלעך זענען אויסגעמישט צווישען די גרויסע בויטער, אמאל הם גיטראפין איינער איז געקומען אין אנרויסען וואלד אונ ער האט גיזעהן אין וואלד איז נאר דא גרויסע בויטער אונ קליינע בויטער

יונגע

(כו) וַיְסַפְּרוּ לוֹ אונ זייא האבין איהם דער ציילט וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבין גיזאגט באנו מיר זענען גיקומען אֶל הָאָרֶץ צום לאנד אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וואס דוא האסט אונז געשיקט וגם אויך זָבַת עם רינט חָלָב מילך וּדְבַשׁ אונ האניג הִוא זֶה פִּרְיָהּ אונ דאס זענען איהרע פירות רש"י שרייבט זיי האבין דרום צום ערשטין גוטס גיריעט אויף דעם לאנד וזארום ווען איינער וויל האבין מען זאל איהם גלייבין דאס וואס ער זאגט ליגינט מוז ער צום ערשטין עפעס אמת זאגין גלייבט מען אים שוין די ליגינט אויך, אזוי אויך די מרגלים האבין צום ערשטין אמת גיזאגט כדי אז די ליגינט וואס זיי וועלין זאגין זאל מען זיי אויך גלויבין: (כח) אֶפֶס נייארט כִּי עַז הָעָם עס איז שטארק דאס פאלק וואס וואהנען אין דעם לאנד וְהָעָרִים אונ די שטעט זענען זייער פעסט אונ גרויס וגם יְלִדֵי אונ די קינדער פון די ריזין האבין מיר

מוסר

כט עַמָּלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי
וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר
וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד
הַיַּרְדֵּן: ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ

כט עֲמָלֵקָאָה יָתִיב בְּאַרְעָא
דָּרוֹמָא וְהִתָּאָה וְיַבּוּסָאָה
וְאֱמוֹרָאָה יָתִיב בְּטוּרָא
וּכְנַעֲנָאָה יָתִיב עַל יַמָּא
וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא: ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עַמָּא
לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מְיַסַּק נְיַסַּק
וְנִירַת יָתֵהּ אֲרֵי מְיַכֵּל

ת"א ויהס כלב את העם . עם : עלה נעלה וירשנו . עם :

בעל הטורים

(כט) והעמלקי יושב . מלא ו' שעקול כולו כו' עמעמים שעמלק בו בגיבוה מרוים נגפו : (ל) עלה נעלה . כה"ל לומר שעמי' עם

רש"י

בירושות עגולות וכל' אחרמי כריך עגול: (כט) עמלק יושב וגו' . לפי שכלו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים ב כדי לירלוס : על יד הירדן . יד כמשמעו אלל הירדן ולא תוכלו לעבור : (ל) ויהס כלב . השתיק ג את כולם: אל משה . (במדבר רבה) לשמוע מה שידבר במשה לזוח ואמר וכי זו כלבד עשה לנו כן עמרס ד השומע היה סבור שבא לספר בגנותי ומתוך שהיה כלבם על משה בשביל המרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לו את היס והוריד לו את המן והגיז לו את השליו : עלה נעלה. אחי' בשמים ה והוא אומר עשו שולמות ועלו שם עגלים בכל דבריו : ויהס . לשון שתיקה וכן (זכריה ב) הס כל

פירוש לתורת אלהים

דאָרטין גיזעהן: (כט) עֲמָלֵק דאָס פּאָלק פון עֲמָלֵק זיצט אין לאַנד פון דרום, רש"י שרייבט דרום האָבין זיי דער קאָנט עֲמָלֵק כדי זיי זאָלין אויף די יִשְׂרָאֵל איין מורא מאַכין ווייל עֲמָלֵק האָט שוין מיט דיא יִשְׂרָאֵל איין מאָהל מלחמה גיהאַלטין ווען זייא זענען ארויס גיגאַנגען פון מצרים אוּנ עס איז שווער גיווען גובר צו זיין דעם עֲמָלֵק וְהַחִתִּי אוּנ דער הִתִּי אוּנ יְבוּסִי אוּנ אֱמוֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר אויף דעם באַרג וְהַכְּנַעֲנִי אוּנ דער כְּנַעֲנִי זיצט ביי דעם ים אוּנ ביי דעם יַרְדֵּן וועט איהר ניט קענען אַריין קומען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מחמת די אומות וועלין אונז ניט לאָזין: (ל) וַיַּהַס אוּנ כָּלֵב האָט שטיל גימאַכט דאָס פאָלק אֶל מֹשֶׁה זיי זאָלין הערין וואָס ער וועט ריידין אויף מֹשֶׁה, רש"י שרייבט ער האָט אָן גיהויבין זאָגין האָט דען מֹשֶׁה אונז נאָר דאָס אַליין גימאַכט, ווער עס האָט דאָס גיהערט האָט גימיינט אַז ער וויל אויך ריידין ביי אויף מֹשֶׁה אוּנ וויל זיי זענען ברונז גיווען אויף מֹשֶׁה סתמת די רייד פון די מרגלים זענען זיי אַלע שטיל גיוואָרין כדי זיי זאָלין הערין דס שלעכטס וואָס כָּלֵב וועט אויף איהם ריידין האָט כָּלֵב אָן גיהויבין צו זאָגין ער האָט דאָך אונז דעם ים גישפּאַלטין אוּנ גימאַכט גידערין דעם מן אוּנ האָט געברינגט דעם שליו ווייטער אונ ער האָט גיזאָגט

רשב"ם

(ל) ויהס . שיתקם בחכמתו :

שפתי חכמים

דכריסס היפך כוחם אלא ע"כ כל דבר שקר כו' : ב אף ע"פ דבמעמ היה יודע שם דכתיב והעמלקי והכנעני יושב בעמק וגו' אלא רש"י דייק כיון דכתיב ועניתם בהר ושם יושב סאמרי ושמתי ג"כ כיון שהאמרי ושמתי יושבים בהר ועמלק יושב בעמק לא היה להם להזכירו אחלם אלא כדי לירלס כו': ג ופש"נ דבסיון כתיב בקבא אם העם וש"ק דהא בקבא מינו כתיב שדבריו סעם כלום , ולא דקאי אמרגלים לומר שסשתיק המרגלים כלם ששתקו ולא דברו כלום כדי שישמעו העם מה שידבר כלב בעמס : ד מדכתיב עקב כיהס היה אחרת עמו משמע שהי' יוחות אחת בפה ואתה בלב ומרגלים אצל אני עמכם בעלה אבל כלבו היה לומר האמת ע"י כן היה בו כח להשתיקן , אבל הלא"ם פירש מעוס שקרא' כן עעמס ולא קבלו בשמו הכינו זה וקבלו כן כדי שיעמו ויחשבו שכוחתו לגנאי : ה דשג"כ כל"ל נעלה וירשנו אלא ל"ל

משלי חכמים

יוגנע זעהט מען ניט דאָס ער זיך שטאַרק געוואַנדערט ווייא אַזוי קען דאָס זיין אין אַזוי אַנדרויסען וואָלד זאָל ניט יוגנע ביומער, דער וואָס הים דעם וואַלד דאָס צוא איהם גיוואָנט איך וועל דיר זאָגען וואָס דאָ איז גיוועזען פאַר עפּעלכע טעג פריער איז גיווען אין דעם וואַלד אַנדרויסער שפּאַרס ווייס דאָס ער אויסגעדרייסען די יוגנע ביומער מיט דיא וואַרצעלען, אוּנ נאָר די גרויסע ביומער די שפּאַרקע זענען נעבליבען, דאָס זעלביגע האָבען זענען אונז די מרגלים, אין יעדער שטאָט געפינען זיך מענטשין רייכע אוּנ אָרמע, געזונטע אוּנ שוואַכע. מען זאָל אַריין קומען אין אַשטאָט אוּנ מען זאָל אין אידער זעהן טענטשין נאָר רייכע איז אַצייכען אַז די הצאָה אין די אַשטאָט איז זייער גרויס, דריבער ווייל דיא אָרמע מענטשין האָבען ניט געקענט דערהאַנען די הוצאה האָבען זיי גמוזט אַרויס ציהען פון שטאָט זענען נאָר געבליבען רייכע מענטשין אוּנ אַז מען זעהט אין אַשטאָט זענען נאָר דאָ געזונטע מענטשין איז אַצייכען אַז דער לופט פון דיא שטאָט איז שלעכט, נאָר געזונטע מענטשין שטאַרקע קענען דאָרט וואַהנען אוּנ שוואַכע מענטשין האָבען געמוזט אויסציהען פון דער שטאָט, דריבער האָבען די מרגלים געזאָגט מיר זעהן אַז אין אָרץ יִשְׂרָאֵל איז די לופט שלעכט אוּנ אַזעלכע מענטשין ווי מיר זענען קענען דאָרטען ניט וואַהנען, וואָרום אַלע מענטשין וואָס מיר האָבען דאָרט גיזעהן זענען גרויסע אוּנ שטאַרקע ווי דיא ריזען, ווי אַזוי קען דאָס זיין אַז אין אַלאַנד זאָלען נאָר זיין גבורים אוּנ שוואַכערע מענטשין זאָלען דאָרטען ניט זיין, נאָר ווייל דיא לופט איז שלעכט האָבען דיא שוואַכע מענטשין דאָרט ניט קענען זיין זענען זיי אַנטלאָפען פון דאָרטען זענען נאָר געבליבען די גבורים אוּנ אַז מיר זענען ניט אַזעלכע גבורים ווי זיי, וועלען מיר אויך ניט קענען דאָרט וואַהנען

עלה אויף גיין נעלה מיר וועלין אויף גיין וירשנו אוּנ

אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃ לא וְהָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃
לב וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ
אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ
אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃

יָכוֹל לָהּ׃ לא וְגוּבְרַיָּא
דִי סְלִיקוּ עִמֵּיהּ אָמְרוּ
לָא נִיכוֹל לְמִסַּק לְוָת
עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא
מִנָּנָא׃ לב וְאַפֵּיקוּ שׁוּם
בִּישׁ עַל אַרְעָא דִי
אַלִּילוּ יָתָהּ לְוָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא
דִי עֲבַרְנָא בָהּ לְאַלָּלָא
יָתָהּ אַרְעָא מְקַטְּלָא
יַתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא
דִי חֲזֵינָא בְּגַוָּהּ אֲנָשִׁין

בעל הטורים

(לא) כי חזק הוא ממנו. מיתא דגמרא אל ממנו ל"ה מקרי ממנו ל"ה ממנו שפתי חכמים ל"ל מלא מלא נעלה מ"מ אפי' בשמים: ו מדכתיב כי חזק הוא ממנו היה לו לכתוב כי חזק ממנו שפתי לעיל נ"כ לא כתי' הוא רק אמר כי מז העם הזה מלא נלפי כו', (ג"ל) דא"ל לומר עמנו מישראל דהיה משמע שגם ישראל חזק מלא שם יומר חזק כדפרש"י על פסוק ועלומים ממך אמה עלום והם עלומים ממך וכאן לא יתכן זה שהרי המרגלים מדמים עצמן כמגבים לב לאלו: אנשי מדות. גדולים וגבוהים וצריך לתת להם

רש"י

בשר (עמוס ו) הם כי לא להזכיר. כן דרך כני אדם הרולה לשתף אנודת אנשים אומר שי"ט (ס"א הם): (לא) חזק הוא ממנו. (במדבר רבה) כשיכול ו כלפי מעלה אמרו: (לב) אוכלת יושביה. בכל מקום שעברנו מלאנום קוברי מתים. והקב"ה עשה לעובה כדי לטרדם באכלם ולא יתנו מלה כנגן גלית (שמואל א יז) נבהו שם אמות וזרת וכן

דבת המרגלים

(לב) מרן מולגת יושביה היא וגו' ושם לאינו בתוכה אנשי מדות. הנה המרגלים הפלינו לספר בגנות הארץ, דיודע שכל אלקים מעשה בעבור, יש אלקים שם חוס גדול, ויש אלקים שם קיר גדול, ושם יבא איש מאלקים הקם לאלקים הקר, או בהפך מאלקים הקר לאלקים הקם, לא יוכל לעבור שיוני הארץ, וע"ז אמרו המרגלים שבארץ כענן הארץ לא כ"כ עד שאוכלת יושביה והיושבים שמה מילדותם ומכ"ש לאנשים כמונו ומה נתגדלנו לעוזר מרן מלכים ודומי לא מוכל לעמוד שמה, ועוד הוסיפו בגנות ליעבר כי שם לאינו אנשי מדות ותכנם מונקלים נבכי דעשמן, וכונפס דשם הארץ כל מה שהוא יותר גבוה הוא זך וגדול יותר, ואותן האנשים מתעם גוהן כמו שאמרו חז"ל שמעמיקין המה בקומתן, לשם אינו מזיק הארץ כ"כ, אבל אנחנו אקטנים שהיינו בעיניהם כחגבים, לנו ודאי יזיק הארץ המעוסק, וז"ש ונהי בעיניהם כחגבים וכן היינו בעיניהם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) וכל העם אשר ראינו בתוכה. כלומר מה שהיא אוכלת יושביה לא מפני שלבות שבהם שהרי גבוהים משונים הם. ד"ה אל תאמרו שמפני רוב אכילה ושתיה שהרי הם אנשי מדות.

ומ"ת האיש הכולל באלקים שלו הנה עכשו מתוקן כפי מזג אלו, וע"ז אמרו המרגלים שבארץ כענן הארץ לא כ"כ עד שאוכלת יושביה הכולדים ויושבים שמה מילדותם ומכ"ש לאנשים כמונו מאד נתגדלנו לעוזר מרן מלכים ודומי לא מוכל לעמוד שמה, ועוד הוסיפו בגנות ליעבר כי שם לאינו אנשי מדות ותכנם מונקלים נבכי דעשמן, וכונפס דשם הארץ כל מה שהוא יותר גבוה הוא זך וגדול יותר, ואותן האנשים מתעם גוהן כמו שאמרו חז"ל שמעמיקין המה בקומתן, לשם אינו מזיק הארץ כ"כ, אבל אנחנו אקטנים שהיינו בעיניהם כחגבים, לנו ודאי יזיק הארץ המעוסק, וז"ש ונהי בעיניהם כחגבים וכן היינו בעיניהם:

פירוש לתורת אלהים

מיר וועלין דאס לאנד ראשן, רש"י שרייבט ער דאס
זיי אווי גיזאגט ווען משה וועט אונז אפילו זאגין
מאכט אייטער און גייט אויף דעם הימיל
גיהערן מיר איהם אויף צו פאלגין ווארום אין
אלע זיינע רייד וואס מיר וועלין איהם פאלגין
וועלין מיר באגליקין כי ווארום יכול בייא קומען
נוכל לה מיר וועלין בייא קומען דאס לאנד:
(לא) והאנשים אונ די מענטשין וואס זענען גיגאנגען
מיט איהם כלומר די איבערינע צעהן מענטשין
חוץ יהושע בן נון וואס זענען גיווען מיט כלב
אין ארץ ישראל אמרו האבין זיי גיזאגט לא נוכל
מיר וועלין ניט קענען אויף גיין צו דעם פאלק
כי חזק הוא ממנו ווארום ער איז שטארקער פון אונז,
רש"י שרייבט ממנו איז טייטש פון איהם כלומר
זיי האבין גיזאגט דאס פאלק איז שטארקער

ניכול לה׃ לא וגובריא
די סליקו עמיה אמרו
לא ניכול למיסק לות
עמא ארי תקיף הוא
מננא׃ לב ואפיקו שום
ביש על ארעא די
אלילו יתה לות בני
ישראל למימר ארעא
די עברנא בה לאללא
יתה ארעא מקטלא
יתבהא היא וכל עמא
די חזינא בגוה אנשין
ת"א והמגשים אשר עלו עמו. שם:
כי חזק הוא. מעכשו גם: אכלת אוכלת יושביה הוא. הוא לם:

לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם׃ יד א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא׃ ב וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

דְּמִשְׁחָן׃ לג וְתַמָּן חֲזֵינָא יַת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא וַהֲוֵינָא בְּעֵינַי נַפְשָׁנָא כְּבַקְמְצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן׃ א וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהַבוּ יַת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא׃ ב וְאִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי דְּמִתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ

ת"א וכי בעיניהם כחגבים. סם: ותמה כל העדה. תמיה כי פיוסה לה פנסדרין קד:

בעל הטורים

וי"ו לכך כולל בו ב' דברים שפיוסו וסדרם שלו: (לג) וכי. כ' כמה', הכא וכי בעיניהם כחגבים, וכי כמה כלנו: וכן היינו בעיניהם, בגימ' וזהו קן נמלים וכ"ן ג"כ מופיקון וכמו נמלים וכזה ימיישב מה שפרש"י שמצנו אומרים נמלים בכלם כי מלון דבר שעה של נמלים והלא בפסוק אומר וכי בעיניהם כחגבים וכן היינו בעיניהם ומצמע כחגבים ולא כנמלים אלא כמו שמצינו בגלסס שמדקדק רש"י ע"ב וכי כמה כלנו לפי שלא נגזר עליהם שוב מעמ מו כמ"ש בכם יאבלו לתמם מעמ: כחגבים. כ' כמה', הכא, ומידך ויושביה כחגבים. כדאיתא במדרש שפעם אחד שכל רעון וזרק הקליפה וכל י"ב מרגלים נכנסו ליפה בתוכה מפני

רש"י

(שמואל ב כא) אים מדון (ד"ה א יח) אים מדה: (לג) הנפילים. ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים ז' בימי דור אנוש (יומא פ): וכן היינו בעיניהם. שמצנו אומרים זה לזה כמלים (רא"ם וכס"א חגבים) יש בכרמים כחגבים (סוטה לה): ענק. שמעניקים ח' אמה בקומתן: (ה) כל העדה. סנהדראות: (כ) לו מתנו.

דעת זקנים מבעלי התוספות

אוכלין במדה ושותין במדה: (לג) הנפילים. שכל הכולם אותם שנפלו עליהם, ד"א שכל הכולם אותם שנפלו עליו:

פירוש לתורת אלהים

אַרוּם צוּ קוּקִין אוֹיף דִי מְרַגְּלִים אָבֶּער דִי מְרַגְּלִים הָאבִּין דָם אוּים גֵיגֵיינְט לְרָעָה וְכָל הָעָם אוּנְ גָאר דָם פָּאלְק אֶשֶׁר רָאִינוּ וָואס מִיר הָאבִּין גֵיזֶעהֶן בְּתוֹכָהּ אֵין אִיר אַנְשֵׁי מִדּוֹת מָאס לַייט כְּלוֹמֶר גְרוֹיסֶע אוּנְ הוֹיכֶע מֶענְטְשֶׁן מֶען הָאט גֵיזָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גְרוֹיס זֶעקְס אַיילִין אוּנְ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גְרוֹיס זִיבֶּען אַיילִין׃ (לג) וְשָׁם אוּנְ דָארְטֶין הָאבִּין מִיר גֵיזֶעהֶן אֶת הַנְּפִילִים דִיא פָאלְעדִיגֶע רִיזֶען (עיין רש"י) בְּנֵי עֲנָק דִי רִיזֶען זֵיתִי אוּנְ מִיר זֶענֶען גֵיוֶוען אִין אוּנְזֶערֶע אוֹיגֶין אַקֶעגֶין זֵייא כַּחֲגָבִים אַזוֹי אוּנְ אַזוֹי זֶענֶען מִיר גֵיוֶוען אִין זֵייעֶרֶע אוֹיגֶין. רש"י שְׁרֵיבֶּט זֵייא הָאבִּין גֵיזֶעהֶן מִיר הָאבִּין גֵיגֶיבֶּן אוּנְ מִיר הָאבִּין אַיינֶער צוּם אַנְדֶערֶן גֵיזָאגְט דָארְטֶין אִין וַויין נָארְטֶין אִיז פָאר הָאנְדֶערְן הַיישֶׁעְרִיקֶין וָואס זֵייא הָאבִּין אַזוֹי אַנִישְׁטָאלְט וִויא מֶענְטְשֶׁן׃ (א) וַתִּשָּׂא אוּנְ אַלֶּע יוּדִין הָאבִּין אָן גֵיהוֹיבֶּן שְׁרַיִיאֶן וּבְכוּ אוּנְ דָאס פָאלְק הָאט גֵיוֵייינְט דִי זֶעלְבִּיגֶע נַאכְט. דֶר מִדְרָשׁ שְׁרֵיבֶּט דָאס אִיז גֵיוֶוען דִיא נַאכְט וָואס קֶער צוּם וֵייגְטֶין טָאג אִין אָב דָאס הַיִּסְטֶ תִּשְׁעָה בְּאָב הָאט הַקב"ה גֵיזָאגְט צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל אִידֶר וֵייגְט דִי נַאכְט אוּמְזִיסְט אָבֶּער אִיר וֶועט אַייבִּיג הָאבִּין דִי נַאכְט צוּ וֵייגֶען וָוארוּם דַאמָאלְס הָאט נָאט גוֹזֵר גֵיוֶוען אַז דָאס בֵּיתְהַמִּקְדָּשׁ זָאלְ חָרוּב וֶוערֶין אוּנְ דִי יִשְׂרָאֵל זָאלִין פָאר טְרִיבֶּען וֶוערֶין׃ (ב) וַיַּלִּינוּ אוּנְ זֵייא הָאבִּין גֵיקְרִיגְט אוֹיף מֹשֶׁה אוּנְ אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אוּנְ נָאר דִיא עֵדָה הָאט צוּ זֵייא גֵיזָאגְט

רש"ם

(לג) מן הנפילים. הראשונים כדכתיב בבראשית הנפילים היו בארץ בימים ההם: כחגבים. הנמוך נראה לגבוה ממנו הרבה כחגבים שהם נמוכים מאד. וזה מוכיח היושב על חוג הארץ ויושביה כחגבים:

שפתי חכמים

כנגד פשט היושב כאן אלא כלפי מי: ז' כמ"ש ויקלו בני אפלטים אם בנות אדם וגו' דאל"כ נפילים נפילים לעם לי אלא ודאי נפילים פשוט על' כפילה ממש כלומר ופס כלומו מאותן שנפלו מן שמים פס שמחזאי ועזאל: ח' פרש"י בגמרא כאלו אינרס בכלם בחלון שבחמה יולא מעם ופי' מפיקין חמס מפקיד שמעמו הזמה כלפיה נפשם שנק לגופרס, והם דלא פרש"י כן לגי' בפסוק וגם ילידי הענק י"ל דלגי' ר"ל דלמא פרשים כרלפון היה שמו שנק ולא שמו נקלקלו כלם בני ענק כמו שאנו אומרים על כל

ענין בביית העם

(ה) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו וגו'. סיה אמרו ישראל הלא שייש לעשות אמרו אמרגלים, ה) כי אמרן אוכלת

משלי חכמים

(א) וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וגו'. אֶלָּא יוּדְעָן הָאבֶּען נָעוֶוייֶנְט אִין דִי נַאכְט, מִיר דַארְפֶן וִוִיסֶן וָואס אִיז נֶעוֶוען וָואס וֶוייֶנען אִיצְט מֶעהְר וִויא פְרִיעֶר, וָוען דִיא יוּדְעֶן זֶענֶען נָאך אִין מִצְרַיִם נֶעוֶוען הָאט מֹשֶׁה זֵיי נֶעזָאגְט אַז אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זֶענֶען דָא זִיבֶּען פֶעלְקֶער נֶעוֶוען וָוען מֶען דַארְפְן מִיט זֵייא הָאבֶּען אַמְלְחָמָה, אוּנְ דִיא יוּדְעֶן זֶענֶען אוֹיף דֶעם בֶּעשְׁטָאנְד פָאר וָואס הָאבֶּען זֵיי אִיצְט מוֹרָא נֶעהָאט אוּנְ הָאבֶּען נֶעוֶוייֶנְט, נָאר דֶער מַעֶנְן אִיז לְמָשָׁל אַשְׁדֶּכֶן הָאט

אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מֻתְנוּ׃ ג וְלָמָה
יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז
הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה׃
ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ

בְּ מִדְבְּרָא הָדֵין לְוַי
דְּמִתְנָא׃ ג וּלְמָא יְיָ
מְעֵיל יָתְנָא לְאַרְעָא הָדָא
לְמִפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא
וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִיזָא הֲלָא
טַב לָנָא דְנִתְהוּב לְמִצְרָיִם׃
ד וַאֲמָרוּ גְבַר לַאֲחוֹהִי

בעל הטורים

סלל, וזהו ויוסיפו כמגביים שיסבו כה כמגביים: (ג) לנפל. ד' כתים, לנפל כתיב. דמה דמיתני לנפל. מטר מתילות לנפל לפניו. ונם בכל לנפל מלוי יסלל. שכתוב זאת הבפיים דמיני שגרמו לי מעמה נפילה דכתיב ופגריכם אתם יפלו באדבר ודמיתני לנפל

רש"י

הלוטי ט ומתנו: (ד) נתנה ראש. כתרגומו נמני ריש

קשה נמה קוכלן בני מצר מלא ודלי מעוה שמעניקין כו' (עיין בחומ' דסוטה דף כב): ם פי' לו ל' מלו כמו לו ים מרב כיד.

ענין בכיית העם

יוסביה סיפ, כ) על הטעם כי עז ומזק סוף מגמי מדות ומנקים אשר מי יעמוד לפניהם, וסכה לא יבלה לו כל דבריהם אמת לו לבחוים הדבר בשני כי מוחש הוא גבוהים מגבים כמאמר מלכו"ם מם גדול וכב וכם וגו' מי יעמוד לפני בני ענק, וכבם לעומת זה גלאים כחולקים על ס' המעלה לוחם לאמרן, ע"כ הבלו בלאומם כי כל תלונתם רק על משה ואהרן ולא על ה'. ומקרו הימה ודבריו כמה חמלו, אם חטאו עודם בעלים מלרים, אם זה אמתו מייבים לו מתנו אמרן מלרים, ואם מייבים מנהנו בחטא הענל אשר עשינו במדבר, לו במדבר הזה לו מתנו, ולמה ה' מביא אותנו אל המקום הזאת להרגנו חמם דוקא, ועוד הלא בשינו אשר לא חטאו בעלים כי לדקיות הוא, וגם הטעגל לא"כ לא חטאו

פירוש לתורת אלהים

הַלְוַאי מֻתְנוּ וַאלְמֵין מִיר גִּישְׁמָארְבִּין אִין דָעֶם לַאנְד מִצְרַיִם אוּ אֶדֶער הַלְוַאי וַאלְמֵין מִיר גִּישְׁמָארְבִּין אִין דֶער מִדְבָּר׃ (ג) וְלָמָה אוּנְ וַוארוּם וַויל גָאט אוּנְז בְּרֶענְגֶען אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּ דֶעם לַאנְד לְנִפֹּל אַמְכִין פַאלִין אוּנְז בַּחֶרֶב מִיט דֶער שְׁוֶוערְד נָשֵׁינוּ אוּנְזֶערֶע וַוייבֶער וְטַפֵּינוּ אוּנ אוּנְזֶערֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער יִהְיוּ לָבַז וֶוערֶן צוּ רוֹיב כְּלוּמַר מֶען וֶועט זַיי אַוֶועק נֶעמֶען פוּן אוּנְז הֲלֹא פַאר וַואר טוּב לָנוּ עֶס אִיז בֶּעסֶער צוּ אוּנְז שוּב מִיר זָאלִין זִיך אוּם קֶערִין אִין מִצְרַיִם׃ (ד) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיי הָאבֶּין גִּיזָאגְט

ליקוטים על התורה

(ד) נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה. דִּיא יוּדִין הָאבֶּין נֶענֶלִיבְּט דִּי מְרַגְּלִים אוֹיף אַסֶּפֵּק, זַיי הָאבֶּין גִּיזָאגְט אֵילוּ עֶס אִיז נָאר אַסֶּפֵּק מַאמֶער זָאגֶן דִּי מְרַגְּלִים אֱמֶת, דַארְף מֶען נִים אַיין שְׁטֶעלִין אִין אַסְכָּנָה אַזוֹי פִיל מֶענְשֶׁשִׁין עֶס קֶען זַיין מֹשֶׁה אַלֵּיין הָאט אוּנְז אַרוֹיס גֶענוֹמֶען פוּן מִצְרַיִם, וְוארוּם מִיר הָאבֶּין דָאךְ גֶעדַארְפְט זַיין אִין מִצְרַיִם בִּיז פִיר הוּנְדֶערְט יָאהר, דְרֵיבֶער וְוֶעלִין מִיר אִיצְט מַאכִין אֶלֶעקְטִין, עֶרְשְׁטֶינְס דֶעם עֶלֶעקְטִין וואס מִיר וְוֶעלִין מַאכִין וְוֶעסְ עֶר אוּנְז פָאהִין וואס מִיר וְוֶעלִין פוּן אִיהם פֶערְלַאנְגֶען, צְוַוייטֶנְס וְוֶעלִין מִיר הָאבֶּין נָאר אַיין אֱלֶעקְטִין נִים וְוִיא מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן צְוַוייא בְּרִיעֶער קֶענֶען שְׁטֶענְדִיג פֶערַאכְטִין עֵצוֹת אוֹיף אוּנְז, אוּנ מִיר וְוֶעלִין נִין צוּרִיק אִין מִצְרַיִם׃

משלי חכמים

נֶעזָאגְט צוּ אַבְּחוּר אִיךְ הָאבּ פַאר דִיר אַשְׁרֵיךְ מִיט אַטְמַאכְמֶר וואס אִיז זַייעֶר שַׁיין, אוּנ אִיר פַאטֶער אִיז אַגְרוֹיסֶר גְבִיר אוּנ אִיחֶנְן, הֵם דֶער בְּחוּר גֶיטֶנְפֶערְט מֶען דַארְף פַארְען אִין דִיא שְׁטָאט וְוא דִיא כַּלָּה אִיז אוּנ מֶען דַארְף זִיא עֶרְהָן. פוּן דִיא אַנְטְוָוארְט וואס דֶער בְּחוּר הָאט גֶיטֶנְפֶערְט וַוייסֶען מִיר דֶעם עִיקֶר מֵיינוּנְג וואס עֶר הָאט גֶעמֵיינְט מִיט דֶעם שִׁרוּךְ וָוארוּם דֶער שַׁדְכָן הָאט אִים גִּיזָאגְט דְרֵייא מַעֲלוֹת, אֵיין מַעֲלָה אִיהר פָאטֶער אִיז אַגְרוֹיסֶר חֶסֶן, וְוֶעגֶען דִיא מַעֲלָה דַארְף מֶען נִים פַארְען, דָאס קֶען קֵין אִין דֶערְהַיים אוֹיף וַוייסֶען, וָוארוּם דִיא חֲסָנִים הָאבֶּין אַנְאַמֶען אוֹיף דֶר וְוֶעלְט, וְוֶעגֶען דִי מַעֲלָה פוּן דִיא רֵייכְקֵייט דַארְף מֶען אוֹיף נִים פַארְען דָאס קֶען מֶען אוֹיף וַוייסֶען אִין דֶערְהַיים וָוארוּם דִיא גְבִירִים הָאבֶּין אוֹיף אַנְאַמֶען אוֹיף דֶער וְוֶעלְט. דְרֵיבֶער אַז דֶער בְּחוּר הָאט גִּיזָאגְט אִיךְ וִויל פַארְען זִיא מֶען וַוייסֶען מִיר אַז דֶער עִיקֶר אִיז בַּיי דֶם בְּחוּר אוֹיב דִיא כַּלָּה אִיז שַׁיין, אוּנ אוֹיב זִיא אִיז נִים שַׁיין אַמִּילוּ זִיא אִיז רֵייכְ אוּנ אִיז אַמִּיוּחֶסֶת וְוֶעט עֶר זִיא אוֹיךְ נִים נֶעמֶען פַאר אַוֶוייב, דָאס וֶעלְבִּיגֶע אִיז נֶעזָוועֶן בַּיי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִיא לַאנְד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט נֶעהָאט דְרֵי מַעֲלוֹת אֵיין מַעֲלָה פַאר דֶעם גוּף וְיא הָאט נֶעקֶענְט שְׁפִּיזֶען דִיא מֶענְשֶׁשִׁין מִיט אַלֶע עֶרְלֵיי פֶערְנֶעגִיגֶען וְוִיא דִיא תּוֹרָה זָאגְט לֹא תַחְסֹר כֹּל בָּהּ עֶס פֶעלְט אִין דִיא לַאנְד נָאר נִים, דִיא צְוַוייטֶע מַעֲלָה אִיז פַאר דִיא נְשָׁמָה דִי הֵיילִיגְקֵייט פוּן דִיא לַאנְד הָאט נֶעגֶעבֶן אַלֶעבוּינְג אִין דִי נְשָׁמָה. אַדְרֶיטֶע מַעֲלָה אִיז נוּיוֶוארְט וואס דִי שְׁכִינָה הָאט נֶעוָוארְט אִין דֶעם לַאנְד, וְוִיא דֶער פָּסוּק זָאגְט אֶרֶץ אֲשֶׁר תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ וגו'. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז אַזוֹי אַלְאַנְג וואס דִיא אוּיגֶען פוּן גָאט קוּקֶען אוֹיף אִיהר שְׁפַּנְדִיג, וְוֶעלְכֶע מַעֲלָה אִיז גֶעוָוען דֶער עִיקֶר בַּיי דִיא יוּדִין דָאס קֶענְגֶען מִיר וַוייסֶען פוּן דִיא מְרַגְּלִים, דִיא מְרַגְּלִים הָאבֶּען אִין זַייעֶרְע רֵייד נִים דֶערְמַאנְט דִיא הֵיילִיגְקֵייט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ נִים וואס דִיא שְׁכִינָה הָאט אוֹיף זִיא נֶעוָוארְט אוּנ זָאגֶען מִיט פְּרִידֶען דִיזֶעלְבֶּע דַארְף נֶענְאגְנֶען דִי לַאנְד מִיט דִי הַשְׁגָּחָה פוּן הַקָּבָּ"ה, זַיי הָאבֶּען נָאר גֶעוָוען דִיא פִּירוֹת פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַוייל דִיא מְרַגְּלִים הָאבֶּען גֶעוָוארְט אַז בַּיי דִיא יוּדִין אִיז דֶער עִיקֶר דִיא פִּירוֹת פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְרֵיבֶער אַז דִי מְרַגְּלִים הָאבֶּען גִּיזָאגְט דִיא יוּדִין וֶועט נִים קֶענֶען קוֹמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען זַייא גֶעזָאגְט וואס דַארְפֶן מִיר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סְגָרִים

לְמִצְרָיִם: ה וּנְפַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם
כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן
וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְּלֵי
יַת אַרְעָא בִּזְעוּ
לְבוּשֵׁיהוֹן: ז וַאֲמָרוּ
לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִי
עֲבַרְנָא בָּהּ לְאַלָּלָא יָתָהּ
טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא
לַחֲדָא: ח אִם רַעְוָא בְּנָא
קֳדָם יְיָ וְיַעֵיל יָתָנָא
לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנִנָהּ
לָנָא אַרְעָא דִי הִיא
ת"א ויפל מעם ומכלן . תעניית יד : ויפוטע כן נון וכלב בן יפנה . סס י :

וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה: ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־
הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה
הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: שלישי ח אִם־חָפֵץ
בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא

ענין בביית העם

סכסים וסיף מדוע יכיו הם לבז , ואולי עודנה לא שלם עון סאמרי . ולא נשלמה כמלכים זמן עבודתיכו , הלא עוד לכו שוב מלכים מסנלך לאלן כנען לכפול שם בארב האומות , וסכה בדכריכם הלא אמרוים דבקי ספומנים ויאמרו פיס אל אמיו נפיס לאם ובוכה מלכים מלרעם , ואמרו סנס כל זמן שסראלים שלנו הם מעם ומכלן לא נוכל לעוב מלרימס , וזס לב' סבות , א) אם מעם ומכלן הייכו המעמנים אומס לאלים עלינו היו מוכשים אן נעביכים מסגדולס ולא היו עוכרין לנוכו בדרך כל לאם המתמנה על

פירוש לתורת אלהים

איינער צום אנדערן נתנה ראש מיר וועלין איבער אונז מ׳שבין איין עלצטין ונשובה אונ מיר וועלין זיך אום קערין אין מצרים : (ה) ויפל אונ משה מיט אהרן וענען גיפאלען אויף פנים פאר אלע יודין : (ו) ויהושע אונ יהושע דער זוהן פון נון אונ כלב דער זוהן פון יפונה מן התרים את הארץ וואס זייא ענען ניוועזן פון דיא אוים ועהערם פון דעם לאנד קרעו בגדיהם האבין צוריסען זייערע קליידער : (ז) ויאמרו אונ זיי האבין גיזאגט צו אלע יודין הארץ דאס לאנד אשר וואס מיר ענען ניוועזן צו אוים ענהן זיא טובה דאס לאנד איז זייער גוט : (ח) אם אז נאט וועט אין אונז בגערין והביא אותנו וועט ער אונז ברענגען אל הארץ הזאת צו דעם לאנד ונתנה לנו אונ ער וועט זיא אונז געבין ארץ דאס איז אזויא אלאנד זבת חלב וואס פון דיא בהמות רינען מילך

ליקוטים על התורה

(ו) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה וגו׳ קרעו בגדיהם . יהושע אונ כלב וואס זייא האבין ניהערט אזולכע שלעכטע רייד פון דיא מענששין וואס האבין אויסגיזעהן דיא לאנד אונ זייא האבין געוואסט אז אלץ וואס די מרגלים זאגין איז ליגען אונ זייא לעסטערין נאט , זייא זאגין אז נאט וועט נאר נים קענען ארין ברינגען דיא יודין אין דם לאנד כנען , ווייל די פעלקער וואס וואהנען אין דיא לאנד ענען שטארקר אפילו וויא הקב״ה האבין זייא צריסען זייערע קליידער , וויא דער דין איז די מענששין וואס הערין אז מען לעסטערט נאט דארפין זייא ריסין די קליידער דריבער האבין יהושע אונ כלב צו דיא מרגלים נאר נים גיזואלט ריידין , זוארום וואס ווילין זייא ריידין מיט אזולכע רשעים , דריבער האבין זייא זיך גיקערט צוא דיא יודין אונ האבין צוא דיא יודין גיזעגט , דיא מרגלים זאגין דיא לאנד פארלענגדט איהרע איינוואהנער דאס איז ליגען וואורום מאדאך דיא מענששין וואס וואהנען דארום קענען נים פארטראגין דם ליפט פון די לאנד , דארף דאך אזערעמדער מענשש געווים נים קענען פארטראגין דעם ליפט פון דיא לאנד אונ דארף באלד שטארבן . פאר וואס זענען מיר גיווען אין די לאנד אונ מיר זענען געזונד אונ לעבענדיג אהיים געקומען , אונ וואס איהר זאגט מיר וועלין נים קענען איין געמען דיא לאנד לאמיר נאר זין צדיקים אונ נאם זאל אונז נאר וועלין וועט ער שוין געבין די לאנד אונז אין די הענט :

משלי חכמים

איז אויך אנוטע לאנד וועלען מיר גיין צוריק אין מצרים , איצט האבען דיא יודען אנגעהויבען וויינען אונ קריגען מיט משה אונ מיט אהרן פאר וואס מען האט זייא ארויס גינומען פון הצרים :

זְבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ט אַךְ בַּיהוָה אַל־
תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם
הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם
מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֵם׃
י וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לְרָגֹם אֹתָם
בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יא וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי
הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי
בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃

עֲבִדָא חֲלֵב וּדְבָשׁ׃ ט בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִּמְרְדוּן וְאַתּוּן לָא תִּדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְּאַרְעָא אֲרֵי בִידָנָא מְסִירִין אִינּוּן עֲדָא תּוּקְפֵיהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָנָא לָא תִּדְחֲלוּן מִנְּהוֹן׃ י וַאֲמָרוּ כָּל בְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם יַתְהוֹן בְּאַבְנַיָא וְיִקְרָא דַיְיָ אִתְגְּלֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי יְהוֹן מְרַגְּזִין קָדְמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אֵימָתַי לָא יְהֵמְנוּן בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָא דִּי עֲבַדִית בֵּינֵיהוֹן׃

ת"א למעו: סס. עקדס שער מא: ויאמרו כל סעדס לרגום. מוסס לס: עד מנה. מגילס לא:

רשב"ם

(ט) סר צלם מעליהם. אין להם מחסה לחסות בו כי כבר נגזרו כל יושבי ארץ מכנינו. בשעה שהוביש מי סוף כמו שאמרה רחב הזונה. וכרכתיב נגזרו כל

בעל הטורים

ים על פחדו כתנה לפס וכשובה מלחמה. ל"ם בנים' ע"ז: (ט) לחמנו. ד' כתם', כי לחמנו הם, לחמנו מלכל, זה לחמנו חם הלחמידנו, בנפשנו כיון לחמנו. פס כה' לל מעכוה לחמנו הם ונפלנם כלחם, סכל לחבר שעכנו לם מי ס' ויכוס

שפתי חכמים

לו מכמו ומפני שפי' הליטר כמו מי יתן שכוס דבוק פס ו' שלחכיו כמו מי יתן וכיס לבכם לכן סולכך לשוסיף ו' ומקנו שהוא כמו מי יתן ומקנו: ' תיקן כזה שלא תאמר ב' דברים הם אלא המאמר נמשך מתחילו לגומר שפס לא תמרודו בקקב"ס שוב מין אחם לגיליים ליכל: כ כאלו אמר כלחמנו הם: ל מפני שהמגן לאדם מוסיף לו לא לכך נקרא הגנן לל: מ לא אח מפס ואח אחכן כי הם לא דבכו כלום: ג לקבל חלים וכליהמלאום, לאנו לחכן הרי כבוד ה' שוכן עליהם תמיד על הכפרת מבין הכרובים: ס עד

רש"י

נגיס עלינו מלך ודכותינו פירש לשון ע"מ: (ט) אל תמרדו. ושוב אחם י אל תירלו: כי לחמנו הם. מאכלם ב כלחם: סר צלם. מגנם וחזקם ל כפרים שבהם מתו לאוב שהיה מגין עליהם (כוטה לח) ד"ח לל לל מקו' סר מעליהם: (י) לרגום אותם. אח יהושע מ וכלב: וכבוד ה'. (במדבר רבה) הענן נ ירד שם: (יא) עד אנה. עד ם היכן: יכאצני. ירגיזוני: בכל האתות.

ענין בכיית העם

וילכו ויחרדו מפניהם מפני הכביות והקולות של כל העם כיחד עם הנשים והטף, ויהושע בן נון וכלב בן יפנה ג"כ לא ידעו מה לדבר להם ולהשקיט מבכיתם, ע"כ קלמו בגדיהם מרוב לער, ואמר זה כאשר שם רוחם מליהם התחילו לדבר לפניהם דברים רבים, אך לחשר הזכירו יהושע וכלב ואמרו לנם אך בה' אל תמרודו, הלא אף הנם עמד מליהם, ואמרו לרגום אותם באבנים, מדוע יהושע וכלב נתנו אותם למורדים בה', כי הם הסתלונניו מה ואסרן, אך לא מל ס', זה סיה לפי דעתם,

פירוש לתורת אלהים

וּדְבָשׁ אוּנ פּוּן דִיא טֵיטְלִין רִינְגֶן הָאנְיִק׃ (ט) אַךְ בַּיהוָה נַיטֶרְט אִין נָאט אַל תִּמְרוּדוּ זָאלְט אִיהר נִיט וְוִידֶער שַׁפְּענִינְגֶן וְאַתֶּם וָועט אִיהר זִיךְ נִיט פַאר־כְּטִין פַאר דָעם פָאלְק פּוּן דָעם לַאנְד כִּי לַחְמֵנוּ וָואר הוּם זַייא אוּנְגֶנְעָר בְּרוֹיט כְּלוֹמַר מִיר וָועלִין זַייא אוֹיף עֶסְין אַזוֹי וְוִיא בְּרוֹיט סָר עֶר הָאט זִיךְ אָפּ נִיטְאהֶן צֶלֶם זַייעֶר שַׁאטֶטְן מֵעֲלֵיהֶם פּוּן זַיי וַיי אוֹהְנוּ אוּנ נָאט אִיז מִיט אוּנְז אַל תִּירְאוּם אִיהר זָאלְט זִיךְ נִיט פַאר־כְּטִין פַאר זַיי (עיין רש"י): (י) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבִין גֶזָאגְט כָּל הָעֵדָה נָאר דִי עֵדָה לְרָגוֹם צוּ פַאר שְׁטֵיינְגֶן יְהוֹשֻׁעַ מִיט כָּלֵב בְּאֲבָנִים מִיט שְׁטֵיינְגֶער וּכְבוֹד יְיָ אוּנ דֶער כָּבוֹד פּוּן גָאט כְּלוֹמַר דִיא שְׁכִינָה נִרְאָה הָאט זִיךְ בַּאוּוִיזִין אִין אֹהֶל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צוּ אַלֶע יוּדִין׃ (יא) וַיֹּאמֶר הָאט נָאט גֶיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עַד אָנָה דִיז וְוִיא לַאנְג נָאךְ יְנַאֲצֵנִי וֶועלִין מִיךְ דָאס פָאלְק דֶער צֶערְנִין וַעד אָנָה אוּנ בִיז וְוִיא לַאנְג נָאךְ וָועלִין זַייא נִיט גְלַייבֶן אִין מִיר בְּכָל הָאוֹתוֹת מִיט אַלֶע צַייכֶן כְּלוֹמַר פּוּן וָועגֶן אַלֶע נְסִים וָואס איך

יב אֶמְחִינוּן בְּמוֹתָא
וַאֲשֵׁיצִינוּן וְאַעֲבִיד יָתָךְ
לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנְּהוֹן:
יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי
אַסֵּיקְתָּא בְּחֵילָךְ יַת עַמָּא
הָדֵין מִבֵּינֵי הוֹן:

יב אֲכֶנּוּ בַדָּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה
אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה

ת"א ומעמו מלריס. מקריס מ"ד מ' מנ:

בעל הטורים

ויכפוס וזסו בנסמו כניס לחמנו מפני מרב סמדבר וכ' לסס סדלך מסד ספלנו מ' מגס במדבר: (יג) ספלית. ג' כמס'. מי'

רש"י

בשביל כל הנסים שעשיתי להם היה להם להחמין שהיכולת בידי לקיים הנבואה: (יב) ואורשנו. כתרגומו לשון תרוכין ע וחס תאמר מה אעשה פ לשבועת אבות. ואעשה אתך לגוי גדול. שאתה מזרעם (במדבר רבה): (יג) ושמעו צ מצרים. ושמעו את אשר התרגם: כי העלית. כי משמש בל' אשר והם ראו אשר העלית בכחך הגדול מוחס מקרבם וכשיתמעו שאתה הורגם לא יאמרו שחטאו לך אלא יאמרו שבגנדם יכולת להלחם אבל

שפתי חכמים

בגס מד סיכן לא מך ליגס מקום כפיכוס סגס בכ"מ: ע סייגו מגס מס כסס מל ג' רגליס כו'. ודוק כיסב כי בזס יסולולו כמס קושיות: צ לא לשמעו אם אשר סעליתם כמוכן מפשוטו של

עונש המרגלים והעם

יסבכס, אם"כ כשפעלו כמדבר אמרני שסעקוס סיס גורס לסיוסו אכן מדבר וסוסו יליל ישימון, ואמרני לסביאס אל אכן

משלי חכמים

(יב) אַכֶּנּוּ בַדָּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וגו'. הַקָּבָּ"ה הָאַט גִּיזָאָגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ וְוֶעל שַׁלְאָגֶן דִּיא יוּדֶן מִיט זַאמֶנְשָׁה אוּנְ וְוֶעל זַיי פַארְטִרֵייבֶּן פוּן דֶער וְוֶעלְט, אוּנְ מֹשֶׁה הָאַט גִּיזָאָגְט צוּ הַקָּבָּ"ה אַז די מִצְרַיִם וְוֶעלֶען הֶערֶן דוּ הָאסְט גֶעהַרֶגְט דִּיא יוּדֶן אִין דֶער מִדְבָּר וְוֶעלֶען זַיי אָנֶגֶן וַיילְ דוּ הָאסְט גִּיט גֶעקֶענְט אַזַיי גְרַיינְגֶן דִּי יוּדֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּוִיא דִּיא מְרַגְּלִים זָאגֶן: דְּרִיבֶּער הָאסְט דוּ גֶעשָׁאכְטֶן אִין דֶר מִדְבָּר וְוֶעט דַאךְ נִיט שַׁיין זַיין פַאר דִּיר דְּרִיבֶּער סָלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה, וְאִלְסְטוּ מוֹחֵל זַיין דֶעם פָאלְק וְדִי יוּדֶן: דֶער מִדְבָּר וָואס דִּיא הָאבֶּן אִיצְט גֶעזִינְדִיגְט, דֶער מִדְבָּר וָואנְט מֹשֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ הַקָּבָּ"ה דוּ זָאנְסְט אֲכֶנּוּ בַדָּבֶר, אִיךְ וְוֶעל דִּי יוּדֶן הַרְגֶנֶען מִיט אַמֶנֶסֶה אוּנְ אִיךְ וָאנְ סָלַח נָא דוּ זָאלְסְט דִּי יוּדֶן מוֹחֵל זַיין. אִיז דִּי וָואנְ שֶׁאל גְּלַייךְ, דוּ זָאנְסְט אַזוֹי אוּנְ אִיךְ וָאנְ אַזוֹי, וְוֶעלֶען מִיר זֶעהן וְוֶעסְטֶעס רַיידְ עס וְוֶעט בְּלַייבֶּן, סַיינֶע רַיידְ אֶדֶער דַיינֶע רַיידְ. הָם הַקָּבָּ"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עָם בְּלַייבֶּן דַיינֶע רַיידְ, אִיךְ בִּין מוֹחֵל דִּי יוּדֶן אַזוֹי וִוִי דוּ הָאסְט גִּיזָאגְט, דִּיא סַעֲנוֹת וָואס זָאנְגֶן גֶעזוּנְגֶן צוּזַיישֶׁן הַקָּבָּ"ה אוּנְ מֹשֶׁה וְוֶעלֶען מִיר פַארְשְׁטֵיין לְמָשָׁל רָאוּבֵן אִיז אַרַיין גֶעקוּמֶן צוּ שִׁמְעוֹן אִין שְׁטוּב הָאט אֶר גֶעהֶערְט וִוִי שִׁמְעוֹן קְרִיגְט מִיט זַיין וַייבּ הָאט שִׁמְעוֹן גֶעזָאגְט צוּ רָאוּבֵן וַיי דוּ אוּנְזֶער דַיין עֶס אִיז שׁוֹין צֶעהן מָאהְל גֶעוֶען וָואס מַיין וַייבּ הָאט מִיךְ פַארְשְׁעמְט צוּזַיישֶׁן מֶענְטְשֶׁן, אוּנְ בִּין אִיצְט הָאט אִיךְ אִיהר גֶעשְׁוִוִיגֶן, אִיצְט אִיז גַּיי כִּיר גֶעבְּלִיבֶּן אִיךְ זָאלְ זִיא נֶעמֶן, וַיילְ אִיךְ קָען שׁוֹין נִים מֶעהר פַארְטְרָאגֶן, זָאגְ מִיר דֶעם אֶמֶת בִּין אִיךְ גִּירִעכְט מִיט דֶעם גָּם אֶדֶער נַיין. הָאט רָאוּבֵן גֶעזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן דַיין אִיצְטִיגֶער טְשֶׁפּ אִיז נִיט רִיכְטִיג, וְוֶעגֶן דֶאס אַיינֶע מָאהְל וָואס זִיא הָאט דִּיךְ אִיצְט פַארְשְׁעמְט דַארְפְסְטוּ זִיא נִיט נֶעמֶן, נַיין מָאהְל הָאט זִיא דִּיךְ פַארְשֶׁעמְט הָאסְטוּ גֶעקֶענְט פַארְטְרָאגֶן, אוּנְ אִיצְט דֶאס אַיינֶע מָאהְל דִּי צֶעהְנְטֶע קֶענְסְטוּ שׁוֹין נִים פַארְטְרָאגֶן אַזוֹי וִוִי דוּ

פירוש לתורת אלהים

הָאבּ צוּ זַייא נִיטְאן וָואלְטֶען זַייא מִיר גֶעוֶארְפְט גְּלַייבֶּען אַז אִיךְ הָאבּ בְּכֹחַ מִיט מַיין שְׁטַארְקֶע מַאכְט מְקַיֵּם צוּ זַיין מַיין הַבְטָחָה אוּנְ זַייא הָאבֶּן דָּאךְ אַלֶע דִּי נִיסִים גֶעזֶעהן: וּנְ גְּלַייבֶּען פָארְט נִיט: (יב) דְּרוּם זָאגְ אִיךְ דִּיר מֹשֶׁה אֲכֶנּוּ אִיךְ וָועל שְׁלָאגֶן דָּאס פָאלְק בַּדָּבֶר מִיט מָארְד וְאוֹרִשֶׁנּוּ אוּנְ אִיךְ וָועל זַייא פַאר טְרַייבֶּען פוּן דֶער וָועלְט אוּנְ אַז דוּא מֹשֶׁה וֶועסְט מִיךְ וָועלִין פְּרֶענְגֶן וָואס וָועל אִיךְ טָאהֶן צוּ דֶער שְׁבוּעָה וָואס אִיךְ הָאבּ גֶישְׁוואָרֶן צוּ דִּיא אָבוֹת אַז זַייעֶרֶע קִינְדֶער וָועלִין זַיין צוּ אַגְרוֹים פָאלְק כְּלוֹמַר וִויא אַזוֹי וָועל אִיךְ מְקַיֵּם זַיין מַיין שְׁבוּעָה. זָאגְ אִיךְ דִּיר וְאֶעֱשֶׂה אִיךְ וָועל דִּיךְ מַאכֶּן צוּ אַגְרוֹים פָאלְק אוּנְ דוּא וָועסְט זַיין אוֹיף פוּן זַייעֶר זֶרַע וְעָצוּם מִמֶּנּוּ אוּנְ דוּא וָועסְט זַיין שְׁטַארְקֶער פוּן דֶעם אִיצְטִיגֶען פָאלְק: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אוּנְ מֹשֶׁה הָאט גֶיזָאגְט צוּ גָאט וְשָׁמְעוּ אַז דִּי מִצְרִים וָועלִין הֶערֶן אַז דוּא וָועסְט זַייא הַארְגֶענֶן אוּנְ דָאס הָאבֶּן זַייא גֶיזֶעהן כִּי אַז דוּא הָאסְט אוֹיף גֶיבְּראַכְט מִיט דַיין כֹּחַ אֶת הָעָם דָּאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל פוּן זַייא אוּנְ הַייגְט אַז זַייא וָועלִין הֶערֶן אַז דוּא וָועסְט זַייא הַארְגֶענֶן וָועלִין זַייא נִיט זָאגֶן אַז דְּרַייבֶּער הַארְגֶנְסְטוּ זַייא מַחֲמַת זַייא הָאבֶּן צוּ דִּיר גֶעזִינְדִיגְט נָאר זַיי וָועלִין זָאגֶן אַקֶעגֶען אוּנְז הָאט יָא גָאט גִּיקָאגְט מִלְּחָמָה הַאלְטִין אָבֶּער אַקֶעגֶען דִּי וואהְנֶערְס פוּן דֶעם לַאנְד קָאן עֶר נִיט מִלְּחֶמֶה

מִקִּרְבּוֹ׃ יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב
הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה וְ
אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם
וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃ טו וְהֵמַתָּה אֶת־
הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם

ת"א וקטלתה ית עמה הדין . עקידת יצחק לד :

רש"ם

יושבי כנען : (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת . ואמרו מצרים על יושבי ארץ כנען כמו שמפורש לפנינו שיאמרו מצרים מבלתי יכולת וגו' . אבל עכשיו מפרש תחלה למה יאמרו מצרים כן . כי שמעו שאתה הוצאתם בכח גדול ובעמוד אש ובעמוד ענן הכל דרך אהבה יתירה וחבה . ולבסוף יהרגם כאיש אחד . ואמרו מצרים לא כתוך שנאה

שפתי חכמים

קרא אלא שיאמרו ששניהם ומלת כי פה פוא במקום אשר כאלו אשר ושמעו שעליהם אשר שעלית בכחך את העם הזה אשר מקרבו ולא שתיכה הגדולה שלי אשר להתבטל לא יאמרו שמעתי לך

בשביל שמעו כי אתה ה' שוכן בקרבם ועין בעין אתה ה' נראה להם והכל בדרך חבה ולא הכירו בך שתקה מהכתוב מהם עד הנה : (טו) והמתה את העם הזה כאיש אחד . פתאום ומתוך כך יאמרו הגויים אשר שמעו את

בעל הטורים

מ"ם בפרשת כי תשא : (יד) עין בעין . נ' במס' , אשר עין בעין נראה אמת ס' , כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון , ואיכה עין בעין שון כשן . בעוש"ז ס"ם נראה בשכיבה , כדכתיב לא יראני האדם ומי , וזה סוד שכתב כאן אשר עין בעין נראה ושמיך ליה ושמתה , אבל לעתיד לבא יראו ועתידין לומר זה ה' קוינו לו . וכן רמז לעם שדרשו עין בעין ממון כדכתיב הנה עין בעין ושמיך ליה ושמתה פי' אם יהיה עין בעין ממש (פירוש) שמא יומת ,

רש"י

כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם . וזו היא (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת . כמו על יושב הארץ הזאת ומה יאמרו אליהם מה שאמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה'

עונש המרגלים והעם

לשייסיבו מכוכתם שמה , וז"ם עד אנה יגאלוני , כ"ל עד מיזה מקום ואכן אחרת נגלה שלוני העם הזה ויאמינו בי , כי

ליקוטים על התורה

(טו) וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וגו' . מיר געפינען
נוען ריא יודין האבין געמאכט דעם עגל האם
משה גיבעטין פאר דיא יודין , נאם נאל טוחל ניין דיא יודין
ווייער זינד אוג ער נאל ווייא ניט פארלענדין אוג נאם האט אזוי
גיסאגט , אבער דא ביי די זינד פון די מרגלים האט משה פאר
דיא יודין נאר ניט גיבעטין ער האט נאר גיזארגט עס וועט
ניט שיין ניין פאר נאם מין וועם זאגין אז נאם קען ניט אריין
ברייגגען די יודין אין לאנד כנען , אזוי ווי דיא מרגלים האבין
גיזאגט , ווען וועם קען אזוי זאגין אז נאם וועם הרגען אלע
יודין מיט איין מאהל ווערלין די נאנצע וועלט וויסען אז נאם
האט געהרגט אלע יודין מיט איין מאהל אוג עס איז שיין
ניטא וועטען אריין צו ברייגגען אין כנען ודיבור איז גיווען
דיא עצה פון משה דיא יודין זאלין שטארבין ביסלאכוויז ,
דער ווייל ווערלין אויסרואקסין קינדער , אוג די אלע מענטשין
וואס זענען ארוים גענאנגען פון מצרים ווערלין שטארבין אוג
עס וועם ניט זיין צו דערקענען די פעלקר ווערלין ניט וויסען ,
אוג די איצטיגע געבארנע ווערלין ארין קומען אין לאנד כנען
אוג דריבר איז גנור גיוואריין אויף משה ער זאל אויך שטארבין
אין דער מדבר :

האסט פארטראגען דיא זינד פון דיין וויב מאהל , אזוי
זאלסטו פארטראגען דאס צערגעטע מאהל אויך , דאס וועלביגע
האט גענאגט משה צו הקב"ה , הקב"ה האט געזאגט צו משה
ביז ווי לאנג וועלען דיא יודין מיך ארגערן , זיא האבען
מיך שוין געפרוביט צעהן מאהל , האט משה געזאגט צו הקב"ה
ווייל די יודין האבען דיך שוין צעהן מאהל ארגערט אוג

משלי חכמים

יד וַיֵּמָרוּן לְיוֹתֵב אַרְעָא
הָדָא דְשִׁמְעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ
דְשְׁכִינְתָּךְ שַׁרְיָא בְּגַוּ
עַמָּא הָדֵין דִּי בְּעַיְנֵיהוֹן
חָזֵן שְׁכִינַת יְקָרָא דְיְיָ
וַעֲנָנָךְ מְטַיֵּל עֲלֵיהוֹן
וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא אַתְּ
מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בְּיוֹמָא
וּבְעַמּוּדָא דְאֶשְׁתָּא
בְּלֵילְיָא׃ טו וּתְקַטֵּיל יָת
עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד
וַיֵּמְרוּן עַמְמַיָּא דִּי שְׁמָעוּ

אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃ מז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־
הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃ יז וְעַתָּה
יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
לֵאמֹר׃ יח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד

ית אשמע גבורתך למימר׃ מז מדלית יוכלא קדם יי לאעלא ית עמא הדין לארעא דקיים להון וקטלינון במדברא׃ יז וכען סגי כען חילא מן קדם יי כמאדי מליל תא למימר׃ יח יי מרחיק רנז ומסני למעבד טבון (וקשוט)

ת"א ועתה יגדל נא כח ה'. שבת פט סנהדרין קיא עקידה שער ו׃

בעל הטורים

ע"כ פירושו ממון׃ (טז) מבלתי ה' כמס, מבלתי יכולת ה', ולדון ומצי גם לא כני אסור מבלתי שבעתך בעיון הוטבו יכולתי׃ וכיוצא בכולל שעות יכולא לעשות ליד חזקה שלין בה יכולת׃ ויבחפש במדבר הקי"ם שבוכה, לומר שעכלו על חטוחה שבלה עליה שענה כריתות בכנל ושענה כריתת בפרט, ועל כן הקן לשות לעלמי חבלה לפרוש על חטאתם׃ (יז) ועתה יגדל נא כח

רש"י

שמעך וגו׃ (טז) מבלתי יכלת וגו׃ לפי שיושבי הארץ חזקים וגבורים (כרכות לב) ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים זאת יאמרו על יושב הארץ הזאת׃ מבלתי יכלת. שם דבר ק הוא׃ (יז) יגדל נא כח ה'. לעשות ר דבורך׃ כאשר דברת לאמר. ומהו הדבור (יח) ה' ארך אפים. לגדיקים ורשעים. כשעלה משה למרום מצאו מהקב"ה שהיו יושב וכותב ה' ארך אפים

שפתי חכמים

מבלתי יכולת כו׃ קולא פועל לנקבה שבל מסך לע"ד כשלו אמר יכולת לה׃ ר שלא בקש ממנו מדשות רק לקיים עמדתו וזהו יתהלל׃ (יז) יגדל נא כח. להאריך אפך. כדכתיב טוב

רשב"ם

עשה להם כך אלא מבלתי יכולת להלחם עם שלשים ואחד מלכים, ועתה שוב מחרון אפך. למען שמך שלא יתחלל׃ (יז) יגדל נא כח. להאריך אפך. כדכתיב טוב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) מבלתי יכולת ה' וישמרו לא מחמת שנלה המיתם שהרי לחיות שהיה מחכון בהיות אסר עין בחיי וגו׃ אלא מבלתי יכולת ה' היה׃ (יז) ועתה יגדל נא כח ה' וגו׃ שתכנוס כעסך כמו שאמר׃ לחזהו גבור הכובש את ילדו שנאמר עוד ארך אפים ומגבור׃ לפשר דברם לאמר כשאמרתי לפניך הודיעני גם את דרכיך בחיזה מדה אחת דן את הבריות ומבלבל על פני הקרקע ה' ארך אפים ולכך לא הזכיר כאן ה' שהם כ"ל מדת רחמים ומדת

עובש המרגלים והעם

אין מקום שלא יגאלנו׃ שלא יכפרו שם בחמונתי אמרו כל רבוי הלחומות אשר עשיתי בקרבו שהם מוספים חזקים על החמונה, ולפי שהעם בקנוסם אמרו לו מתנו לאדון מלריכו לו כמדבר הזה לו מתנו, ע"כ אמר יח׃ אכנו כדבר ולחוריבנו מן הטעות, כלו׳ אתן לבם שאלחם ובקשתם שימותו במדבר אבל לא בחרב הלחיבי׳ שלא בחמלה שהיה יד ה׃ ובזה הדרך לוריבנו ולגרשנו מהתלאות מעל פני האדמה, וכדי שלא יקשה משה בשבועה הבטחת כמו

פירוש לתורת אלהים

אחד אזוי וויא מען טייט איין מענטש כלומר אז דו וועסט זייא פלוצלונג אויס הארגענען ואמרו הגוים וועלין זאגין די פעלקער וואס זייא האבין גיהערט דיין נאמען לאמר אזוי צו זאגין׃ (טז) מבלתי נאט קען ניט להביא ברענגען דאס פאלק אל הארץ צו דעם לאנד וואס ער האט נישוואורן ער זאל געבין צו זיי אונ מחמת דעם וישחטם האט ער זיי נישלאכטין אין דער מדבר׃ (יז) ועתה אונ אצונדערט יגדל זאל גרוים ווערין כח יי דער קראפט פון נאט כאשר דברת לאמר אזוי וויא דו האסט גירעט צו זאגין׃ (יח) יי נאט ארך אפים ער דער ליינגערט זיין צארין כלומר ער האלט אויף זיין צארין אונ ברענגט ניט איך דיא פורגניות אויף דיא וואס זינדיגין ווארום מאמער ווילין זייא תשובה טאהן אבער אזוי איז דער פשט עס ניווערט לאנג איידער מען

דו האסט געזאגט אז שוין די צעהן מאהל מוחל גיווארן, איז דאס שיין פאר דיר מען זאל זאגין אז איצט ביזמו מיד גיווארען מוחל צו זיין. וכאשר נשאתה לעם הזה מסצרים ועד הנה, אזוי ווי דו האסט מוחל גיווארן דיא יודין אלע זינד ואס זייא האבין געשאהן פון דער צייט וואס זייא ענען ארויס גיגאנגען פון מצרים ביז היינט, אזוי זאלסטו זיי די איין עבירה אויך מוחל זיין ווייל דוא האסט שוין צעהן מאהל מוחל גיווארן, האט תקב"ה געזאגט צו משה איך האב זייא מוחל געווארן, אזוי ווי דיינע רייד וואס דו האסט געערעט פאר מיר׃

(יח) ה' ארך אפים וגו׃ די נסרא זאגט עס שטיים אין פסוק ארך אפים, אונ עס שטייט ניט ארך אף, אף איז איין כעס אונ אפים איז צוויי מאהל כעס נאר הקב"ה האלט איין דעם כעס פון די רשעים אונ פון די צדיקים דערווייסערט ער זייער מיבה, לשלם עס האט אמאהל געפראפען אנביר וואס הם געהאט אנדרעסען האנדל איז ער נים געווען דעם יום טוב סוכות אין דערהיים, אונ חול המועד סוכות האט זיך גיענדיגט דיא צייט פון זיין משרת, האט דאס וויב אפגיזאגט דם משרת פון געשעפט אונ האט געגומען איין אנדער משרת. אין עמליכע וואכען נאך סוכות איז דער גביר געקומען אהיים אונ האט געפראפען אביסעס משרת אין זיין געשעפט, איז דער אלטער משרת געקומען צום גביר אונ האט געוויינט אונ געבעטן ביי אירם ער זאל איהם צוריק נעמען אין זיין גישעפט האט דער גביר געזאגט צום משרת קום צוא מיר אין אחודש שפ"ס דער משרת האט געווארט אחודש אונ איז געקומען צום משרת וואס ער זאגט, אונ אזוי האט דער גביר געשטויסען דעם משרת פון וואך צו וואך אונ פון אחודש צו אחודש, האבען מענשין

נִשֵּׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים

שְׁבִיק לַעֲוָן וְלִמְרוּד וּלְחוֹבִין סְלַח לִדְתַיְבִין לְאוֹרַיְתֵיהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעֵר חוֹבֵי

שפתי חכמים

כאשר דברת: ש ופ"ת וכלי פסוק זה ג"כ כתיב כפ' כי תשא וגם שם סיכום רש"י. וי"ל דשם דפי' כאן לבד על נקה לק כדי שלא תקשה לרש"י מה שפי' לעיל אחר הטעים ולדקדוקים ולרשעים וכלי כתיב ונקה פי' לדקדוקים וגם יעקה פי' לרשעים לכן פירש"י

לי אף לרשעים: (יח) ונקה. ש לשבים: לא ינקה.

עונש המרגלים והעם

שעשה בחטא העגל אמר ית' כאן בלא יעביר הוא על הפשעים שנעשו להחטות לאח ירושה האחרן לזרעם כי הוא יעבה לזרעו של משה ניי גדול ועלום מיפשעל בזמן מושה וגם פיס זה שוחד למשה אלא שהמלאות מעניין בשועה אחרות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

הדין וכאן לא סולדך להזכיר כ"א מדת רחמים. ואל נמי לא הזכיר כאן שמשמע ל' דיין על ואח אילי האחרן לקח וגם אלהים לא מקלל מחרגם דייקא לא תלוש, וגם דחוס ואמון לא כתיב כאן שלין ל' רחוס נופל אלא גם עם מנון ואמיה כתיב היא שלא' ולדיק מונן ומופן וכאן לא פיס מנקה כ"א לשלוח בלא נתיבה.

משלי חכמים

נעזאגט צום גביר פאר וואס שלעפסטו אזוי דעם משרת פון אזוי אלאנגע צייט מיר ווייסען דאך אז דיין האערן איז אנגעפע טרה איינס פון די בייד, אדער נעם דעם אלטען משרת צוריק אין דיין געשעפט אדער זאג איהם איין מאהל ניין דו וועסט איהם נים צוריק נעמען אבער נים שלעפען אמענדש פון מאנ צו מאנ, האט דער גביר גיענגערט איך וויל דעם משרת צוריק נעמען, איך קען אבער נים אפשאפען דעם גייעם משרת אין מיסען ווייגער, אז איך וועל מאהן דעם אלטען משרת וועל איך דאך מוזען מאהן אנדערען ארעה דאס קען איך נים, אוז אז איך וועל זאגען דעם אלטען משרת מיט איין מאהל צו מיר ווארטען ביז פסח וועט זיין צער ליין ווייער גרויס דריבער גיב איך איהם אלע מאהל אביסול האפענונג, אויף צוויי וואכען, אויף אחודש, אוז וועל דערציהען דיא צייט ביז פסח דאסאלס מעג איך שון אפשאפען דעם גייעם משרת אוז וועל צוריק נעמען דעם אלטען משרת, דאס זעלבע איז ביי הקב"ה אז איינער זינדיגט אוז נאט קען דעם מענש קיין טובה מאהן ווייל ער איז ארשע אוז ער וויל איהם נים שטראפען ווייל דיא מאס פון זינע עבירות זינגען נאך נים דערלאנגט גיווארען, אוז דער רשע האט קינדער וואס זינגען צדיקים אוז נאט וויל זייא מאהן טובות, מען קען זיי נים קיין טובות מאהן, ווייל פון דיא טובות וועט דער רשע אויך הנאה האבען, אוז הקב"ה וויל נים דער רשע זאל הנאה האבען פון זיינע טובות, דריבער ווייל הקב"ה האלט איין זיין כעס פון דעם רשע אוז הרגת אים נים זענגען ווייל קינדער דיא צדיקים אראם, ועהט אוים וויא הקב"ה שטראפט דיא צדיקים אוך. ווייל ער האלט איין דעם כעס פון די רשעים, דריבער קען ער נים מאהן דעם ווילען פון די צדיקים:

פירוש לתורת אלהים

דערצערינט איהם. רש"י שריבם אז משה איז ארויף גענאנגען אויף דעם היכעל האט ער גיזעהן אז הקב"ה איז גיזעסין אוז האט געשריבען יי ארך אפים דאס איז טייטש נאט האלט איין דעם צארין האט משה גיפרעגט צו הקב"ה האלסטו איין דיין צארן נאר צו די צדיקים אבער נים צו די רשעים האט הקב"ה איהם גיענגפערט איך האלט איין מיין צארין צו די רשעים אויך האט משה ווייער גיזאגט וואס דארפסטו איין האלטין דיין צארין צו רשעים לאזין די רשעים פאר לארין ווערין האט נאט גיענגפערט צו משה חייך אזוי ווי עס איז אמת אז דוא לעבסט היינט אזוי איז אמת אז דו וועסט אליין בדארפין צו דער זאך כלומר דוא אליין וועסט מיך בעטין אז איך זאל זיין איין ארך אפים צוא דיא רשעים אויך אוז עס איז מאקי אזוי גיווען אז דיא ישראל האבין געזינדיגט אוז האבין גימאכט דאס עגל אוז אז זייא האבין געזינדיגט מיט דיא מרגלים האט הקב"ה זייא גיוואלט אום ברענגען האט משה מתפלל גיווען פאר הקב"ה אוז האט גיזאגט רבוני של עולם דו האסט דאך געשריבען אין דער תורה אז דוא ביסט איין ארך אפים האט נאט גיענגפערט צו משה דוא האסט דאך גיזאגט איך זאל נים איין ארך אפים צו דיא רשעים האט משה גיזאגט צוא הקב"ה דוא האסט דאך אבער גיזאגט אז דוא ביסט איין ארך אפים צו די רשעים אויך, דריבער שטייט דא אין פסוק זגיל נא כח יי כאשר דברת אז טייטש עס זאל גרויס ווערין דיין כח אזוי וויא דו האסט גירעט אבער נים אזוי וויא איך האב גזאגט ורב חסד אוז ער איז פיל מיט גיזאגט טשא עון ער פאר טראגט זינד ופשע אוז מיסטאט ונקה אוז ליידיג לאזין לא ינקה לאזט ער נים ליידיג כלומר אפילו עם שטייט פריער אז נאט פאר טראגט דיא זינד אבער ער שיינקט נים דעם עון אין גאנצין נאר ער שטראפט ביסלעה וויי. אדער אזוי איז דער

רש"י

מ"ל לצדיקים אמר לו הקב"ה אף לרשעים אמר לו רשעים יאכלו אמר לו הקב"ה הייך שאתה ערוך לדבר כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו באחר אפיס אמר לו הקב"ה הלא אמרת לי לצדיקים אמר לו והלא אמרת לשאינן

אַבְהָן עַל בְּנִין מְרָדִין
עַל דַּר תְּלִיתָאֵי וְעַל דַּר
רְבִיעָאֵי: יט שְׁבוֹק כְּעַן
לְחוֹבָא עַמָּא הָדֵין
כְּסַגִּיאוּת טַבְוּתָךְ וּכְמָא
דִּי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין
מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן:
כ וַאֲמַר יְיָ שַׁבְקִית

וְעַל־רִבֵּעִים: יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם
הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה
לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה:

יום ו תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

כ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ:

ת"א ויאמר ס'. בכרכות לב:

בעל הטורים

יגדל יו"ד נדולה, אמר אם כסוף עשר פעמים כי' נסיונות זכור לטב לדקת מכיסם שכסים אותו בעשר נסיונות: (יט) כגדל. כ'

רש"י

לשאינן שכים: (כ) כדברך. כשביל מה שאמרת ת פן

רשב"ם

ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלובד עיר: (כ) סלחתי. סולח אני עכשיו. כמו נתתי כסף השדה: כדברך. שלא

שפתי חכמים

ונקה נשביס ולא ינקה לשאינן שביס: ת לא בשביל דבריך שאתה מקבלנו בעדם ואמרת סלח לא ונו' דאל"כ מאי כדבריך בסלחתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ליס בכם: (כ) ויאמר ה'. על שעשיתו שנתרלה הקב"ה לישראל ביס"כ ואמר לו סלחתי כדבריך, ולכך סוקבא אותו יום למחילה ולכפרה לדורות. מקשים הפולם היכן מלינו שאמר לו הקב"ה לעשה סלחתי כדבריך כמעשה הטגל אלא לאן במרגלים. וי"ל דאמי קלא אלמיל אלי וס"ק כאשר נשאתה לעם הזה ואז אמרה סלחתי כדבריך, וכן אלא לא לעמך. ועי"ל כדבריך מעשה כאשר בקשת ממני שאסלח לכם עתה כמו שבקשתי לכם ביציאת הטגל, וא"כ גם שם אמר

ליקוטים על התורה

(כ) וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ. נָאם הָאֵל גִּיזְעָנְעָם צוּ מֹשֶׁה אִיךְ הָאָב מוֹחֵל גִּיזְעָן אָבֶער נָאר וִיא דוּ הָאסְט גִּירֶעט אִיךְ זָאל נִים הַרְגֶּנְען אַלֶּע יוּדֶן מִים אֵיין מָאהל, נָאר בִּיסְלַאכְטוּיֶיז דִּי פָעֶלְקֶער זָאלִין נִים פַארְשֶׁעטְען מֵיין נָאמֶען, אָדֶער דֶער פְּשַׁט אִיז סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ הַקָּבָּ"ה הָאט גִּיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אֵייבִּיג פוּן דֶער צַייט וָואס יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם בִּיז הֵיינְט הָאב אִיךְ מוֹחֵל גִּיזֶען דִּיא יוּדִין זֵייעֶרֶע עֲבֵירוֹת אַזוֹי וִיא דוּ הָאסְט גִּירֶעט וִיא דוּ הָאסְט גֶעבֶּעטִין פוּן זֵייעֶרְטְוֶוגֶען, וֶיל בִּיז יֶעצְט אִיז גִּיזֶען דֶער זְכוּת פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּיא יוּדִין הָאבֶּן מִיךְ גֶעפְרוּבְט צֶעהֶן מָאהל אוּנ הָאבֶּן נִים גִּיזָוֶואלט הָערֶן מֵיין שְׁמִיעָה, אִיךְ הָאב גֶעפְרוּבְט אַבְרָהָמֶען צֶעהֶן מָאהל אוּנ עֶר הָאט וִיא גִּיהֶערְט מֵיין שְׁמִיעָה, אִיז אָפּ גִּירֶכְטִיגְט גִּיוֶוארֶן צֶעהֶן פַאר צֶעהֶן. אָבֶער הֵיינְט אַז דָאס אִיז שׁוֹין דָאס עֶלְפְטֶע מָאהל גֶעגֶען הֵיינְט אִיז שׁוֹין נִיטְא קַיין זְכוּת קֶען אִיךְ זֵייא שׁוֹין נִים מוֹחֵל זֵיין (כְּלֵי יָקָר):

פירוש לתורת אלהים

פְּשַׁט וְנִקָּה אוּנ עֶר לָאזְט לֵיידִיג דָאס הַייסְט עֶר אִיז מוֹחֵל דִּי זִינְד צוּ דֶעם וָואס טוּהְט תְּשׁוּבָה לֹא יְנַקֶּה אָבֶער עֶר אִיז נִיט מוֹחֵל דִּיא זִינְד צוּ דֶעם וָואס טוּהְט קֵיין תְּשׁוּבָה פּוּקְט עֶר גִּיזֶעגְנֶקְט שֶׁוֹן אָבוֹת דִּי זִינְד פוּן דִּי פָעטֶער שֶׁל בָּנִים אוֹיף דִּי קִינְדֶער שֶׁל שְׁלִשִׁים אוֹיף דְּרִיט גְּבִירְט בִּיז דֶעם דְּרִיטֶען דוֹר שֶׁל רְבִעִים אוּנ אוֹיף פֶעֶרְט גְּבִירְט כְּלוֹמַר אַז דִּי קִינְדֶער טוּהֶען אוֹיף אַזֶעלְבֶע שֶׁלְעֶכְטֶע מַעֲשִׂים וִיז זֵייעֶרֶע פָעטֶער שְׁטְרָאפְט זֵיי הַקָּבָּ"ה פַאר זֵייעֶרֶע פָעטֶער אוֹיף: (יט) סְלַח פַאר גֵיב לֵיין דִּי זִינְד פוּן דֶעם פָאלְק כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ אַזוֹי וִיא דָאס גְּרוֹיסְקֵייט פוּן דֵיין חֶסֶד וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַזוֹי וִיז דוּ הָאסְט פַאר טְרָאגֶען דִּי זִינְד פוּן דֶעם פָאלְק מִמִּצְרַיִם פוּן דֶער צַייט וָואס זֵיי זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם יֶעד הֵנָּה אוּנ בִּיז אַהֶער אַזוֹי זָאלְסְטוּ זֵייא הַייסְט אוֹיךְ פַאר גֶעבֶּען זֵייעֶרֶע זִינְד: (כ) וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט נָאט גִּיזָאגְט סָלַחְתִּי אִיךְ הָאב פַאר גֶעבֶּען כִּדְבָרֶךָ אַזוֹי וִיז דֵייר בֶּלוֹמֶר מַחְמֶת דֶעם וָואס דוּ זָאגְסְט אַז אִיךְ וֶועל זֵייא הַיפֶּף אוּם

משלי חכמים

(יט) סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה וגו'. דֶער יַלְקוּט רַאוּבֵנִי זָאגְט וֶוען מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גִּיזָאגְט סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה, וֶוען עֶר וֶוָאלְט דַאמָאלְט גִּיבֶּעטֶן נָאט זָאל מוֹחֵל זֵיין אַלֶּע עֲבֵירוֹת אַפִּילוּ פוּן דִּיא מֶענְשֶׁין וָואס וֶועלִין גֵּיבֶּארֶן וֶוערֶן בִּיז סוֹף וֶועלְט וָואלְט נָאט אַזוֹי גִּיטָאהָן, הָאט הַקָּבָּ"ה גִּיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וֶיל דוּ הָאסְט נִים גֶעבֶּעטֶן אוּנ עֶס אִיז בֵּיי דִיר רִעכְט גִּיוֶוען זֵיי זָאלִין שְׁטַארְבֶּין אִין דֶר מִדְבָּר דְּרִיבֶּער מוּזְטוּ אוֹיךְ שְׁטַארְבֶּין אִין דֶער מִדְבָּר וִיז עֶס שְׁטֵיהט דָּעוֹ מָשָׁל אִין מִדְרָש, וֶוען מֹשֶׁה הָאט גֶעבֶּעטֶן עֶר וִיל אַרֵיין גֵּיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט קֵינְ צוּא אִיהם גִּיזָאגְט, לְמָשָׁל אַפְּאטְהֶיק הָאט גֶעפֶּיפֶערְט פְּרֶעטְרֶעל שֶׁעפְּסֶען אִין פֶעלְד, וֶענֶען גֶעקוּמֶען חוּת פוּן וַואלְד אוּנ הָאבֶּין גֶעהַרְגֶּט בֶּעטִי אַלֶּע שֶׁעפְּסֶען אוּנ דֶער פַאסְטוּך הָאט זֵייא נֶעקֶענְט הַאפְּטֶערְען אוּנ

כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה׃ כִּפְתֻגָמְךָ׃ כא וּבְרַם קַיָּים אֲנָא וּמְלֵיא יְקָרָא בְּעַל הַטּוּרִים

רש"ם

אבנו בדבר בפעם אחת אלא אאריך להם עד ארבעים שנה: (כא) ואולם. ואלא:

שפתי חכמים

סני: א כי"ם גוכסין מי אמי ל' שבועה כמס שמני מי וכבודי מלא כל האדן כך אקיים להם כי כל האנשים וגו' ואין גוכסין אמ"כ אם יראו את האדן וכבודי ימלא את כל האדן אנא אתאלל שמי כמנפה כו' כי כם פיראו וימלא כבוד ה' וגו' ובאמר ימלא כבודי את כל האדן כמו שפי' רא"ש ופי' פירוש זה מ"ל נכרם המקרא. אבל לפי מ"ש בסמרים אנפיהו אם יראו הרי זה מקרא מסולם מי אמי כי כל האנשים אם יראו את האדן וכבודי ימלא את כל האדן אנא יתאלל שמי כמנפה הזאת לאמר מבלתי יכולת לסרם המקרא ולפרש וכבודי ימלא כל האדן אנא יתאלל שמי

רש"י

יאמרו מבלתי יכולת ה': (כא) ואולם. כמו אבל זאת אעשה להם: חי אני. לשון שבועה כמס שאני חי וכבודי ימלא את כל האדן א כך אקיים להם כי כל האנשים הרואים וגו' אם יראו את האדן הרי זה מקרא מסולם מי אני כי כל האנשים אם יראו את האדן וכבודי ימלא את כל האדן אנא יתאלל שמי כמנפה הזאת לאמר מבלתי יכולת

דעת זקנים מבעלי התוספות

סלחתי: (כא) ואולם מי אני. ל' שבועה ולא פי' מה היא השבועה אלא אמר וימלא כבוד ה' את כל האדן כלומר אם

ליקוטים על התורה

(כא) וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה'. הַקָּבָּ"ה הָאֵט גִּיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה דוּא וְאוֹלָם גִּים מֵיינֶן וַיְיל אִיךְ הָאבּ מַאקִי מוּרָא גֶעהָאם פַאר מַיין כָּבוֹד וּיא דוּ הָאסְט גִּיזָאגְט דְרִיבֶּער הָאבּ אִיךְ אָנְגֶענוֹמֶן דַיין תְּפִלָּה, אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי מִיר אַזוֹי וּיא אִיךְ לֶעבּ אַז אִיךְ זָאל וֶועלִין וֶוערִם פוֹל מַיין כָּבוֹד

פירוש להורת אלהים

בְּרֶענְגֶען וֶועלִין דִּיא מִצְרִים וְאַנְדֶערֶן אַז אִיךְ קֵען גִּיט אַרַיין בְּרֶענְגֶען זַיי אִין דֶעם לַאנְד: (כא) וְאוּלָם אוּנְ פַאר וָואר דָאס וֶועל אִיךְ זַיי תָּאן חַי אָנִי דָא שְׁוֶוער אִיךְ אַזוֹי וּיי אִיךְ לֶעבּ וְיִמָּלֵא אוּנְ אַזוֹי וּיי מַיין כָּבוֹד

משלי חכמים

סִצְרַיִם, פַאר וָואס הָאסְט זַיי גִּיט בֶּערַאטֶוועס פוּן דִּי מִצְרִים פַאר וָואס הָאסְט גִּיט גִּיבֶּעסִין פוּן זַיינֶרשְׁוֶועגֶין, דְרִיבֶּער מוּסְט שַׁטַארְבֶּען נֶעבֶּין זַייא אוּנְ זַייערֶע קִינְדֶר וֶועל אִיךְ שוֹין גֶעבֶּין צוּ אַיין אֶנְדֶערִין צוּ יְהוֹשֻׁעַ:

(כא) וְאוּלָם חַי אָנִי וגו'. הַקָּבָּ"ה הָאט גִּישְׁוֶוערֶן אַזוֹי וּיא עֶס אִיז אֶמֶת אַז אִיךְ לֶעבּ אֵיבִּיג, אַזוֹי אִיז אֶמֶת אַז דִּיא אַלֶּע טֶעבְּשֶׁען וָואס נֶעמֶן אַרוֹיס בֶּעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנְ הָאבֶּען בֶּעזָאגְט מַיין כָּבוֹד אוּנְ הָאבֶּען בֶּעזָאגְט אִין מַיין אַרוֹיס בֶּעזָאגְט אוּנְ אִין דֶער מִדְבָּר אוּנְ פוּן דֶעסְטְוֶועגֶין וֶוילֶן זַייא נִים הֶערֶן מַיין שִׁמְשׁוֹמֶע, זַייא וֶוילֶן נִים זֶעהֶן דִּיא לַאנְד וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁוֶוערֶן צוּ זַייערֶע אֲלֶפְּעוֶערִין, אִין דָאךְ אַבְּשִׁיאָ דִּיא יוּדִין הָאבֶּען דָאךְ בֶּעטָאהֶן בִּשְׁבוּעָה זַייא הָאבֶּען בֶּעזָאגְט חָטָאנוּ, מִיר הָאבֶּען בֶּעזוּנְדִיגְט אוּנְ פוּן דֶעסְטְוֶועגֶין אִיז אוֹיף זַייא נֶעזוּנְדִיגְט בֶּעוָארֶן זַייא אֲלֶעזָאן נִים אַרַיין קוֹמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פַאר וָום. מִיר וִוייסֶען דָאךְ אַז תְּשׁוּבָה הֶעלְפְט צוּא אַלֶּע עֲבֵירוֹת. נָאר דֶעם עֶגֶן וֶוילֶן מִיר זֶעהֶן לְמָשָׁל עֶס אִיז אַמָאהַל אֵיינֶער קְרַאנְק בֶּעוָארֶן אוֹיף אַמָאנֶען קְרַאנְקֵייט דָאס עֶר בֶּעשִׁיקְט רוּפֶט צוּא זִיךְ אֶהֶיים אַדָאקְטָאר, דֶער דָאקְטָאר הָאט אִיהם גוּט בֶּעטְרַאכְט אוּנְ הָאט גֶעזָאגְט צוּא אִיהם דוּא זָאלְסְט פַאר דַיין קְרַאנְקֵייט נָאר קֵין מוֹרָא הָאבֶּען וָוארוּם דַיינֶער אַגוּטֶער פְרֶיינְד אִיז אוֹיף קְרַאנְק בֶּעוָארֶן אוֹיף דִּיא עֶלֶקְטְרִיש קְרַאנְקֵייט וָואס דוּא כִּיסְט קְרַאנְק אוּנְ דוּרְךְ מִיר אִיז עֶר גֶעזוּנְד בֶּעוָארֶן וָועסְט אוֹיךְ נֶעזוּנְד וֶוערֶן דוּרְךְ מִיר. נָאר אִיךְ וֶועל דִּיר בֶּעבֶּען אֶמֶתְדֶעצִין וֶועסְט שַׁטַארְק אַיינְשְׁלָפֶין, דַאמָאלְט וֶועל אִיךְ קֶענֶען מַאהֶן מַיינֶע אַלֶּע זַאכֶין וָואס אִיךְ דַארְף צוּ דַיין הֵילוּנְג, הָאט דֶער קְרַאנְקֶער בֶּעזָאגְט צוּם דָאקְטָאר זָאג מִיר מִיט וָואס וֶועסְט מִיךְ הֵילֶען וֶוען אִיךְ וֶועל אַיינְשְׁלָפֶין, הָאט דֶער דָאקְטָאר בֶּעזָאגְט צוּם קְרַאנְקֶען צוּ וָואס דַארְפְסְט אוּנְ דָאס וִוילְסְט. הָאט דֶער קְרַאנְקֶער בֶּעזָאגְט צוּם דָאקְטָאר אִיבֶּער דוּ וֶועסְט מִיר נִים זָאגֶען וֶועל אִיךְ דַיין צוּ מַיין נוּסְחָן פְרֶיינְד אוּנְ וֶועל אִיהם בֶּעבֶּען וֶועס עֶר מִיר זָאגֶען וָואס דוּא הָאסְט מִיט אִיהם נִיכְטָאהֶן צוּא. זַיין קְרַאנְקֵייט, הָאט דֶער דָאקְטָאר בֶּעזָאגְט צוּם קְרַאנְקֶען אִיבֶּר דוּ גְלוֹיבְסְט מִיר נִים אַז אִיךְ וֶועל דִּיךְ אוֹיסְהֵיילֶען פוּן דַיין קְרַאנְקֵייט נָאר דוּ וֶועסְט גֵיין פְרֶיינְדֶן בֵּיי דַיין נוּסְחָן פְרֶיינְד, שְׁוֶוער אִיךְ דִּיר אַז דוּ וֶועסְט שַׁטַארְבֶּען פוּן דִּיא קְרַאנְקֵייט, אוּנְ דֶער דָאקְטָאר אִיז אַרוֹיעְק גֶעגַאנְגֶען פוּן דֶעם קְרַאנְקֶען מִיט כַּעַס, אַנְגֶטִיר פְרֶיינְד פוּן דֶעם קְרַאנְקֶען קֵען הָאט גֶעזָאגְט צוּם דָאקְטָאר, דֶער קְרַאנְקֶער הָאט גֶעזָאגְט עֶר וֶועט פְרֶעגֶען זַיין נוּסְחָן פְרֶיינְד מִיט וָום דוּ הָאסְט אִיהם גֶעהֵילְט בִּזְכוּת שִׁיוֹן בֵּיי זַייערֶן אוּנְ הָאסְט גֶעשְׁוָוערֶן אַז עֶר וֶועט שַׁטַארְבֶּען פוּן דִּי קְרַאנְקֵייט. הָאט דֶער דָאקְטָאר בֶּעזָאגְט צוּם נוּסְחָן פְרֶיינְד אִיךְ וֶועל דִּיר זָאגֶען מִיט וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעהֵילְט יְעֶנֶעם קְרַאנְקֶען אִיךְ הָאבּ אִיהם גֶעגֶעבֶּן אַ סְעֶרְעצִין צוּם שְׁלָאפֶן. וֶויל עֶר אִיז שַׁטַארְק אֵיינְגֶעשְׁלָפֶן הָאט אִיךְ אִיהם אוֹיפְגֶעשְׁנִיטֶן דֶעם בּוּיךְ אוּנְ הָאבּ אַרוֹיס גֶענוֹמֶן אַלֶּע פוּן אִינְוַוייְנִיגְ אוּנְ הָאבּ דַיין גֶעמַאכְט אוּנְ עַלֶיךְ גֶעלֶיגְט אוּנְ צוּרִיק פַארְגֶיגְט דֶעם בּוּיךְ, אוּנְ עֶר אִיז גֶעזוּנְד בֶּעוָארֶן, דֶעם קְרַאנְקֶען דַארְף מַען אוֹיךְ אַזוֹי מַאהֶן, בֵּיי מִיר אִיז גֶעוֶוען אַז עֶר וֶועט פְרֶעגֶען בֵּיי יֶענֶעם קְרַאנְקֶען אוּנְ עֶר וֶועט וִוייסֶען פְרֶיינְד וָואס אִיךְ וֶויל אִיהם מַאהֶן וֶועט עֶר נִים בֶּעשְׁטֶיין אוֹיף דִּי רֶעפְּעַרַאצְיָע וֶועט עֶר מִוזִין שַׁטַארְבֶּען, אָבֶּער נִים וֶויל אִיךְ בֵּין בֵּיי וֶועט עֶר שַׁטַארְבֶּען, עֶר וֶועט שַׁטַארְבֶּען וֶויל עֶר וֶועט נִים בֶּעהֵילְט וֶוערֶן פוּן דִּיא קְרַאנְקֵייט. בֵּיי דִּיא יוּדִין אִיז אוֹיךְ אַזוֹי גֶוועזֶן, אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זֶענֶען גֶעוֶועזֶן גְרוֹיסֶע גְבוּרִים אוּנְ דִּיא רִיזֶען וָואס בַּאמֶת יוּדִין אִיז נִים בֶּעקֶענְט בַּאשְׁטִיין גֶעגֶען זַיי, דִּיא מִלְחָמָה הָאט קֵיינֶער בֶּעקֶענְט אַיין נֶעמֶען נָאר הַקָּבָּ"ה אַלֵיין אוּנְ אַז דִּי יוּדִין וָואלְטֶען דָאס גְלוֹיבֶּען אַז נִים מִיט וֵויֶער כֹּחַ וֶועלֶען זַייא אַיין נֶעמֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אוּנְ מִיט דֶעם כֹּחַ פוּן הַקָּבָּ"ה וֶועלֶען זַייא יָא אַיין נֶעמֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואלְט מַאקִי אַזוֹי גֶעוֶועזֶן, הַקָּבָּ"ה וָואלְט גֶעהֶרֶגְט דִּיא פֶעלְקֶער מִיט אַמֶגְפָּה אָדֶער מִיט אַיין אַנְדֶער מִיט אוּנְ דִּי יוּדִין וָואלְטֶען גַאר נִיט אַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָבֶּער אַז דִּי יוּדִין הָאבֶּען נִיט גֶעגְלוֹיבְט אִין דֶם כֹּחַ פוּן הַקָּבָּ"ה זַייא הָאבֶּען גֶעוָואלְט אַיין נֶעמֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיט וֵויֶער אֵיינֶענֶעם כֹּחַ דֶם הַקָּבָּ"ה גֶעוָואסְט בַּאלְד וִוי דִּי יוּדֶן וֶועלֶען נָאר דֶערְזֶעהֶן דִּי גְבוּרִים פוּן דִּי פֶעלְקֶער וֶועלֶען זַיי דֶערְשְׁרֶאקֶען

דַּיָּנַיָּת כָּל אַרְעָא׃ כב אֲרֵי כָּל גַּבְרַיָּא דְּחָזוּ יָת יְקָרִי וְיָת אָתְוָתַי דִּי עֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסְיוּנוּ קֳדָמַי דְּנָן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי׃ כג אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּימִית לַאֲבָהָתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱזוּנָהּ׃ כד וְעַבְדִּי כָּלֵב חֲלַף דַּהֲוָה רוּחָא אוֹחֲרִי עִמֵּיהּ וְאַשְׁלִים בָּתַר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃ כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֲשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי׃ כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ׃ כד וְעַבְדִּי כָּלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא

ת"א ויכסו מתי. מכות יש ערכין טו: ועבדי כלב. סוטה לד:

רשב"ם

(כב) עשר פעמים. הרבה. כמו עשרת מונים. ואפו עשר נשים. עשר פעמים תחליטוני:

רש"י

ה' להכיתם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור מ' שנה מעט מעט: (כב) וינסו. כמשמעו: זה עשר פעמים. שניס ביס ושניס במן ושניס ב בשליו וכו' כדאיתא במס' ערכין: (כג) אם יראו. לא ג' ירמו: לא יראוה. לא ירמו את המרגלים: (כד) רוח אחרת. (במדבר רבה) שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב ד למרגלים אמר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האחת ועל ידי כן היה בו כח להסתיקם כמו שנא' ויהס כלב שהיו סבורים שיאמר כמותם זה שנ' בספר (יהושע יד) ואשיב אותו דבר כאשר עם בלבבי ה ולא כאשר עם פי: וימלא אחרי. וימלא

כלפידים ולא היה מים לעם לשתות ויכר הפה עם משה, שניס לאסון בשבתו על סיר הבשר, שני ומהפפסף אשר בקרבו. דודיו לא ידלו כי אין ספק לפני הקב"ה: ד משוס דקשה וכי לכלב לבד היה רוח אחרת והא לף ליהושע היה רוח אחרת משל מרגלים, וע"ז פירש שתי לזמות כו': ה לכן לריך רש"י להביא מנאיאים שלא הקשה מנ"ל שהיה אחד בפה ואחד בלב דלמא רוח אחרת היה לו בפה ובלב בשים לומר אני מעמכם בפלס. לכן פי' רש"י וזהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם בלבבי

שפתי חכמים

כמנפסה בזמת שהוא ל' עתיד ולפי פי' זה לריך למחוק למעל' וכבודי ומלא כל הארץ וכן לריך לגרוס בסה שתני מי כן אני מקיים לפה כו', ודו"ק ותמלא. וכתב"ם כתב הרי זה מקבל מפלים שוימלא כבוד ה' לריך להיות אחר סיום כל הפסוקים שאלה שהם דבקים עם הסבועה כמא אח"כ אחר ומה אני מאריך לכם כדי שימלא כבוד ה' ולא יתחלל בני בעטו"ם לאמוה עלי מבלעי יכולם, עכ"ל. וטוא הוא שפירש לפי הספרים שלפניו: ב ות"ל הנמלא בפי' אלו נעדרין תניא עשר נסיונות נסו אבותינו לפקב"ם שנים ביס, שנים במן, שנים בשליו, שנים בשיס, אחד בעגל, ואחד במדבר פארן. פי' שנים ביס אחת בירידה דכתיב המצלו אין קבלים במצלים, ואחת בעליה דכתיב וימרו על יס בים סוף מלמד שסיו ישראל ממרים באותה שעה ואמרו בסה שאלים מלד זה כן המצלייס עולים מלד אחר כו', שנים בשנים במדבר דכתי' ויבאו מרפה וגו' וילן הפס על משה. דכתיב דכתיב ויתנו במן דכתיב על תלמו וילמו, ואל הותיהו ויוחיהו. שנים בשליו בעגל דכתיב, במדבר פארן שנים בסה"ו היינו מרגלים: ג (נ"מ) דבקים עם הסבועה בלבד היה רוח אחרת והא לף ליהושע היה רוח אחרת משל מרגלים שהקשה מנ"ל שהיה אחד בפה ואחד בלב דלמא רוח אחרת היה לו בפה ובלב בשים לומר אני מעמכם בפלס. לכן פי' רש"י וזהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם בלבבי

פירוש לתורת אלהים

נִיז פּוֹל דִּיא נַאנְצָע וֶוֶעלְט׃ (כב) כִּי אַז דִּיא אַלֶּע מֶענְשֶׁשִׁין דְּרֹאִים וָוָאס זֵייא דָאבֶּין גֶיזֶעהן מִיין כָּבוֹד וָאָת אוֹתֹתַי אוּנ מֵיינֶע צֵייכֶין אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וָוָאס אִיךְ הָאבּ גֶיטָאהן אִין מִצְרַיִם אוּנ אִין דֶער מִדְבָּר וַיְנַסּוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּין מִיךְ גֶעפְּרוּבְט זֶה דָאס דָאזִיגֶע אִיז שׁוּין עֶשֶׂר פְּעָמִים צֶעהן מָאהל וְלֹא שָׁמְעוּ אוּנ זֵיי פָאלְגֶין מִיךְ נִיט׃ (כג) אִם יִרְאוּ אוֹיב זֵיי וֶוֶעלֶין זֶעהן דָאס לַאנְד אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי וָוָאס אִיךְ הָאבּ גֶישְׁוואָרֶין צוּ זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערֶין אַז אִיךְ זָאל זֵייא גֶעבֶּין דָאס לַאנְד וְכָל מְנַאֲצַי אוּנ אַלֶּע דִּי וָוָאס דֶער צֶערְנֶען מִיךְ לֹא יִרְאוּהָ וֶוֶעלֶין זֵיא נִיט זֶעהן [איין רש"י]: (כד) וְעַבְדִּי כָּלֵב אוּנ מֵיין קְנֶעכְט כָּלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ וַיֶּלֶךְ עִם אִיז גֶיוֶועזֶן מִיט אִיהם אַיין אַנְדֶערֶע רוּחַ אַחֶרֶת וַיְמַלֵּא וָוָערְען אוּנ וֶוֶעלֶין נִיט גֶיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וָוָארוּם זֵיי וֶוֶייסֶין אַז זֵייעֶר כֹּחַ אִיז שְׁוואַך נֶעגֶען אַזֶעלְכֶע גְבוּרִים דִּיבֶּער הָאט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃

ליקוטים על התורה

אִין דִּי נַאנְצָע וֶוֶעלְט אִין אַיין מְנוּחָה, נָאר וֶוֶעלְכֶין שָׁאדִין קֶען אִיךְ דֶען הָאבֶּין אַז דִּי יוּדֶין וֶוֶעלֶין נִיט שֶׁאדְבֶּין אִין אַיין פָּאל אַז אֶמְעַנְטְשֶׁן וֶוִיל מָאהן אַנְקָמָה אִין זַיין שׂוֹנֵא אַיילֶם עֶר זִיךְ דִּירְךְ צְוֶוִיי זַאכֶין, שֶׁרְשֶׁפֶּענְס פָאמֶער וֶוִיעֶס עֶר דֶערְוֶייל שֶׁטַאדְבֶּין וֶוֶעט עֶר נִיט זֶעהן דִּיא נְקָמָה, צְוֶוִישֶׁענְס פָאמֶער וֶוֶעט דֶער שׂוֹנֵא שֶׁטַאדְבֶּין אָדֶער עֶר וֶוֶעט אַנְטְלוֹיפֶין וֶוֶעט עֶר נִיט קֶענֶען מָאהן אִין אִיהם אַנְקָמָה. וָאנְס הַקְּבָ"ה בֶּיא מִיר זֶענֶען בֵּיידֶע וָאכֶין נִיטָא. אִיךְ לֶעבּ אֵייבִיג, קֶען אִיךְ אֵייבִיג מָאהן אַנְקָמָה אִין מֵיין שׂוֹנֵא, אוּנ אַז אִיךְ וֶוִיל וֶוֶעט מֵיין שׂוֹנֵא אוֹיךְ לֶעבֶּען אַזוֹי לַאנְג בִּין אִיךְ וֶוֶעל אִין אִיהם מָאהן מֵיין נְקָמָה, אוּנ פָאמֶער וֶוֶעט דֶער שׂוֹנֵא אַנְטְלוֹיפֶין, וָוָא הִין וֶוֶעט עֶר פּוּן מִיר אַנְטְלוֹיפֶין אַז מֵיין כָּבוֹד אִיז פּוּרְהוֹל אוֹיף דִּיא נַאנְצָע וֶוֶעלְט. אוּנ צוּ וָוָאס דַארְף אִיךְ דֶעם כָּבוֹד פּוּן דִּיא נַאנְצָע וֶוֶעלְט וְעהֶסֶם דָאךְ דִּי אַלֶּע מֶענְשֶׁשִׁין וָוָאס זֶענֶען אַרוּם נַנְאנְגֶען פּוּן מִצְרַיִם אוּנ דָאבֶּין גֶיזֶעהן מֵיין כָּבוֹד אוּנ הָאבֶּין

משלי חכמים

הַקְּבָ"ה גֶיקֶענְט שְׁוועֶרֶען אַז דִּיא יוּדֶין וֶוֶעלֶין נִיט אַיין קוֹמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃

אַחֲרֵי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃ כה וְהָעֲמָלֵקִי
וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וְסָעוּ
לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ פ רביעי
כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃ כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי אֶת־
תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה

דַּחֲלָתִי וְאֶעֱלִינֵיהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יִתְרְכִינָהּ׃ כה וַעֲמָלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵיב בְּמֵישְׁרָא מָחָר אִתְפְּנוּ וְטוֹלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אוֹרַח יַמָּא דְסוּף׃ כו וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃ כז עַד אֵימָתַי לְכִנְשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דִּי אִינּוּן מִתְרַעֲמִין עָלַי יָת תּוּרְעֲמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִינּוּן מִתְרַעֲמִין עָלַי

ת"א עד מתי. מגילה כג: לא. גיטין מו סנהדרין ב:

בעל המורים

מלבים: (כד) יוריבנה. כ', וזלמו יוריבנה. סנה מרבי יוריבנה. שלא

שפתי חכמים

ולא כמשר עם מי: ו שמשר מלות מת לבי, דמל"ל מלי ומלא מחכי מסם דקממר ומלא כמיו סים עם סמרגלים ולא כלב: ז מי' ומכיומוני מנמנא בקרא מוא כמו ומתתי ומי' מל מחכון מל מכרון ומי' מאר בא מעם בכלו לבגל מת מסרון לא מיבומו למרן למסוקי מגא יומם כמדבר כמוכן מן מקרא: ח מוריומו מעם מחיכוא מבר מנו מם ומסמלקי מקודם לו ומוסיף לומר למחוריכם מבוזות זם מים כלאם מעני דבלים. מיו ליכנם למרן ישראל מחד דרך מעמק ולמד במדבר דרך ים מוף ומין לדבר כן מסכי דרך ממדבר יס מוף מוא למחוריכם וכבל מלבו מותו ובלו מל מיבוא ומי' למחוריכם מעמ"י מימו מחן לבביאם מל מסרון מעמ"י מחן מבמדבר ימנו: ם מכל לא כל ישראל מסרי מליים מלי מת מלונות בני ישראל כתיב דמעמע מנומים לישראל מ"מ: י מסרי מסרגלים היו י"ב מולא מסן יהומע ובלב מגא מיו בעלם מעמס לעמרו מעמס ובלאם מדם: כ מיומיף מלא ישראל בין מליים ומלי כדי מגא מעבע מגא מליים מל מסרגלים וזה מין

דעת זקנים מבעלי התוספות

לפעמים מגא ימחלל שמי בגוים לומר מבלתי יכולת ה' כי מוף כוף ומסן לבם לבלו מגא זמם מעמ"ל לבם מם ילמו ומגו': (כב) ומסמלקי. ים מקבים וכי בעמק היו ומבני' ומסרי כתיב בבמיון וילד מסמלקי ומכנעני מיומב בבל. מגא כך מעד מקב"ה מגא מעוקב מיו זמם מיבאו דרך מבדבר ולא ילמו כי לא ילמו ומף מ"ם מסם

ליקוטים על התורה

גִּיזֶהן מֵיינָע וואָנדער וואָס איך האָב גֶעמאַהן אין מִצְרַיִם אוּנ אין דער מִדְבָּר פון דֶעסְטְוועגֶן האָבּין זַיי מִיך גִיפְרוּבְט שוין צֶעהן מָאָהל אוּנ זוילען גִים גְלוּיבּין אין מיר, דִרִיבָּער איז בַּיי מיר גֶעבְּלִיבֶּען אַלֶּע מֶענְשֶׁין וואָס האָבּין מִיך דֶערצֶערוּרְנְט וועלין דיא לאַנד בְּנֶען גִים זֶעהן:

(כח) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק. דער אַלְשִׁיך שְׁרַייבְּט וועגן דיא יוּדין זֶענְגֶן זִיבְּזִיג קְנַעֲנֶן זַיִיא גִים בֶּעשְׁטַיין גֶעגֶן אַמַלְחָמָה מיט די פֶעלְקֶער, דִרִיבָּער האָט הַקָּבָּ"ה גִיזָאָגְט צו די יוּדין וויַיל אִיר זֶענְט אִיצְט זִיבְּזִיג אוּנ עֶמֶלֶק מיט דֶעם כְּנַעֲנִי זֶענְגֶן נָאָנְט פון אַייך וועלין זַיִיא גֶעווִיס מִלְחָמָה האַלטֶן מיט אַייך, וועט אִיר פאַלין פאַר זַיי אין די מִלְחָמָה דִרִיבָּער איז בֶּעסֶער אִיהר זָאָלְט גֵיין צוריק אין דער מִדְבָּר אין דיא וועג וואָס גֵייט צום יַם סוּף:

זיצט בְּעֶמֶק אין טָאל אוּנ אַז איהר וועט דאָרט גֵיין וועלין זַיי אַייך הַרְגֶן וואָרום איך בין גִיט צוּוישין אַייך דרום זָאָג איך אַייך פִּי קְעָרֶט אוּנ ציהט אין דער מִדְבָּר הֵיבְּ יַם סוּף אין וועג יַם סוּף: (כו) וַיְדַבֵּר יְיָ אוּנ נָאָט האָט גִירֶעט צו מֹשֶׁה אוּנ צו אַהֲרֹן אַזוי צו זָאָגְן: (כז) עַד מָתַי בין ווי לאַנג נָאָך וועט דאָס זַיין צו דער שְׁלֶעכְטֶער עֵדָה דאָס מַיינְט מֶען די מִרְגְּלִים אֲשֶׁר וואָס

לפעמים כי מיינו מעמ בעמלחם. ולפי הפעם ודלי בעמק סם יומבים, מגא כיון מעמנו ישראל כלו לקלמם דרך המרגלים מלו בסר ומרכו לסם ונבי מ"מ מיינ לגון ישיבם כדכתיב יבב בעמלק מליים:

פירוש לתורת אלהים

מַחֲשָׁבָה וַיַּמְלֵא אַחֲרֵי אוּנ עֶר האָט זַיין האָרץ דער פִּילְט נָאָך מיר כְּלוּמֶר פאַר די מְרַגְּלִים האָט עֶר גִיזָאָגְט אַיך בין מיט אַייך אין אַיין־עֶצָה אוּנ איך וֶעל אוּיך ריידין לָשוֹן הָרָע אוּיף דֶעם לאַנד אוּנ אין האַרְצִין האָט עֶר אין זין גִיהאַט צו זָאָגְן דֶעם אֶמֶת תַּחֲזִיאוּתִיו דרום וועל איך אידם בְּרִייגְגֶן אֶל האָרץ צו דֶעם לאַנד וואָס עֶר איז דאָרטין גִיקוּמֶען דאָס מַיינְט מֶען חָכְרוֹן וַיַּרְעוּ אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער יוּרִשֶׁנָּה וועלין פאַר טְרַייבְּן דיא ריזין אוּנ דאָס פאָלְק וואָס זִיצִין דאָרטין: (כה) וְאָנְט נָאָט בֶּיה וְהָעֲמָלֵקִי אוּנ עֲמָלֵק וְהַכְּנַעֲנִי אוּנ דער כְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עֶר בָּעֵמֶק אין טָאל אוּנ אַז איהר וועט דאָרט גֵיין וועלין זַיי אַייך הַרְגֶן וואָרום איך בין גִיט צוּוישין אַייך דרום זָאָג איך אַייך פִּי קְעָרֶט אַייך צוּרִיק וְסָעוּ אוּנ ציהט אין דער מִדְבָּר דֶרֶךְ יַם סוּף אין וועג יַם סוּף: (כו) וַיְדַבֵּר יְיָ אוּנ נָאָט האָט גִירֶעט צו מֹשֶׁה אוּנ צו אַהֲרֹן אַזוי צו זָאָגְן: (כז) עַד מָתַי

דַּחֲלָתִי וְאֶעֱלִינֵיהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יִתְרְכִינָהּ׃ כה וַעֲמָלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵיב בְּמֵישְׁרָא מָחָר אִתְפְּנוּ וְטוֹלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אוֹרַח יַמָּא דְסוּף׃ כו וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃ כז עַד אֵימָתַי לְכִנְשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דִּי אִינּוּן מִתְרַעֲמִין עָלַי יָת תּוּרְעֲמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִינּוּן מִתְרַעֲמִין עָלַי

רש"י

לת לכון לאחרי וזה מקרא קצר: אשר בא שמה. חברון ז תתן לו: יורשנה. כתרגומו יתרכינה יוריש לת המנקים ולת העם אשר בה ולין לתרגמו יירתינה אלא במקום יירשנה: (כה) והעמלקי וגו'. אם תלכו עם יהרגו לתכם מאחר ח שאיני עמכם: מחר פנו. לאחוריכם ופנו לכם וגו': (כז) לעדה הרעה וגו'. אלו המרגלים ט מכאן לעדה י שהיא עשרה: אשר המה מלינים. לת ישראל כ עלי: את תלונות בני ישראל אשר המה.

מַקִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי׃ כח אָמַר אֲלֵהֶם
חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃
כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־
פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֵלִינֹתֶם
עָלָי׃ ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן׃ לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃

שְׁמִיעַ קְדָמַי׃ כח אֲמַר לְהוֹן קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא די מַלֵּילְתּוּן קָדָמַי כֵּן אֶעֱבֵיד לְכוֹן׃ כט בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מְמַנְיָנֵיכוֹן לְכָל חוּשְׁבַּנְכוֹן מִבַּר עֲשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא די אִתְרַעֲמְתּוּן עָלַי׃ ל אִם אַתּוּן תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא די קַיֵּימִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יַתְכוֹן בָּהּ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃ לא יְטַפְּלְכוֹן די אֲמַרְתּוּן לְבִיזָא יְהֵי וְאַעֵיל יַתְהוֹן וַיְדָעוּן יַת אַרְעָא די קְצָתּוּן בָּהּ׃ לב וּפִגְרֵיכוֹן

ת"א כמדבר סיני. בתרגום קלם: מכן עשריס שנס. שם:

בעל הטורים

שלא היה יכול להוציאם מלמלא שם׳ שויתם מפניו: (לא) וטפכם מפני שלא הי׳ יודעים, שאינם מודים לא שלהן שהקדשם כמשר קדושים:

רש"י

המרגלים מליצים מותם עלי. שמעתי: (כח) חי אני. לשון שבועה: אם לא כן אעשה. ל כשיכול חיני חי: כאשר דברתם. שבקשתם ממני לו כמדבר הזה לו מתנו: (כט) וכל פקדיכם לכל מספרכם. כל הנמנה לכל מספר שלתם נמנין כו כנון לגלת ולבא ולתת שקלים כל המנויים לכל לותן מספרות ימותו ולו הן מבן כ׳ שנה וגו׳ להוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים: ופגריכם

שפתי חכמים

לפנת שהמרגלים הוליאו דבה על ארץ ישראל ויתרעלו שיו המליצים: ל כאלו אמר לם לא תעשה לכם כאשר דברתם שיפלו פגריכם וגו׳ שיני מי ולא בכתב שיני מי שבכתב אלסים הסתר וסמך על המבין מעמה שלמעה בכלשונה מי אני, דלם ל"ב מי אני לפם ה׳ כפשל

פירוש לתורת אלהים

זַיי מַאכִין קְרִיגִין די יִשְׂרָאֵל אוּיף מִיר אֶת תְּלוּנוֹת די קְרִיג פוּן די קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל וָוס די מְרַגְלִים מַאכִין קְרִיגִין אוּיף מִיר שָׁמַעְתִּי הָאבּ אִיךְ פַאר נוּמָן׃ (כח) אֱמוֹר אֲלֵיהֶם דּוּא מֹשֶׁה זָאגּ צוּ זַיי חַי אָנִי דָא שְׁוָוער אִיךְ אַזוֹי וִוי אִיךְ לֶעבּ נָאם יְיָ זָאגְט נָאט אִם לֹא אוּיבּ נִיט כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִוי אִיהֶר הָאט גִּירֶעט אִין מַיינֶע אוֹיעֶרִין אַזוֹי וִוִיא אִיהֶר הָאט גִּיבֶּעטִין פוּן מִיר אַז אִיהֶר זָאלְט שְׁטַארְבִּין אִין דֶער מִדְבָּר כֵּן אַזוֹי וֶועל אִיךְ אַייךְ טָאהֶן׃ (כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה אִין דֶער מִדְבָּר יִפְּלוּ וֶועלִין פאלִין פִּגְרֵיכֶם אַיְיעֶרע קָערְפֶּער וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפַּרְכֶם אַלֶּע מָענְטשִׁין נוּם וָוערִין גִּיצַיילְט צוּ אִיטְלִיכֶער זַאךְ וָואס מָען דאַרְף צַיילִין דֶהַיינוּ וָוען זַיי זַיינֶן אַרוּיס אִין דֶער מִלְחָמָה אֶרֶער זַיי קוּמֶען פוּן דֶער מִלְחָמָה אֶרֶער זַיי דאַרְפִין נֶעבִּין שֶׁקֶלִים אַזֶעלְכֶע מָענְטשִׁין וָואס זַיי וָוערִין גִּיצַיילְט צוּ די אַלֶּע זַאכִין וָועלִין זַייא אַלֶּע שְׁטַארְבִּין אִין דֶער מִדְבָּר אוּנ וָועלְכֶע מָענְטשִׁין וָוערִין דֶער צוּ גִּיצַיילְט זָאגְט דֶער פָּסוּק מִבֶּן עֶשְׂרִים וגו׳ פוּן אַזֶעלְכֶע וָואס זָעגֶן אַלֶּס צְוָוגְנִיצִיג יָאהֶר אוּנ הֶעבֶער אֲשֶׁר וָואס אִירֶר הָאט גִּיקְרִיגְט אוּיף מִיר׃ (ל) אִם אוּיבּ אִיהֶר וֶועט קוּמֶען בְּלוּיטֶן אִיהֶר וֶועט נִיט קוּמֶען אֶל הָאָרֶץ צוּ דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר נָשָׂאתִי וָואס אִיךְ הָאבּ אוּיף גִּיהוֹיבִין מַיין הַאנְד אוּנ הָאבּ גִּישְׁוואוֹרִין לְשַׁכֵּן אַז אִיךְ וֶועל אַייךְ מַאכִין רוּהִיגֶן אִין אִיהֶר כִּי אִם נַייעֶרְט כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה כָּלֵב דֶער זוּן פוּן יְפֻנֶּה אוּנ יְהוֹשֻׁעַ דֶער זוּהן פוּן נוּן זַיי וֶועלִין יוּא קוּמֶען אִין דֶעם לַאנְד׃ (לא) וְטַפְּכֶם אוּנ אַיְיעֶרע קִינְדֶער אֲשֶׁר אַמַרְתֶּם וָואס אִיהֶר הָאט גִּיזָאגְט לָבֵז זַיי וֶועלִין זַיין צוּ רוּיבּ וְהֵבֵאתִי וֶועל אִיךְ זַיי יוּא בְּרַיינְגֶען אִין דֶעם לַאנְד וְיָדְעוּ אוּנ זַיי

לב וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃
לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר
אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם
עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃ לד בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה
וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי׃ לה אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־
הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי

ת"א דאסתר הימים אשר תגינם ס׃

רשב"ם

(לג) רעים במדבר. מתפרנסים כעין מרעה הצאן שהולכים הנה והנה כלומר שיטלטלו במדבר לבאן ולבאן. כך נראה בעיני:

בעל הטורים

(לב) ופגריכם אתם. עי׳ כאשר אתם בבריאותיכם כן תשכיבו

שפתי חכמים

דכתיב בחזקי כן תעשה לכם מבע"ל: מ פי׳ דכר על הבנים בסיפור זה להכניסם לארץ ואלו יעוקו ל"ל ואתם לכתחילה זה מזה: ג׳ בחרי לא נגזרה גזירה אלא על אותן שהיו בני עשרים ועמדו במדבר מ׳ שנה נתלה שהיו בני ס׳ שנה שאם נקבסה עליהם מיתה בני ברק לא היו: ם כלומר ושנה ראשונה מן למנין היתה בכלל כו׳: ל כלומר מקלת מעשים שעמנו לאחר מעשה העגל שלאחר המנין הראשון נעשו בני כ׳ שכל אם בתחלה היו בני י"ש שנה ובשלוה מרגלים היו בני כ׳ שנה אותם היו בכאלו הסדר וזהו שאמר וכשנכנסו לשנת ם׳ מתו היינו אותן של שנת כ׳, בשם מהרי"ן: פ קבלת הסדרת לבב מבשם הסדרת הבשם מהם במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם. ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם של בני עשרים: ונשאו את זנותיכם. כתרגומו ויקבלון ית חוביכון: (לד) את תנואתי. שהגיאותם את לבבכם פ מאחרי. תעוה לשון

רש"י

(לב) ופגריכם אתם. כתרגומו (דילכון) לפי שדבר על הבנים להכניסם לארץ מ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה כאן לומר אתם: (לג) ארבעים שנה. לא מת אחד מהם פחות מבן ששים נ לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכללם וחז"ל שקדמה לשלוה המרגלים לפי שמעשה את העגל עלתה גזירה זו שהשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. ולא כאן נאמר תשאו את עונותיכם ולא עונכם אתי עונות של עגל ושל תלונה ונשאו את זנותיכם. כתרגומו ויקבלון ית חוביכון: (לד) אתי תנואתי. שהגיאותם את לבבכם פ מאחרי. תעוה לשון

אונקלוס

דילכון יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין׃ לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין וְיִקְבְּלוּן יַת חוֹבֵיכוֹן עַד דְּיִסְתְּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא׃ לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי אַלִּילְתּוּן יַת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא תִּקְבְּלוּן יַת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִידְעוּן יַת דְּאִתְרַעֲמִתּוּן עָלַי׃ לה אֲנָא יְיָ גְּזַרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אַעֲבִיד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דְּאִזְדַּמְנוּ עָלַי בְּמַדְבְּרָא

וועלין וויסען אֶת הָאָרֶץ דאס לאנד אשר מאסהם וואס איהר האט זיא פאר מיאוסת: (לב) ופגריכם איהר אַלֶּע וואס איהר זעגט אַלט פון צוואנציג יאהר אונ העכער יפלו וועלין פאלין אין דער מדבר דאס הייסט איהר וועט אַלֶּע שטארבין: (לג) ובניכם אונ איינערע קינדער יהיו רועים וועלין זיך פאשען אין דער מדבר ארבעים שנה פערציג יאהר נשאו אונ זיי וועלען ליידען אֶת זנותיכם איינערע זינד עד תום ביז איהר וועט אַלֶּע שטארבן אין דר מדבר: (לד) במספר אין צאל פון די טעג אשר תרתם וום איהר הט אויס גיזעהן דאס לאנד ארבעים יום פערציג טאג יום לשנה אטאג צו איאהר תשאו זאלט איר ליידן אֶת עונותיכם איינערע זינד כלומר פאר איטליכען טאג זאלט איהר ליידען איאהר ארבעים שנה דאס זאל גדולערען

פירוש לתורת אלהים

פערציג יאהר איידער איהר וועט אַלֶּע שטארבען אין דער מדבר. רש"י שרייבט עם איז אפילו איינער פון זייא ניט געשטארבען וואס איז אלט גיוועזען ווייניגער פון זעכציג יאהר דורך דעם האט גאט גזור גיוועזען אז עס זאל גדולערען פערציג יאהר כדי דיא וואס זעגען בשעת גזירה נאר אלט גיוועזען צוואנציג יאהר זאלען אלט ווערן זעכציג יאהר וידעתם אונ איהר זאלט וויסען אֶת תנואתי מיין אפקערונג כלומר איהר וועט וויסען אז איהר האט זיך פון מיר אפגיקערט: (לה) אני יי איך בין גאט דברתי איך רייד דאס אם לא אויב ניט דאס וועל איך טאהן לכל העדה הרעה צו דער שלעכטער עדה הנועדים עלי וואס זייא האבען זיך

בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃ לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ׃ לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ לח וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ׃ לט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־

אונקלוס

הָדֵין יִסּוֹפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן׃ לו וְגַבְרַיָּא דִי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יַת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יַת כָּל כְּנִישְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא׃ לז וּמִיתוּ גַּבְרַיָּא דְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ׃ לח וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיְּימוּ מִן גַּבְרַיָּא הָאִינּוּן דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יַת אַרְעָא׃ לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה יַת

ת"א כמדבר סזס ימתו. סנהדרין קח קי: ויסופו כן מן. בפרק קים:

מילינו קרי

רש"ם

(לו) והאנשים אשר שלח משה. אחר ששלחם וישובו ויבא מארץ ישראל ואחרי כן וילינו אחרי שובם כבתוב למעלה. עתה וימותו וגו': דבה. מן דובב שפתי ישנים. כמו מפני שכיון שסוקר לבם מהסם הוסר הסם מהם: צ כ"ל ומה כפיב קרא מתכיגא ולא מוסר מהם מים כ"מ כלב בן יפנה ויהושע

בעל הטורים

מלמכס וממותו: (לח) חיו. בפ"ם כ"ם סמ"ק שהוא בגימטריא מארץ ישראל ואחרי כן וילינו אחרי שובם כבתוב למעלה. עתה וימותו וגו': דבה. מן דובב שפתי ישנים. כמו

שפתי חכמים

רש"י

הסרה כמו (במדבר ל) כי הניח אביה אותה: (לו) וישובו וילינו עליו. וכששבו מתור הארץ הרטיבו עליו את כל העדה בהוצאת דבה אותם האנשים וימתו. כל הוצאת דבה לשון מיעוט דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו כמו (שיר ז) ודובב שפתי ישנים ויפנה ויפנה לרעה לכך נאמר כאן מוצאי דבת הארץ רעה שם דבה שהיא עוכה: דבה פרליר"ן בלעז: (לז) במגפה לפני ה'. באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה הם תעלו בלשון ונתרבבו לשונם עד שבורם ותולעים יוצאים מלשונם וכאן לתוך עבורם לכך נא' במגפה ולא במגפה וזהו לפני ה' באותה הרעוה להם על פי מדותיו של הקב"ה שהוא מודד מדה כנגד מדה: (לח) ויהושע וכלב חיו. מה ת"ל צ חיו

פירוש להתורה אלהים

איין געזאמעלט צו קריגען אויף מיר במדבר הזה אין דער מדבר זאלען זייא צוא גיין ושם ימותו אונד דארטען זאלען זייא שטארבען: (לו) והאנשים אונד די מענטשין אשר שלח משה וואס משה המ געשיקט לתור את הארץ אוים ועהן דאס לאנד וישובו אונד זייא האבן ווידער גיקערט ווליו אונד זיי האבן געמאכט קריגען אויף איהם גאר דיא עדה להוציא דבה צוא אוים ציהען לשון הרע אויף דעם לאנד: (לז) וימותו האנשים זענען דיא מענטשין געשטארבען מוצאי דיא וואס האבען אוים געצויגען שלעכטע רייד אויף דעם לאנד זענען זייא געשטארבען במגפה אין דעם מארד לפני יי פאר גאט. רש"י שריבט זייא זענען געשטארבען מיט דער מדה וום קומט זיי נאך דער מדה פון הקב"ה. וואס ער צאלט מדה כנגד מדה: (לח) ויהושע אונד יהושע מיט כלב דער זון פון יפונה חיו זייא זענען געבליבען לעבען פון האנשים ההם פון דיא עלקינע לייט ההולכים לתור וואס זענען געגאנגען אוים ועהן דאס לאנד: (לם) וידבר

ליקוטים על התורה

(לח) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו וגו'. דר אור החיים שבריבט עס איז דאך אנקשיא דער פסוק זאגט פריער אז יהושע אונד כלב וילנו ארין קומען אין ארץ ישראל ווייסען מיר דאך אז זיי זענען געבליבען לעבן צו וואס זאגט איצט דער פסוק אז יהושע אונד כלב זענען געבליבען לעבן, נאר דיא תורה זאגט אונז אמתס פאר וואס יהושע אונד כלב זענען געבליבען לעבן, ווייל זיי זענען אויך גיווען מרגלים אונד האבען געזאגט דעם אמת אונד זענען נים גיווען אין עדה מיט יענע מרגלים, וענען דעם זכות זענען זיי געבליבען לעבן, אבער ווען זייא וואלטען נים געהאט דעם זכות וואלטען זייא אויך גישטארבען אין דער מדבר אונד וואלטן אויך גיגיען אין דער ווה:

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד׃ ס וַיַּשְׁכִּמוּ
בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר
הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר
יְהוָה כִּי חָטָאנוּ׃ מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה
וְהוּא לֹא תִצְלָח׃ מב אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין
יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי
אֹיְבֵיכֶם׃ מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי
שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־
כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה

אונקלוס

פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבְּלוּ עַמָּא
לַחֲדָא׃ ס וְאַקְדִּימוּ
בְּצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ
טוּרָא לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא
סַלְקִין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ
אֲרֵי חַבְנָא׃ מא וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְמָא דֵנָן אַתּוּן
עָבְרִין עַל גְּזֵירַת מֵימְרָא
דַּיְיָ וְהִיא לָא תַצְלַח׃
מב לָא תִסְקוּן אֲרֵי לֵית
שְׁכִינְתָּא דַּיְיָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא
תִתְבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיכוֹן׃ מג אֲרֵי
עֲמַלֵּקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן
קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא
אֲרֵי עַל כֵּן תְּבְתּוּן מִבָּתַר
פּוּלְחָנָא דַּיְיָ וְלָא יְהֵי
מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן׃

רשב"ם

מן באבוד רשעים רננת רשעים מקרוב. וכן כי היתה סבה מעם ה'. מן סובב. סבה: (מ) אל המקום אשר אמר ה'. וצונו ללכת שם לירש את הארץ: כי חטאנו. כאשר האמינו לעצת המרגלים: (מא) והוא. דרך זה לא תצלח:

שפתי חכמים

וגו': קומלת וסוף סבה אל הפעולה ופעולה ל' נקבה כאלו אמר זאת הפעולה אשר אתם עושים לא תצלח: ד' שפי' על כן הוא כמו הוא"ל שפיכות על אשר ומצני שמין עשה לומר הוא"ל ומכתם לכן הוסיף על מלת כי על כן פועל שתפול עליה ספיכה

כי חטאנו. על אשר אמרנו הלא טוב לנו שוב מצרימה: (מג) כי על כן שבתם. כלו' כי זאת תבא לכם על ד' אשר

בעל הטורים

כמלקש שמיו כמלקש: (מ) ועלינו. כ', הכנו ועלינו, ופס כפ ימעלו עלו עלינו ועלינו. זסו שנאמר כי אין לם' מעצור להושיע ברב או כמעט אלו סיו עשיס כיכוא ונסלו ויסוכמן לא היס אלא

(מג) כי על כן אשר שבתם. כמו וכל יש לו נתן בידו.

רש"י

מן האנשים ההם אלא מלמד שנעלו (כ"כ קין) הלקש של מרגלים כארץ וקמו ותמתיהם לחיים: (מ) אל ראש ההר. הוא הדרך העול' לארץ ישראל: הננו ועלינו אל המקום. לארץ ישראל: אשר אמר ה'. לתתה לנו שם נעלה: (מח) והיא לא תצלח. זו שאתם עושין ק' לא תצלח: שבתם

פירוש לתורת אלהים

משה און משה האט גירעט דיא אלע רייד אל כל בני ישראל צו אלע יודין וואס נאט האט אויף זייא גוזר גיווען זיי זאלען אלע אויס שטארבען אין דער מדבר ויתאבלו האבען דם פאלק געטרויערט: (מ) וישכימו בבקר און זיי זענען אויפגעשטאנען אין דער פריא ויעלו און זענען ארויף געגאנגען אל ראש ההר צום שפיץ בארג רש"י שרייבט דער וועג וואס איז געגאנגען אויף דעם באהג איז דאס דער וועג וואס גייט צוא ארץ ישראל לאמר און האבען אזוי גיזאגט הננו דא זענען מיר כלומר מיר זענען אן גיבריידט ועלינו און מיר ועלען אויף גיין אל המקום צו דעם ארט וואס נאט האט אונז צו געזאגט צו געבען כי חטאנו וארום מיר האבען געזינדיגט דער מיט וואס מיר האבען געזאגט עס איז בעסער מיר זאלען זיך אומקעהרען צוא

משה אונ משה האט גירעט דיא אלע רייד אל כל בני ישראל צו אלע יודין וואס נאט האט אויף זייא גוזר גיווען זיי זאלען אלע אויס שטארבען אין דער מדבר ויתאבלו האבען דם פאלק געטרויערט: (מא) ויאמר משה למה זה אתם עוברים את פי יהוה וארום וילט איהר אט פאלגין דיא רייד פון נאט וארום נאט הייסט אייך ניט גיין צו ארץ ישראל אונ איר זענט געגאנגען אויף דעם בארג אונ ווילט גיין צו ארץ ישראל והיא לא תצלח אונ דאס וועט ניט בגלינקען: (מב) דרום זאג איך צו אייך אל תעלו איר זאלט ניט אויף גיין כי אין יי וארום נאט איז ניט צווישען אייך ולא תנגפו אונ איהר זאלט ניט גיבאארד ווערען פאר אייערע פייגט: (מג) כי העמלקי והכנעני שם לפניכם וארום עמלק מיט דעם כנעני איז דארטען פאר אייך כלומר יי יצען אויף דעם וועג וואו איהר דארפט גיין דארט ארום ונפלתם וועט איהר פאלען אין דער שווערד כלומר

מדוֹאַרשִׁיעוּ לְמִיסַּקְלְרֵישׁ
טוּרָא וַאֲרוֹן קַיְימָא דְיָיָ
וּמֹשֶׁה לָא עֲדוּ מִגּוֹ
מַשְׁרִיתָא : מה וּנְחַת
עַמְלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה
דְיָתִיב בְּטוּרָא הַהוּא
וּמְחוֹנְנוּן וּמְרַדְּנוּן עַד
חָרְמָה : טו א וּמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר :
ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵּעֲלוּן
לְאַרְעָא מִתְּבָנְיָכוֹן דִּי
אֲנָא יְהֵיב לְכוֹן :
ג וְתַעֲבְדוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם

ת"א ויפילו. סכם לז: כי מכאו מל. זכרים קיט: ומשיחס מסס. מנחות ל לח:

יְהוָה עִמָּכֶם : מר וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־
רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה
לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה : מה וַיֵּרֶד
הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא
וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה : פ
טו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר :
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר
אֲנִי נֹתֵן לָכֶם : ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה

בעל הטורים

סוף וכמדי ולכלמו: (מד) ויעפלו. בגימ' ללמחד ולמיכה מ"ד מן סמעפיליס היס: (ג) ועשיתם אשה לה'. סמך פרשת נסכים רש"י

שכתם וגו': (מד) ויעפלו. לשון חוזק וכן (חבקוק ב) הנה עפלה. מיונגרי"ם בלעז לשון עזות וכן (מיכה ד) עופל בת ציון (ישעיה לב) עופל וכמן. ומדרש תנחומא מפרשו לשון אוהל הלכו חמכים שלא ברשות: (מה) ויכתום. כמו (דברים ט) ואכות אותו מחון מכה אחר מכה: עד החרמה. שם המקום נקרא ש על שם המאורע: (ב) כי תבאו. בשר להם שיכנסו לארץ: (ג) ועשיתם אשה.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) כי מכאו מל מרן מושבותיכם. למה נסמכה פרשה זו לפר' מרגלים, לפי שנשמעו ישראל נזרמו של הקב"ה שמרו לנו לעולם לא נכנס לארץ כי לסוף מרגלים שנה נמי שם אנו מוסיפין יגיזר נזרם סמרת וא"כ אין לדבר סוף. אמר לפם הקב' ב"ה כולמי לאחר ע' שנה מכאו מל ארץ:

פירוש לתורת אלהים

זַיי וָועֶלֶן אַיְיך הַרְגֶּנֶן . אוּנְד פַּר וָואס וָועט דָם אַוּז זַיין כִּי וַיְיל אִיהַר הָאט אֶפּ גִיקֶעֶרְט פּוּן גָאט וְלָא דְרוּם וָועט גָאט נִיט זַיין מִיט אַיְיך : (מד) וַיַּעְפְּלוּ אוּנְד זַיי הָאבֶּן זִיךְ גִישְׁטַארְקְט לַעֲלוֹת אוּנְד זַיי זֶענֶען אַרוּיף גִינַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בֶּארְג וַאי־ון אוּנְד דֶער אָרוֹן פּוּן גָאט וּמֹשֶׁה אוּנְד מֹשֶׁה לָא מִשׁוּ זַייא הָאבֶּין זִיךְ נִיט אָפּ גִיטָאהֶן מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה פּוּן דֶער מַחֲנֶה : (מה) וַיֵּרֶד אוּנְד עֶר הָאט גִינִידֶערְט הָעֲמָלֵקִי דֶער עֲמָלֵק אוּנְד דֶער כְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב וואס עֶר איז גִיזֶעסִין בְּהָר הַהוּא אוֹיף דֶעם כַּארְג וַיַּכּוּם אוּנְד עֶר הָאט גִישְׁלַאגֶין וַייא וַיַּכְּתוּם אוּנְד עֶר הָאט צוּ שְׁטוּיסְטֶין וַייא עַד הַחָרְמָה בִּיז דֶעם אֶרְט וואס מֶען רוּפְט חָרְמָה : (א) וַיְדַבֵּר יְיָ אוּנְד גָאט הָאט גִיזָעגְט צוּ מֹשֶׁה : (ב) דַּבֵּר בַּייד צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אוּנְד דוּא זָאלְסְט צוּ זַייא אַזוֹי זָאגֶין כִּי תָבוֹאוּ אַז אִיהַר וָועט קוֹמֶען אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם צוּ דֶעם לַאנְד וָואס אִיז אַיְיעֶר בֵּזִיצְונְג אֲשֶׁר וואס אֲנִי אַיְיך : (ג) וַעֲשִׂיתֶם אוּנְד אִיהַר וָועט וָועלֶין מַקְרִיב גִיבּ אַיְיך :

למלחמס וכן כסנמס מסר יגלס לסניסס סמך מיד פרשס קרבנוס מכזכות

שפתי חכמים

סופיל ומשיחס כך כלומר מכנסס מסמחי הסס יסמכו: ש פי' סמדבר מכניסס יכולס לל סמרן ויילגיס, יסס סיו פוחדיס ומומרים ומי יודע מס יסיס מחר מרכמיס מנה מולי יסמלו גם מכניס, לכך רמס יס' לנמחס ולדבר מל נמס ולגוחס מגוס סמרן כדי שידעו שגלוי לפניו ית' מיכולו מל סמרן, ולזס לוס

סמיכת הקרבנות למרגלים

(ב) כי מכולו מל מרן מושבותיכם וגו'. למה נסמכה פרשה זו מחר מיון המרגלים, לפי שמשה רע"ה מכניח הס מנשי המדבר שכניסס יכולו מל מרן ויילגיס, יסס סיו פוחדיס ומומרים ומי יודע מס יסיס מחר מרכמיס מנה מולי יסמלו גם מכניס, לכך רמס יס' לנמחס ולדבר מל נמס ולגוחס מגוס מרן כדי שידעו שגלוי לפניו ית' מיכולו מל מרן, ולזס לוס

ליקוטים על התורה

(מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וגו'. עֲמָלֵק אוּנְד כְּנַעַן זַיינֶן בַּיידֶע צוּ זַאמֶען הָאבֶּין אַמְעָנָה נָענֶין דִי יוּדֶין אַז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִיהֶער צוּ זַיי , עֲמָלֵק הָאט אַמְעָנָה אוֹיף אַחֲלֵק פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנְד כְּנַעֲנִי הָאט אַמְעָנָה אוֹיף נַאנְץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , כְּנַעַן סָעֶנְט וָועֶן נַח מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זָענֶען אַרוּיס גִינַאנְגֶען פּוּן דֶר תֵּבָה אִיז דַאמָאלְס דִיא וָועלְט צוּ מֵילֶם גִיוָואנֶין אִין דְרֵי חֲלָקִים , צוּ שֵׁם חָם יָפֶת . שֵׁם הָאט גֶענוּמֶען אַיין דְרִיטֶל וָועלְט, חָם דִי צְווַייטֶע דְרִיטֶל , יָפֶת דִי דְרִיטֶע דְרִיטֶל , אִיז אוֹיס גֶיוֶוסֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וואס אִיז דִי מִיטֶעלְסְטֶע דְרִיטֶל הָאט גֶיטֶקְרֶט צוּ חָם . אוּנְד כְּנַעַן אִיז גִיוֶוסֶן דֶער זוֹהן פּוּן חָם הָאט עֶר גֶעוֶוסֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , אָבֶּער וִוי קוּמְט דִי יוּדֶין צוּ דִי לַאנְד . אוּנְד עֲמָלֵק סָעֶנְט וַויל נֹחַ הָאט גֶעפְלוּכְט זַיין זוֹהן חָם אוּנְד עֶר הָאט גִיוָואנְט כְּנַעַן זַאל זַיין אַקְנֶעכְט צוּ וָוייגֶן בְּדֶרֶדֶר , אִיז כְּנַעַן גִיוָואנֶין אַקְנֶעכְט צוּ שֵׁם אוּנְד וואס דֶער קְנֶעכְט הָאט גִיהֶער צוּ זַיין בַּעַל הַבַּיִת , גִיהֶער אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צוּ שֵׁם , אֲבָרְהָם הָאט גֶעוֶוסֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פּוּן שֵׁם , אוּנְד הָאט אַוֶועק גִיגֶעבֶּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צוּ זַיין זוֹהן יִצְחָק, יִצְחָק הָט אוֹיסְעֶק גִיגֶעבֶּין דִי לַאנְד צוּ עֵשָׂו אוּנְד יַעֲקֹב , אוּנְד עֲמָלֵק אִיז דָאךְ פּוּן עֵשָׂו קוּמְט דָאךְ צוּ אִיהְם אַחֲלֵק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , דְרִיבֶּער עֲמָלֵק מִיט כְּנַעַן הָאבֶּין גֶעמַאכְט שוּתָּפוּת צוּ מַאכֶּין אַמְלֶחְמָה מִיט דִיא יוּדֶין וָועֶנֶין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל :

לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ
בִנְדָבָה אוֹ בְמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־
הַצֹּאן: ד וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עֲשִׂרֹן בָּלוּל
בְּרֻבִעִית הַהִין שָׁמֶן: ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ
רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה
אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: ו אוֹ לָאַיִל
תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן
לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־

יֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת
קוּדְשָׁיָא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא
אוֹ בְנִדְבָתָא אוֹ
בְמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעְבַּד
לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם
יֵי מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן
עָנָא: ד וִיקָרֵיב דְּמִקְרֵיב
קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יֵי מִנְחָתָא
סוֹלְתָא עֲשָׂרוֹנָא דְּפִילָא
בְּרִבְעוּת הֵינָא מְשִׁחָא:
ה וְחֲמַרָא לְנִסְכָּא רִבְעוּת
הֵינָא תַּעֲבִיד עַל עֲלָתָא
אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא
לְאִמְרָא חַד: ו אוֹ
לְדִכְרָא תַּעֲבִיד מִנְחָתָא
סוֹלְתָא תְּרֵין עֲשָׂרוֹנִין
דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא תְּלִתּוּת
הֵינָא: ז וְחַמְרָא לְנִסְכָּא
תְּלִתּוּת הֵינָא תַּקְרִיב

ת"א עלה לו זבח. סם: לפלא נדר. סם: במועדיכם. סם לא: וסקליב. זבחים מז: לנכס המחד. מנחות לא: לו לאיל. סם לא חולין כג:

שפתי חכמים

דדרך נבואה לו מרמ"ם בפרק ב' מהלכות מעשה הנבואה בסוף מ' שנה שלו נקרא בכל שם המקום שהוא מדבר: ת פי' דאם זה לוי הוא לין ומל עליו לומר לפלא נדר לו נדבה דנדבה אינו לוי ולכן פירש ותעלה על לנכסים וכו': א לא שהוא יתברך מקבל הנה רוח מהקרבן שבכי כמיב אם מרעב לא אומר לך דלעניל פרשת תלוס ואם דפירש ריח ניחח קודש לו במועדיכם מפני שפירש ועשיתם אשה שאינו לוי רק כשתעלה על לנכסים לעשות נדר לו לפלא נדבה לו לפלא במועדיכם וזה אינו כי קרבן המועדו' הוצה אם דאינן חלוין כיד שמעלה: ג ר"ל אף ע"פ שאמרתי לעיל ועשיתם אשה וגו' וזה אינו מוכח דדפרישת לעיל מ"מ אם הקריבו נדר לו נדבה לו מוכח מועדיכם מוכח עליהם שתקריבו עליהם נסכים ומנחה: ד פי' שאין הכהנים חוללין ממנה כשאר מנחות הכתובות בתורה אלא כולה כליל והשמן נכלל בתוכה ואינו נא כפ"ע: ה פי' כ' ספלים על לשם היו שם על המזבח ומנסכים והכהן היה מערה לתוך הספלים והנסכים מקלסים ויורדין על גבי מזבח הוא נקב שבו המים וסיין יורדין לגיתיו של מזבח פסיו חלוין ומשוקין מעלה: ו פי' לו תעשה מנחתו

פירוש לתורת אלהים

זַיִן קָרְבָּנוֹת צוּ נָאט שׁוֹלָה זַיהֶר וָועט וָוערְלִין מַקְרִיב
זַיִן אַיין עוֹלָה אוֹ אָדֶער זֶבַח אַשְׁעַרְטוּנְג דָאס מֵיינְט
מֶען אַקְרָבָן שְׁלָמִים לְפַלֵּא צוּ אַרוֹיס רַיידֶען אָדֶער
צוּ אָפּ שַׁיידֶען נֶדֶר אַנְדֶר אוֹ בִנְדָבָה אָדֶער מִיט
אַבְּוַויקְיגוּנְג בְּלוּמֶר אִיהֶר וָוערְט גֶעבֶּן אַנְדֶר אָדֶער
אַנְדֶרֶה אַקְרָבָן אוֹ בְמוֹעֲדֵיכֶם אָדֶער אִיהֶר וָוערְט
בְּרֶענְגֶען דִי קָרְבָּנוֹת וָואס אִיךְ הָאבּ אַיינְ גֶהַייסִין
מַקְרִיב זַיִן אִין אַיינֶערְע יָמִים טוֹבִים לַעֲשׂוֹת צוּא
מַאכִין רֵיחַ אַנְגֶישְׁמַאקֶען רֵיחַ צוּ נָאט מִן הַבָּקָר סַיינְ
אִיהֶר וָוערְט בְּרֶענְגֶען דָעם קָרְבָּן פּוּן רִינְדֶער אוֹ מִן
הַצֹּאן אָדֶער פּוּן דִיא שָׁאף: (ד) וְהִקְרִיב אוּנְ עֶר זָאל
מַקְרִיב זַיִן הַמַּקְרִיב דָער וָואס אִיז מַקְרִיב זַיִן קָרְבָּן
צוּ נָאט מִנְחָה אַמְנָחָה סוֹלֶת פּוּן פֵיינְע מֶעהֶל עֲשָׂרוֹן
אַצֶעהֶנְטֶעל פּוּן אֵיין אֵיפָה בָּלוּל עֶם זָאר זַיִן גֶמִישְׁט
בְּרֻבִעִית הַהִין אַפְּעֶרְט חֵלֶק פּוּן אֵיין עֶמֶר שֶׁמֶן אֵייל:
(ה) וְיַיִן אוּנְ וַויין זָאל עֶר בְּרֶענְגֶען לְנֶסֶךְ צוּ גִיסֶען
אוֹיף דָעם מִזְבֵּחַ רְבִיעִית אַפְּעֶרְטֵיל פּוּן אֵיין עֶמֶר
תַּעֲשֶׂה דוּא זָאלְסְט מַאכִין בְּלוּמֶר אַזוֹי אַמְנָחָה מִיט
אוֹעֶלֶבָע נְסָכִים זָאלְסְט אִיהֶר מַקְרִיב זַיִן עַל הָעוֹלָה צוּ
אַקְרָבָן עוֹלָה אוֹ לַזֶּבַח צוּ אַיין שֶׁעְבְטוּנְג פּוּן שְׁלָמִים
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וָואס אִיהֶר וָוערְט מַקְרִיב זַיִן פּוּן אֵיין
שָׁאף: (ו) אוֹ לָאַיִל אָדֶער אַז דָער קָרְבָּן אִיז אַוועדֶער
תַּעֲשֶׂה זָאלְסְט מַקְרִיב זַיִן מִנְחָה אַמְנָחָה צוּ פֵיינְע
מֶעהֶל צְוַוייא צֶענְטֶעל בְּלוּלָה אוּנְ דִי מִנְחָה זָאל זַיִן
אוּיס גֶמִישְׁט מִיט אַדְרִיט חֵלֶק עֶמֶר אֵייל: (ז) וְיַיִן

רש"י

אין זה לוי אלא כשתבאו שם ותעלה על לבבכם ת לעשות אשה לה': ריח ניחח. שיהיה נחת רוח א לפני: לפלא נדר או בנדבה וגו'. לו שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם ב שהייתכי אתכם לעשות במועד: (ד) והקריב ה־קריב. תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה ג המנחה כליל והשמן נכלל בתוכה ד והיין לספלים ה כמו שאינו במס' סוכה (סוכה נה): לכבש האחד. על כל המור למעלה הוא מוסב על המנחה ועל השמן ועל היין: (ו) או לאיל. ואם ו איל הוא (מנחות לא) ורבותינו דרשו לו

לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם
יְיָ: ח וַאֲרֵי תַּעֲבִיד כַּר
תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא לְפָרְשָׁא נִדְרָא
אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם
יְיָ: ט וִיקָרֵיב עַל כַּר
תּוֹרֵי מִנְחָתָא. סוֹלְתָּא
תְּלָתָא עֲשָׂרוֹנִין דְּפִילָא
בְּמִשְׁחָא פַּלְגוּת הִינָא:
י וְחַמְרָא תִּקְרֵיב לְנִסְכָּא
פַּלְגוּת הִינָא קוּרְבָּנָא
דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם
יְיָ: יא כְּדֵין יִתְעֲבִיד
לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא
חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְרַיָּא
אוֹ בְעִזַּיָּא: יב כְּמִנְיַן דִּי
תַעְבְּדוּן כְּדֵין
תַּעְבְּדוּן לְחַד
כְּמִנְיָנֵיהוֹן: יג כָּל יַצִּיבָא
יַעֲבִיד כְּדֵין יַת אִלֵּין
לְקָרְבָּא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל

ניחֹחַ לַיהוָה: חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶּן־
בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־
שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־
הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב
לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד
אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים
אוֹ בָעִזִּים: יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
כָּכָה תַּעֲשׂוּ לְאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־
הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה
לְהַקְרִיב אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

ת"א וכי תעשה בן בקר. מנחות ל: ככה יעשה. זבחים מה מנחות לא: כל הפזורה. זבחים מה לא מנחות עג קד קז חמורה ג: לה'. תמורה עח:

רש"י

לרבות ז' את הפלגם לנסכי איל (חולין כג): (י) אשה ריח. אימו מוסב אלא על המנחה והסמן אחכל היין אימו אמה שאימו ניתן על האש: (יח) אר לשה. בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים. ככה ושה קרוים בתוך שאתם: איל. בן שלשה עשר חדש ויוסף אחד: (יב) במספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ח ככה תעשו נסלים לכל אחד מהם: במספרם. של בהמות

שפתי חכמים

מנחתו שני עשרונים המקום שהיה לבהם עשרון אחד יין וסמן שלשתם הין המקום שהיה לבהם רביעית ההין שהעשה לפי יותר מלבהם וכיולים של מי שוה אם ולא מו המקומות ולומר היאה בהם ומיל שוים: ז ר"ל עד ר"ל הדשים בקרא בהם ומשבא לי"ג חדשי' ומילך נקרא מיל אם כן מי"ב חדשי' ועד ר"ג חדשים ויוסף מ מיני יודע אם מיל היא מי בהם לענין הנסכים כלו' מה לריך נסכים של בהם מו נסכים של מיל והוא נקרא פלגם לכך דקשו ר"ל מלו לרבות שלריך לנסכי מי לוסגנם הוא כמו שהי מלוים פלגם לומר שהוא מלוק מסיות גדול הנקרא מיל. (נה"ר) כל הפרשה מבוארת בסדר שתי מדות ד' ל"ח וכמדות' לי שהכל"ם לא ידע את מקומה:

ח מפני שהקרא הזה הסם וכתב המספר ולא פירש בפירוש מספר של בהמות אלא מספר של נסכים ועוד שהכל נכן פירש

סמיכת הקרבנות למרגלים

כאילו עשאה, ולא דוד המזכר מחמת שלא יאמרו אמרן ולא יוכלו לקיים כל המצות התלויות בארץ. ע"כ למד משה עשאה כל מצות הארץ ומה יאמרו אילו גם אנחנו בארץ הייתי ג"כ מקיימים המצות הללו ולעשרו ע"ז ויסיים ואחר לכם כאילו קיימום:

פירוש לתורת אלהים

אוּנ נוּיִן זָאלְ מֶען בְּרַענְגֶען אַדְרִיט חֵלֶק פּוּן אַיְין
עָמִיר צוּ גִיסֶען אוּיף דֶעם מִזְבֵּחַ: (ח) וְכִי תַעֲשֶׂה אוּנ
אַז דוּא וְוֶעסְט מַאכִין אַיוּנְגֶע רִינְד פַאר אַיְין עוֹלָה
אָדֶער פַאר אַזָרְבָּן שְׁלָמִים לְפַלֵּא וגו': (יא) כָּכָה אַזוֹי
זָאלְ עֶר טָאן כְּלוֹמֶר אַזוֹי אַמְנִחָה אוּנ נְסָכִים וְוִיא
פְּרִיעֶר אִיז גֶעשְׁטַאנְגֶען זָאלְ מֶען מַקְרִיב זַיְין לְשׁוֹר
הָאֶחָד צוּ צַיְין אָקֶס אוֹ אָדֶער צוּ אַוְוִיבֶּער אוֹ לְשֶׂה
אָדֶער צוּ אַשָּׁעפְּסִין פּוּן שָׁעפְסִין אוֹ בְּעִזִּים אָדֶער בֵּיִיא
עֶס אִיז אַזוֹיג פּוּן צִיגֶען דַארְף מֶען אַלְיִן דֶער צוּא
בְּרַענְגֶען דִי מִנְחָה מִיט דִי נְסָכִים: (יב) כַּמִּסְפָּר אִין

דער

יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־
בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה
רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן
יַעֲשֶׂה: טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם
וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טז תּוֹרָה
אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר
הַגָּר אִתְּכֶם: פ ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם
שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם
הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה:

בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יד וְאַרִי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן וַיַּעֲבִיד קוּרְבָּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן יַעֲבִיד: טו קְהָלָא קְיָימָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָיָא דִּיתְגַּיְּרוּן קְיָים עָלַם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ: טז אוֹרַיְיתָא חָדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָיָא דִּיתְגַּיְּרוּן עִמְּכוֹן: יז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יח מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵיעֲלְכוֹן לְאַרְעָא דִי אֲנָא מְעֵיל יַתְכוֹן לְתַמָּן: יט וַיְהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלְּחֶמָא דְּאַרְעָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

ת"א וכי יגור אתכם גר. כליקוט סס: כאמר מעטו כן יעשה. סס מ:

סקהל מקה אחת לכם. קדושין מג: ככם כגר. כליקוט סס: יסיס. מנחות קז: כבאכם. כתובות כה גדס מז: וסיס באכלכם. סיולה לס ספסיס לח ספר הזוהר ע' דכרים: מלחס. פסחים לו מנחות ס:

שפתי חכמים

כמספר קלי מלכמות וחמשו לאמון קלי על הסקרבס ותעשו שני קלי על הנסכים וסי' לאחד לכל אחד ואחד וסיכם כמספרם הבאי

ארץ מצרים. (מ"ח כב) כמוני כמוך כעמי כעמך: (יח) בבאכם אל הארץ. משומה כיאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו אל ארץ ירושה ויסיבה אף כולן כן אבל זו נאמר בה בבואכם

רש"י

מספרם של נסכים: (מו) ככם כגר. כמותכם כן גר וכן דרך ל' עברית (בראשית יג) כגן ה' כארץ מצרים כן (יח) בבאכם אל הארץ. משומה כיאה זו מכל ביאות

מסנהדרין

פירוש לתורת אלהים

דער צו: (יד) וכי יגור אוג אז עם וועט וואהנען צווישען אייך אנר או אדער אשר בתוככם ווער עם וועט זיין צווישין אייך לדורותיכם צו אייער גבירט יעשה אוג ער וועט וועלין מאכין אשה איין פייער אפער ער וועט וועלין מקריב זיין איין קרבן ריח עם זאל זיין אנישמאקער ריח פאר גאט באשר אזוי וויא איהר וועט טאהן כן אזוי זאל ער אויך טאהן כלומר דיא דינים וואס איהר זעט זיך נוהג כייא איינערע קרבנות די איינינע דינים זאל ער זיך נוהג זיין כייא זייגע קרבנות: (טו) הקהל דאס איין נאטלונג פון דיא ישראל חקה אחת איין גיזעץ זאל זיין צו אייך אוג צו אנר וואס וואהנט צווישען אייך: (יז) וידבר יי אוג גאט האט גירעט צו משה אזוי צו זאגין: (יח) דבר רייד צו די קינדער ישראל אוג זאלסט זייא אזוי זאגין בבאכם אז איהר וועט קומען צו דעם לאנד אשר אני וואס איך וועל אייך אהין בערענגען. רש"י שרייבם וזא עם שטייט אין דער תורה כי תבאו אדער כי תבא לערנען מיר אף איינס פון דעם אנדערען אז די ישראל זענען גיט מחויב צוא האלטען דיא מצוה נאר נאך דעם אז זייא האבין זיך באזעצט אין דעם לאנד אבער דא כייא דער מצוה פון חלה שטייט דאס לשון בבואכם דאס ווייזט מיר אפילו דיא ישראל האבין זיך נאך גיט בעזעצט אין ארץ ישראל נאר זייא האבין גיגעסין פון דעם ברויט פון דעם לאנד זענען זייא שוין חיכף מחויב חלה דער פון צו נעמען: (יט) והיה אוג עס וועט זיין באכלם אז איהר וועט עסין מלחם פון ברויט פון לאנד תרימו זאלט

כ רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן חַלָּתָא
תַּפְרְשׁוּן אַפְרְשׁוּתָא כְּמָא
דְּמִפְרְשִׁין מִן אִדְרָא כֵּן
תִּפְרְשׁוּן יָתָהּ: כא מֵרֵישׁ
אַצְוָתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ
אַפְרְשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן:
כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוֹן וְלָא
תַעְבְּדוּן יַת כָּל פִּקּוּדַיָּא

כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ
תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ
אֹתָהּ: כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם
תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס
כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־

ת"א רשמית. עילוכין סג. ספסים לס מגמות ע פז מולין קלס מעילה טו: מרמשים. מגמות פז: לדרתיכם. בכורות יג: וכי תשגו. שבת סע סוטיות מ:

בעל הטורים

מגזכות סקרבנות היו נוטלים כמלמעה: (כ) חלה. מגין על ס"ל, ס' דכרים חייבים בחלה חמשת דברים קמח מחייבים: (כא) מרמשים עריסותיכם. ספסון מתמיל כמ"ס ומפייס כמ"ס

רש"י

מגזכנכו כה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה: (כ) ראשית עריסותכם. כשחלטו כדי עריסותיכם שחתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא (שמות טז) וימודו בעומר לגלגלת (ומיעורו מ"ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית תלקח חלה אחת תרומה לשם ה': חלה. עורמי"ל בלעז: כתרומת גורן. שלא נאמר כה שיעור ט ולא כתרומת מעשר שנא' כה שיעור י אבל מכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולכהתוס אחד מארבעים ושמונה: (כא) מראשית ערסתיכם (שם יח) למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות ב ת"ל מראשית מקלתה ולא כולה תתנו לה' תרומה. (ספרי) לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא כה כדי נתיכה: (כב) וכי תשגו ולא תעשו. ע"א היתה בכלל כל המצות שהלבור מביאין עליהן פר והרי הכתוב

שהוא כמו וכל אשר יש לו: (ב) כתרומת גורן. שהיא ראשית דגנך, אף זו מראשית עריסותיכם. וכן שנינו במס' ע"ג ובשבת: (כב) וכי תשגו. בעובד ע"ג בשוגג

שפתי חכמים

על שיווי מספר הבהמות לנסכים: מ פי' כי מהם לחם פוטרת סכרי לפי שנאמר שהם ראשית דגנך: י תרומת מעשר יש בו שיעור שהם לחם מי' סלין: כ כלומר אם היו לו י' עיסות לריך ליתן הלאמוכה כולם חלה מ"ג כו'. וא"ת אם כן למה לי ראשית עריסותיכם, וי"ל דאם לא נאמר רק מראשית עריסותיכם ס"א דאם היו לו י' עיסות לריך ליתן מקלת מן הראשונה אבל שאחריה פטוריה לכך כתיב ראשית עריסותיכם שלריך ליתן מכל עיסה מקלת. שקשה הרא"ש מ"ש הכא דדרשינן מראשית מקלתה ולא כולה ומ"ש דגבי בכורים דדרשינן מראשית ולא כל ראשית שאין כל הסיבות מיירין בבכורים אלא שבעה מינים בלבד כמו שבאים ס"ם וכן פרש"י בפרשת כי תבא ומה לא דרשינן גבי כמו

רש"י

מגזכנכו כה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה: (כ) ראשית עריסותכם. כשחלטו כדי עריסותיכם שחתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא (שמות טז) וימודו בעומר לגלגלת (ומיעורו מ"ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית תלקח חלה אחת תרומה לשם ה': חלה. עורמי"ל בלעז: כתרומת גורן. שלא נאמר כה שיעור ט ולא כתרומת מעשר שנא' כה שיעור י אבל מכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולכהתוס אחד מארבעים ושמונה: (כא) מראשית ערסתיכם (שם יח) למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות ב ת"ל מראשית מקלתה ולא כולה תתנו לה' תרומה. (ספרי) לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא כה כדי נתיכה: (כב) וכי תשגו ולא תעשו. ע"א היתה בכלל כל המצות שהלבור מביאין עליהן פר והרי הכתוב

פירוש לתורת אלהים

איהר אָפּ שַׁיידען תְּרוּמָה איין אָפּ שַׁיידונג לַיי צו
נאט: (כ) ראשית דאס עֶרְשְׁטֶע עֲרִיסוֹתֵיכֶם פון
אייער טייג חַלָּה איין קוּבען תְּרוּמוּ זאָלט איהר
אָפּ שַׁיידען תְּרוּמָה איין אָפּ שַׁיידונג כְּלוּמַר אַז
איהר וועט קְנֶעטען אַזוי״א פִּיל טייג וואס עֶס
וועט זיין איין שִׁיעוּר חַלָּה איז איין חִיוּב אַז
אייערער מען עֶסְט דער פון זאָל מען צוּם עֶרְשְׁטען
אָפּ שַׁיידער חַלָּה פון נאָטס וועגען כתרומת אַזוי״ א
די תְּרוּמָה וואס מען שַׁייד אָפּ פון שַׁייער האט
דאָך די תּוֹרָה דער בַּיי ניט גִּישְׁטֶעלְט קיין שִׁיעוּר
נאָר מען מעג אָפּ שַׁיידען ווי פִּיל מען וויל כֵּן תָּרִימוּ
אַזוי זאָלט איר די חַלָּה אויך אָפּ שַׁיידען וויפיל מען

(כא) מֵרֵאשִׁית די עֶרְשְׁטֶע שְׁטִיקוּל טייג פון יעדער
טייג תִּתְּנוּ זאָלט איהר געבען צו נאָט איין אָפּ
שַׁיידונג לְדוֹרוֹתֵיכֶם צו אייער גֶּבּוּרָה: (כב) וְכִי תִשְׁגּוּ
אוּנ אַז איהר וועט זינדיגען בְּשׁוֹגֵג וְלֹא תַעֲשׂוּ אוּנ
איהר וועט ניט טאָהן אֶת כָּל הַמִּצְוֹת די אַלע מִצְוֹת

מצות השם

(כ — כא) [ספר] (עשה קנג) להפרים חלה מכל עיסה ועיסה לכהן שנאמר ראשית עריסותיכם חלה וגו' תתנו לה' תרומה:

רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם וגו' וְדָאס איז אַמִּצְוֹת עֲשֵׂה אַז מען קְנֶעט
אָפּ טייג זָאל מען נעמען אִישְׁטִיקוּל פון דעם טייג אונ
נעבען דעם כֹּהֵן, דָאס רופט מען חַלָּה דאס איז גיזעצ ווען
די יודין זענען גיזעסן אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אונ הייבט אַז די יודין
זענען אויסער אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נעמען מען דיא שְׁטִיקוּל טייג אונ
מען לייגט אריין אין רייער זיא זָאל פארברענען ווערין, אונ
עסין פאר מען זיא ניט אפילו אַכֵּדֵן אויך ניט נאָר דיא טייג
וואס מען פארקנעט האט אשיעור וויא גרויס זיא זָאל זיין

דְּהַיינוּ מען זָאל נעמען אַנרויסען טאָפּ פול וואסער אונ דעם
טאָפּ וואסער אַריין שטעלין אין אנרויסע שיסול, אונ אַריין
לייגין אין טאָפּ דריי אונ פערציג אייער וועט ארויס ריגען די
וואסער פון טאָפּ אין שיסול, זָאל מען אָפּמעסען אַז די יודין
מאס עס פאר נעמט די וואסער, לְמָשָׁל צוויי קְוָארט אָדער
דריי קְוָארט, אַז מען פארקנעט אַטייג פון אַזוי פיל מעהל
(דאנרף מען נעבין חַלָּה פון דיא טייג)

הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה׃ כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃
כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נַעֲשָׂתָה
לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־
בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט

אונקלוס

הָאִלֵּין די מַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה׃ כג יַת כָּל די פַּקִּיד
יְיָ לְאִתְכּוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה
מִן יוֹמָא די פַקִּיד יְיָ
וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן׃ כד וִיהֵי
אִם מֵעֵינֵי כְּנִשְׁתָּא
אִתְעֲבִידַת לְשַׁלּוּן וַיַעְבְּדוּן
כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר
תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם
יְיָ וּמִנְחָתֵיהּ וְנִסְכֵּיהּ

ת"א מסר לוס ס'. טוריות מ: מן
פיוס מסר. קיקוטין כט טוריות
מ: והיה מס. תענית כד בפלס ד
טוריות ס ז מ: כמשפט. הוריות יג
זבמיס כ:

רשב"ם

פירשו חכמים. ופרשת העלם דבר שבויקרא בשאר מצות של כרת: (כג) את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה. את הכל יעברו בשוגג. וזהו ע"ג שהעובדה כופר בכל המצות: מן היום אשר צוה ה' והלאה. כל המצות כולן נצטוו אחר אנכי ולא יהיה לך כי הם ראשונות:

שפתי חכמים

כלא בלין כל ספיקות שבמילון שבכלו מייבים בכבוכים מלא מסכול ל' לו גרגיל ל'. וסיכת בקושיא לפי' סרמב"ם וכן לפכלס"ו דלקמן. וכ"ל דגבי מלה יש עוד מיעוט דכתיב ויסיר כמלכלם מלכים מסכן וגו' דקשה מסכן ל"ל הא כתיב לפיל מיעיב ויסיר כבולמכם מל מסכן וגו' מלא ע"כ לעדכם מתא דמיהו מייב בהלם מלא מבכמי ל"ר דסיימו ס' מיני דגן ול"כ מייתר מרמשיה לעדלם בלין כל סעיקה מייבא מלא מקלתה מבמ"ר בתם דלין בם יתוב והו"ק כ"ל: ל ולא מר לחטאת בכבגנה כל המצות לעדמו בלין שגגת סמ"ל בכלל מסר שגגות כלומר מי לאו פרשה זו היה עולא על הדמם מע"ל היה בכלל מסר שגגות שבמצות מכל מעכ"ם זו לעדמו שאינה בכלל: מ דכתיב נעשתה מבמע מכיכם לחמא: ג דוכם כמגדות של דוסי כגון לא סי"ל לבחוב לעשה מלא ולחות לוטן תמנע: ס מדכתיב מסר דבר ס' לל מבה וכתיב לא בם כל מסר לוה ס' לא מבה דמבמע מלוה ע"י מבה וכתיב מסר דבר ס' דמבמע שהוא הדבוק של הקב"ה כלומר שבמעו ישראל מפיו כבדבר לעבה מיזה מלוה מיכתה הדבוק של הקב"ה והיתה גם ע"י מבה כ"מ כגון לא תבחבוה לא לחר מלא שבמעו מלא מפי מבה סוי לומר זו לחכי ולא יסיס לך מבי כו': ע מדכתיב כפ' ויקבל ומבלה דבר מבמע דבר ולא כל סגוף שיבוא מאסור לעבוד ע"ל רק מלא ידעו מאסור עבודה זו, לו יבאיכן דבר דבר מכי

רש"י

מוציאה כאן מכללן לידון כפר לעולה ל ושעיר לחטאת: ובי תשגו וגו'. (סס) כע"ל הכתוב מדבר לו אינו אלא בחטת מכל המצות ת"ל את כל המצות האלה מלוה אחת שהיא ככל המצות מ מה העובר על כל המצות (כריתות ז) פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים נ אף מצוה זו פורק כה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואינו זו ע"ח: אשר דבר ה' אל משה. (הוריות ח) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה ס שמעום (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי: (כג) כל אשר צוה וגו'. (ספרי) מגיד שכל המודה בע"ח ככופר בכל התורה כולה וכל מה שנתנבאו הנביאים שנא' לאן היום אשר צוה ה' והלאה: (כד) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אם מפי עיני העדה נעשתה עבירה זו ע"י שוגג כגון ששגגו והורו על אחת מן העבודות ע שהיא מותרת לעבוד ע"ח בכך: לחטת. (הוריות יג זבחים ג) חסר ו' שאינו כשאר חטאות שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה

פירוש להורת אלהים

אֲשֶׁר דִּבֶּר וָאוֹם נָאט הָאט גֶיעֶרְעט צוּ מֹשֶׁה. דֶער פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט אַז מֶען דִינְט בְּשׁוּגֵג עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוּנ דַרוּם שְׁטֶיט וְלֹא תַעֲשֶׂה וָוארוּם אַז מֶען דִינְט כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אִיז גְלֵייך וִוי מֶען אִיז עוֹבֵר אוּיף אַלֶּע מִצְוֹת וָוארוּם שְׁטֶיט אִין דֶער תּוֹרָה: (כג) אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אַלֶּע מִצְוֹת וָוארוּם נָאט הָאט גֶיבָּאטֶן צוּ אַייך דוּרְך מֹשֶׁה מִן הַיּוֹם פוּן דֶעם טָאג וָוארוּם נָאט הָאט גֶיבָּאטֶן וְהָלְאָה אוּנ וַוייטֶער לְדוֹרוֹתֵיכֶם צוּ אַייער גֶיבֵּירְט [עיין רש"י]: (כד) וְהָיָה אוּנ אִם וֶוענְט זַיין אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה אוּיב פוּן דִי אוֹיגֶן פוּן דֶער עֵדָה נַעֲשָׂתָה לִשְׁגָגָה וָוענְט דָאס גֶיטָאהן וָוערֶין בְּשׁוּגֵג רש"י שְׁרֵיבְט עֵינֵי הָעֵדָה מֵיינְט מֶען דָאס בֵּית דִין וָוארוּם זַיי הַייסֶין דִי אוֹיגֶן פוּן דֶער עֵדָה

וָוארוּם אַזוֹי וִוי דוּרְך אוֹיגֶן זֶעהְט דֶער מֶענְטְש וָוייא עֶר זֶאל גֶיין אַזוֹי דוּרְך דֶעם בֵּית דִין וָוייסְט דֶער מֶענְטְש וָואס עֶר מַעג טָאהן אוּנ וָואס עֶר טָאר נִיט טָאהן אוּנ אַזוֹי אִיז דֶער פְּשַׁט אַז דִיא עֲבֵירָה אִיז גֶיטָאהן גֶיוָוארֶין דוּרְך דֶעם מוֹיל פוּן דֶער עֵינֵי הָעֵדָה בְּשׁוּגֵג כְּלוֹמַר דָאס בֵּית דִין זֶענְען גֶיוֶוען אַשׁוּגֵג זַיי הָאבֶּין זִיך טוֹעֶה גֶיוֶוען אוּנ הָאבֶּין גֶיפְּסְקֶה אוּיף אַיין זַאך אַז עֶס אִיז מוּתָּר דֶער מִיט כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת צוּ דִינֶען אוּנ דוּרְך דֶעם הָאבֶּין דִי עֵדָה גֶידִינְט כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְעָשׂוּ זַאלֶין נָאר דִי עֵדָה מַקְרִיב זַיין אַיין פַּר וָואס עֶר אִיז אוּיסְגֶעגֶעבֶּן רִינְד פַאר אַיין עוֹלָה אוּנ זַיינֶע מִנְחוֹת אוּנ זַיינֶע נְסָכִים זַאלֶין זַייא בְּרַייטְגֶעגֶען אַזוֹי וִוי דֶער

כדחזי וצפיר בר עיזי חד
לחטאתא : כה ויכפר
כהנא על כל כנשתא
דבני ישראל וישתביק
להון ארי שלותא היא
ואיתיון אתיהון ית
קורבנהון קורבנא קדם
יי וחובתהון קדם יי על
שלותהון : כו וישתביק
לכל כנשתא דבני
ישראל ולגיורא
דיתגירון ביניהון ארי
לכל עמא בשלותא :
כז ואם אנש חד ייחוב
בשלו ויקריב עיזא בת
שתה לחטאתא :
כח ויכפר כהנא על
אנש דאשתלי במחביה
בשלו קדם יי לכפרא
עלוהי וישתביק ליה :
כט יציבא בבני ישראל
ולגיורא דיתגירון

ושעיר־עזים אחד לחטאת : כה וכפר
הכהן על־כל־עדת בני ישראל
ונסלח להם כי־שגגה הוא והם
הביאו את־קרבנם אשה ליהוה
וחטאתם לפני יהוה על־שגגתם :
כו ונסלח לכל־עדת בני ישראל
ולגר הגר בתוכם כי לכל־העם
בשגגה : ס שביעי כז ואם־נפש אחת
תחטא בשגגה והקריבה עז בת־
שנתה לחטאת : כח וכפר הכהן על
הנפש השגגת בחטאה בשגגה
לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו :
כט האזרח בבני ישראל ולגר הגר

ת"א וסס כביתו לת קרבנס . זכמים מת : כי לכל העם . הוריות ה: וסס נפש אחת . יבמות ס : וכפר הכהן . הוריות ז מנחות פ"לחטאת קרי

רש"י

שנאמר (ויקרא ה) ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמת להטאת : (כה) הביאו את קרבנם אשה לה' . (ספרי יבמות ט) זה החמור בפרשה הוא פר העולה פ שנאמר אשה לה' : וחטאתם. זה השעיר: (כז) החטא בשגגה. צ כע"ל : עז בת שנתה. שאר עכירות יחיד מביא

שפתי חכמים

יבאו מעך וגו' מהכאעו ולא כל הגוף : פ בלא תפרש הקרבן הביאו לת קרבנם זה עולה וחטאת והם דכתיב והחטאם הוא של חטאת האמור בויקרא ובא הכא הכי' לומר שאין מעכר העולה והעביר להטאת החמורים בפ' זו מביאים עוד לת פר החטאת הנאמר בויקרא לכן פירש הוא שם פר העולה שנא' בו אשה לה' לפסוק חטאת לאינו אשה לה' רק עולה הוא אשה לה' : צ דוי"ו וסס נפש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) וסס נפש אחת . פירשנו לעיל בפ' ויקרא שהעלה החטא בשגגה יותר מעגוף :

פירוש לתורה אלהים

דין איז פון איין פר ווי פריער איז גישטאנען אוג
אצינקעלע פון צינען זאלין זיי ברייגנען פאר איין
קרבן חטאת : (כה) וכפר הכהן אוג דער כהן זאל
פאר געבין אויף אלע יודין דאס הייסט דער כהן
זאל מקריב זיין די קרבנות אוג דורך די קרבנות
נכלה להם ווערט פאר געבין ווערין צו זיי די עבירה
כי שגגה הוא ווארום דאס איז אשוגג ווען דאס בית
דין וואלט ניט מהיר זיין וואלטין זיי דאס ניט
גיטאהן והם הביאו אוג זיי האבין דאך גיבראכט
זייער קרבן עולה אשה לי' אפ"ער אפער צו גאט
וחטאתם אוג זייער קרבן חטאת דאס איז דער
שעיר עזים האבין זייא גיבראכט לפני יי פאר גאט
על שגגתם אויף זייער שוגג : (כו) ונסלח אוג עס ווערט
פאר געבין ווערין לכל עדת צו אלע יודין ולגר הגר

בתוכם אוג צו דעם פרעמדין וואס וואהנט צווישין
זיי כי לכל העם בשגגה ווארום נאר דעם פאלק איז
גיווען איין שוגג: (כז) ואם נפש אחת אוג אז אמענטש
וועט זינדיגען אום גערין כלומר ער וועט דינען
עבודת כוכבים בשוגג והקריבה זאל ער מקריב זיין
עז איין ציג בת שנתה וואס איז אלט איאהר לחטאת
פאר אקרבן חטאת : (כח) וכפר הכהן אוג דער כהן
זאל פאר געבין על הנפש השגגת אויף דעם לייב
וואס איז גיווען אשוגג בחטאה בשגגה וואס זיא האט
געזינדיגט בשוגג לפני יי פאר גאט לכפר עליו צו
פאר געבין אויף איהם ונסלח לו אוג דורך דעם
קרבן וועט פאר געבין ווערין די זינד וואס ער
הט גיטאן בשוגג : (כט) האזרח דער גיבארענער בבני

בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם
לַעֲשֹׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־
תַּעֲשֶׂה ו בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־
הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כִּי
דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר
הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ
בָּהּ: פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר

אונקלוס

בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְיתָא חֲדָא
יְהֵי לְכוֹן לְדַיָּעֲבִיד
בְּשֻׁלּוּ: ל וְאֱנָשׁ דַּיְעֲבִיד
בְּרִישׁ גְּלֵי מִן יַצִּיבְיָא וּמִן
גִּיּוֹרְיָא קֳדָם יְיָ הוּא
מְרָגֵז וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא
הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ: לא אֲרֵי
עַל פִּתְגָמָא דַּיְיָ בְּסַר
וַית פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁגִּי
אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצֵי
אֱנָשָׁא הַהוּא חוֹבֵיהּ
בֵּיהּ: לב נַהֲווּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא

ת"א מוסיף מאחר. שבת סח קנג יבמות ס סוכות מ כריתות נ: וסנהד' מאבר הנפש. שבת סח סט קיד יבמות ס סנהדרין כפ כריתות ג סוכות מ: אח ס' הוא מגדף. סנהדרין מד: כי דבר ס' בזה. בכורות כד סנהדרין לח שבועות ג: שכלת תכלת. ויומא לו סנהדרין מד: : כה. כריתות כה: ויהיו בני ישראל. שבת לו ס' סוטה מהלת הם עלמה:

בעל הטורים

לומר לך שעון יפה אחד מפ': (לח) שכלת תכלת. כנו' שדבלה הטוכה כל' בני הדם. סמך מקומם למגדף. לומר לך שבזמן אחד הטוכה כל' בני הדם. סמך מקומם למגדף. לומר לך שבזמן אחד

רשב"ם

(ל) ביד רמה. מגדף. זו ע"ג לפי הפשט:

רש"י

ויהיו בני ישראל במדבר. כמו שכתוב בפרשה זו ובמקום אחר: (לא) כי דבר ה'. אם אמר לי דבר ה' בזה אם לא עשה תשובה: (לב) ויהיו בני ישראל במדבר. ויהיו בני ישראל בתוכם. כמו שכתוב בפרשה זו ובמקום אחר: (לא) כי דבר ה'. אם אמר לי דבר ה' בזה אם לא עשה תשובה: (לב) ויהיו בני ישראל במדבר. ויהיו בני ישראל בתוכם. כמו שכתוב בפרשה זו ובמקום אחר:

שפתי חכמים

מוסיף על פנין לפשון שבש"ס הוא מדבר: ק פי' גם זו לפיס שם־שם זו מיילי בשגגת ע"ז דשם קרבן שגגת יחיד בס' ויקרא הוא כשבא לו שעירים וכמ' זו דאיכא שעירים: ר ס"ם ומוד לנו' מדע דל' קללה היא שהרי דכתו רז"ל מכאן לכם למבכך את הנשם כשאין עדים והתראה. והוא כמזיד ואם לא היה ל' קללה מה יוכלו לדרוש רבותינו מכאן למבכך נשם שהוא בכרת אלא ודאי כדשם־יומים: ש פי' כי ל' דבר ה' בזה לא קמייתי אלא כפ"ז שהיא דבור אחד מי' דברות שנאמרו אותו ואם לא היה ל' קללה מה יוכלו לדרוש רבותינו מכאן למבכך נשם שהוא בכרת אלא ודאי כדשם־יומים: ש פי' כי ל' דבר ה' בזה לא קמייתי אלא כפ"ז ואע"פ שכתב' ל' פי' שהמגדף במבכך הנשם קמייתי ונא' כפ"ז מאמר כי דבר ה' בזה בע"ז מיילי ולכאו אמר את ה' אלא אמר לא עשה תשובה: ת ולכאו אמר בשעוקה בה והוכרח לפרש כן מפני שע"ז לפרש מוקה בה כרת דומיא דעוקה תשה הפמוד בפרשה זו

ליקוטים על התורה

(לב) וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וגו', די יידן זָענען גיווען אין דער מִדְבָּר, דער אמת יַעֲקֹב פרעגט מיר ווייסען דאך אז דיא יידן זענען גיווען אין דער מִדְבָּר, צוא וואס זאגט דא דער פסוק דיא יידן זענען גיווען אין דער מִדְבָּר, נאר די נְמָרָא זאגט דיא עבירה פון דעם מענטש איז גיווען ער האט געקלִיבען האלץ אום שבת און ער האט גישראגען די האלץ פיר איילין אין דער מִדְבָּר, אוג אז מען מראגט שבת פיר איילין וויים אין גאם קומט מיתה, אוג ווען דיא יידן זענען גיווען אין דער מִדְבָּר איז גיווען דער מִדְבָּר אזוי וויא אגאם, דריבער ואגט פרייער דער פסוק די יידן זענען גיווען אין דער מִדְבָּר. איז דער מִדְבָּר איצט גיווען אזוי ווי אגאם דריבער אז מען האט געפונען אמענטש ואס קלויבט האלץ אום שבת אוג בראכט גיא פיר איילין אין דער מִדְבָּר האט

פירוש לתורת אלהים

יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר אוג צו דעם פרעמדרן וואס וואהנט צווישין זיי הוֹרָה אַחַת איין לערנונג זאל צו אייך זיין חעושה צו דעם וואס טוהט בשוגג כלומר סיי איין יִשְׂרָאֵל אוג סיי אפרעמדער אז ער דינט עבודת כוכבים בשוגג זאל ער אלץ ברייגגן אזוי אקרבן ווי פריער איז גישטאנען: (ל) וְהַנֶּפֶשׁ אוג דער מענטש אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וואס וועט טאהן בְּיָד רָמָה ער וועט דינען עבודת כוכבים במזיד (מודה־טוויליג) מִן הָאֶזְרָח יומ הגר סיי אגיבארענער יוד אוג סיי אפרעמדער וואס וועט דינען עבודת כוכבים במזיד את יְיָ ער טוהט אהן אחרקה צו הקב"ה כבכול וְנִכְרְתָה אוג

עָם וועט פאר שניטין ווערין דאס לייב פון צווישין איהר פאלק כלומר ער איז חייב כרת: (לא) כִּי ווארום ער האט מבזה גיווען נאמט רייד כלומר נאט אליין מיט זיין טויל האט גיזאגט מען זאל קיין עבודת כוכבים דינען אוג ער האט עובר גיווען אוג ער האט געדיינט הייסט דם ער האט מבזה גיווען נאמט רייד וְאֶת מִצְוָתוֹ אוג זיינע מצות האט ער פאר שטערט הִכָּרֵת פאר שניטען הִכָּרֵת ער וועט פאר שניטען וועדין הַנֶּפֶשׁ הַהִוא דאס עלבייגע לייב עֲוֹנָהּ בָּהּ אז ער האט נאך קיין תשובה געטאהן: (לב) וַיִּהְיוּ אוג אז די קינדער יִשְׂרָאֵל נענען גיווען אין דער מִדְבָּר וואס איין

וַאֲשַׁכְּחוּ גַּבְרָא כַּד מְנַבֵּב
אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבַּתָּא:
לג וְקָרִיבוּ יָתֵיהּ דְּאַשְׁכְּחוּ
יָתֵיהּ כַּד מְנַבֵּב אָעִין
לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן
וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא:
לד וְאַסְרוּ יָתֵיהּ בְּבֵית
מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ
לְהוֹן מַה דְּיַעְבְּדוּן לֵיהּ:
לה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל גַּבְרָא
רְגוֹמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל
כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא
לְמַשְׁרְיָתָא: לו וְאַפִּיקוּ

מִצְאוּ אִישׁ מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים
אֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ
בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ:
ס לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת
הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־
הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ

ת"א סנהדרין מט: סנהדרין מט: כי לא פרש. שם מח:

רשב"ם (לד) כי לא פרש. באיזה מיתה:

רש"י

(כריתות ז) בגנותן של ישראל דבר הכתוב א שלא שמרו אלא שבת לשומה וכשביה בא זה וחללה: (לג) המצאים אתו מקושש. (ספרי) שהתרו בו ולא הניח מלקושש ב לף משמלאוהו והתרו בו: (לד) כי לא פרש מה יעשה לו. (ספרי סנהדרין מח) לא היו יודעים כמיזו מיתה ימות אבל יודעים היו שהמחלל ג שבת במיתה: (לה) רגום. אבל"ע בלעז וכן הלוך אלל"ע וכן זכור ד ושמור: (לו) ויוציאו אתו. מלמד שבית הסקילה חוץ ורחוק מב"ד

שפתי חכמים

מיהו שבבר בשב בה שבבה בפי': א פי' דאל"כ במדבר ל"ל אלא ללמד מיד שבאו למדבר אבל זה אם שבבה ולא קודם לכן. ושם דאמרינן בפרק בל כתבי (דף קיח) אלמני שמלו ישראל שבת דאשונים לא שלשה בשם אומה ולשון, י"ל דמדרשות אלוקים הם. ושם דאמר רב יהודה אמר רב לאבר לוך שבת ודיוני במרב אפקוד ס"מ שלא היה שבת באשונה, וכמו שבקשו הרוב. י"ל דבש"י נזכר מקושש זו בפ' בשלח אם אם לו במרם נתן לבם מקלא פרשיות שיתעסקו בבם שבת ופרה אדומה ודיינים משמע שהידיעם אמוקים בבם שבת ולומר אותם כי עתיד הקב"ה לאות אחבה בבך כמו אפי' אמר' בראמר"ן שם בפ' בשלח ואם לן לא אמרו עדיין מעשה מלאכת שבת ב"ש ללמוד מלות השבת: ב המולאים אותו מקושש מצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שראשיו ומצאוהו היה מקושש לך ל' בש"י בסנהדרין (דף מא). והבא"ם פי' דאם ל"כ המולאים אותו מקושש ל"ל אם אשיטא אות דאם כתיב ויקריבו אותו המולאים אלא ויקריבו אותו המולאים אותו ועוד מקושש ולא אינם מקושש: ג מדכתיב כי לא פרש מה יעשה לו מעשה שיהו יודעין אמייב מיתה שנאמר מחללים מות יומת אבל לא פירש באיזה אמר אבל אם אשיטא אמיתה יודעים אם מייב מיתה אם לאו. ומ"מ הא אם מיתה שבאותה הוא אבל אמר לפרוש לאם מאמר מיתה דכתיב מחללים מות יומת, י"ל מש"ם מסקא לה לפי שאמאלל שבת בשוגג ב"ש ובמזיד ב"ש בסקילה לכך מסקא לה: ד פי' אות ל' הוא אע"פ שאינו נוהג אמיד אלא באותו עת שמחלל שבת כיון דקיי על כל מקושש אינים לו אמאלל שבת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר. אמרו רז"ל אלמני אמרו ישראל שבת אינה לא שלשה בתן כל אותה ולשון ומצא לה אות אינה בשבת אינה מדבריה ויהיו וימצאו בתיב להיות שבלטון במלות אבת מלאו מקושש, ומנא לן דמקושש זה נלאבה מדבריה מקושש אלי' ביום שבתא אלי"ם אם כי דבריו"ם אול' כנ"מ' לאמ"ר. ולמה

פירוש לתורת אלהים

זיי געפונען איין מענש האט געקליבען האלץ אום שבת: (לג) ויקריבו אותו המוצאים אונ די מענטשין וואס האבען איהם געפונען ער האט געקליבען דאס האלץ. רש"י שרייבט אזוי איז דער פשט ויקריבו אותו אז זייא האבען איהם שוין געפונען קלובען אונ האבען איהם געזאגט מען טאר אום שבת ניט קלובען האט ער דער זאך פארט געקליבען האבען זייא איהם געברייגט צוא משה אונ צו אהרן אונ צו גאר דר עדה: (לד) ויניחו אונ זייא האבען איהם גלייגט אדער גילאזט במשמר אין דער תפיסה כי וארום עס איז ניט וואס מען זאל אים טאן. רש"י שרייבט זייא האבען געווסט אז ער איז חייב מיתה גאר זייא האבען ניט געווסט וואס פאר איין מיתה מען זאל איהם מאהן: (לה) ויאמר יי האט גאט געזאגט צו משה מות יומת דער מענש זאל ווערען גישיידט אונ מיט וואס זאל מען איהם טייטען רגום אותו גאר דיא עדה זאל אים פאר שטיינען מיט שטיינער אל מחוץ למחנה אויסער דיא מחנה: (לו) ויוציאו האבען איהם גאר דיא עדה ארויס געפירט

כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ
אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ פ מפטיר לז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם
צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃

יְתִיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבְּרָא
לְמִשְׁרְיָתָא וּרְגָמוּ יָתֵיהּ
בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא
דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
לז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ לח מַלֵּיל עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן
וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוֹסְפְּדִין
עַל כַּנְפֵי כְּסוּתְהוֹן
לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל
כְּרוֹסְפְּדָא דְּכַנְפָא חוּטָא

תי"א דבר אל בני. ברכות יב סוכה מ: על כנפי. פס מב חולין קלו: סכנף פתיל. ברכות כו בכם כז יבמות ד מיר גם מנחות לה.

בעל הטורים

(לח) ועשו להם ציצית. אמר הקב"ה אני רולה שתהיו מעוטפים כמלאכים לנוס הבדים כאבר לאיתם מוחי מעוטף לכן נוס

רש"י

(סנהדרין מג): (לח) ועשו להם ציצית. על פס הפתילים התלוים בה כמו (יחזקאל ח) ויקחני בציצת ראשי. ר"מ ציצית על פס ורמיתם ה אותו כמו (שיר ב) מציץ מן החרכים: תכלת. (מנחות מג) נצב ירוק של ו

רשב"ם

(לח) ציצת כמו בציצת ראשי. קבוצת פתילים תלויין

שפתי חכמים

שייך ל' היה כי תמיד מיעל עליהם לרגוס לת סמים שבגיכר עביכה הזאת: ה דלעמה לאמין קשה הל"ל ועשו להם פתילים על פס שלא פתיל תכלת, לכן מאר ר"מ, ולפי ר"מ קשה הל"ל מציצין מלי ציצית, לכן פי' גם פעם לאמין דכתיב ויקחני ציצית לאמר ו והוא דג כעולה מן הים מתח לבגדיהם שהם ומרגליהו דומה ליה

עניני המקושש

בשבת לא היה יוכל אמן אבוה מן הנגים המבוקשים המוטים על מידות המולם אם מעלא מקושש זה לאמל שבת ולא כנגד המדות, לפיכך היה מולאי גדול לחייבו מיתה:

(לח) ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו'. הנה מיקר מלוה זאת אם לאמר לעולה, ולעולה אם המדה על המכליהו ומיהו, כי אם המדה מרמיק אם מלמו מתמיהי מולם הזה ע"כ לומר שהיה מאמין היה מולם אחר ששם ישמעני עכיר מכיעת המעונ זה מעונו היותר נאלה, ומתי יהיה שתעונו הזה, אחר מותו במולם הבאמות, וע"כ הוא מאמין בהשגחה הנגמה אחר מותו, ומאמין שהנשמה היה היא אף בלי הגוף, ויש להבאמה שכר הקיום המלות, וכאשר היה שכר הקיום המלות כן יש מוכח על הענינות,

פירוש לתורת אלהים

פירט פון דער מחנה ויתקבו אונ זייא האבין אים פאר שטיינט מיט שטיינער ומות אונ ער איז געשטארבען כאשר צוה אזוי וויא נאט האט גיבאטען צו משה כלומר מען האט אים גיטייט מיט דער מיתה וואס נאט הט געבאטען צו משה: (לז) דבר אל בני ישראל רייד צוא דיא יודין אונ זאלסט זייא אזוי זאגען וישו להם ציצית זייא זאלען זיך מאכען ציצית על כנפי בגדיהם אויף דיא עקען פון זייערע קלייידער כלומר אזוי אקלייד וואס האט אין זיך געפארבט מיט דעם בלוט פון אזוי אנוארעם וואס הייסט חלזון דאס הייסט תכלת אונ אז

מצות השם

(לח) [סמ"ג] (עשה קכד) להעיל ציצית בכנף שיש לו ד' כנפיים לו יותר בגמל ועכו"ל להם ציצית וגו':

ועשו להם ציצית וגו'. נדאם איז אמצות עשה: דער יוד וואו האט אקלייד וואס ער ביים אין איהר ביי מאנ אונ אין דער קלייד איז דא פיר עקען אדער מער וויא פיר עקען דארף ער מאכין פיר ציצית, אין פיר עקען אין יעדער עק איין ציצה נים מער, אונ אפילו קליינע קינדער זקרים אז דאס קינד ביים נאר וואס איז ציצית זאל מען אים אנטאהן אזוי אקלייד וואס האט פיר עקען אונ מען זאל מאכין אין דעם קלייד פיר ציצית די הנגן זאגין די מצוה ציצית איז אנדריסע מצוה, דער יוד

פירט פון דער מחנה ויתקבו אונ זייא האבין אים פאר שטיינט מיט שטיינער ומות אונ ער איז געשטארבען כאשר צוה אזוי וויא נאט האט גיבאטען צו משה כלומר מען האט אים גיטייט מיט דער מיתה וואס נאט הט געבאטען צו משה: (לז) דבר אל בני ישראל רייד צוא דיא יודין אונ זאלסט זייא אזוי זאגען וישו להם ציצית זייא זאלען זיך מאכען ציצית על כנפי בגדיהם אויף דיא עקען פון זייערע קלייידער כלומר אזוי אקלייד וואס האט אין זיך געפארבט מיט דעם בלוט פון אזוי אנוארעם וואס הייסט חלזון דאס הייסט תכלת אונ אז

ציצית פון דער זאלען זייא אין איטליכען עק מאכען פיר עקען זאלען זייא אין איטליכען עק מאכען פיר עקען לדורותם צוא זייערע געבירט כלומר דיא דורות וואס וועלען זיין נאך זייא זאלען זייא אויף האלטען דיא מצוה ציצית ונתנו אונ ביים דיא ציצית וואס זייא וועלען מאכען ביי דעם עק פון דעם קלייד זאלען זיי געבען פתיל תכלת איין פאדעם פון בלאע וואל דער פאדעם זאל זיין געפארבט מיט דעם בלוט פון אזוי אנוארעם וואס הייסט חלזון דאס הייסט תכלת אונ אז

ציצית תהיה לכם לדעת אלהים אנכי יי אלהיכם אשר הוציתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אנכי יי אלהיכם: (לח) ויאמר יי אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת: (לט) והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם: (מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והיתם קדשים לאלהיכם: (מא) אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

פירוש לתורת אלהים

ציצית פון דער זאלען זייא אין איטליכען עק מאכען פיר עקען לדורותם צוא זייערע געבירט כלומר דיא דורות וואס וועלען זיין נאך זייא זאלען זייא אויף האלטען דיא מצוה ציצית ונתנו אונ ביים דיא ציצית וואס זייא וועלען מאכען ביי דעם עק פון דעם קלייד זאלען זיי געבען פתיל תכלת איין פאדעם פון בלאע וואל דער פאדעם זאל זיין געפארבט מיט דעם בלוט פון אזוי אנוארעם וואס הייסט חלזון דאס הייסט תכלת אונ אז

ציצית תהיה לכם לדעת אלהים אנכי יי אלהיכם אשר הוציתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אנכי יי אלהיכם: (לח) ויאמר יי אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת: (לט) והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם: (מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והיתם קדשים לאלהיכם: (מא) אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

ואם איז מקיים די מצוה ציצית דער דין איז, איז ער וודה צו זכרן דיא שכינה, אונ עס איז גלייך ווי ער וואלט מקיים גיוועזן די באנצע תורה, נאך זאגט די גמרא ווען הקב"ה האט גיוואלט צו משה דיא שלש עשרה מדות האט ער זיך איין גערעקעלט אין אמצית מיט ציצית אונ האט גיזאגט צו משה ווען דיא יודין וועלין אזוי מאכן זייא וועלין זיך איין ווקלען אין אמצית מיט ציצית אונ וועלין זאגין די שלש עשרה מדות וועל איך זיי מוחל זיין זייערע זינד, די כ'צוה ציצית איז איינביג מיי מען האט תכלת מיי מען האט נים תכלת, אין ארץ ישראל אונ אין חוץ לארץ אונ גאר ביי זקרים:

דתכלתא : לט ו׳ הון לט
לכון לכרוספדין ותחזון
יתיה ותדכרון ית כל
פקודיא דיי ותעבדון
יההון ולא תטעון בתר
הרהור לבכון ובתר
חיזו עיניכון די אתון

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ
וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי
לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם

ה״א ולמיתם אתו. בכולם יש שבח כו׳ זכמים ים ס׳ הזוהר פרשת תרומה : ולא תתורו. נדרים כ : אחרי לבבכם. בכולם יג :

בעל הטורים

בתכלת שדומה לרקיע ולכסא הכבוד : ציצית. בש״ת ב״ש בגימ׳ שולם כשאי : ציצית. בגימ׳ לדקות ובגימ׳ כשרים לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה למה שבאמר, ומשה אתכם על ככפי נשרים ! (לט) וראיתם. בגימ׳ ציצית ביום : וזכרתם. כתיב זכירה בציצית לכן נוה לעשות ד׳ ציצית בארבע כנפות בגדיו שב״מ שיהיה יזכור. ובכל ל׳ ה׳ קשרים כדי שיזכור למעשה מומבי מוכה. ויש בכל ל׳ במוכה חיבין שומבע מבעשות שבירה בשמונה ליבריו המרגלין לא המדם לעבירה. ואלו הן, מזוזה, ציצים, פה, חוטם, ידים, רגלים, הבטה, יהלב. ומה שבר שלמו מעבירים הקבר וזו׳ מדרשות של ניכנס : ציצית. בולם ש״ר וש׳ חוטין וה׳ קשרים הרי״ג בהבוש בכל עם יהיו בגדיך לבנים, בגימ׳ זה ציצית לבגדיכם : כל מצות ה׳. בולם הרי״ב לאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה המעטה :

רש״י

חלזון : (לט) וזכרתם את כל מצות ה׳. שמנין גימטריא של ציצית ז׳ שם מחות ושמונה חוטים והמשה ח קשרים הרי הרי״ג : ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו מתור החרן. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירה׳.

דעת זקנים מבעלי התוספות

מן הלב עד סוף גופו של אדם שני עניני, מהר״ם: (לט) ולמיתם אותו. שהם לכפות ליבם אז אינו אלא שהם לכפות אותה בשמירה לתן לליבו ולזכירה לליבה לאי בהוא אומר אינו אלא אינו רוצה. ר״מ ולמיתם אותו אם עשית כן נעשה כמי שאתה רוצה בשם שהכוח שדומה לתכלת כדא״כ מאיר מה בשמיה תכלת מכל מיני לבנונין לפי שהתכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא׳ וילאו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם הרקיע״ל בלע״ז דומה לרקיע וכתיב ולמיתם שהרי וזכרתם והרי ועשיתם מלמד שהתלים מביא לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה : וזכרתם את כל מצות ה׳. שהם לפי ד׳ מלות כתיב. מסרי יו״ד שניה וי״ל דג׳ ציצית כתיב ואחד מניהו

פירוש לתורת אלהים

עֶס אִיז גִיט פַאר הַאנְדֶען הִבְלֶת מוז מָען מַאכֶען צִיצִית אָן תְּכֵלֶת : (לט) וְהָיָה אוּנ עֶס זָאל זַיין צוּא אַייך צוּא צִיצִית וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ אוּנ אִיר זָאלְט זֶעהֶן דִיא צִיצִית וּזְכַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט גֶידֶענְקֶען אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ אַלֶע מִצְוֹת פוּן גָאט. רש״י שֶׁרַייבְט דָאס וואָרְט צִיצִית טְרֶעפְט אָן יַעֲקֹב הוּנְדֶערְט אוּנ אוּיך אִיז פַאר הַאנְדֶען אִין דִיא צִיצִית אַכְט פָּעדֶים אוּנ פִינְף קְנִיפְּלֶען אִיז דְרַייצֶען סָךְ הַכֹּל אִיז יַעֲקֹב הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶען דָאס הַייסְט הרי״ג אוּנ אַלֶע מִצְוֹת פוּן דֶער תּוֹרָה טְרֶעפְּען אוּיך אָן אִין דֶער צָאל הרי״ג. דְרוּם אַז אִיהֶר וועט זֶעהֶן דִיא צִיצִית וועט אִיר גֶידֶענְקֶען אַז מָען דַארְף מְקַיֵּים זַיין הרי״ג מִצְוֹת וַעֲשִׂיתֶם אוּנ אִיר זָאלְט זַייא טָאהֶן כְּלוֹמַר אִיר זָאלְט מְקַיֵּים זַיין מַייְנֶע מִצְוֹת וְלֹא תָתוּרוּ אוּנ אִיר זָאלְט גִיט נָאך זֶעהֶן נָאך אַייֶער הַארְץ

מצות השם

(לט) [ספז] (נאו רלג) שלא לחור אחר מחשבות הלבב ומראות העינים שהם מביאים לידי עבירה, ולא אחרי רצות הגוף שרוצה ומזמר. מצות גמטריא שלא ולא תתורו אחרי לבבכם וגו׳. ודאם אין אמצות לא תעשה אמעגמש מאר גיט טראכטען אין הארצין אשלעכטס טראכטונג צו לייקגען אין די מצות פון דיא הורה אונ אפילו אין אין אייגר מצוה מאר מען גיט קוקען מיט זייגע אויגין אויף ווייבער ער זאל מיט זיי חזנה זיין, אונ מען מאר גיט זוכען צו האבין פערגעגענען פון תאוות עולם הזה, אונ אפילו דער מענגש וואס הקב״ה האט איהם גיבענגש מיט עשירות אונ ער האט פערגעגענען, זאל דאס פערגעניגען זיין מיט יראת שמים אונ פרומקייט, ער זאל גיט קומען צו אנבירה דורך די פרומקייט :

רשב״ם

בשער הראש : (לט) והיה לכם לציצת. הציצית הזה יהיה לכם לראיה שתראו אותו כמו מצוין מן החרכים. וכן מצאתי בספרי : פהיל הכלת. פירשו רבותינו לפי שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד :

רש״י

חלזון : (לט) וזכרתם את כל מצות ה׳. שמנין גימטריא של ציצית ז׳ שם מחות ושמונה חוטים והמשה ח קשרים הרי הרי״ג : ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו מתור החרן. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירה׳.

דעת זקנים מבעלי התוספות

מן הלב עד סוף גופו של אדם שני עניני, מהר״ם: (לט) ולמיתם אותו. שהם לכפות ליבם אז אינו אלא שהם לכפות אותה בשמירה לתן לליבו ולזכירה לליבה לאי בהוא אומר אינו אלא אינו רוצה. ר״מ ולמיתם אותו אם עשית כן נעשה כמי שאתה רוצה בשם שהכוח שדומה לתכלת כדא״כ מאיר מה בשמיה תכלת מכל מיני לבנונין לפי שהתכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא׳ וילאו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם הרקיע״ל בלע״ז דומה לרקיע וכתיב ולמיתם שהרי וזכרתם והרי ועשיתם מלמד שהתלים מביא לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה : וזכרתם את כל מצות ה׳. שהם לפי ד׳ מלות כתיב. מסרי יו״ד שניה וי״ל דג׳ ציצית כתיב ואחד מניהו

ליקוטים על התורה

תְּפִילִין אוּיף זַיין הַאנְט אוּנ אוּיף זַיין קָאפּ. אַז עֶר דֶערְזֶעהְט די תְּפִילִין דֶערְמַאנְט עֶר זִיךְ אִין נָאט אוּנ זַיינֶע זִינְדִיגֶע גִים, אָבֶער שַׁבָּת לַיינְט מָען גִים תְּפִילִין דְרַייבֶּער הָאט לֶר פַאדֶרְגֶעסִין אוּנ הָאט גֶעזִינְדִיגְט, הָאט נָאט גֶיזָאגְט צו מֹשֶׁה גַיי גִיב די יוּדִין אַמְּרוֹה וואס זָאלְין זַייא טָאהֶן שַׁבָּת אוּנ יום טוב אוּיך דָאס אִיז דִיא מִצְוָה צִיצִית :

(לט) וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ וגו׳. דֶער יַלְקוּט רַאוּבֵנִי שְׁרַייבְט דֶער אוֹהַר זָאגְט דֶער מֶענְש וואס

זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃ מא אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים

אונקלוס

טַעַן בַּתְרֵיהוֹן׃ מ בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהְכוֹן׃ מא אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן דִּי אַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא

ת"א מני ה'. מנמיים מד: מאשר סולקתי. בהכות יג: מתכם מגמרן. סס יד:

אני

רש"י

העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות: (מה) אני ה'. נאמן לשלם שכר: אלהיכם. נאמן להפרע: אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו י עליכם גזרותי: אני ה' אלהיכם. עוד למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום המלו לא שנעשה ונטול בכר אמו לא עושים ולא נוטלים שכר (שבת פה) על כרתכם אני מלככם וכן הוא אומר (יחזקאל כ) אם לא ביד חזקה וגו' אמלוך עליכם. ד"א למה נאמר יציאת ב מצרים אני הוא שהבטחתי במצרים בין עפה של בכור לשחיטה של בכור אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן ל בבגדו ואומר תכלת היא (כ"מ פא) ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה שמבה פרשת מקושש לפ' ע"ח (הולין ה) נומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז שלף אילה היא שקולה כ כל המצות וכן הוא אומר בעזרת (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם. ולף פרש' ניצית לכך נשמכה לאלו לפי שלף אילה היא שקולה כנגד כל המצות שנא' ועשיתם את כל מצותי: על כנפי בגדיהם. כנגד (שמות יט) ואבא אתכם על כנפי נשרים. על מרכע כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת ג חמש כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים (שמות ז) והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי: פתיל תכלת. כתיב בציצית והגם"ד מעשנמת שלש יודי"ן הקשרות. ועוד שמעתי שיש שעונין מוליות וכריכות עד שעולין כל המוליות והכריכות וכמוהין והקבריס מן כל מרכע ציצית תני"ג. ובשעור המוליה שיהו בשרך המתלש כדי בריכתן ובריכה ובכם וכל המוליה לא יפחות מז' כנגד שבעה רקיעים והמשיך לא יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה רקיעים ושבע מדורים שבריעים: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם: ולא תאמר מה ראו אלו לעשות כן אלא אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. כדאמר מר ליבא ועינא תרי סרסורי דחטא:

שפתי חכמים

התקנה שתקנו המשה קשרים לא שמות ולא יותר היתה למלאות הכתבין מיתקן בזכירות כל המצוה יותר כל מלאים פלינים והקשרים מש"ה סרס"ו הקרא כלא הר המקנה ולא כפי קודם התקנה: מ פי' אלהים בגימ' זה דיין לומר בהולם מדת הדין: י לא לחיות אלהים דהין כך ובין כך אלהים היה אבל קבלת הגזירות בהוכלות כיוני הכהיכם תלוי בתמתי שלולא שבשלם מנות עבדים לא נתחייבו לקבל הגזירות כמו אבל אחר חומות: כ כי לפי מעם לאמון קשר והם כתיב אמי להיות לכם לאלהים שמשמע בעל כרתכם אני ממלון עליכם, לכן אמר ד"א כו'. ולפי ד"א קשה לא אבל"ל רק אני ס' כ) אם לא ביד חזקה וגו' אמלוך עליכם. ד"א למה נאמר דאמר נבי מלת בכורות לא כתיב כ"א וכ' אבל ונו' אלהים דבתיב בקלת ל"ג, לכן לכון גם לשמם הרמבון על כרחכם כו': ל פרש"י בקלת הדומה לתכלת וכמוהה אמר פתיל תכלת ותכלת היא לבוש לבא הדומה לתכלת ומשמע אמר פתיל תכלת ותכלת היא לבוש בדם מלגון ומלאכין קלא לעכיר עליו מבעת תליה כמו בכתפו התום' (כ"מ דף פא): מ שעשה הדרכה כמולין (דף ס') דהעוכד ע"ז לוקר בהקב"ה ומתמלל לא הבבת בוקר בעבודו ומעיד שקר אלא שבה הקב"ה בעבבה בהלביה בכ"ל. וכן כתבו מוספות בסנהדרין (דף עח): נ פי' שיהן ציצית על כל מעם כנפות אבל בד' כנפות הייב להביל ציצית אף שהיא בעלת ס' כנפות דבכלל מלתים מקה אליבא דב"ע דס"ל סי. ולא בסבא"ם שמיבר בשלש ס' וכש"י סבוא דכבר לדי מעם הדרכן ולא לא ס"ל בר"מ הדרכן וק"ל. ולפי מתוכר לו ירחיק עלמו ולבו מהבת הקב"ה ויהיה קדוש כמלכת הקדושה עד שתתבבל בשמו בגנוי מלוחים וכיוהה בלוכם בלוכל הסיים מהת בסם בכדו ישבבך להתענג מזיו שכינתו עדי עד:

ליקוטים על התורה

גיים אנגיפאהן מים ציצית, רופין אוים פלאכים פאר דעם מענש גיט בבוד צו דעם מענש וואהרום ער איז דער זוהן פון מענש גיט בבוד צו דעם מענש וואהרום ער איז דער זוהן פון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. נאך אנזם דר זוהר ווען דער מענש איז איין גיגוויקלט מים זיין קלייד וואס איז מים ציצית אוז ער קומם צו דיא טיר פון זיין וואהנונג ונעבין דיא מזוזה. האם הקב"ה אשכיחה מים דעם מענש אוז דער מלאך המשחית גיים אונעק פון איהם אוז דער מענש ווערט גירעטעט פון אלע שאדינס אוז פון אלע משחיתים, רבי יהודאי זאגט איך זאג עדות דער מענש וואס גיים ארוים אין דער פריה פון זיין שטוב אנגיטאהן אין טלית מים כשרה ציצית אוז מים תפילין אויף זיין האנט אוז אויף זיין קאפ אוז גיים אזוי אין שוהל קומם צו איהם די שכינה מים צוויא פלאכים אוז באלייטין איהם ביז אין שוהל אוז בענשין איהם אוז איין הקדש גיים אינסיר איהם אוז ער מוז ענטפרין אמן אויף דיא ברכה:

פירוש לתורת אלהים

וואס איינער האט גלוסט איין עבירה צוא מאהן ואחרי עיניכם אוז נאך דעם וואס איינער אויגען זעהן אשר אתם זונים אחריהם נוס איר קערט זיך נאך זיי. רש"י שרייבט וואהרום דאס הארץ אוז די אויגן זעגען צוויי מעקלירם אוז רייזען אן דעם גוף צו דר עבירה כלומר די אויגין זעהן אוז דס הארץ גלוסט אוז דער גוף טוהט די עבירה דרום שטייט אחרי לבבכם ואחרי עיניכם: (מ) למען תזכרו אז איהר וועט זעהן די ציצית הזכרו ואלט מאהן את כל מצותי מיינע אלע ומצות והיתם אוז איהר זאלט זיין הייליג צו איינער נאם: (מא) אני יי איך בין איינער נאט כלומר איך בין באגלייבט צו צאלין אנגטין שכר אז איהר

אָנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ
ה"א מני ה'. סס יד מנחות מד:

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ פ פ

קי"מ. פל"ס סימן: ומספרינן ויעלה יהוסף ביהוסף סימן כ':

רש"י

על סס שכול בכורות תרגום של שכול תכלה. ומכתם היתה בלילה וכן לבב התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב ושמונה חומים שבה כנגד שמונה ימים שבהו ישראל משילאו ממצרים עד שמרו ם שירה על היס:

חסלת פרשת שלח

ששמחו ששמח ונלאו ותכלו ואיתו ומתחתלה היליאה יסים שמנה ימים ומתחתלה היליאה יסים שבעה שהרי ביום השביעי הון מזו הלילה שמרו שירה וכרי משה הדרשן נמי ס"ל כרי ודלא כהרא"ם שפ' כי אלה הדברים שמונים פס הם דברי ר"מ הדרשן שכל כש"ז ז"ל לא ס"ל כרי, (וע' בגמ"י) כי שם סותר דברי הרא"ם ואומר שאלה שם דברי סרב ולא דברי ר"מ הדרשן רק מ"ש למה נסמכה פרשת מקושש כו' הם דברי ר"מ הדרשן ולא יותר:

פירוש לתורת אלהים

וְעַתָּה מְקַיְּמִים זַיִן מִיינֶע מִצְוֹת אֱלֹהֵיכֶם אִיךְ בִּין אַיְיעֶר דַּיִין כְּלוֹמֶר אִיךְ וֶועל אַייך שְׁטְרָאפִּין אַז אִיר וֶועט עוֹבֶר זַיִן מִיינֶע מִצְוֹת אֲשֶׁר וֹאם אִיךְ הָאבּ אַייך אוּם גִיצוּינְגִין פּוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם אוּיף דֶעם תְּנַאי אִיהֶר זָאלְט מְקַיְּמִים זַיִן מִיינֶע מִצְוֹת לִהְיוֹת אִיךְ זָאל זַיִן צוּ אַייך אַנְגֶאט אֲנִי אִיךְ בִּין אַיְיעֶר גֶאט, רש"י שֶׁיְּהֵיכֶם דְּרוּם שְׁטֵיט נָאך אַמְאהל אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם עֶם וִויל מִיר וַוייזִין דִי יִשְׂרָאֵל זָאלִין נִיט זַאגִין צוּא וֹאם הָאט דֶען גָאט אוּנְז גֶהֵייסִין קָבְּלוּ זַיִן שֶׁכֶר מִיר וִוילִין נִיט מְקַיְּמִים זַיִן דִי מִצְוֹת מִיר וִוילִין נִיט שֶׁכֶר דְּרוּם שְׁטֵיט נָאך אַמְאהל אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם צוּ וַוייזִין אַז גָאט זָאגְט אוּנְז אָן אִיהֶר זָאלְט וִוייסִין אַז אִיךְ בִּין אַיְיעֶר גָאט אוּנְז גוּזֶר גִיוֶוען אוּיף אַייך אַז אִיהֶר מוּזְט הַאלְטִין מֵיינֶע מִצְוֹת אֶפִּילוּ אִיר וִוילְט נִיט וְוָארוּם אִיךְ בִּין מִיט נְוַאלְט אִיבֶּער אַייך אֶמֶלֶךְ:

מרגלי יהושע

(זה המאמר שייך לקמן בספ"ק י"ב) וְעַתָּה הַשְׁבִּעוּ נָא וגו', רָחָב הָאט גֶיזָאגְט צוּ דִי מְרַגְּלִים אִיךְ בָּעט פּוּן אַייך אִיהֶר זָאלְט שְׁוֶוערִין בֵּיי גָאט אַזוֹי וִוי אִיךְ הָאבּ מִים אַייך גֶיטָאהן חֶסֶד אַזוֹי זָאלְט אִיר טָאהן מִים דִיא פַאמִיליֶע פּוּן מֵיין פָאטֶער חֶסֶד אוּנְז אִיהֶר זָאלְט מִיר גֶעבֶּען אַצַייכִין אַז אִיר וֶועט מִיט מִיר טָאהן אֱמֶת, פַאר וֹאם הָאט רָחָב גֶערוּפִין דִי שְׁוֶועסְטֶר וֹאם זִיא הָאט גִיטָאהן צוּ דִי מְרַגְּלִים מִים חֶסֶד, אוּנְז דִי מְרַגְּלִים זָאלִין

מרגלי יהושע

(ה) וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנֵים אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוּ

פירוש ע"ט

(א) וַיִּשְׁלַח אוּנְז יְהוֹשֻׁעַ דֶער זוֹהֶן פּוּן נוּן הָאט גֶשִׁיקְט פּוּן דֶער שִׁטָּאט שִׁטִּים צְוֵוִיי קֶעסְטֶלִיכֶע מַאנְגֶען אוּיס וֶעהֶרֶם חֶרֶשׁ טוּיבֶע כְּלוֹמֶר עֶר הָאט זַיי גֶיזָאגְט אִיהֶר זָאלְט זִיךְ מַאכֶין גְלַייךְ וִוִיא אִיהֶר וֶעגְט טוּיבֶע כְּדֵי דִי לַייט פּוּן דֶעם לַאנְד זָאלִין זִיךְ פַאר אַייךְ נִיט הִיטֶען צוּ בַיידִין וֶועט אִיהֶר קֶאנֶען גֶיזוּאר וֶוערִין וִוִיא אַרוּם מֶען קָאן דָאס לַאנְד אַיין גֶעמֶען לַאסְט אוּנְז עֶר הָאט זַיי אַזוֹי גֶיזָאגְט לְכוּ גֶייט אוּנְז עֶרְקֶנְט דָאס לַאנְד וִוִיא אַזוֹי מֶען קָאן זַיא אַיין גֶעמֶען וְאֶת יְרִיחוֹ אוּנְז דִי שְׁטָאט יְרִיחוֹ זָאלְט אִיהֶר אוּיךְ אוּיס עֶרְקֶנְן וְוָארוּם יְרִיחוֹ אִיז אַזוֹי שְׁוֶועֶר גֶיזוּן אַיין צוּ גֶעמֶען אַזוֹי וִוִיא דָאס גַאנְצֶע לַאנְד זַיא אִיז גֶישְׁטַאנְגֶען אוּיף דֶעם עֶק לַאנְד בֵּילְכוּ אוּנְז וַיֵּלְכוּ אוּנְז גֶינַאנְגֶען אוּנְז זַיִיא זֶעגֶען גֶינַאנְגֶען אוּנְז זַיִיא זֶעגֶען גִיקוּמֶען בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה אִין אַיין הוּיז פּוּן אַיין אִשָּׁה וָאם זִיא פַאר קוּיפְט שְׁפַּייזֶען אֶדֶער אִשָּׁה זוֹנָה זִיא אִיז גֶיוֶוען אַיין זוֹנָה וְשָׁמָּה אוּנְז אִיהֶר נָאמֶען אִיז גֶיוֶוען רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה אוּנְז זַיִיא הָאבֶּין זִיךְ דָארְטֶען גְלַייגְט: (ב) וַיֹּאמַר אוּנְז עֶס אִיז וָוארִין גֶיזָאגְט צוּם מֶלֶךְ פּוּן יְרִיחוֹ אַזוֹי צוּ זָאגֶען הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ מְעֶנְטְשֶׁין זֶעגֶען אֵהֶר גִיקוּמֶען פּוּן דִיא יוּדִין אוּיס צוּ זֶעהֶן דָאס לַאנְד: (ג) וַיִּשְׁלַח אוּנְז דֶער מֶלֶךְ פּוּן יְרִיחוֹ הָאט גֶשִׁיקְט צוּ רָחָב אַזוֹי צוּ זָאגֶען הוֹצִיאִי גִיב אַרוּיס דִי מֶענְטְשֶׁין וָואס זֶעגֶען צוּ דִיר גִיקוּמֶען וְוָארוּם זַיִיא זֶעגֶען גִיקוּמֶען אוּיס זֶעהֶן דָאס גַאנְצֶע לַאנְד: (ד) וַתִּקַּח

וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן
הֵמָּה׃ ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים
יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ
מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם׃ ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה
וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֶעֲרוּכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג׃
ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבָּרוֹת
וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם׃
ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג׃
ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם
אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם׃ י כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־
הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחוֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם׃
יא וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ
מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת׃ יב וְעַתָּה הִשְׁבְּעוּ־נָא לִי
בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם
עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת׃ יג וְהֶחֱיִתֶם

פירוש ע״ט

מאהן מיט איהר פאטערס פאמיליע האט זיא אויך גערופן חסד, אוג דיא סוכה וואס דיא כרגלים זאלין מאהן מיט איהר אליין האט זיא גערופן אמת, נאר לפשל אסוהר איז אמאהל געפארן אין וועג צוא זיין האנדיל, בייא נאכט האט ער געגעבטיגט אין אקרעטשמע האבין גנבים ביי איהם אנועק גענאנגען זיין נאנצע געלט אוג ער האט שוין גיט געהאט מיט וואס צוא האנדלען, ער האט גיוואלט פארן אליין האט ער גיט געהאט אויף הוצאות אליין צו פארן, האבין איהם מענטשין אן עצה גיגעבין ער זאל אריין גיין צום גביר פון שטאט אוג זאל איהם דערציילין זיין אומגליק וואס איהם האט געטראפין פאטער וועט ער אים באלדן אויף דער הוצאה אליין צוא קומען, דער סוחר האט אזוי גימאהן אוג איז אריין גענאנגען צום גביר אוג האט אים אלץ דערציילט אוג דער גביר האט איהם באלד גיגעבין הונדערט רובל, דער סוחר איז געקומען אליין אוג האט באלד מיט די פאסט אפגעשיקט דעם גביר די הונדערט רובל. אין אייניס יאהרין האט גיטראפין דער גביר איז געקומען אין דיא שטאט וואו דער סוחר האט געוואוינט אוג דעם גביר האט פארפעלט געלט. איז ער געקומען

האשה אוג די אשה האט גינומען די צוויי מענטשין ותצפנו אוג זיא האט באהאלטען אינליגען בזונדער אויף אנדער ארט זיא האט גנאנט צו דעם שליח פון דעם מלך כן עם איז אזוי כלומר דאס איז אמת אז דיא מענטשין זענען צו מיר גיקומען אוג איך האב גיט גווסט פון וואנען זיי זענען: (ה) ויהי אוג אז עס איז גיקומען די צייט צו פאר שליסען דעם טויער אז עס איז פינצטער גיוואר ין זענען דיא מענטשין ארויס גינאנגען איך וויים גיט וואו הין די מענטשין זענען גינאנגען אנט זייא גרייכען: (ו) והיא אוג זיא האט זייא ארויף גיבראכט צום דאך אוג זיא האט זייא בעהאלטין צווישען די שטענגליך פון פלאקס וואס איז אן גיגרייט צו איהר אויף דעם דאך: (ז) והאנשים אוג דיא מענטשין פון דעם מלך יריחו האבין נאך גנאנט זייא מיט דעם וועג וויא מען גייט צום ירדן אויף דעם איבער פאר אוג דעם טויער האבין דיא היטער פאר שלאסין אחרי דער נאך אז זייא זענען ארויס גינאנגען די וואס האבין זייא נאך גנאנט: (ח) והמה אוג דיא מרגלים איידער זייא האבין זיך גלייגט שלאפין והיא אוג זיא רחב איז אויף גינאנגען צו זיי אויף דעם דאך:

(ט) ותאמר אוג זי האט גינאנגט צו די מענטשין ידעתי איך וויים וואהל אז גאט האט אייך גיגעבין דאס לאנד וכי נפלה אוג עס איז גיפאלין איינער פארכט אויף אונז אוג זענען צו גאנגין דיא הערצער פון אלע זיצער פון דעם לאנד פאר אייך: (י) כי שמענו וואס מיר האבין גיהערט וואס גאט האט גימאכט טרוקען די וואסער פון דעם ים סוף פאר אייך ווען איהר זענט ארויס גינאנגען פון מצרים אוג דאס האבין מיר אויך גיהערט וואס איהר האט גיטאהן צו דיא צוויי מלכים פון אמורי וואס זייא זענען אויף יענער זייט ירדן צו סיחון אוג צו עוג וואס איהר האט זייא פאר וויסט: (יא) ונשמע אוג אז מיר האבין דאס דער הערט איז צו גאנגען אונזער הארץ אוג עס איז גיט געבליבען איין אמטום אין אמענטש פאר אייך כי יי אלהיכם וואהרום אייער גאט ער איז אנאט אויף דעם היכעל אויבען אוג אויף דער ערד אונטען: (יב) ועתה אוג אצונד השבעו שווערט מיר ביייא דעם נאמען פון גאט אז איהר זאלט מיך לאזין לעבין מיט מיין פאטערס הויז גזינד וואהרום איך האב מיט אייך גיטאן חסד אוג האב אייך באהאלטען פאר דיא מענטשין פון דעם מלך יריחו זאלט איהר מיט מיין פאטערס הויז

צו דעם סוחר האט דער סוחר איהם
גיבאהרגם גלם, איצם ווילן מיר
עהרן ווערטמנס סובה איז גיווען בעסר
פון דעם סוחר אדער פון הם גביר,
געוויס איז דיא טובה פון גביר צום
סוחר גיווען זייער גרויס, וואהרום
דער גביר האט דעם סוחר נאר ניט געוואסט איב
דער סוחר זאגט אמת אדער ניין,
אונ איב דער סוחר וועם איהם
דאס גלם צוריק געבין אדער ניין,
דריבר איז גאר ניט מחויב גיווען
ער זאל מאהן אסובה דעם סוחר,
דריבער ווערט דיא טובה גערופין
חסד, אבער דער סוחר איז שוין
מחויב גיווען צו מאהן אסובה דעם
גביר אונ ער האט שוין געקעגט דם
גביר אונ ער האט געוואסט זיכער
אז דער גביר וועם איהם ניין גלם
צוריק געבין, די טובה פון סוחר צום
גביר ווערט גערופין אמת, ווי איז
אבער עס זאל מרעפין אז אייניגקיל
פון גביר איז געקומען אין די שטאט
פון סוחר אונ איז געקומען צום סוחר
ער זאל איהם בארגין גלם ווייל
ער איז אין אומגליק, אונ דער
סוחר האט אים גיטאהן אזוי אסובה
ווי דער גביר האט אמאהל גיטאהן
דעם סוחר, די טובה וועם שוין איך

אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְוֹתַי וְאֵת כָּל־
אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ
לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא תַגִּידוּ
אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בִּתֵּת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד
הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת:
טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לְכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים
וְנִחְבֵּאתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שוּב הָרֹדְפִים
וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים
נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ:
יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי
הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בוֹ וְאֶת־אָבִיךְ
וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחֶיךָ וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תֶּאֱסֹפִי
אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ
הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה
אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ:
כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ

*אתיותי קרי

פירוש עברי טייטש

גזינד אויך טאהן חסד איהר זאלט מיר געבין
דרויף אמתין צייכין כדי איהר זאלט דער קענען
דעם צייכין: (יג) והחייתם אונ איהר זאלט לאזין
לעבין מיין פאטער אונ מיין מוטער אונ מיינע
ברידער אונ מיינע שוועסטער אונ אלץ וואס צו
זייא גיהער והצלתם אונ איהר זאלט אונז רעטטין
פון דעם טויט: (יד) ויאמרו האנשים דיא טענטשין
גיזאגט צו איהר מיר וועלין געבין אונזער לעבין
פון איערטוועגין אויב מען וועט אויך וועלין
הרגין זאל מען אונז הרגין אויף איערט ארט נאר
אויך דעם קנאי זאגין מיר דאס דיר צו אז דוא
וועסט ניט אוים זאגין פאר קיינעם דעם צייכין
וואס מיר וועלין דיר געבין וואהרום אז דוא וועסט
יא אוים זאגין וועלין די אנדערע לייט אויך טאהן
דעם צייכין והיה בתת אונ עס וועט יין אז גאט
ניעט אונז געבין דאס לאנד וועלין מיר מיט דיר
טאהן חסד מיט אמת: (טו) ותורדם אונ זיא האט
אראב געזינדערט די מדגלים פון איהר מויער מיט
אשקריק דורך דעם פענסטער וואהרום איהר שטוב
איז גיווען אין דער מויאנט פון דער מויער פון דער
שטאט אונ זיא איז גיוועסין אין דער מויער:
(טז) ואמר להם אונ זיא האט גיזאגט צו זייא גייט
צום בארג וואהרום אז איהר וועט גין גלייך מיט
דעם וועג באמט וועלין אייך בגעגיגען די וואס

האבין אייך נאך גיאגט אונ דארטין בייא דעם
בארג זאלט איך זיך בהאלטין דריי טאג ביז דיא
נאך יאגער וועלין זיך אום קערין אונ דער נאך
וועט איהר גיין צו אייער וועג: (יח) ויאמרו האבין
דיא מענטשין צו איהר ניזאגט נקיים אנחנו מיר
וועלין זיין ריין פון דער שבועה וואס דוא האסט
אונז בשוארין: (יח) הנה אנחנו אז מיר וועלין ארין
קומען אין לאנד את תקות דעם דאזיגען שנור דעם
רוטען פארים זאלסטו אן קניפין אין דעם פענג־
טער וואס דו האסט אונז גימאכט ארא פ נידערין
דורך איהם ואת אביך אונ דיין פאטער אונ דיינע
ברידר אונ גאר דיין פאטערס הויז געזינד זאלסטו
איין זאמלין צו דיר אין הויז: (טו) והיה אונ עס
וועט יין דער וואס וועט ארוים גיין פון דיין הויז
דמו יין שולד בלוט איז אויף יין קאפ אז מען וועט
איהם הרגין איז ער אליין שולדיג וואהרום ער האט
דאך דעם טויט אויף זיך אליין געבריינגט אונ
מיר וועלין יין ריין דאס הייסט מיר וועלין ניט
שולדיג יין אונ דער וואס וועט יין מיט דיר אין
הויז איז יין בלוט אויף אונזער קאפ אז אהאנט
וועט יין אין איהם כלומר אז מען וועט איהם
הרגין: (כ) ואם תגידי אונ אז דוא וועסט אוים זאגין
אונזערע בייד פאר די שטאט לייט וועלין מיר

אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא
וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן:
כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הַהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־
שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְּשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא
מְצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת
אֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

אייך ניר עמעס פון מוים וואס דאס איז אחסד דריבער זאלט איהר אויך מאהן חסד מיט מיין מאמערס מאמליע, אפילו איר קענט זיי נים אוג זיי האבין קיין מאהל קיין מוכה ניטאהן פון דעסטוועגין זאלט איהר זיי לאזין לעבין, איהר זאלט מאהן מיט זיי אזוי וויא איך האב גימאהן מיט אייך, אבער וואס איר ווערט מיך לאזין לעבין דאס איז קיין חסד נאר אמת, וואס איר צוא מיר זאגט איהר שולדיג איר זאלט מיך לאזין לעבין וואס איך האב דאך אייך אויך גילאזט לעבין:

פירוש עברי טייטש

זיין ריין פון דיין שבועה וואס דו האסט אונז בשוואורין: (כא) ותאמר האט זיא גיזאגט אזוי וויא איר ווייט ריד אזוי ואל בליבען ותשלחם אונ זיא האט זיא אוועק גשיקט אונ זיא געגען אוועק גיגאנגען ותקשור אונ זיא האט אן געקניפט דעם רוטין שנור ביא דעם פענצטער: (כב) וילכו אונ זיא געגען גיגאנגען אונ זיא געגען גיקומען צום בארג אונ געגען דארטין גיזעסין דרייא טעג ביז די נאך יאגער האבין זיך אום גיקערט ויבקשו אונ די נאך יאגער האבין זיי גזוכט אויף דעם גאנצין וועג אונ זיא האבין זיא ניט גיפונען: (כג) וישובו אונד די צוויי מענשין האבין אראפ גנידערט פון דעם בארג אונ געגען איבער גיפארין דעם ירדן אונ געגען גיקומען צו יהושע בן נון אונ האבין איהם דער צייט אלץ וואס איז זייא גיגאנגען דאס הייסט וויא אזוי עם דאס זיך מיט זייא גפירט: (כד) ויאמרו אונ זייא האבין גיזאגט צוא יהושע דו זאלסט וויסין אז גאט האט דאס לאנד גיגעבין אין אונזערע הענט וגם אונ אויך עם איז צוא גאנגען דאס הארץ פון אלע דיא ויצער פון פאר אונז:

ליום השבת וה' מלך יגל"מ דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום:

ברטנורא

הבית שנסדק. גג הבית שנחלק על פני כולו לשני חלקים: טומאה בחוץ. לגד החיצון שכו הפתח: כלים שבפנים טהורים. פתחן דרך טומאה ליכנס אלא לגחת: וב"ה אומרים כל שהוא. בתוספתא מפרש כל שהוא דב"ה וכלבד שיהא כהוצ המקולת (ה) והלכה כב"ה: ב אכסדרה שנסדקה. תקרת האכסדרה שנחלקה לשנים:

משנה אהלות פרק יא

הבית שנסדק. טומאה בחוץ, כלים שבפנים טהורין. טומאה בפנים, כלים שבחוץ בית שמאי אומרים עד שיהא בסדק ד"ט. בה"א כל שהוא. רבי יוסי אומר משום בית הלל פותח טפח: ב [ה] אכסדרה שנסדקה, טומאה בצד זה.

(6) ג"ל ד"ט לקבל מעשיכם כיצוגים דלפי יכול לקבל לפני סכלות וסרעות מכילים מומאה לרבנן דב"מ ב"כ. ופ' הוי"ם: [ה] אכסדרה כו'. כל אכסדרה שיש פרוצה מכוח ד'

פרק יא א הבית שנסדק אשטוב וואס דער דאך איז צו שפאלטין גיוואורין אויף צוויי טיילין טומאה בחוץ אויב אמטומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם האלבין דאך וואס צו אויסווייניג, צו די טיר כלים שבפנים טהורים די כלים וואס ליגין אין שטוב אונטער דעם האלבין דאך וואס צוא אינווייניג זעגען אין האלבין דאך וואס צו אויסווייניג, בית שמאי ואין עד שיהא בסדק ארבעה טפחים אויב די בריט פון שפאלט ודאס הייסט אויב איין האלבר דאך איז ווייט פון אנדערין פיר טפחים] זעגען די כלים טהור, אונ בית הלל ואגין כל שהוא אפילו עם איז נאר אביסול אפ גירוקט איין האלבר דאך פון דעם אנדערין ווערט אויך ניט טמא, רבי יוסי ואגט פון בית הלל וועגין פותח טפח עם דארף זיין אפגערוקט אטפח איין האלבער דאך פון דעם אנדערין עם זאל ניט טמא ווערין די כלים וואס ליגין אונטער דעם אויסווייניגסטן האלבין דאך: ב אכסדרה שנסדקה דריי ווענט אונ דיא פערטע זייט איז אפין אונ אויבען אדאך דאס הייסט אכסדרה,

כלים שמצד שני טחורים. שלוויר הסדק מפסיק וגורם שלין הטומאה עוברת ללד הכ': **עירב את הטומאה.** לפי שנכנסתה הטוי: **בארץ.** כרלפת האכסדרה כנגד הסדק שבתקר': **ג סגום.** כנגד לאר עב מחד: **וכופת.** קורה עבה אע"פ שגובה עביו יותר מטפח: אינו מביאין את הטומאה. אם נתון בארץ כנגד הסדק שבתקרת האכסדרה אע"כ יש תחתיהן חלל טפח: קפולין. כמו טלית מקופלת כגדים הרבה מקופלים זו על זו: **עד שתהיה העליונה גבוהה מן הארץ טפח.** ואע"פ שהכגדים נתונים תהיה העליונה מביאה את הטומאה הוחיל וגבוה מן הארץ טפח: **היה אדם נתון שם.** בארץ כנגד הסדק: **חלול.** חלל הגוף נחשב חלל אע"פ שבני מעיו לתוכו: **ד והאהיל על קוברי המת.** היינו שהאהיל על המת: ב"ש אומרים אינו מביא את

כלים שבצד השני טהורין. [כ] נתן את רגלו, או קנה מלמעלן, עירב את הטומאה. נתן את הקנה בארץ, אינו מביא את הטומאה, עד שיהיה גבוה מן הארץ פותח [ג] טפח: **ג סגום עבה וכופת עבה,** אינן מביאין את הטומאה עד שיהיו גבוהים מן הארץ פותח טפח, קפולין זו על גבי זו, אינן מביאות את הטומאה עד שתהא העליונה גבוהה מן הארץ פותח טפח. היה אדם נתון שם. בש"א אינו מביא את הטומאה. ובה"א אדם חלול הוא והצד העליון מביא את הטומא: **ד** הי' [ד] משקיף בעד החלון והאהיל על קוברי המת. בש"א אינו מביא את הטומאה, ובה"א מביא את הטומאה. ומודים שאם היה לבוש בכליו או שהיו שנים זה על

ופסוס מג' ריוחות וכסדקים סתקנים מהריוח הסמוך עד סכיתל הסניתי, כ"מ ועתתי"ס: [כ] נתן כו'. נלקח דקלי נמי מכים דמ"ש: [ג] מפח. דלי גכוס מפח מאמרינן גוד מסיק סקנים בסדק ומעילה הטומאה מכל סכמח ל"ל טומאה לגולה, מהה"ס: [ד] משקיף בעד סמלון. פי' היה מדם מביא מן

הטומאה. כ"ש לעמיידו דחלל גופו לא מסיב חלל הלכך אין מביא את הטומאה לבית וכית הלל לעמיידו דמסבי ליה חלל הלכך אע"פ שגוכו דכוק בחלון לד עליון שכו מביא את הטומאה לבית דהא איכא הלל גופו דהוי טפח: ומודים. כ"ש

אויב דער דאך פון די אכסדרה איז צו שפאלטין די נאנצע אכסדרה און ניט איין די נאנצע שטוב ניוואירן טומאה בצד זה אויב אטומאה ליגט אין דער אכסדרה אונטער דעם האלבין דאך כלים שבצד השני טהורים די כלים וואס ליגן אין דער אכסדרה אונטער דעם אנדערין האלבין דאך זענען טהור נתן את הגלו או קנה מלמעלן אויב ער הט גישטעלט די פוס אדער גיליינט אשטעקיל אויף דעם שפאלט פון אויבין עירב את הטומאה האט ער צו מישט די טומאה איבער די נאנצע אכסדרה ודער זעלבינער דין איז אין משנה א ביי אשטוב אוך] נתן את הקנה בארץ אויב ער האט גיליינט דעם שטעקיל אויף די ערד גענען דעם שפאלט וואס אין דאך אינו מביא את הטומאה ברייגנט דאס ניט די טומאה פון אונטער איין האלבין דאך צו אונטער דעם אנדערין האלבין דאך עד שיהיה גבוה מן הארץ פותח טפח סיידין דער שטעקיל איז אויף ניהויבין פון דער ערד אטפח, איז גלייך ווי דער שטעקיל וואלט אויבין גיווען, און וואלט פאר מאכט דעם שפאלט, גייט שוין די טומאה איבער די נאנצע אכסדרה: **ג** סגום עבה אנואלענע קלייד וואס איז גראב אטפח וכופת עבה און אברעט וואס איז גראב אטפח, אויב זיי ליגען אויף די ערד גענען דעם שפאלט וואס איז אין דאך אינו מביאין את הטומאה קענען זיי ניט ברייגנען די טומאה אין די נאנצע אכסדרה און ניט אין דער אנדערן שטוב ארויס גישטעקט זיין קאפ דורך דעם פענס־טער והאהיל על קוברי המת און האט זיך אריבער גיבויגין איבער דעם מת וואס אונטין איז גיווען בנראבין, בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה דער מענטש קען ניט ברייגנען דיא טומאה אין שטוב ארויס, ווייל ער איז מיט זיין גוף אנגע־שטאפרט אויף דעם פענסטער צו טיילט דער פענסטער דעם גוף אין צווייען, און דער פענס־טער מאכט אצווישין שייד פון דעם האלבין גוף וואס אין שטוב און דעם האלבין גוף וואס אין נאס. און ב"ה זאגין מביא את הטומאה ערייבריינגט די טומאה אין שטוב ארויס, ווייל דיא אויבערשטע זייט פון גוף איז אפ גיטיילט פון די אונטערשטע זייט. ברייגנט די אויבערשטע זייט די טומאה אין שטוב ארויס וכודים און בית שמאי זענען מודה צו בית הלל שאם היה לכוש בכליו אויב ער איז גיווען

עד שתהא העליונה גבוהה מן הארץ פותח טפח סיידין די אויבערשטע קלייד ווי זיא וואלט אויבין גיווען און וואלט פאר מאכט דעם שפאלט גייט שוין די טומאה איבער די נאנצע אכסדרה היה אדם נתון שם אויב אמענטש איז גילעגין אויף די ערד גענען דעם שפאלט פון דאך, בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה דער מענטש קען ניט ברייגנען די טומאה אין די נאנצע אכסדרה און ניט אין די שטוב, און בית הלל זאגין אדם חלל הוא אמענטש איז אינווייניג הויל [לידיג] וחצד העליון] און די אויבער־שטע זייט פון דעם מענטש ווייל זיא איז הויך פון די ערד אטפח מביא את הטומאה קען ער ברייג־גען די טומאה אין די נאנצע אכסדרה און אין די נאנצע שטוב: **ד** היה משקיף בצד החלון אמענטש האט ארויס גישטעקט זיין קאפ דורך דעם פענס־טער והאהיל על קוברי המת און האט זיך אריבער גיבויגין איבער דעם מת וואס אונטין איז גיווען בנראבין, בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה דער מענטש קען ניט ברייגנען דיא טומאה אין שטוב ארויס, ווייל ער איז מיט זיין גוף אנגע־שטאפרט אויף דעם פענסטער צו טיילט דער פענסטער דעם גוף אין צווייען, און דער פענס־טער מאכט אצווישין שייד פון דעם האלבין גוף וואס אין שטוב און דעם האלבין גוף וואס אין נאס. און ב"ה זאגין מביא את הטומאה ערייבריינגט די טומאה אין שטוב ארויס, ווייל דיא אויבערשטע זייט פון גוף איז אפ גיטיילט פון די אונטערשטע זייט. ברייגנט די אויבערשטע זייט די טומאה אין שטוב ארויס וכודים און בית שמאי זענען מודה צו בית הלל שאם היה לכוש בכליו אויב ער איז גיווען

אויבן גיווען, בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה דער מענטש קען ניט ברייגנען די טומאה אין די נאנצע אכסדרה און ניט אין די נאנצע שטוב

בחדש לכוס: ה היה מוטל על האסקופה. מקלתו בתוך הבית ומקלתו חוץ לבית: אין מביא את הטומאה. דאין כאן חלל: ו והאהילו עליו טהורים. על מקלת גופו שבחוץ: ב"ש מטהרין. דאין כאן תחתיו טומאה שבבית דאין כאן חלל: וב"ה מטמאין. דסברי אדם חלול הוא ובאה תחתיו טומאה ואותן שהאהילו עליו בחוץ עמו בבית עטהור דטומאה בלועה בבעלי חיים ז ומת הכלב. דאלו חי אפי' כולו בבית עטהור דטומאה בלועה בבעלי חיים אינה מטמאה: ומוטל על האסקופה. ואוחרו לפניה: אם יש בצוארו פותח טפח. רוחב הצואר עפח ומשערין אותו ע"י חוט המקיף את הצואר דכל שיש בהרבה עפח יש בהקפו שלשה עפחים: מביא את הטומאה. דאד העליון שבו מאהיל על הטומאה (ב) וממשיך את הטומאה לבית: ואם לאו. דאינו פותח עפח: אינו מביא את הטומאה. דלעניין הבאת טומאה בעינן פותח עפח: ר"י אומר רואים את הטומאה. בודקים בגופו של כלב את מקום הטומאה אם הוא מן המשקוף ולפנים הבית טמא בצוארו רוחב עפח דטומאה עמוקה בוקעת ועולה ומגלה שהבית האהיל על הטומאה, והלכה כר"י: פיו לפנים. ונקב זכוכי מבחוץ: הבית טהור. אם טומאה מבחוץ (ג) דמשום המסבה לא מטמאינן ליה שאין דרך מאכל לגלות דרך פיו אלא דרך נקב בית הרעי: פיו לחוץ. ושוליו לפנים: הבית טמא. שהרי דרך פתח קטן זה היה סופה לגלות: בין כך ובין כך. בין פיו לפנים בין פיו לחוץ בין טומאה מבחוץ ולפנים בין טומאה לחוץ בין בצוארו עפח בין אין בצוארו עפח בכל ענין: הבית טמא. דטומאה יוצאה בין דרך כניסתה בין דרך יציאתה: כמה תשהה

על גבי זה שהם מביאין את הטומאה: ה היה מוטל על האסקופה והאהילו עליו קוברי המת. בש"א אינו [ה] מביא את הטומאה, ובה"א [ו] מביא את הטומאה: ו הטומאה בבית והאהילו עליו טהורין. ב"ש מטהרין, וב"ה מטמאין: ז כלב שאכל בשר המת ומת הכלב ומוטל על האסקופה. ר"מ אומר אם יש בצוארו פותח טפח מביא את הטומאה, ואם לאו אינו מביא את הטומאה. ר"י אומר רואין את הטומאה מבנגד המשקוף ולפנים הבית טמא. מבנגד המשקוף ולחוץ הבית טהור. ר"א אומר פיו לפנים הבית טהור, פיו לחוץ הבית טמא. שהטומאה יוצאת דרך שוליו. ר' יהודה בן בתירא אומר בין כך ובין כך הבית טמא. וכמה תשהה

במעיו

אֲנָנִיָּטָאהן אִין זַיינֶע קְלַייְדֶער אוֹ שֶׁהִיא שְׁנַיִם זֶה שֶׁל גַּבֵּי זֶה אֶרֶעֶר צְוַוַיי מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען גֶילֶעגֶן אַיינֶער אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶן שֶׁהֵם מְבִיאִים אֶת הַטּוּמְאָה זַייא בְּרַיינְגֶען דִי טוּמְאָה אִין שְׁטוּב אַרַיין: ה הָיָה מוּטָל עַל הָאַסְקוּפָה אֲמֶענְטְשׁ איז גֶילֶעגֶן אוֹיף אַשְׁוֶועל, אַבְּיסוֹל אִין שְׁטוּב אוּנ אַבְּיסוֹל אִין נַאס וְהֶאֱהִילוּ עָלָיו קוֹבְרֵי הַמֵּת אוּנ דִי וָואס הָאבֶּן בַּאגְרַאבֶּן דֶעם בֵּית הָאבֶּן גֶיהַאלְטֶן דֶעם מַת אִיבֶּר דֶעם מֶענְטְשׁ בֵּית שַׁמַּאי זָאגֶן אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטּוּמְאָה עֶר בְּרַיינְגֶט נִיט דִי טוּמְאָה אוֹיף אַיין אַנְדֶער זַאך, נָאר דֶער מֶענְטְשׁ אַלַיין אִיז טָמֵא, אוּנ בֵּית הִלֵּל זָאגֶן מֵבִיא אֶת הַטּוּמְאָה עֶר בְּרַיינְגֶט אַטוּמְאָה אוֹיף אַיין אַנְדֶער זַאך: ו הַטּוּמְאָה בְּבַיִת אַטוּמְאָה לִיגְט אִין אַשְׁטוּב, אוּנ אוֹיף דֶעם שְׁוֶועל פוּן שְׁטוּב לִיגְט אַמֶענְטְשׁ אַבְּיסוֹל פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ לִיגְט אִין שְׁטוּב אוּנ אַבְּיסוֹל פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ לִיגְט אוֹיס־וַויינִיגְ אִין נַאס וְהֶאֱהִילוּ עָלָיו טְהוֹרִים אוּנ מֶענְטְשֶׁן וָואס זֶענֶען טָהוֹר זֶענֶען אַרַיבֶּער גֶיבּוּיגֶן אִיבֶּער דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס לִיגְט אוֹיף דִי שְׁוֶועל, אוֹיף דִי הֶעלְפְט וָואס אִיז אִין נַאס בֵּית שַׁמַּאי זָאגֶן דִי מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען טָהוֹר וּבֵית הִלֵּל מְטַמְּאִים אוּנ זֶענֶען טָמֵא: ז כֶּלֶב שֶׁאָכַל בָּשָׂר הַמֵּת אֶהוּנְט הָאט גֶיגֶעסֶן פְלֵייש פוּן אַטוֹיטֶן מֶענְטְשׁ וּמֵת הַכֶּלֶב אוּנ דֶער הוּנְט אִיז גֶיפֶיינְגֶערְט וּמוּטָל עַל הָאַסְקוּפָה אוּנ דֶער הוּנְט לִיגְט אוֹיף דִי שְׁוֶועל פוּן שְׁטוּב, אוּנ דִיא הַאלְז אִיז אִין שְׁטוּב, אוּנ אִיבֶּר דִי שְׁוֶועל אִיז נִיטָא אִם בְּעֶלְיוֹן נָאר עֶס אִיז אָפֶּן, רַבִּי מֵאִיר זָאגְט אִם יֵשׁ בְּצַוָּארוֹ פִּתְחַ טֶפַח אוֹיב דִי הַאלְז פוּן הוּנְט אִיז בְּרַייט אֶטֶפַח מֵבִיא אֶת הַטּוּמְאָה בְּרַיינְגְט אַרַיין דִיא הַאלְז דִי טוּמְאָה אִין שְׁטוּב וְאִם לָאו אוּנ אוֹיב דִיא הַאלְז אִיז נִיט בְּרַייט אֶטֶפַח אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטּוּמְאָה בְּרַיינְגְט נִיט דִי הַאלְז אַטוּמְאָה אִין שְׁטוּב, רַבִּי יוֹסֵי זָאגְט רוֹאִין אֶת הַטּוּמְאָה מָען זֶעהט אוֹיף וְוֶעלְכֶין אָרְט דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין דֶעם הוּנְט מִבְּנֶגֶד הַמִּשְׁקוּף וּלְפָנִים אוֹיב דִי טוּמְאָה לִיגְט אוֹיף דִי שְׁוֶועל אוֹיף דֶער הַאלְבֶּער זַייט וָואס צוּ אִינְוַויינִיגְ הַבַּיִת טָמֵא אִיז אַלְץ וָואס אִין שְׁטוּב טָמֵא, אֲפִילוּ דִיא הַאלְז אִיז נִיט בְּרַייט אֶטֶפַח מִבְּנֶגֶד הַמִּשְׁקוּף וּלְחוּץ אוּנ אוֹיב דִי טוּמְאָה לִיגְט אוֹיף דִי הַאלְבֶּע זַייט וָואס צוּ אוֹיסְוַויינִיגְ הַבַּיִת טָהוֹר אִיז אַלְץ וָום אִין שְׁטוּב טָהוֹר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט פִּי לִפְנִים אוֹיב דִי מוֹיל פוּן הוּנְט אִיז צוּ אִינְוַויינִיגְ, אוּנ דֶער וַויידִיל אִיז אוֹיסְוַויינִיגְ צוּ הַבַּיִת טָהוֹר אִיז אַלְץ וָואס אִין שְׁטוּב טָהוֹר פִּי לַחוּץ אוֹיב דִי מוֹיל פוּן הוּנְט אִיז צוּ אוֹיסְוַויינִיגְ אוּנ דֶער וַויידִיל אִיז צוּ אִינְוַויינִיגְ הַבַּיִת טָמֵא אִיז אַלְץ וָואס אִין שְׁטוּב טָמֵא שֶׁהַטּוּמְאָה יוֹצֵאת דֶרֶךְ שׁוּלָיו וּוָארוּם דִי טוּמְאָה גֶייט אַרוּם דוּרְךְ אִינְטֶען, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא זָאגְט בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ סַיי אַזוֹי אוּנ סַיי אַזוֹי, סַיי דִי מוֹיל אִיז אִינְוַויינִיגְ אוּנ סַיי דִיא מוֹיל אִיז אוֹסְוַויינִיגְ, סַיי דִי טוּמְאָה אִיז צוּ אִינְוַויינִיגְ אוּנ סַיי דִיא הַאלְז אִיז אוֹיסְוַויינִיגְ, סַיי זַייא דִיא הַאלְז אִיז בְּרַייט אֶטֶפַח אוּנ סַיי זַייא אִיז נִיט בְּרַייט אֶטֶפַח הַבַּיִת טָמֵא אִיז אַלְץ וָואס אִין שְׁטוּב טָמֵא כַּמָּה תִשְׁהֶה

הַחֵלֶן וְגַם שָׁם: [ס] מוּנוּ כוּ'. וְלִ"מ כֵּיוָן דְּטוּמְאָה ע"ג מוּנוּ מִסְפֵּק כֵּן הַטּוּמְאָה וְכֵשֶׁם טוּמְאָה שֶׁהָיוּ לְמַדִּים מִינוּ נַעֲשֶׂה אֹכֶל לְעַצְמוֹ וְיֵצֵא הַטּוּמְאָה לְגַבֵּי לֹא מִצְטָרְפִין כֵּן הַכֶּלֶב גּוּפוֹ לֹא מַבִּיא מֵחֵל, מִמֵּה"מ: [ו] מַבִּיא כוּ'. דְּכֵיוָן בְּטוּמְאָה טוּמְאָה עָלָיו ה"ז כְּמַאֲהִיל עָלָיו, סל"מ: (ב) וְאַע"ג שֶׁאֵין לוֹ מֵאֹהֶל בְּתֹלוֹ שֶׁפַח סוֹכֵר כ"מ דְּמַמְּרוּ הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ שֶׁפַח, כְּמוֹ"ר. מ"מ כ"מ לְפָנִים דְּמ"מ מוּקָמִין לְהַנְיָא מוּם: (ג) דְּדִי לְמַעַשׂ מַעֲשֵׂה מְלוּכָה כ"כ דְּמִי טוּמְאָה בְּבַעֲלֵי חַיִּים עוֹלֶה לְכ"

המת: במעיו. של כלב קודם שימות הכלב וטוב לא יטמא מפני שיהיה מטוב כמעוכל: שלשה ימים טעת לעת. מטעה מאכלה כדאמרינן גלוי וידוע לפני הקב"ה שמזונותיו של כלב מוטעין לפיכך מטהר מאכילתו כתוך מעיו ג' ימים: בעופות ובדגים. אם תאכלו בשר המת כדי שתפול לאור ותשרף: רבי יהודה בן בתירא אומר בעופות ובדגים מעת לעת. ח החדות שבבית ומנורה בתוכו והפרח שלה [ז] יוצא וכפישה נתונה עליו שאם תגטל המנורה וכפישה עומדת ע"פ החדות. בש"א [ה] החדות טהור, ומנורה טמאה. בה"א [ט] אף המנורה טהורה, ומודים שאם תגטל המנורה וכפישה נופלת, הכל טמא: ט כלים שבין שפתי [י] כפישה לבין שפתי החדות, אפילו עד התהום טהורים. טומאה שם הבית טמא, טומאה בבית כלים שבבותלי החדות אם יש במקומן טפח טפח על רום טפח טהורין

לר"י. ועמוי"ט: [ז] יוצא. ומכסי פי סחדות, סר"מ: [ח] סחדות. פי' כל עם בכחדות: (ד) ס"ל מנורה של חוליות דלא פוי מכוי מדמוכייתא מאם דרבנן גזרו, ולכך ניחא טעמא דב"ה דלא מייתי לה בפכח טומאה דיש יד לכהנים ולטוליא כיון דסל פלקים הוא לא נזול בכס"ג בפסיק בחדות, מכל"מ. ולהר"מ בלא"ה לק"מ דס"ל דבנדים שנגעו בעת פינו כמת לטמא כאהל ומשא אלא לטמא ז' כמגע ונתן טעם שטמא בעת עלמו פינו מטוכם ובאהל כמיב בלה: [ט] אף כו'. אע"פ בכלליה כין בכסוי והחדות, הר"מ: [י] כפישה. פי' שהכפיסה מכסה אלא סחדות ובפתו מכסה עוכי הכלים, ובבהה קאמר דכלים בעל עוכי בכוחל או שבעוכי כחליו עד שתהוס שכוחין וקמ"ל דאע"ג דאין בסס עש"ם בעקום שטוחים סכלים ל"פ דסוי כביב בלין בו עוחם עפם דשאני הכא כיון שיש בפם בדות ושאול אינכו נמי בשלי לגבי דות ושהוחים ולסכי לא מני שחמא עסוחים דס"ל דוקא כלים שבכחלו שהוחים דהכפלים בשלי לגבי אלא הדות אבל כלים שחחת בכוחל אינן כנגד אלו יסו טמאים דטומאה בוקעת עד שתהוס כו' קא"ל כיון דאינם בוקעת בכוחל אינה בוקעת תחתיו, מסר"מ: (ס) פי' אין למיד אתיל מגיל מטומאה אלא אלא אבל ק' מה ענין ל"פ לכאן ול' סר"מ אין האהל שבתוך הבית מוגם שטומאה, ועמוי"ט: (ו) ומכר"מ פי' כמכוסה בכפיסה ואפ"ס כלים שבכוחל הדום מטמאים ול"ד לנגדל בתוך הבית דטומאה בבית כלים שבכוחו

במעיו, ג' ימים טעת לעת. בעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. דברי ר"ש, רבי יהודה בן בתירא אומר בעופות ובדגים מעת לעת: ח החדות שבבית ומנורה בתוכו והפרח שלה [ז] יוצא וכפישה נתונה עליו שאם תגטל המנורה וכפישה עומדת ע"פ החדות. בש"א [ה] החדות טהור, ומנורה טמאה. בה"א [ט] אף המנורה טהורה, ומודים שאם תגטל המנורה וכפישה נופלת, הכל טמא: ט כלים שבין שפתי [י] כפישה לבין שפתי החדות, אפילו עד התהום טהורים. טומאה שם הבית טמא, טומאה בבית כלים שבבותלי החדות אם יש במקומן טפח טפח על רום טפח טהורין

הכפיסה מגלת עליו. ואם תאמר כיון דמנורה טמאה היאך הדות טהור והלא היא מטמאה כמת עלמו דתרב הרי הוא כחלל, י"ל דמיירי כגון דליכא מת בבית (ד) אלא תרב שנגע במת ועל ידו נטמא הבית והמנורה וקי"ל דאין כלי עושה כלי אחר כיוצא בו כדפריש"א בפ"ק: אף המנורה טהורה. דבתר דידה אזלינן ולא בתר פרחה והיא בתוך הדות קיימא וגלולת עם הדות: הכל טמא. כיון הדות בין המנורה כיון דאם תגטל מנורה כפיסה נופלת לתוך הדות: ט טומאה שם. בתוך הדות אע"פ שהכפיסה על גביו: הבית טמא. דאין למיד פתיל לטומאה (ה): טומאה בבית. הבתת מיירי בדות פתוח שאין עליו כפיסה (ו): טהורים. הכלים כיון שיש

בַּמְּעָיו וְוִי לַאנְג זָאל זַיין די טוּיטֶע פְלַייש בַּיי דֶעם הונְט אין בּוּיך אַז דֶער נָאך פַיינֶערְט דֶער הונְט זָאל שוין גִיט מְטַמֵּא זַיין שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעַת לְעַת אויב עָם איז גִילֶעגֶן די טוּיטֶע פְלַייש בַּיי דֶעם הונְט אין בּוּיך דְרַיי מָאהל פִיר אוּנ צְוָואנְצִיג שָׁעה (צְוַוַיי אוּנ זִיבֶּעצִיג שָׁעה) דֶער נָאך איז דֶער הונְט גִיפַיי־נֶערְט, איז שוין גִיט מְטַמֵּא בְּעוֹפוֹת וּבְדָגִים אויב אַעוֹף אָדֶער פִיש הָאבֶּן איין גִישְׁלוּנְגֶען אַשְׁטִיקוֹל פְלַייש פוּן אֶמֶת. אויב עָם איז גִילֶעגֶן בַּיי זַיי אין בּוּיך אַזוֹי אִקְלַיינֶע צַייט כְּדֵי שֶׁתִּפּוֹל לְאוֹר וְתִשָּׂרֵף אַז די שְׁטִיקוֹל טוּיטֶע פְלַייש וָואלְט אַרַיין גִיפאלֶן אין פַייֶער וָואלְט זִי שוין גִיוֶוען פאר בְּרֶענְט, דֶער נָאך איז דֶר עוֹף אָדֶער דֶער פִיש גִיפַיינֶערְט, איז שוין גִיט מְטַמֵּא דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אַזוֹי זָאגְט רַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא זָאגְט בְּעוֹפוֹת וּבְדָגִים מֵעַת לְעַת בַּיי עוֹפוֹת אוּנ בַּיי פִיש איז די צַייט אַמֶּצֶת לְעַת וּפוּן דֶער צַייט וָואס עֶר הָאט גִיגֶעסֶן בִּיז עֶר איז גִיפַיינֶערְט: ח הַחִדּוּת שֶׁבַּבַּיִת אויב אין שְׁטוּב איז אוֹיף גִיבָּאהט פוּן צִיגֶעל אָדֶער פוּן הָאלְץ אַזוֹי וִוי אַגְרוּב וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ אונ אַמְנוֹרָה שְׁטֵייט אין דֶעם דוּת וְהַפֶּרַח שֶׁלָּהּ יוֹצֵא אונ די רֶערוּל וָואס די לִיכְט שְׁטֵייט אין דֶעם איז הֶעכֶער וִוי דֶער דוּת. אונ אין שְׁטוּב לִיגְט אֶמֶת וּכְפִישָׁה נְתוּנָה עָלָיו אונ אַקְאֶרֶב איז צו גִיזֶעצְט אויף די מְנוֹרָה וָואס אין דוּת שֶׁאִם תִּגָּטֵל הַמְּנוֹרָה אויב די מְנוֹרָה וָואלְט צו גִינוּמֶען גִיוָוארֶן הַכְּפִישָׁה עוֹמֶדֶת עַל פִּי הַחִדּוּת וְוֶעט די קָארֶב בְּלַייבֶּען שְׁטֵיין אויף די וֶועגְט פוּן דוּת, בֵּית שַׁמַּאי זָאגֶן הַחִדּוּת טָהוֹר אֶלֶץ וָואס לִיגְט אין דֶעם דוּת איז טָהוֹר וַוייל זִיא איז צו גִיזֶעצְט מְנוֹרָה טְמֵאָה אונ די מְנוֹרָה איז טָמֵא וַוייל זִיא איז הֶעכֶער וִוי דֶער דוּת. אונ בֵּית הִלֵּל זָאגֶן אַף הַמְּנוֹרָה שֶׁהַחִדּוּת די מְנוֹרָה איז אויך טָהוֹר וּמוֹדִים אונ בֵּית הִלֵּל זָאגֶן מוֹדֶה צו בֵּית שַׁמַּאי שֶׁאִם תִּגָּטֵל הַמְּנוֹרָה אויב מַן וֶועט צו נֶעמֶען די מְנוֹרָה וּכְפִישָׁה נוֹפֶלֶת וֶועט די קָארֶב אַראפּ פאלֶן אין דוּת הַכֹּל מָמֵא איז אֶלֶץ טָמֵא: ט כֵּלִים שֶׁבֵּין שִׁפְתֵי כְּפִישָׁה לְבֵין שִׁפְתֵי הַחִדּוּת די כֵּלִים וָואס לִיגֶען אויף די וָואנְט פוּן דוּת צְווֵישֶׁען די קָארֶב אונ דֶעם דוּת אֲפִילוּ עַד הַתְּהוֹם אֲפִילוּ זִיא לִיגֶען אויף דִיא עֶרְד אונְטֶער די וָואנְט פוּן דוּת בִּיז צום אָבְּגְרוּנְד טְהוֹרִים וְוֶעגֶן זַיי טָהוֹר טוּמְאָה שֶׁם אויב אַטוּמְאָה לִיגְט אין דוּת אֲפִילוּ זִיא איז צו גִיזֶעצְט מיט דֶעם קָארֶב פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הַבַּיִת טָמֵא אֶלֶץ וָואס אין שְׁטוּב לִיגְט איז טָמֵא טוּמְאָה בַּבַּיִת אונ אויב דִיא טוּמְאָה לִיגְט אין שְׁטוּב אונ דֶער דוּת איז אָפֶן כֵּלִים שֶׁבְּבוֹתְלֵי הַחִדּוּת די כֵּלִים וָואס לִיגֶען אין דִיא וָועגְט פוּן דוּת אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן אויב אין דֶעם אָרְט וָוא די כֵּלִים לִיגֶען איז לַיידִיג טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח אַטֶפַח די בְּרֵייט אונ אַטֶפַח די לַייגְ אונ

במקומן טפח על טפח כרוס טפח דגלולין שם כביב שהוא קמור תחת הבית דתקן לעיל בפ"ג טומאתה בבית מה שבתוכו טהור: רחבים ואם לאו טמאין. אם היו כותלי החדרות רחבים משל בית. כגון שחלל דות מרחיב והולך תחת כותל הבית וכותל הדות כנוי מחוץ לכותל הבית והכלים שם: בין כך ובין כך. דאפילו דאין במקומם טפח על טפח כרוס טפח טהורים: ושבכתלו שסוכים ב"ש דכותלי הדות שן קלקע שבים ולכן כלים שבכתלו טמאים כמו כלים שבתחת שלר קרקעים הבית שלין במקומן טפח על טפח:

אטפח דיא הייך טהורים ווענען די כלים טהור ואם לאו אונ אויב אין דעם ליידיגען אָרט איז ניטא אטפח די ברייט טמאים ווענען די כלים טמא אם הי בותלי החדרות רחבים משל בית אויב די גרוב פון דות איז גיוועזן גיגראבין אונטער די וואנט פון שטוב אונ די וואנט פון דות איז גיוועזן צו גיבאהט פון אויסגוייניג צו די שטוב, ווענדאך די ווענט פון דות ברייטער ווי די ווענט פון שטוב. אונ די כלים ליגען אין די ווענט פון דעם אויסגוייניגסטען דות בין כך ובין כך סיי אזוי אונ סיי אזוי, סיי דער ארט וואו די כלים ליגען איז ברייט אטפח, אונ סייא עס איז ניט ברייט אטפח טהורים ווענען די כלים טהור:

רש"י

דם יבש. כגון שילא מגופה מחיכה של דם יבש: זוב דמה. משמע לה שהרי אין דרכו לזוב אלא לה: לה ונעשה יבש. דהא דקתני משמאים יבשים בגפל דם לה על הבגד ויבש ואח"כ נגע הדם בטהרות דומיא דיבש בשר המת דיבש מעיקרא בשר המת ליכא: אם נמוחו טמאין. דדם הוא אלמא מע"ג לבי מזיתיה יבש הי' כעפר: בריה בפני עצמה

גמרא

נדה דף כב ע"א

בעא מיניה ר' יוסי בר' חנינא מר"א דם יבש מהו. כי יזוב זוב דמה אמר רחמנא עד דמידב דייב ליה לה אין יבש לא או דלמא האי כי יזוב זוב דמה אורחא דמלתא היא ולעולם אפילו יבש נמי. א"ל תניתוה דם הנדה ובשר המת מטמאין לחים ויבשים. א"ל לה ונעשה יבש לא קמבעיא לי כי מבעיא לי יבש מעיקרא. הא נמי תניתוה המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין ארומין תטיל למים אם נמוחו טמאה. אי הכי בלא נמוחו נמי. אמר רבה כי לא נמוחו בריה בפני עצמה כיבש מעיקרו ואסי' אם יכול להיות נעשה כמים: אם נמוחו טמאים. ופ"ה והא לא מיקרי יבש דשם סגר דתנן בפרק דם סגדה (דף נד) דטמאין לחים ואינן טמאין יבשים הנים הפס אם יכולים לבכות ולחזור לכמות שהיו מטמאין כדאמרי' התם. וי"ל דמ"מ שמיעא שיש דלא שמר כי יזוב דמה דמידב דייב, פ"ג הפס שייבי הלחים ונתייבשו ולהכי אף ע"ג דנתייבשו כיון שיכולין לחזור לכמות שהיו מטמאין, אבל הכל בלחים ונתייבשו לא קשיבשיל ליה אלא:

תוספות

בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי יוֹסִי בְּרֵבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דַּם יָבֵשׁ מַהוּ אוֹיב עֶס אִיז אַרוּיס גִּינַאנְגֶען פוּן אַאִשָּׁה אַשְׁטִיקְעַל טְרוֹקְעֶנֶע בְּלוּט, וויא אִיז דֶער דִּין אִיז די אִשָּׁה טָמֵא אֶרֶעֶר נַיִין כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ אָמַר רַחֲמָנָא עַד דְּמִידַב דַּיֵּיב לֵיהּ אִין די תּוֹרָה שְׁטֶייט אוֹיב עֶס וָועט רִינְגֶען בְּלוּט פוּן די אִשָּׁה זָאל זַיין טְמֵא, מוּז מֶען הָאבֶּין דִּיא בְּלוּט זָאל רִינְגֶען פוּן אִירְהַ לַה אַיִן אוֹיב די בְּלוּט אִיז נַאס אונ עֶס רִינְגֶט פוּן אִירְהַ אִיז וויא טָמֵא יָבֵשׁ לֹא אֶבֶּעֶר אַז דִּיא בְּלוּט אִיז טְרוֹקְעֶן אִיז וויא ניט טָמֵא אוֹ דִּילְמָא הַאי כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ אוֹרְחָא דְּמִילְתָא הִיא אֶרֶעֶר דִּיא תּוֹרָה שְׁמוּעֶסְט וויא דֶער נַאטוּר פוּן אַאִשָּׁה אִיז, אִירְהַ נַאטוּר אִיז אַז דִּיא בְּלוּט זָאל פוּן אִירְהַ רִינְגֶען וְלְעוֹלָם אֲפִילוּ יָבֵשׁ נַמִּי אונ אוֹיב עֶס טְרֶעפְט אַמָּאהָל די בְּלוּט אִיז טְרוֹקְעֶן אִיז וויא אוֹיךְ טָמֵא אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גִּינְאנְט צוּ רַבִּי יוֹסִי הֲנִיתוּהָ מִיר הָאבֶּין דָּאס גִּילֶערְנְט דַּם הַנִּדָּה וּבָשָׂר הַמֵּת מְטַמְּאִין לַחִים וְיְבֵשִׁים די בְּלוּט פוּן אַנְדָּה אונ אַשְׁטִיקְעַל פְלֵייש פוּן אַמַּת זָעגֶען טְמֵאִים לַחִים וְיְבֵשִׁים אוֹיב עֶס אִיז וויא אַזוֹי אונ סַיי זַייא זָעגֶען פַּייכְט אונ סַיי זַייא זָעגֶען טְרוֹקְעֶן אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי יוֹסִי גִּינְאנְט צוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַה וְנַעֲשָׂה יָבֵשׁ לֹא קַמְבַעְיָא לִי אוֹיב פוּן די אִשָּׁה אִיז אַרוּיס גִּינַאנְגֶען נַאסְע בְּלוּט אונ נָאכְדֶעם אִיז דִּיא בְּלוּט טְרוֹקְעֶן גִּיוואָרין אונ זָעגֶען די בְּלוּט אִיז שוין גִּיוועזן טְרוֹקְעֶן הָאט זַייא אָנְגֶערִירְט אַזַאך וואס אִיז גִּיוועזן טָהוֹר, אִיז בַּייא מִיר גֶעוִיס אַז די זַאך אִיז גִּיוואָרין טָמֵא כִּי מְבַעְיָא לִי יָבֵשׁ מֵעִיקָּרָא אוֹיף וואס דֶער פְרֶעג אִיךְ אוֹיב די בְּלוּט אִיז אַרוּיס גֶעפַאלֶין פוּן די אִשָּׁה טְרוֹקְעֶן, אִיז די אִשָּׁה טְמֵא אֶרֶעֶר טָהוֹר, הָאט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גִּיזָאגְט הָא נַמִּי תְּנִיתוּהָ דָּאס הָאבֶּין מִיר אוֹיךְ גִּילֶערְנְט הַמַּפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפָּה כְּמִין שְׂעָרָה כְּמִין עָפָר כְּמִין יְבַחוּשִׁין אֲרוּמִים תַּטִּיל לַמַּיִם אִם נִמּוֹחוּ טְמֵאָה אוֹיב עֶס אִיז אַרוּיס גֶעפַאלֶין פוּן אַאִשָּׁה אַשְׁטִיק וואס זֶעהט אוּיס וויא אַשְׁאַלַאכְץ, אֶרֶעֶר עֶס זֶעהט אוּיס וויא אַהָאר, אֶרֶעֶר עֶס זֶעהט אוּיס וויא עֶרֶד, אֶרֶעֶר עֶס זֶעהט אוּיס וויא רוּיטֶע וֶוערְטְמֶלְיךְ, זָאל מֶען דָּאס אַרַיין לֵייגֶין אִין וואַסֶער, אוֹיב דָּאס צוּגֶייט אִין וואַסֶער אונ עֶס וֶוערְט בְּלוּט אִיז זַייא טְמֵא, זָעהן מִיר אֲפִילוּ וֶועגֶן עֶס אִיז אַרוּיס גֶעפַאלֶין פוּן דִּיא אִשָּׁה אִיז דָּאס גִּיוועזן טְרוֹקְעֶן פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אִיז זַייא טְמֵא, כְּרֶעגְט דִּיא גְּמָרָא אִי הָכִי בְּלָא נִמּוֹחוּ נַמִּי אוֹיב די אִשָּׁה וֶוערְט טְמֵא אֲפִילוּ דּוּרְךְ טְרוֹקְעֶנֶע בְּלוּט, דַּארְף דָּאךְ זַיין אֲפִילוּ דִּיא בְּלוּט אִיז ניט צוּגֶינַאנְגֶען אִין וואַסֶער זָאל אוֹיךְ זַיין די אִשָּׁה טְמֵא אָמַר רַבָּה כִּי לֹא נִמּוֹחוּ בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא הָאט רַבָּה גִּיזָאגְט אוֹיב דָּאס צוּגֶייט ניט אִין וואַסֶער אִיז דָּאס

ולא דס: כי האי גוונא. מפלת כמין שערות וקליפות: מטבעין. סם הטיר: קליפות. גלדי המכה: וא"ל שומא כו'. דרך שומא להיות בה שער: ובפושרין. דאי כדק כגון ולא נימוח לא מטהרינן לה בהכי דדלמא אי היה כפוסרין הוה נימוח:

עצמה היא. ומי איכא כי האי גוונא אין והתניא אר"א בר' צדוק שני מעשים העלה [אבא מטבעין ליבנה מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים אמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות ותטיל למים אם נמוחו טמאה, ושוב מעשה באשה שהיתה מפלת כמין שערי' אדומות ובאה ושאלה את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו להם שומא יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין שערות אדומות הטיל למים אם נמוחו טמאה, אמר ר"ל ובפושרין:

נָאר אַיין אַנְדֶער זַאך, עֶפְּעס אַבֶּעשֶׁעפֶענִישׁ, אוּנ דָאס אִיז קֵיין בְּלוּט, פְֿרֶעגְט דִי גְמָרָא וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְנָא מַרְעִפְּט דֶען אַזֶעלְכֶעס אַז אַאשֶׁה זָאל מִפִּיל זַיין אַזוֹי וִוי שְׁאַלאַכְץ אָדֶער אַזוֹי וִוִיא דָאר, עֶנְטְפֶערְט דִי גְמָרָא אֵין יָא עֶס מַרְעִפְּט וְהַתַּנְיָא אוּנ מִיר הָאבֶּין אוֹיךְ אַזוֹי גֶילֶערְנְט אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק הָאט גֶיזָאגְט שְׁנֵי מַעֲשִׂים הֶעֱלָה אַבָּא מִטַּבְּעִין לִיבְנָה צְוַוייא טְרֶעפּוּנְג הָאט מַיין פָֿאטֶער גֶעבְּרַיינְגְט פּוּן דִי שְׁטָאט טִבְעִין אִין דִי שְׁטָאט יַבְנֶה וְוֶען מַיין פָֿאטֶער אִיז גֶעקוּמֶען אִין יַבְנֶה הָאט יָאר דֶערצֵיילְט צְוַוייא זַאכֶּין הָאט גֶיטְרָאפֶן אִין דִי שְׁטָאט טִבְעִין [מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת אֲדֻמּוֹת עֶס הָאט גֶיטְרָאפֶן אַאשֶׁה הָאט מִפִּיל גֶיוֶען אַזוֹי וִוִיא רוּיטֶע שְׁאַלאַכְץ וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת אַבָּא אִיז מָקֶן גֶעקוּמֶען צוּא מַיין פָֿאטֶער פְֿרֶעגֶען אוּיב דִי אִשָּׁה אִיז טְמֵאָה אֶדֶער טְהוֹר וְאַבָּא שָׁאַל לַחֲכָמִים מַיין פָֿאטֶער הָאט גֶיפְֿרֶעגְט בֵּייא דִיא חֲכָמִים וַחֲכָמִים שָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים אוּנ דִי חֲכָמִים הָאבֶּין גֶיפְֿרֶעגְט בֵּייא דָאקְטוֹרִים אָמְרוּ לָהֶם דִי דָאקְטוֹרִים הָאבֶּין גֶיזָאגְט צוּ דִי חֲכָמִים אִשָּׁה זוּ מַכָּה יֶשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ שֶׁמְּמֶנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת עֶס קֶען זַיין דִי אִשָּׁה הָאט אַמַכָּה אִין בּוּיךְ אוּנ פּוּן דִיא מַכָּה פָֿאלְט אַרוֹיס שֶׁטִיקְלַאךְ אַזוֹי וִוי שְׁאַלאַכְץ תַּפִּיל לְמַיִם וְאַל מָען דִיא שְׁטִיקְלַאךְ שָׁאלאַכְץ אַרַיין לַיינֶען אִין נָאס אַיין אַנְדֶער זַאך, עֶפְּעס אַבֶּעשֶׁעפֶענִישׁ, אוּנ דָאס אִיז קֵיין בְּלוּט, פְֿרֶעגְט דִי גְמָרָא וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְנָא מַרְעִפְּט דֶען אַזֶעלְכֶעס אַז אַאשֶׁה זָאל מִפִּיל זַיין אַזוֹי וִוי שְׁאַלאַכְץ אָדֶער אַזוֹי וִוִיא דָאר, עֶנְטְפֶערְט דִי גְמָרָא אֵין יָא עֶס מַרְעִפְּט וְהַתַּנְיָא אוּנ מִיר הָאבֶּין אוֹיךְ אַזוֹי גֶילֶערְנְט אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק הָאט גֶיזָאגְט שְׁנֵי מַעֲשִׂים הֶעֱלָה אַבָּא מִטַּבְּעִין לִיבְנָה צְוַוייא טְרֶעפּוּנְג הָאט מַיין פָֿאטֶער גֶעבְּרַיינְגְט פּוּן דִי שְׁטָאט טִבְעִין אִין דִי שְׁטָאט יַבְנֶה וְוֶען מַיין פָֿאטֶער אִיז גֶעקוּמֶען אִין יַבְנֶה הָאט יָאר דֶערצֵיילְט צְוַוייא זַאכֶּין הָאט גֶיטְרָאפֶן אִין דִי שְׁטָאט טִבְעִין [מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת אֲדֻמּוֹת עֶס הָאט גֶיטְרָאפֶן אַאשֶׁה הָאט מִפִּיל גֶיוֶען אַזוֹי וִוִיא רוּיטֶע שְׁאַלאַכְץ וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת אַבָּא אִיז מָקֶן גֶעקוּמֶען צוּא מַיין פָֿאטֶער פְֿרֶעגֶען אוּיב דִי אִשָּׁה אִיז טְמֵאָה אֶדֶער טְהוֹר וְאַבָּא שָׁאַל לַחֲכָמִים מַיין פָֿאטֶער הָאט גֶיפְֿרֶעגְט בֵּייא דִיא חֲכָמִים וַחֲכָמִים שָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים אוּנ דִי חֲכָמִים הָאבֶּין גֶיפְֿרֶעגְט בֵּייא דָאקְטוֹרִים אָמְרוּ לָהֶם דִי דָאקְטוֹרִים הָאבֶּין גֶיזָאגְט צוּ דִי חֲכָמִים אִשָּׁה זוּ מַכָּה יֶשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ שֶׁמְּמֶנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין קְלִיפּוֹת עֶס קֶען זַיין דִי אִשָּׁה הָאט אַמַכָּה אִין בּוּיךְ אוּנ פּוּן דִיא מַכָּה פָֿאלְט אַרוֹיס שֶׁטִיקְלַאךְ אַזוֹי וִוי שְׁאַלאַכְץ תַּפִּיל לְמַיִם וְאַל מָען דִיא שְׁטִיקְלַאךְ שָׁאלאַכְץ אַרַיין לַיינֶען אִין נָאס אִם נִמּוֹחוּ מְטֻמָּאָה אוּיב דָאס וָעט צוּגֵיין אוּנ עֶס וָעט וָערִין בְּלוּט, אִיז דָאס נִיט פּוּן דִי מַכָּה נָאר דָאס אִיז בְּלוּט פּוּן נִדּוֹת אִיז זֶיא טְמֵאָה [אוּנ אוּיב עֶס וָעט נִיט צוּגֵיין אִיז דָאס פּוּן דִי מַכָּה אִיז זֶיא טְהוֹרָה] וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מַפֶּלֶת כְּמִין שַׁעֲרוֹת אֲדֻמּוֹת נָאך הָאט גֶיטְרָאפֶן בֵּייא אַאשֶׁה וָאס זֶיא הָאט מִפִּיל גֶיוֶען אַזוֹי וִוִיא הָאר רוּיטֶע וּבָאָה וְשָׁאֲלָה אֶת אַבָּא אִיז זֶיא גֶעקוּמֶען צוּ מַיין פָֿאטֶער פְֿרֶעגֶען אוּיב זֶיא אִיז טְמֵאָה אֶדֶער טְהוֹר וְאַבָּא שָׁאַל לַחֲכָמִים אוּנ מַיין פָֿאטֶער הָאט גֶיפְֿרֶעגְט בֵּייא דִי חֲכָמִים וַחֲכָמִים שָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים דִיא חֲכָמִים הָאבֶּין גֶיפְֿרֶעגְט בֵּייא דָאקְטוֹרִים וְאָמְרוּ לָהֶם דִי דָאקְטוֹרִים הָאבֶּין גֶיזָאגְט צוּ דִי חֲכָמִים שׁוּמָא יֶשׁ לָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ שֶׁמְּמֶנָּה מַפֶּלֶת כְּמִין שַׁעֲרוֹת אֲדֻמּוֹת עֶס קֶען זַיין זֶיא הָאט אִין בּוּיךְ אַבְּרָאדֶעוְוקְע [אַוְוארְצִיל] אוּיף דִיא בְּרָאדֶעוְוקְע וואקְסְט הָאר אוּנ דִיא הָאר פָֿאלְט פּוּן אִיהֶר אַרוֹיס אוּנ זָעגֶען רוּיט תַּפִּיל לְמַיִם זָאל מָען דִיא הָאר אַרַיין וואַרְפֶן אִין וואסֶר אִם נִמּוֹחוּ מְטֻמָּאָה אוּיב דָס אִיז צוּ נַאגֶען אִין וואסֶר אִיז דָאך דָאס נִיט הָאר נָאר בְּלוּט פּוּן נִדּוֹת אִיז זֶיא טְמֵאָה, אוּנ אוּיב דָאס אִיז נִיט צוּ נַאגֶען אִיז דָאס הָאר פּוּן דִי מַכָּה אִיז זֶיא טְהוֹר אֲבָל בְּפוּשְׁרִין רַיש לָקִישׁ לָקִישׁ זָאגְט דִיא אַרוֹיס גֶעפָֿאלְענֶע שְׁטִיקְלַאך דַארְף מָען לַיינֶען אִין וואַרְעמֶע וואסֶר, נִיט אִין קַאלְטֶע:

זוהר ויקהל דף רג ע"א

ת"ח כיומא שתיתאה כד מטא זמנא דערב דליג לגו ההוא נהורא (מדורא) דאשא וסלקא לעילא לעילא גו גוונין. כדין מתתקנין ישראל לתתא ומסדרין סעודתין ומתקנין פתורין כל חד וחד פתוריה כדין חד אלהוכא נפיק ובטש בההוא מדורא כיון דבטש ביה מתגלגלין ההוא אלהוכא והוא מדורא ועאלין בגוהכא דתהומא רבא ואתטמרן ויתכת תמן וההוא אלהוכא איהו מסטרא דימינא וכגין דהוא מסטרא דימינא אעבר לההוא מדורא ואעיל ליה לגוהכא דתהומא רבא ויתיב תמן עד דנפיק אתכת כיון דנפיק אתכת אלטריך להו לעמא דישראל לברכא על אתא ונפקת ההוא אלהוכא בברכתא דלתתא ואליב על ההוא מדורא כל ההוא ליליא ואתכפיא ההוא מדורא:

מוסר יוסף לחק

מספר חסידים סימן פ' פ"א.

כשתשאל על מה שאר חלש להתמכר עמו אל מי רעהו כי סלדם עושה כמעשה רעהו, על כן כשמסיה בפוך

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות שבת פרק ח.

(א) המתיך א' ממיני מתכות כ"ש או המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת ה"ז תולדת מבשל.

(א) הַמַּתִּיךְ אֶחָד מִמִּינֵי מַתֶּכוֹת כָּל שֶׁהוּא אַז אַיינֶער וֶועסְט וֶועלִין זַיין אַחֲבָר מיט אַיינֶעם אוּנ דוּא וֶועסְט וֶועלִין אוּיף אִיהם פְֿרֶעגֶען אַל מִי רֵעֵהוּ פְֿרֶעג וֶוער אִיז זַיין חֲבֵר בֵּינוֹ אִיצְט כִּי הָאָדָם עוֹשֶׂה כְּמַעֲשֶׂה רֵעֵהוּ ווארום יָערֶער מֶענְטְש טוּהט וִוי שֶׁמַּעֲלִיצְט אוּם שַׁבָּת אַשְׁטִיקְעל מאַט־רֶעוּאַל [צִין מֶעש קוּפֶּער אַיזִין אוּנ נָאך אַזֶעלְכֶע זַאכִין] אֲפִילוּ נָאר אַקְלַיינֶע שְׁטִיקְעל אוֹ הַמְחַמֵּם אֶת הַמַּתֶּכֶת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה גַּחֶלֶת אָדֶער עֶר הָאט גֶעוואַרְעמְט

וכן המסמס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם ה"ז תולדות מבשל וחייב. וכן המבשל כלי ארמה עד שיעשה חרס חייב משום מבשל. כללו של דבר כין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל: (ב) הגוזז צמר או שער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפילו מן השלח שלהן חייב. כמה שיעורו כדי לטוות ממנו חוט שארכו כרוחב הסיט עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהן בכל כחו והוא קרוב לשני שלישי זרת. התולש כנף מן העוף הרי זה תולדת גוזז. הטוה את הצמר מן החי פטור. שאין דרך

אַמאטערעיאל כּיז עס איז גיוואָרין (אָנגעבערעקט וויא אַקויל) הרי זה תולדות מבשל איז מען חייב אַזוי וויא מען וואלט געקאָכט אום שבת (כן המסמס את הדונג או את חלב (תולדות מבשל) אינו חייב אבל אם נתן בתוכו דבר אחר כגון זפת וכופר וגפרית וכיוצא בהם הרי זה תולדות מבשל וחייב. וכן המבשל כלי ארמה עד שיעשה חרס חייב משום מבשל. כללו של דבר כין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל: (ב) הגוזז צמר או שער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפילו מן השלח שלהן חייב. כמה שיעורו כדי לטוות ממנו חוט שארכו כרוחב הסיט עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהן בכל כחו והוא קרוב לשני שלישי זרת. התולש כנף מן העוף הרי זה תולדת גוזז. הטוה את הצמר מן החי פטור. שאין

ליין חבר טוהט על בן כשתתיך בתוך עם הערזעע לטוב ואל תערזעע לרע פן תרע כטוהו דריבער ווען דו וועסט זיין צווישען מענטשין זאלסטו זיין אחבר צוא אגוטען מענטש אונ זאלסט ניט זיין אחבר צוא אשלעכטין, טאמער וועסטו אויך ווערין שלעכט אזוי וויא ער איז (כפ' אמרו אם דרך איש לך נפתרה אזוי האט מען גיזאגט אויב דוא ווייסט ניט דעם פירונג פון אמענטש הבט וראה עם מי עשה חברת זאלסטו אבטונג געבין מיט וועמען דער מענטש בהעפט זיך ווער איז זיין חבר כי כל עורב למינו קרב יעדערע קראה גייט צו איהר גלייכין ומפא מפא יקרא איין טמא רופט צו זיך דעם אנדערין טמא כשהחבר בלילה אז דוא וועסט מיט איינעם ריידין (אויף די נאס) כייא נאכט השמל קולך זאלסטו גידערעיג מאכין דיין שטימע, זאלסטו ריידין שטיל. וואורום אז דו וועסט ריידין הויך קענסטו ניט וויסען אין דער פינסטער ווער עס הערט דייגע ריידט וכשהדבר ביום אונ אז דוא וועסט ווערין ריידין בייא טאג הבט סביבותיך זאלסטו דיך פריער ארומקוקען ווער עס איז גאנט פון דיר והזהר בדברך מן הכותל שארריך דו זאלסט דיך היטען מיט דייגע ריידט פאר דיא וואנט וואס איבער דיר. וואורום דוא ווייסט ניט ווער עס שטייט איבער די וואנט אונ הערט דייגע ריידט כי יסות אדם בכשלון לשונו וואורום אז דער צונג מאכט אפעלער מיט זיין ביידין ער האט שלעכט גירעט פון דעם קען אמענטש שטארבין ואל יסות בכשלון לשונו יסיר את ראשו וואורום אז די פיס האבין גימאכט אפעלער מיט זייער גיין, ער איז שלעכט גינאנגען. פון דעם וועט ער ניט שטארבין כי בכשלון לשונו יסיר את ראשו וואורום אז זיין צונג האט שלעכט גירעט קען מען איהם דעם קאפ אראפ נעמען ובכשלון רגליו ירפא לרוץ לאם אבער אז זייגע פיס האבין זיך געשטרויכלט אונ ער האט זיך גיטאהן אשארין אין אזאס, קען ער געבייזלט ווערין, וועט ער ניט קענען לויפין וועט ער גיין פאמעליך כשתתירא כן הארקה אויב דוא האסט מורא טאמער וועסט דוא דארפין חרטה האבין פון דייגע ריידט וואס דוא האסט צו גיזאגט צו דיין חבר אמור לאו קודם הן ווען דער חבר בעט בייא דיר אזאך זאלסטו איהם באלד זאגין גיין

פס תתרועע לטוב ואל תתרועע לרע פן תרע כמוהו. וכן תעבר פס דרך מים לך כשתתיך בתוך עם מי עשה מדברת כי כל עורב למינו קרב ומפא מפא יקרא. כשתדבר בלילה השמל קולך, וכשתדבר ביום הבט סביבותיך והזהר בדבריך מן הכותל שארריך. לשונו יסיר אם לאמר וכשלון רגליו ירפא לרוץ לאם בשתתירא מן המכשה אמור לאו קודם הן כי לאו אהב מן

מוסר

פס תתרועע לטוב ואל תתרועע לרע פן תרע כמוהו. וכן תעבר פס דרך מים לך כשתתיך בתוך עם מי עשה מדברת כי כל עורב למינו קרב ומפא מפא יקרא. כשתדבר בלילה השמל קולך, וכשתדבר ביום הבט סביבותיך והזהר בדבריך מן הכותל שארריך. לשונו יסיר אם לאמר וכשלון רגליו ירפא לרוץ לאם בשתתירא מן המכשה אמור לאו קודם הן כי לאו אהב מן

מגוזה עצר. ולפסוק תמצא כן סכול וקיים מה פסמרא: דרך גזיזה בכך ואין דרך נפוץ בכך ואין דרך טוית בכך:

בְּכָךְ וְאֵין דֶּרֶךְ נִפּוּץ בְּכָךְ וְאֵין דֶּרֶךְ טְוִיָּה בְּכָךְ וְאוֹרוּם אַזוֹי שֶׁעֵרֶט מָען נִיט אוּנ אַזוֹי בָּעַרְשֶׁט מָען נִיט אוּנ אַזוֹי שְׁפִּינְט מָען נִיט, דְּרִיבָּער אִיז נִיטָא פַאר וָואס עֶר זָאל חַיָּיב זַיין:

דוּא וָועסְט דִּיא זַאךְ נִיט טָאהְן, נָאכְדֶעם אַז דוּא וָועסְט זָעהְן דוּא קָענְסְט דִּיא זַאךְ טָאהְן זָאלְסְטוּ חֲרָטָה הָאבְּן פוּן דֶעם גַּיין אוּנ זָאלְסְט טָאהְן דִּיא זַאךְ, וָועט דָאס גַּיין שַׁיין פַאר דִיר, אָבֶער אַז דוּא וָועסְט צוּ זָאגְן דֶעם חָבֵר צוּ טָאהְן דִּי זַאךְ וָואס עֶר בֶּעט בַּייא דִיר, אוּנ נָאכְדֶעם וָועסְטוּ חֲרָטָה הָאבְּן אוּנ וָועסְטוּ נִיט טָאהְן. וָועט נִיט שַׁיין זַיין כִּי לַאו אַחַר הַן סְנוּנָה מְאֹד וְאוֹרוּם זָאגְן גַּיין נָאכְדֶעם וְוִיא מָען הָאט גִּיזָאגְט יָא אִיז זַייֶער מִיאוּס וְכַאֲשֶׁר תֹּאמַר הַן אַז דוּא הָאסְט אַיין מָאהֶל גִּיזָאגְט יָא סְבוֹל וְקַיֵּם מַה שֶׁאָמַרְתָּ זָאלְסְטוּ לַיידִין אוּנ זָאלְסְט מְקַיֵּם זַיין וָואס דוּא הָאסְט גִּיזָאגְט:

אמוסר מען זאל טאהן טובות איינער דעם אנדערין

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר וגו', פוּן דֶער פַּרְשָׁה לֶערְנֶען מִיר אמוסר מען זאל טאהן טובות צו אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ דָאס אִיז גָעוּוִיס אַז עֶר דַארְף זִיךְ הִיטֶען עֶר זָאל קֵיינֶעם קֵיין שְׁאדִין טָאהְן, וָוארוּם גָאט בֶּצָאהלְט יָעדֶער מֶענְטְשֶׁן אַזוֹי וִוי עֶר טוּהט צוּ אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן, דְּרִיבָּער אַז עֶר וָועט טָאהְן טוֹבוֹת צוּ מֶענְטְשֶׁן, וָועט גָאט אִיהם אוֹיךְ טָאהְן טוֹבוֹת, אוּנ אַז עֶר וָועט טָאהְן שְׁלֶעכְטְס צוּ מֶענְטְשֶׁן וָועט גָאט אִים אוֹיךְ טָאן שְׁלֶעכְטְס, דָאס הֵייסְט גָאט וָועט אוֹיף אִיהם בְּרֵייגְנֶען אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס וָועלֶן אִיהם שְׁלֶעכְטְס טָאהְן, וִויא דֶער תַּנָּא זָאגְט אִין דֶער מִשְׁנָה אֵיינֶער הָאט גִּיזֶעהְן אַקַּאפּ שְׁוִוימְט אִין וָואסֶער, הָאט עֶר גִּיזָאגְט צוּ דִיא קָאפּ פַאר וָואס בִּיסְטוּ גִּישְׁטְרָאפְט גִּיוָוארֶין דוּא זָאלְסְט דֶערְטְרוּנְקֶען וָערֶין, גָעוּוִיס וַוייל דוּא הָאסְט אַמָאהל אַיין אַנְדֶערֶין דֶערְטְרוּנְקֶען, דְּרִיבָּער בִּיזְטוּ דֶערְטְרוּנְקֶען גִּיוָוארֶין, אוּנ דֶער סוֹף וָועט זַיין דִי וָואס הָאבְּן דִיךְ דֶערְטְרוּנְקֶען וֶועלֶן אוֹיךְ דֶערְטְרוּנְקֶען וָערֶין, אוּנ אַזוֹי וַוייטֶער אוּנ וַוייטֶער, וִוי דֶער נָביא מִיכָה הָאט גִּיזָאגְט (מיכה ו) תֵּגִיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב, הָאט דִיר אַמָאהל אַמֶענְטְשֶׁן גֶעזָאגְט וָואס גוּט אִיז, וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ אוּנ וָואס נָאט פַאר־לַאנְגְט פוּן דִיר כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט נָאט פַאר־לַאנְגְט נָאר יֶעדֶער מֶענְטְשֶׁן זָאל טָאהְן צוּ זַיין חָבֵר וִוי דֶער מִשְׁפָּט וָואס נָאט הָאט גֶעפֶסְקֶת. דָאס מֵיינְט מָען עֶר זָאל קֵיינֶעם קֵיין שְׁאדִין טָאן אוּנ אוֹיב עֶר הָאט אוֹמְגֶערִין יָענֶעם גִּיטָאן אַשְׁאדִין זָאל עֶר אִיהם בֶּצָאהלֶין וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא סִדְרָה מִשְׁפָּטִים, אוּנ עֶס אִיז נִיט גֶענוּג וָואס עֶר וָועט יָענֶעם קֵיין שְׁאדִין טָאהְן נָאר וְאַהֲבַת חֶסֶד עֶר זָאל לִיב הָאבְּן צוּ טָאהְן טוֹבוֹת צוּ מֶענְטְשֶׁן, וְחִצְּצוּ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ אוּנ עֶר זָאל בֵּהַאלְטִין זַייגֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים, עֶר זָאל נִיט טָאהְן טוֹבוֹת וָועגֶן דֶעם וָואס מֶענְטְשֶׁן זָאלֶין אִיהם לוֹיבֶּן, עֶר זָאל נָאר טָאהְן דִי טוֹבוֹת וַוייל גָאט הָאט לִיב דִיא מֶענְטְשֶׁן זָאלֶין טָאהְן טוֹבוֹת אַיינֶער מִיט דֶעם אַנְדֶערֶין. נָאךְ מֶער פֶערְלַאנְגְט הקב"ה פוּן דֶעם מֶענְטְשֶׁן אַז אַיינֶער זָעהט זַיין חָבֵר דַארְף הָאבְּן אַהִילְף, אוּנ עֶר קָען אִיהם נִיט הֶעלְפֶין, דְּהַיינוּ עֶר זָעהט אַמֶענְטְשֶׁן אִיז קְרַאנְק אוּנ עֶר קָען אִים נִיט הֵיילֶין עֶר אִיז קֵיין דָאקְטֶער, אָדֶער דֶער מֶענְטְשֶׁן דַארְף אַיין אַנְדֶער הִילְף אוּנ עֶר קָען אִים נִיט הֶעלְפֶין, מוּז עֶר וַוייגֶנְסְטִינְס טָאהְן דִי אַיינֶע זַאךְ עֶר זָאל מִתְפַּלֵּל זַיין צוּ הקב"ה פוּן זַייגֶעט־וָועגֶן הקב"ה זָאל אִיהם הֶעלְפֶין, אוּנ כַּיי הקב"ה אִיז אַזוֹי לִיב דִי תְּפִלָּה וָואס אַיין מֶענְטְשֶׁן בֶּעט פַאר זַיין חָבֵר, אוֹיב דֶער מֶענְטְשֶׁן דַארְף אוֹיךְ דִי זֶעלְבֶּיגֶע הִילְף וָוערְט עֶר פְּרִיעֶר גֶעגֶעבֶּערְט, וְדַהַיינוּ שִׁמְעוֹן אִיז קְרַאנְק אוּנ רְאוּבֵן הָאט נִבֶּעטֶין פַאר שִׁמְעוֹן'ס וָועגֶן הקב"ה זָאל אִיהם גֶעזוּנְד מַאכֶּין, אוּנ רְאוּבֵן אַלַיין אִיז אוֹיךְ קְרַאנְק, אוּנ רְאוּבֵן הָאט פַאר זִיךְ נָאר נִיט נִיבֶּעטֶין, הֶעלְפְט הקב"ה פְּרִיעֶר צוּ רְאוּבֵן אוּנ מַאכְט אִיהם גֶעזוּנְד נָאכְדֶעם מַאכְט עֶר גֶיזוּנְד צוּ שִׁמְעוֹן) אוּנ דֶער מֶענְטְשֶׁן וָואס אִיז אַצַדִּיק אוּנ עֶר קָען מִתְפַּלֵּל זַיין פַאר אַלֶע יְהוּדִים וָועגֶן אוּנ עֶר אִיז נִיט מִתְפַּלֵּל, וָוערְט עֶר גִּישְׁטְרָאפְט. וִוי מִיר גֶעפִינֶען אַדֶין אִין דֶער תּוֹרָה אַז אַיינֶער הָאט גֶעהַרְגֶּת אַמֶענְטְשֶׁן אוֹמְגֶערִין זָאל עֶר אַנְטְלוֹיפֶין אִין אַיין שְׁטָאט פוּן דִי עָרֵי מִקְלָט וָווי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סִדְרָה מַסְעֵי) אוּנ עֶר זָאל דָארְט זִיצֶען בִּיז דֶער כֹּהֵן גָּדוֹל וָועט שְׁטַארְבֶּין. פַאר שְׁטֵייעֶן מִיר אַז אַלֶע רוֹצְחִים הָאבְּן גִּיבֶּעטֶין אוֹיף דֶעם כֹּהֵן גָּדוֹל עֶר זָאל נֶעשְׁוִוינְט

בשורה טובה

חק לישראל אין בעזונדערע פרשיות

מיר האָבען געדרוקט דעם באַרימטען

חק לישראל

מיט אַלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה,
אַלעם איבערזעצט אויף אַ לייכטע אידישע שפּראַך, מיט שיינע ליכטיגע
און קלאָרען דרוק

צום באַקומען אַ יעדער פּרשה אין אַ באַזונדערן באַנד, מיט ווייכע דעקלער, שטאַרק געבונדען, צו ערמעגליכען מיט זיך צו פירען אויפן וועג צו דער אַרבעט אאַ"ח, כדי צו קענען מקיים זיין בשבתך בביתך ובלכתך בדרך

צו באַקומען פאַר אַ שטוינענד ביליגען פּרייז 75 סענט אַ ספר

אויך וועט זיין צו באַקומען איה"ש

אויף גאַנץ תורה אין צען פּראַכטפולע דע לוקס בענדער

פאַר אַ ביליגען פּרייז ביי

EMUNAH PUBLISHING COMPANY

171 TAYLOR ST., BROOKLYN, N. Y. 11211 **Tel. 388 - 8812**

מכתב המלצה מהגה"צ אב"ד משארמאש שליט"א

מלפנים זאת בישראל בדורות הקודמים ובימי אבותינו זי"ע, אשר כל או"א בין ת"ח בין איש המוני השתדלו להשלים חוקם בכל יום ויום בס' חק לישראל חק ולא יעבור, וכן נהגו הצדיקים הקדושים מדור דור כידוע, ומקור חוצבו ממקום קדוש עליון, יסדו ותקנו איש האלקי קודש הקדשים מרן רבינו האריז"ל, ללמוד בכל יום ויום בסדר הזה תורה נביאים וכתובים, משנה, תלמוד, זוה"ק, כמבואר בשער המצות פ' ואתחנן (דף מ"ו) עיי"ש. ואחריו קם הגה"ק איש האלקים מרן החיד"א זלל"ה, והוסיף מילואים לסדר הנ"ל, ללמוד בכל יום עניני מוסר ודינים מלוקטים מארבעה חלקי השו"ע והרמב"ם ז"ל כדי לצאת גם ידי חובת לימוד הלכה, וע"ד אמרם ז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו', ועיין בשו"ע (סי' רל"ח) דאם לא השלים חק הקבוע לו ביום, ישלימנו בלילה מיד. ועיין בפתחי תשובה (יו"ד סי' רמ"ו) בשם משנת חכמים דדעתו נוטה דאם לא השלים בלילה מחוייב להשלים אף ליומא אוחרא, וצריך ללמוד דבר זה קודם שאר לימודו עיי"ש.

בעוה"ר בסיבת החורבן והגלות שאירע לעם ישראל בימינו אלה הרבה ממנהגי ישראל הטובים והישרים נדלדלו ונטשטשו, ולמיעוט מציאותם כמעט שנשכחו מלב ההמון, וככה אירע גם בלימוד החק לישראל, שהי' חק קבוע לכל בר ישראל מגדול ועד קטן להשלים חקו מידי יום ביומו כל ימי חייהם עד עולם, ועכשיו בעוה"ר נתמעטו לומדי' ועוסקי' וכמעט לא נמצאו, מי יתן איפוא להחזיר עטרה ליושנה שיקבעו כאו"א שיעור קבוע ללמוד בכל יום ויום כפי הסדר שיסדה רבינו האריז"ל עפ"י הסוד, וגם לקבוע שיעורין ברבים כמנהג אבותינו הק' בדור הקדום.

ע"כ באו ונחזיק טיבותא לגברא דמרא סייעא הרה"ח מוה"ר שלו' יודא גראָסס נ"י, אשר טוב עשה בעמיו והדפיס ספר חק לישראל בדפוס נאה ומשובח, באותיות מאירות עינים, גם חילק כל פרשה בכרך לבדנה, למען להקל ללומדי' להוליכם בחיקם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך באלה מסעי, והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ולא ימוש ספר התורה הזה מפיך, ועי"ז יהי' באפשרות גם להטרודים על המחי' ועל הכלכלה להשלים חקם בס' החק לישראל מידי יום ביומו. ואקו' בעזר השם שיתרבה גבולנו בתלמידים ויתרחב גבול הקדושה להגדיל תורה ולהאדירה. ומתאמרא משמי' ההקה"צ משיגאווע זלל"ה, אשר לימוד החק לישראל מסוגל לפרנסה בנקל ובהרחבה, ונרמז באמרם ז"ל (ביצה ט"ז ע"א) דהאי חק לישנא דמזונא הוא, עכדה"ק ודפח"ח. ובזכות התוה"ק יוסיף הקב"ה ויגאלנו גאולת עולם במהרה דידן אכיה"ר.

הכ"ד הכותב לכבוד התוה"ק ולומדי'

נפתלי הירצקא העניג

אבדק"ק שארמאש יצ"ו, ברוקלין, נ. י.